virtual-project.eu

DAMEN TANGO

Ultimul tren spre Istanbul

Ayşe Kulin

NEMIRA

AYŞE KULIN este una dintre cele mai citite autoare din Turcia de azi. Volumele ei s-au vândut în milioane de exemplare datorită artei sale de a aşterne pe hârtie poveşti captivante despre fiinţa umană şi puterea ei de a ieşi la lumină. Printre romanele sale, care au fost traduse în multe ţări, se numără *Trandafirul de la Sarajevo, Dragostea în exil* sau *Fără ţară.* Autoarea, care locuieşte la Istanbul împreună cu familia, are o bună experienţă şi în domeniul cinematografiei, semnând numeroase scenarii de film şi emisiuni de televiziune. Volumul *Ultimul tren spre Istanbul a* fost tradus în 23 de limbi şi recompensat cu Premiul Roma în Italia şi Premiul pentru Cel mai bun roman acordat de comunitatea evreiască din Consiliul European.

AYŞE KULIN

ULTIMUL TREN SPRE ISTANBUL

Original: *Nefes Nefese* (2002)

Traducere din limba turcă:
CRISTINA CRĂCIUN

virtual-project.eu

— 2018 —

ANKARA, 1941

De dimineaţă, când plecase, Macit o prevenise pe Sabiha că se va întoarce târziu. Chiar şi aşa, buna lui creştere îi trezi o anumită stânjeneală când îşi dădu seama că trecuse de ora opt. Le ceru scuze celor din sala de consiliu, merse în biroul său şi sună acasă, de pe telefonul negru, cu disc zgomotos.

Când auzi vocea Sabihei, îi spuse:

— Iar avem şedinţă. Nu mă aştepta, te rog, la cină!

— Nu din nou! răspunse exasperată soţia lui. De aproape trei săptămâni n-am mai luat cina cu toţii. Serios, dragule, nimeni de acolo nu are soţie şi copii care să-l aştepte acasă?

— Pe Allah, ce tot spui? Armata bulgară ne bate la uşă, iar tu vorbeşti despre cină! Tipic femeiesc! comentă el şi puse receptorul în furcă.

Avea o soţie care se purta exact la fel ca propria lui mamă. Treburile casei, mesele şi somnul copiilor, cina în familie, astea erau cele mai importante lucruri pentru o soţie organizată. Degeaba s-a străduit Atatürk să le transforme în femei de lume, se gândi Macit. Se vede că femeile noastre nu sunt bune decât de soţii şi de mame. Şi începea să se îndoiască chiar şi de asta. Nu renunţase Sabiha la îndatoririle materne, lăsând educaţia fiicei lor pe seama bonei? În adâncul lui, purtarea ei ca soţie începea să i se pară ciudată. La început era furios, gândindu-se că atitudinea distantă o fi un protest tăcut faţă de nesfârşitele lui şedinţe care durau până noaptea târziu. Dar ce drept avea să se înfurie că lucra aşa de mult? La urma urmei, era el vinovat că începuse războiul? Era el de vină pentru

şedinţele prelungite? Şi dacă războiul ar veni şi peste ei? Dacă s-ar întâmpla aşa, ce femeie din cercul lor de cunoştinţe avea să-şi mai vadă soţul la faţă?

Macit îşi spunea toate astea, dar în sinea lui ştia că purtarea Sabihei nu izvora numai din egoism. Părea să fie în pragul unei căderi nervoase. De mai multă vreme, tânăra femeie – care adorase picnicurile, care mergea la curse de cai când era vreme bună sau la partide de cărţi când ploua – nu părea să se mai bucure de nimic. Deseori, când ajungea acasă, Macit o găsea în pat, aproape adormită. În rarele cazuri când reuşeau să se culce amândoi la aceeaşi oră, ea găsea întotdeauna un pretext să adoarmă imediat. Era limpede că o frământa ceva, dar categoric îşi alesese greşit momentul să facă o cădere nervoasă. Cum ar fi putut să aibă timp să se ocupe de ea, când era copleşit de muncă? Chiar dacă şedinţele se terminau târziu în noapte, el trebuia să fie din nou la minister a doua zi la şapte dimineaţa.

Trăiau vremuri tulburi. Turcia se pomenise între diavol şi marea cea adâncă. Pe de o parte, Imperiul Britanic, care îşi vedea doar de propriile interese şi insista ca Turcia să-i devină aliat, iar de cealaltă parte, Germania, cu atitudinea ei ameninţătoare. Şi, ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, Rusia îşi întindea către Turcia braţul de fier învelit în mănuşă de catifea. Interesele sale în Kars, Ardahan, Bosfor şi Dardanele atârnau precum sabia lui Damocles deasupra Turciei. Şi în orice situaţie, dacă ar fi ales tabăra ce ar fi pierdut războiul, Rusia ar fi făcut-o să plătească din plin în zona strâmtorilor. Era un coşmar care dura de doi ani şi părea interminabil!

Primul Război Mondial îi arătase preşedintelui Inönü ce însemna să fii în tabăra greşită, iar el învăţase bine lecţia. Ar fi dat orice ca să ştie cine avea să câştige de data aceasta, dar nimeni nu putea să prezică deznodământul. Aşa că trebuia ca Ministerul de Externe şi comandamentul general să facă acest pronostic şi fiecare posibilitate fusese discutată, cumpănită şi notată în nesfârşitele şedinţe care se prelungeau până la ore târzii.

Macit se mândrea că făcea parte din comandamentul general. În acelaşi timp, de când italienii atacaseră Grecia, cercul de foc începuse să se strângă, iar frustrarea pe care o simţeau membrii guvernului înnegura acum şi familiile lor.

Ankara, capitala ţării, se pregătea de o nouă vară fierbinte.

În anii ’40, anotimpurile se distingeau clar: iernile erau cumplit de friguroase, cu zăpezi abundente, iar verile erau toride. Se simţea deja că în apropiatele luni vărătice avea să fie o căldură de iad.

Cam cu o săptămână înainte, ambasadorul german Von Papen adusese un mesaj de la Hitler pentru prim-ministru. Demnitarii aşteptaseră cu sufletul la gură sfârşitul întâlnirii.

Macit ghicise corect conţinutul scrisorii. Aparent, era plină de urări şi intenţii bune. Turciei i se promitea armament de toate felurile, ajutor să-şi consolideze controlul asupra Bosforului şi Dardanelelor şi i se dădea asigurarea că Germania nu va trimite soldaţi pe pământ turcesc. Mesajul transmis printre rânduri era însă clar: venise vremea ca Turcia să se hotărască şi, dacă nu se alia cu Germania, la sfârşitul războiului, când i s-ar fi decis soarta, avea să suporte consecinţele.

După lunga întâlnire, Inönü spuse:

— Germania ne previne să nu-i punem răbdarea la încercare. Insinuează că, în orice clipă, s-ar putea înţelege cu Rusia pe la spatele nostru. Apoi adăugă:

— Anglia luptă în Grecia şi duce un război dezastruos în Libia. Nu poate să ne vină în ajutor. Aşa că nu putem risca să-i supărăm pe nemţi. Veniţi, domnilor, să găsim o cale să ne descurcăm.

Ceea ce căuta, de fapt, era o cale de a trage de timp, o cale care să-i permită Turciei să scape fără să spună „da” sau „nu” niciunei părţi, o cale de a le da asigurări amândurora, fără a le înfuria.

În dimineaţa de după acea noapte lungă, prim-ministrul îl invită pe ambasadorul britanic la minister, pentru a-i

explica poziţia periculoasă şi delicată a Turciei. Ţara se îndrepta către cele mai primejdioase şi cumplite zile pe care le trăise în acest Al Doilea Război Mondial. Războiul era ca un incendiu într-o pădure, se răspândea în toate direcţiile şi ambele tabere aveau aşteptări de la Turcia.

În biroul său, Macit îşi aprinse o ţigară, trase de două ori din ea şi o stinse în scrumiera de cristal, înainte să se întoarcă în sala de consiliu. Ministrul de Externe şi secretarul general nu mai erau acolo. Asistentul lui îi spuse:

— Macit Bei, preşedintele însuşi a cerut să vadă darea de seamă. V-am pregătit rapoartele. Preşedintele vă aşteaptă.

Macit se întoarse în grabă în biroul său, care se afla în aripa din palatul prezidenţial repartizată Ministerului de Externe. Lucrau deja de câteva luni acolo, ca să îi poată da rapoartele lui Inönü şi să poată primi instrucţiuni de la el neîntârziat. Macit scoase din sertar notiţele pe care le revizuise cu câteva ore în urmă, le aruncă o privire şi plecă în grabă.

Inönü stătea pe un scaun tapiţat, la o masă uriaşă. Arăta şi mai naiv, pipernicit şi iritat decât de obicei. Începu să răsfoiască hârtiile pe care secretarul lui le luase de la Macit şi i le aşezase în faţă. Le privea părând că ascultă vocile şirete din mintea lui, dar nu spuse nimic. Şi bărbaţii care stăteau la masa rotundă păstrau tăcerea.

Apoi întrebă brusc:

— Aţi ascultat radioul astăzi?

— Da, domnule. Colegii noştri ascultă toate posturile europene. I-am prezentat raportul secretarului general acum câteva minute. Nu au avut un minut de odihnă, dar ascultă în continuare radioul bulgar şi întocmesc rapoarte la fiecare jumătate de oră.

— Şi agenţii noştri din Bulgaria ne trimit informaţii în fiecare zi. Dar tot nu se ştie dacă Hitler o să înainteze către sud sau către nord, să-i atace pe ruşi, domnule, spuse un alt tânăr demnitar.

Când tinerii părăsiră camera, Macit mai rămase puţin.

— Domnule preşedinte, spuse ministrul de Externe, datorită dumneavoastră, am putut să ne luăm toate precauţiile, ca incendiul să nu ajungă până la noi. Puteţi merge la Yalova cu conştiinţa curată, vă asigur. O să vă informăm permanent cum evoluează situaţia.

Macit îl auzi pe Inönü murmurând:

— Aş vrea să ştiu din ce direcţie o să vină nemţii. Dacă aş şti!

De când Germania se înţelesese oficial cu Bulgaria, nemţii deveniseră vecinii Turciei. Inönü era îngrozit că nu ştia următoarea mişcare a lui Hitler. Armamentul modern şi armata puternică ale acestuia erau la un pas de graniţă. Poate că Hitler voia să înainteze către Egipt, prin Turcia. Sau, la fel de bine, putea să o pornească spre Caucaz. Nimeni în afara colaboratorilor lui apropiaţi nu ştia care era următoarea ţintă, aşa că Turcia trebuia să fie pregătită, în orice eventualitate. Cel mai rău ar fi fost ca Germania să se înţeleagă cu Rusia. Pentru Turcia, aşa ceva ar fi însemnat un dezastru.

Macit aşteptă citirea rapoartelor şi se întoarse în sala de consiliu împreună cu secretarul general. O nouă şedinţă prelungită, alte rapoarte de citit, evaluat şi redactat, înainte să-i fie prezentate lui Inönü. Câteva ore mai târziu, în timp ce mergea către casă, se simţi cuprins de îngrijorare. Guvernul plătea un preţ uriaş, ca să evite incendiul ce mistuia lumea.

În toate căminele, ca într-un cor general, femeile se plângeau de cât de mult costa totul. Şi dacă până şi funcţionarii de la Ankara şi familiile lor sufereau, cine ştie prin ce treceau bieţii oameni din Anatolia! Ca să ajute angajaţii, statul vindea textile, încălţăminte şi zahăr la preţuri micşorate considerabil. Mai mult, ca să prevină piaţa neagră şi specula, aplicase un sistem de raţii a cărui urmare era că buletinele tuturor erau pline de ştampile. Dar, cu toate precauţiile, piaţa neagră înflorea. Mulţi indivizi fără scrupule profitaseră de ocazie şi se îmbogăţiseră vânzând pe sub mână. Oamenii erau, în majoritate, furioşi, dar resemnaţi. Nu găseau sau nu îşi

permiteau lucrurile de bază şi nu aveau de mâncare decât pâine şi cereale. Preşedintele considera că întâia lui datorie, problemă de viaţă şi de moarte, era să îşi ferească ţara de intrarea în război. Nu avea rost să i se amintească de plângerile oamenilor. Pentru unul ca el, care trecuse deja prin infernul războiului, tot ce nu era legat de obiectivul lui vital avea importanţă secundară.

Macit era epuizat. Dar aproape sigur Inönü avea să plece la Yalova a doua zi, aşa că, probabil, săptămâna următoare nu s-ar mai fi ţinut şedinţe prelungite. Ar fi putut, deci, să se întoarcă devreme acasă şi să evite, un timp, reproşurile Sabihei.

— Inimă neagră.

— Romb.

— Pas.

— Pas... Scuze. Patru de inimă neagră.

Tinerele îşi ridicară ochii din cărţi şi priviră către Sabiha. Ea roşi, subţire şi delicată în costumul ei mov pal.

— Eşti foarte distrată azi. Ce e cu tine, draga mea?

— Nimic, dar n-am putut să dorm azi-noapte. Nu mă pot concentra. Dacă ar juca Nesrin în locul meu?

— Nici vorbă! Mai bine să bem ceai, o să te ajute.

— Oricum trebuie să plec înainte de cinci azi, Hümeyra.

— De ce?

— La cinci trebuie s-o iau pe Hülya de la balet.

— N-o ia bona?

— Are altceva de făcut azi.

— Pentru numele Domnului, ce altceva are de făcut o bonă?

— A vrut să meargă la cumpărături, înainte să se întoarcă în Anglia, la sfârşitul lunii.

— Nu ştiam că pleacă, Sabiha! De ce?

— Hülya a crescut. E mare de-acum, nu mai are nevoie de bonă.

— Credeam că îi dă şi lecţii de engleză.

— A învăţat destul, iar tatăl ei vrea să se descurce singură şi să fie mai independentă.

Femeile lăsară cărţile jos şi se ridicară de la masa de joc. Sabiha se îndreptă către camera unde se servea ceaiul. Nu voia nici să bea, nici să mănânce din prăjiturelele de pe masă. Îşi dorea doar să iasă la aer curat, cât mai repede. Dar luă o ceaşcă şi sorbi puţin ceai, sperând să evite alte întrebări. Celelalte femei o urmară la masa de ceai, unduindu-se în ritmurile cântecului de la radio. Dintr-odată, muzica se opri şi se auzi vocea precipitată a unui crainic.

— Doamnelor şi domnilor, întrerupem emisiunea pentru o ştire importantă despre întâlnirea de azi-dimineaţă a comitetului de stat, în prezenţa primului-ministru.

Femeile se adunară imediat în jurul radioului.

— Şşşt, ascultaţi! spuse Belkis.

Sabiha merse şi ea către radio, cu ceaşca şi farfurioara de ceai în mână. Degetele îi tremurau, în timp ce asculta sumbrele veşti. Armata se retrăsese în Tracia, dincolo de linia Catalca, iar acum se părea că săpa tranşee. Guvernul ordona ca toţi civilii din Istanbul să-şi construiască adăposturi subterane în beciuri. Iar cei care aveau case în Anatolia erau încurajaţi, cu promisiunea că vor fi transportaţi fără bani şi cu până la 50 de kilograme de bagaje, să se mute acolo.

— Ce veşti sumbre! Pentru numele Domnului, opreşte radioul, Hümeyra! spuse Nesrin.

— Nu, te rog! Poate au ştiri despre Franţa, interveni Sabiha. Mă întreb ce...

Nesrin o întrerupse.

— Ce e cu Franţa? Cui îi pasă? Sabiha o privi consternată şi lăsă ceaşca şi farfurioara pe masă.

— Mănâncă nişte prăjitură cu fructe, îţi place, îi oferi Hümeyra.

Sabiha refuză, adăugând:

— Cred că am răcit săptămâna trecută la curse. Mi-e cam greaţă, scumpo, nu-mi vine să mănânc nimic.

— Aţi auzit că evacuează Edirne? continuă Belkis. Cu alte cuvinte, războiul e la uşa noastră!

— Soţul meu o să devină insuportabil, spuse Necla

direct. Şi aşa, în ultima vreme îmi răspunde doar cu „da” şi „nu”. Vă închipuiţi cum o să fie dacă intrăm în război?

Sabiha simţea că discuţiile prietenelor ei o sufocă. În timp ce îşi beau ceaiul şi mâncau prăjiturile, îi ceru scuze Hümeyrei şi plecă în grabă.

Mireasma grea de liliac şi glicină umplea aerul Ankarei. Frumoasele flori de glicină se revărsau peste zidurile grădinii şi atârnau precum ciorchinele, parcă pentru a-i întări dispoziţia posomorâtă. Costumul ei mov pal era singurul lucru care se armoniza cu împrejurimile. O mie de lucruri îi treceau prin minte, în timp ce mergea către casa lor din Kavaklidere. Dădu peste un bătrân şi, în timp ce îi cerea scuze, se împiedică de o piatră, cât pe ce să cadă.

Sabiha era foarte nefericită. Nu reuşea să le acorde atenţie nici fiicei, nici soţului ei. Şi totul începea să se prăbuşească. Se îndepărta tot mai mult de cei din jurul ei. Încă de la început, fetiţa fusese o dezamăgire, căci îşi dorise un fiu. Cât despre Macit, el era interesat doar de muncă. Părinţii ei erau bolnavi tot timpul, iar în ultima vreme avea tot mai puţin în comun cu prietenele ei. Aproape începuse să se desprindă de viaţa însăşi.

Macit era atât de ocupat, încât părea, cel puţin în ochii soţiei lui, că nici nu remarca schimbarea ei. Asta o făcea pe Sabiha să se închidă în sine. Cât despre prietene, în ultima vreme începuse să inventeze tot mai des scuze ca să nu ia parte la diversele lor reuniuni. Bona nu făcea cumpărături astăzi, iar Sabiha nu trebuia să o ia pe Hülya de la şcoala de balet a doamnei Marga. Adevărul era că bona chiar urma să se întoarcă în Anglia. Aşa voia Macit. Considera că Hülya nu mai avea nevoie de bonă, acum, că mergea la şcoală, şi voia ca Sabiha să-i dedice mai mult timp fiicei sale.

Sabiha ştia că de ceva vreme nu îşi mai controla propria viaţă. Războiul ăsta blestemat o controla! Şi nici măcar nu se petrecea în propria ei ţară. Cu toate astea, în magazine nu se mai găsea nimic şi nimeni nu putea să călătorească. Războiul devenise singurul subiect de discuţie. Iar Macit era, parcă, prizonierul lui. Ca şi cum ar fi fost el însuşi

soldat. Şi când te gândeşti că formaseră un cuplu atât de fericit! Se distraseră atât de mult împreună, odată ca niciodată, înainte ca sora ei să plece, înainte de război! Sabiha ducea dorul acelor vremuri apuse. Pe de altă parte, nu putea să nu se socotească norocoasă, de câte ori citea ziarele sau asculta radioul. La Ankara, cel puţin, vieţile lor erau în siguranţă. Poliţiştii sau soldaţii nu le băteau la uşă în miez de noapte. Nu existau oameni care să umble pe stradă purtând embleme galbene în piept, ca nişte catâri însemnaţi. „Catâri însemnaţi”! Cine folosise vorbele astea? Cu siguranţă Necla, numai ea putea spune asemenea lucruri crude. Sabiha îşi aminti brusc. Se întâmplase cu două săptămâni în urmă, la o partidă de bridge. Necla avea unul din accesele ei de duritate, când exclamase:

— Bieţii evrei! I-au pus să poarte embleme galbene pe haine, ca nişte catâri însemnaţi!

— Ce tot spui?! ţipase Sabiha. Cum poţi să compari oamenii cu catârii? Şi te mai numeşti soţie de diplomat! Mă întreb dacă chiar auzi ce vorbeşti!

Cu ochii aproape în lacrimi, Necla le întrebase pe prietenele lor:

— Ce a apucat-o? De ce ţipă la mine aşa?

— Războiul ăsta ne-a afectat pe toate, fetelor, replicase gazda lor, încercând să dezamorseze situaţia. În ziua de azi, cea mai mică scânteie produce o explozie. Hai să continuăm partida! Al cui era rândul?

Acum, în timp ce se întorcea acasă, Sabiha îşi aminti cu jenă izbucnirea ei. Categoric era într-o dispoziţie groaznică. În fiecare zi se simţea aşa, când citea în ziare ştirile senzaţionaliste. Naziştii, măturând Europa... Imigranţii părăsindu-şi ţările... Franţa... O! Sabiha se întinse să atingă una din florile de glicină, dar exact când voia să o culeagă, îşi retrase mâna. Nu era în stare să rupă floarea. Brusc, simţi un nod în gât. Când se întoarse către strada pe care locuia, lacrimile îi brăzdau obrajii. Se întuneca, iar ea respira sacadat, parcă sufocându-se. Ziua tristă avea să continue cu o altă noapte plină de tristeţe. Macit avea să vină târziu, probabil, iar Hülya avea să pună

la nesfârşit întrebări în timpul cinei. Şi bona avea să pălăvrăgească fără oprire despre război. Ankara, oraşul cândva plin de amintiri fericite pentru Sabiha, era acum apăsat de tristeţe. Şi nu doar de tristeţe. De monotonie şi de posomoreală. Viaţa întreagă era cenuşie!

Macit deschise uşa cât mai încet posibil. Nu voia să-şi deranjeze soţia, dacă dormea. Păşi în dormitor pe vârfuri şi văzu, la lumina roz-pal a veiozei de lângă pat, că Sabiha era trează. Stătea întinsă, cu părul lung răspândit pe pernă, şi îşi privea soţul cu ochii umflaţi şi înroşiţi.

— Ce s-a întâmplat? De ce ai plâns? întrebă Macit.

Sabiha se ridică în capul oaselor.

— Sunt foarte îngrijorată. Scrisoarea asta a venit acum, seara. Poştaşul a lăsat-o în faţa uşii. Am găsit-o când scoteam gunoiul. Uite, citeşte!

— De la cine e? De la mama ta? Tatăl tău e iar bolnav?

— Nu e de la Istanbul, Macit. Scrisoarea e de la Selva.

— Chiar?

— Mi-e frică, Macit. Trebuie să facem ceva. Trebuie să o aducem aici, nu se mai poate aşa. Mama o să afle ce se întâmplă în Franţa şi o să facă infarct, jur!

Macit luă scrisoarea şi încercă să o citească, la lumina difuză.

— Selva n-ar accepta niciodată să vină aici şi să-l lase pe Rafo acolo, spuse el. Iar Rafo n-ar vrea să se întoarcă.

— Dar nu se mai poate aşa! Selva trebuie să se gândească la mama. Am făcut comandă, să vorbesc cu ea la telefon. Domnul ştie cât o să dureze! Poate dimineaţă sau mâine, cândva...

— Ce-ai făcut?! De câte ori ţi-am spus să nu o suni pe Selva de aici?

— Doar nu era să merg acasă la altcineva, la ora asta, să o sun! Trebuie să vorbesc cu sora mea, să o conving, până nu e prea târziu.

— O să anulez comanda, spuse Macit, repezindu-se către telefon.

— Cum poţi să faci asta? E sora mea, nu înţelegi?

Macit se întoarse în cameră.

— Sabiha, eu lucrez la Ministerul de Externe, nemţii sunt la graniţa noastră, războiul ne bate la uşă, iar tu comanzi o convorbire cu un evreu din Franţa! O cauţi cu lumânarea?

— M-am săturat de ministerul tău, m-am săturat până peste cap! Mi se pare tot timpul că sunt urmărită de spioni.

— Mai e puţin până începe vacanţa. Pe urmă, tu şi Hülya o să puteţi merge la părinţii tăi, la Istanbul. Mă întreb doar dacă tatăl tău va fi la fel de înţelegător ca mine, când vine vorba de sora ta.

Sabiha îşi auzi soţul mergând până în capătul holului, sunând la centrală şi anulând convorbirea şi trecând apoi în sufragerie. Începu din nou să plângă, înăbuşit.

Macit ieşi pe balcon. Îşi aprinse o ţigară şi privi orizontul albăstriu din miez de noapte, până departe în zare. Îi plăceau nopţile răcoroase de la Ankara, dar acum, pentru prima dată, îi era frig şi nu se simţea bine. Încercă să-şi încălzească braţele frecându-le cu palmele. Dar nu doar vremea făcea să-i fie frig. Trăiau vremuri care, pentru cine înţelegea ce se întâmplă, erau îndeajuns de primejdioase ca să ţi se ridice părul pe tine. Doar că omul obişnuit de pe stradă şi nevasta lui certăreaţă nu ştiau cât de aproape erau de marginea prăpastiei. Pur şi simplu dădeau drumul la radio, ascultau ştirile şi apoi se plângeau de piaţa neagră şi de cât de scumpe erau toate, după care îşi trăgeau pătura peste cap şi se cufundau în somn. Nu ştiau nimic. Nimeni nu ştia ce dezastru ar fi fost pentru Turcia dacă vreuna dintre părţi ar fi târât-o în război. Cum putea cineva să ştie la ce echilibristică se dedau Inönü şi colegii lui? Guvernul făcea tot ce se putea ca să nu alarmeze populaţia şi să nu provoace panică. Dar Macit se întreba dacă nu ar fi fost mai bine să se dezvăluie adevărul, pentru ca toată lumea să privească realitatea în faţă. Sau era preferabil ca guvernul să se poarte ca un tată protector, care îşi fereşte copiii de veştile rele?

Nu cu mult timp în urmă, cu doar câteva luni, de fapt,

ţara fusese absorbită de şuvoiul războiului. Războiul... era mai rău de atât! O hazna mizerabilă! Macit aruncă furios mucul ţigării. Acesta căzu undeva în întunericul ca smoala, fără nicio dâră de lumină. Îşi aminti poveştile pe care le spunea tatăl lui, erou de război, despre un asemenea întuneric şi lumina de la ţigări. Una, două, trei, cinci lumini, zece lumini, lumini... Trupuri fără mâini sau picioare, corpuri fără cap. Oameni flămânzi, disperaţi, plini de păduchi. Animale costelive, rănite. Copii înfometaţi, părăsiţi. Femei distruse, bărbaţi care nu mai aveau bani, casă, speranţe. Şi-l amintea vag pe tatăl lui, apărând la poartă în starea asta. Numai piele şi os, plin de păduchi, cu uniforma zdrenţe. Mersese clătinându-se până la marginea bazinului şi acolo se prăbuşise. Era o amintire întipărită adânc în mintea lui Macit, dar nu ştia sigur dacă văzuse cu adevărat toate astea sau i se povestiseră mai târziu. Ceea ce îşi amintea era că grădinarul nu-şi recunoscuse stăpânul şi îl luase drept cerşetor. A trecut o bucată bună de timp până când şi-au dat seama cine era bărbatul. Ruhi Bei, cel înalt şi jovial, se întorsese preschimbat în cadavru, într-un schelet fără vlagă, care îşi târa un picior şi în ochii căruia nu se mai zărea nicio licărire. Ăsta era războiul! Macit credea cu tărie că victoria se câştigă la masa negocierilor, nu pe câmpul de luptă. Şi se străduia atât de mult să îşi salveze naţia de la soarta aceea îngrozitoare! Dar cum putea să îi explice asta soţiei lui care plângea?

Brusc, îşi dădu seama că se obişnuise cu răcoarea de pe balcon. Se adânci în fotoliul de paie şi se lăsă în voia amintirilor.

Macit contribuise foarte mult la semnarea acordului cu Anglia şi Franţa, în 1939. Potrivit acelui acord, trebuia ca francezii şi britanicii să acopere nevoile vitale ale armatei turce. În schimb, Turcia trebuia să-i vândă Franţei cromul pe care îl producea, pe tot timpul războiului. Însuşi ministrul turc de Externe mersese cu Macit în Franţa, să semneze acordul. Plecaseră la Paris cu aşteptări uriaşe. Din păcate, rezultatul nu fusese pe măsura speranţelor. Franţa avea nevoie disperată de banii pe care i-ar fi

câştigat vânzând cromul turcesc, dar, deşi Menemencioğlu insistase să o aprovizioneze cu crom pe toată durata războiului, Franţa nu voise să semneze decât un acord pentru doi ani. Iar Marea Britanie redusese drastic numărul armelor, tancurilor şi tunurilor antiaeriene pe care era dispusă să i le furnizeze Turciei.

Armata turcă avea nevoie de 111 milioane de gloanţe şi 6500 de mitraliere. Britanicii era dispuşi să îi dea doar două milioane de gloanţe şi 200 de mitraliere. Cu asemenea provizii jalnice, cum ar fi putut Turcia să oprească înaintarea Germaniei în Balcani? Oamenii ar fi luptat cu mâna goală ca să îşi salveze ţara. Dar să lupte pentru englezi? Cei care îi asmuţiseră pe arabi contra turcilor în Primul Război Mondial, dornici să pună mâna pe Moşul şi Kirkuk? Era prea mult să aştepte aşa ceva. În plus, şi alte ţări europene, din motive proprii, sprijiniseră diferite triburi din Orientul Mijlociu care îşi voiau independenţa. Dacă ar fi fost după el, Macit nu ar fi ridicat un deget, pentru niciuna. Europenii n-aveau decât să sară unii la gâtul celorlalţi. Nu era destul că se târau reciproc în război? Macit nu se îndoia că, dacă, dintr-un motiv sau altul, Turcia ar fi fost silită să intre în război, ar fi ajuns să plătească pentru ambiţiile marilor puteri. În timpul unei cine luate în trenul cu care se întorceau de la Paris, Macit aflase că ministrul de Externe îşi mai făcea griji pentru ceva. El se adresase astfel delegaţiei:

— Domnilor, din câte văd eu, britanicii nu au destule arme, iar francezii nu au deloc. Şi dacă nu reuşesc să ne trimită şi nouă, nu e fiindcă au intenţii rele, ci pentru că le este pur şi simplu imposibil. Mi-am dat seama de situaţia aceasta în timpul convorbirilor de la Paris. Îmi pun tot felul de întrebări şi mă îndoiesc că vor obţine victoria. Mă întreb dacă nu am pariat pe calul greşit când am semnat acordurile care ne fac aliaţii lor.

După un an de discuţii nesfârşite, cine avea să câştige războiul? Ce tabără ar fi trebuit să susţină Turcia? Se stabilise să-i sprijine pe francezi şi pe britanici. Dar acum, la Paris, descoperiseră că Franţa nu avea arme. Treptat,

începeau să îşi dea seama că aleseseră, poate, greşit partenerul de dans.

Nu se întorseseră la Ankara cu mâna goală, dar erau foarte dezamăgiţi că aşteptările nu li se împliniseră nici pe jumătate. La finalul convorbirilor, în ultima lor seară la Paris, Macit reuşise să îndeplinească promisiunea pe care i-o făcuse soţiei sale şi se întâlnise cu Selva. Le spusese prietenilor lui că trebuia să se vadă cu o rudă care locuia la Paris, iar aceştia avuseseră curtoazia să nu pună întrebări.

Macit alesese ca loc de întâlnire Café Flora, fiindcă era ascunsă undeva pe străduţe. Selva venise încărcată de cadouri pentru mama, sora şi nepoata ei. Îl îmbrăţişase strâns pe Macit şi îl sărutase pe ambii obraji. Era limpede cât de mult se bucura să vadă pe cineva de acasă. Îi pusese întrebări amănunţite, despre toată lumea: Sabiha îi mai lega părul Hülyei cu panglici de satin uriaşe? Invitau aceiaşi prieteni la reuniunile lor de vineri seara? Pe cine avea Sabiha parteneră la bridge? Mama lor se mutase din casa de vară la venirea toamnei sau doar când se răcise mai tare? Întrebase chiar şi despre tatăl ei, care era atât de dezamăgit de ea.

Macit se uitase la toate cadourile pe care cumnata lui le depozitase pe scaun. Cu o privire jenată, îi spusese:

— Nu pot să iau toate astea cu mine, Selva. Am doar o valiză mică.

— Te rog, Macit, nu mă lipsi de plăcerea de a-i trimite câteva lucruri familiei mele. Poate n-o să mai am o altă şansă. Pot să merg să cumpăr o geantă, de la Lafayette.

— Nu, pentru numele Domnului! Ce vor crede prietenii mei? Am venit cu treburi oficiale. O să spună că am făcut atâtea cumpărături pentru mine şi ai mei, că a trebuit să-mi mai iau o valiză, să le pot duce pe toate.

— Ia măcar parfumurile de lavandă pentru mama şi sora mea. Şi nişte ciocolată pentru Hülya.

— Îmi pare rău că te-ai deranjat atât, cred că ai cheltuit o mulţime de bani. Ce păcat!

După ce îşi împărtăşiră noutăţile, conversaţia stagnă

brusc. De-abia atunci Macit observă cercurile întunecate de sub ochii Selvei. În lumina de apus, văzu ce palidă şi trasă la faţă era. Purta pardesiul verde pe care Macit îl ştia atât de bine, dovadă că nu îşi permisese unul nou aici, la Paris. Aceasta era fiica paşei Fazil Reşat! Cea născută sub o stea norocoasă!

Ce lucruri face omul din dragoste! Macit nu putu să nu se întrebe dacă Sabiha s-ar fi purtat la fel de curajos, în caz că părinţii ei nu l-ar fi plăcut. Nu era convins că voia să ştie răspunsul. Poate că Sabiha nu ar fi ales o viaţă plină de lipsuri, în schimbul dragostei. S-ar mai fi măritat cu el, dacă nu ar fi fost musulman? Dacă ar fi fost armean, de exemplu. Nu, nici într-un milion de ani! Fără îndoială, familia lui, una dintre cele mai vechi şi respectate din Istanbul, precum şi educaţia pe care o primise şi perspectiva unei cariere frumoase contribuiseră la alegerea ei. Dar de ce să fie dezamăgit? Nu făcuse el însuşi alegeri similare? Nu era Sabiha o fată frumoasă, inteligentă şi cultivată? Crescută într-o familie respectabilă şi obişnuită cu traiul îndestulat? Îşi amintea sfatul înţelept pe care Sabiha i-l dăduse surorii ei, pe vremea aceea, când Selva era îndrăgostită nebuneşte. Nu prea avusese efect, dar asta era irelevant.

— Dragostea e ca o flacără, în cele din urmă se stinge, îi spusese Sabiha. Şi ce-o să faci atunci, când o să-ţi vină, în sfârşit, mintea la cap şi o să vrei să divorţezi de Rafo? Nu va fi un divorţ obişnuit! După asta, nimeni n-o să mai vrea să se însoare cu tine! O să ajungi fată bătrână!

— Fiindcă o să fiu considerată aruncătura unui soţ evreu, de-asta? Nu-ţi face griji, dragă soră, sunt sigură că, dacă flacăra „se stinge”, cum spui tu, prietenia noastră va supravieţui. O să fim şi iubiţi, şi cei mai buni prieteni.

— Şi dacă, Doamne fereşte, i se întâmplă ceva lui Rafo? O să te întorci acasă drept soţia evreică, doamna Alfandari?

— Nici vorbă! N-o să mă întorc în casa tatălui nostru, care m-a renegat doar pentru că m-am îndrăgostit de un bărbat care nu e musulman! Cine ştie, poate când o să se

întâmple asta o să am deja copii, sau chiar nepoţi.

Când îşi dăduse seama că nu ajungea nicăieri cu Selva, Sabiha încercase să stea de vorbă cu tatăl lor.

— Vremurile s-au schimbat, tată. Nu mai există asemenea diferenţe. Te rog, nu face ceva ce ai putea regreta mai târziu! Te implor, tată, fii rezonabil! Gândeşte-te la nora lui Sami Paşa! E grecoaică, nu? Iar soţia lui Vecdi Bei e nemţoaică! Şi oricum, dumneata ţi-ai făcut studiile în Europa, ar trebui să ai vederi mai largi!

— Dacă se mărită cu bărbatul acela, nu mai e fiica mea! Să uite că mi-a fost vreodată fiică!

— Dar tată... Cum să uite că e fiica dumitale?

Fazil Paşa privise în zare, pe fereastră, şi rostise ultimele lui vorbe pe tema respectivă:

— Vrei să spui „a fost”.

Îngrozitoarea situaţie, care răvăşise familia, era o dramă ce dura nu de câteva zile sau luni, ci de ani întregi. Încercarea nereuşită a lui Fazil Paşa de a se sinucide nu o oprise pe Selva, care aşteptase până când el se însănătoşise şi apoi plecase la iubitul ei. Apoi, fusese rândul mamei lor să provoace agitaţie. Căzuse la pat, grav bolnavă, având permanent nevoie de îngrijire şi atenţie. Fazil Paşa refuza să iasă din casă. Familia se simţea atât de ruşinată, că nu îşi putea privi prietenii în ochi. Incidentul nu le făcuse deloc bine, dar măcar acum ştiau cu toţii cine le erau prieteni adevăraţi. Chiar şi unii pe care îi consideraseră apropiaţi îi bârfeau pe la spate. Paşa era învinovăţit fiindcă îşi educase fiicele la şcoli creştine, la fel ca mulţi dintre ei, de fapt.

Împreună cu copiii familiilor prietene, Sabiha şi Selva fuseseră date la şcoala americană din Gedik. Făcuseră şcoala primară acolo, gimnaziul, la şcoala franceză, iar liceul, la colegiul american. Amândouă crescuseră vorbind fluent engleza şi franceza.

Macit îşi amintea cât de impresionat fusese, cu mulţi ani în urmă, când o văzuse prima dată pe logodnica lui citind în original poezii de Baudelaire şi Byron. Până şi mama lui, Domnul s-o odihnească, fusese impresionată.

— Aşa o soţie i-ar trebui unui diplomat, comentase ea.

Vocea Selvei îl readuse la realitate, după ce se pierduse în gânduri.

— Turcia o să intre în război?

— Nu.

— Eşti sigur?

— Facem tot ce putem ca să nu intre. Nu ne permitem un alt război, Selva.

— Macit... Vreau să te întreb ceva.

— Spune, te rog!

— Tata... O să mă ierte vreodată?

— Sincer să fiu, nu ştiu, Selva. Sora ta şi cu mine am închis subiectul ăsta. Nu mai vorbim despre el.

— Chiar aşa?

— Da. Ce mai e de spus?

— Chiar crezi asta, Macit?

Macit sorbi o înghiţitură de cafea, înainte să răspundă.

— Ce cred eu nu contează. Ai făcut ce ai vrut. Măcar eşti fericită? A meritat toată tulburarea pe care ai stârnit-o?

— Mă deranjează atitudinea asta a ta. Vorbeşti de parcă nici nu l-ai cunoaşte pe Rafo.

— Nu văd de ce te deranjează că spun adevărul. Pur şi simplu n-ai vrut să asculţi pe nimeni. Ai mers înainte şi ţi-ai tăiat toate legăturile. I-ai făcut să sufere pe mama ta, pe tatăl tău şi pe Sabiha. Sper că a meritat. Cu toţii sperăm că n-o să regreţi niciodată.

— Îl iubesc mult de tot pe Rafo, Macit. Nu regret nimic, dar sunt foarte nefericită.

Lacrimile îi curgeau pe obraz. Macit îi luă între palmele lui mâinile tremurânde.

— Haide, Selva, nu ai de ce să fii nefericită, dacă îl iubeşti aşa de mult. Gândeşte-te prin câte ai trecut, ca să fiţi împreună. Eşti o fire puternică, ai ştiut întotdeauna ce vrei şi ai avut curajul să-ţi aperi dorinţele. La drept vorbind, cred că şi tatăl tău ştie asta. Poate nu te-a iertat încă, dar sunt sigur că, în sinea lui, te iubeşte şi acum, din tot sufletul.

— Mi-e atât de dor de toţi...

— Timpul vindecă orice rană. Mai aşteaptă puţin.

— Mă întreb cât, spuse Selva neliniştită.

Mai aveau timp? se gândi Macit. Timpul era ceva atât de preţios în vremurile astea! Mai ales în ultimele luni. La fel de preţios ca aurul. Nu ca să obţină timp venise delegaţia turcă la Paris? Preşedintele Inönü voia timp mai mult decât orice altceva. Timp să se gândească, timp să abată atenţia, timp să evite războiul. De fapt, la orice întrebare despre război, Inönü răspundea doar:

— Timpul va hotărî.

Aşa că Macit îi dădu acelaşi răspuns cumnatei lui.

— Nu ştiu, Selva. Timpul va decide.

Îşi dădu seama că ajunsese să folosească tactici diplomatice în viaţa personală. Crezuse întotdeauna că lucrurile se puteau schimba cât ai clipi din ochi, cu rezultate neprevăzute. Dar în împrejurările actuale, Europa nu-şi găsea consolarea în previziuni sau speranţe.

Înainte să se despartă de Selva, Macit îi strânse mâinile şi o privi în ochi.

— Totul se poate schimba una-două, Selva. Dacă se întâmplă ceva şi eşti în pericol, trebuie să te întorci imediat acasă.

— Nu mă pot întoarce fără Rafo, Macit.

— Eu cred că ar trebui. E bărbat, poate să aibă grijă de el însuşi.

— Am jurat să rămânem împreună toată viaţa. El nu ar vrea să se întoarcă. Ştii prin ce a trecut, ştii de câte jigniri a avut parte. Iar eu n-aş putea să-l părăsesc.

— Gândeşte-te bine! Nu avem decât o viaţă şi ne-o hotărâm singuri.

— Încearcă să înţelegi, Macit! Nu răspund doar pentru viaţa mea.

— Exact! Chiar şi pe mare, femeile şi copiii părăsesc primii vasul naufragiat.

— Nu înţelegi. Nu vorbesc numai despre Rafo.

Macit, care se ridicase să plece, se aşează din nou.

— Nu! Doar nu vrei să spui că…

— Ba da.

— Când?

— Anul viitor, la început.

— De ce nu mi-ai spus mai repede?

— Am sperat că o să-ţi dai seama.

Privind-o mai atent, Macit văzu, într-adevăr, că se îngrăşase în jurul taliei şi că avea sânii mai plini decât şi-i amintea. Dar era trasă la faţă. Macit se gândi că era nebună să rămână însărcinată pe timp de război. Mai degrabă refractar, îi făcu urările de bine.

— Vrei să-i spun Sabihăi? întrebă el.

— I-am scris deja, dar poate nu mi-a primit încă scrisoarea. Dacă te întorci mâine, poţi să le dai vestea. Dar aş prefera să o afle de la mine.

— Fireşte.

— I-am scris şi mamei.

— Gândeşte-te bine, Selva, acum ai un motiv în plus să te întorci la Istanbul.

— Nu pot să-mi cresc copilul fără tată. Nu-ţi face griji, Macit. Şi Rafo crede că e primejdios să rămânem aici. Are câteva propuneri să lucreze undeva la ţară. S-ar putea să plecăm din Paris într-o lună.

În cele din urmă, Rafo şi Selva reuşiseră să plece de la Paris şi să se mute la Marsilia. Dar la ce bun? Umbra nazistă coborâse şi acolo. Ca să salveze sudul Franţei de invazie, guvernul nou format al mareşalului Pétain îi sacrificase pe evreii francezi, sperând să se înţeleagă cu Hitler.

Treptat, evreii francezi, care speraseră că vor trece neobservaţi mutându-se în zone izolate, începură să-şi dea seama că se înşelaseră. Germanii ajungeau peste tot, precum fumul. Devenise imposibil să fugi de ei.

Rafo lucra la Marsilia cu un prieten farmacist. Mama Selvei vânduse la licitaţie un inel cu diamant şi, fără ca Fazil Paşa să ştie, îi trimisese banii fetei. Rafo îi investise în afacerea prietenului său, farmacistul. El şi Selva locuiau într-o mansardă, vizavi de farmacie. Selva dădea lecţii de pian şi de engleză şi avea ca eleve trei fetiţe din vecini. Reuşiseră să-şi facă şi câţiva prieteni. Dar cea mai bună

prietenă a Selvei rămânea sora ei. Îi scria Sabihăi în fiecare zi, povestindu-i amănunţit viaţa lor. Sarcina mergea bine, nu avea greţuri dimineaţa. Se descurcau cu banii, dar trăiau la limită. Singurul lux pe care şi-l permiseseră era telefonul, pe care îl instalaseră, ca surorile să poată ţine legătura. Chiar şi aşa însă, Rafo şi Selva erau conştienţi că laţul se strângea în jurul lor. Selva auzise poveşti îngrozitoare, despre bărbaţi opriţi de poliţie şi puşi să-şi dea jos pantalonii, ca să se vadă dacă erau circumcişi. Din fericire, Rafo nu fusese supus unei asemenea umilinţe. Toţi prietenii lor îi credeau turci, fiindcă între ei vorbeau întotdeauna turceşte. În martie, Selva ţinuse chiar şi postul de Ramadan şi se asigurase că toată lumea ştia asta. Dar, în ciuda tuturor eforturilor, se temea că, mai devreme sau mai târziu, adevărul va ieşi la iveală.

Macit ştia că soţia lui e îngrijorată pentru sora ei, dar nu putea face mare lucru. Suferinţele personale ajunseseră o picătură în ocean, pe lângă grijile care apăsau ţara. Macit intră în casă, după ce terminase a doua ţigară. Tremura, în timp ce se îndrepta către dormitor. Se opri în faţa uşii şi îşi auzi soţia respirând greu. Sabiha reuşise să adoarmă. Intră în baie şi se schimbă acolo, ca să nu o deranjeze. Apoi se urcă în patul cald, dar nu reuşi să adoarmă. Se tot suci, până când auzi telefonul sunând.

— Doamne! se gândi el. Probabil au uitat să anuleze convorbirea. Coborî în grabă din pat şi, fără să-şi mai pună papucii, alergă până la telefon şi răspunse cu răsuflarea tăiată.

— Alo?

— Îmi pare rău, domnule, ştiam că o să vă trezesc, dar...

— Alo... Alo... Cine e?

— Sunt eu, Tarik. Tarik Arica.

— O, Tarik. Macit răsuflă adânc. Ce s-a întâmplat?

— Îmi pare rău că vă sun la o oră aşa de târzie. Sper că nu am trezit şi restul familiei.

— Spune-mi ce s-a întâmplat!

— Mă tem că am veşti proaste. Sunt de serviciu, iar

acum o jumătate de ceas germanii au atacat Rodosul.

Macit se prăbuşi în fotoliu.

— Nu pot să cred, murmură el.

— Mă tem că da. Secretarul general, ministrul şi şeful statului major se reunesc în douăzeci de minute. Preşedintele a fost anunţat.

— Înţeleg, spuse Macit. Vin şi eu, mulţumesc.

Se întoarse fără zgomot în dormitor. Sabiha dormea adânc. Merse în bale şi se îmbrăcă la loc, cu hainele pe care le dăduse jos mai devreme. Când îl auzi închizând uşa, Sabiha se ridică în capul oaselor şi aşteptă o vreme aşa, pe întuneric. Apoi aprinse veioza de lângă pat. Lacrimile îi curgeau pe obraji, până pe cămaşa de noapte roz. Îşi împreună mâinile, rugându-se.

— Te rog, Doamne, ocroteşte-o pe draga mea Selva! Salvează-mi sora din iadul acela! Te implor, Doamne!

Apoi îşi acoperi faţa cu palmele şi începu să se legene disperată.

— Iartă-mă, surioară! spuse în şoaptă. Iartă-mă, Selva!

ISTANBUL, 1933

Selva îşi usca la soare părul lung şi blond, pieptănându-l cu un pieptene de fildeş. În acelaşi timp îl scutura, răspândind o ploaie de picături minuscule, ca nişte mici sfere de cleştar. Sabiha o privi cu invidie şi spuse:

— Nu-ţi usca părul aici, o să-mi păteze rochia.

— Glumeşti! Unde s-a mai văzut ca apa să păteze?

— Te asigur că apa pătează mătasea.

Selva se îndepărtă de fereastră şi se aşează turceşte pe pat, continuând să-şi usuce părul.

— Ai putea să mă iei cu tine, ştii?

— Dar nu vreau.

— De ce?!

— Fiindcă eşti prea mică. Poate la anul.

— Dar sunt mai înaltă ca tine!

Sabiha îşi privi furioasă sora. Voia să răspundă, dar îşi muşcă buzele. Ştiind cât de mândră era Selva de părul ei lung, Sabiha nu reuşi să se abţină şi spuse:

— Ştii ce? Cred că e momentul să te tunzi. În curând, o să ai părul până la podea.

— Tata nu-mi dă voie să-l tai.

— Minţi. Tu nu vrei, asta e tot.

— Poate...

— Dar e atât de demodat, Selva! Aproape că-ţi ajunge la călcâie! E greu de spălat şi greu de uscat. De ani de zile umbli cu un coc uriaş. Două cozi împletite, prinse în coc. Pentru numele Domnului, nu te-ai plictisit?

— Nu.

— Foarte bine, din partea mea. Dar dacă vrei să te iau la petreceri, trebuie să-ţi faci ceva la păr. Nu se poate să vii

cu mine şi să arăţi ca regina Victoria! Sper că înţelegi.

— Înţeleg, Sabiha.

Răspunsul surorii ei nu o surprinse pe Sabiha. Selva era genul de om care nu contrazicea pe nimeni, dar cumva reuşea întotdeauna să facă aşa cum voia. Era imposibil să te cerţi cu ea, aşa că Sabiha schimbă subiectul, începu să probeze câteva coliere în faţa oglinzii şi îşi întrebă sora:

— Care îţi place?

— Acesta! spuse Selva.

— Nu, cred că ăsta vine mai bine. Ăsta rămâne. Ajută-mă să-l închei, te rog!

Îşi ridică părul şi se lăsă în genunchi, ca sora ei să-l încheie. Selva admiră alegerea surorii ei.

— Ai dreptate, e perfect. O să fii cea mai frumoasă fată de la petrecere.

Sabiha se privi în oglindă. Cele trei şiruri de perle se potriveau perfect cu rochia de mătase verde-deschis.

„Foarte elegantă”, se gândi ea. Îşi dădu părul pe după urechi. Chiar că arăta bine. Îi zâmbi propriei imagini, reflectate în oglindă. Exact atunci, mama lor deschise uşa camerei.

— Au venit prietenele tale, scumpo. Grăbeşte-te şi ai grijă, să nu vii târziu! Întoarce-te înainte să vină tata. Altfel, ai încurcat-o.

Sabiha îi trimise bezele surorii ei şi ieşi din cameră în urma mamei. Câteva clipe mai târziu, se repezi înapoi, o îmbrăţişă pe Selva şi îi spuse:

— Promit că data viitoare te iau cu mine.

Apoi ieşi din nou în grabă. Selva ascultă zgomotul paşilor ei pe hol. Se ridică din pat, îşi împleti părul în cozi şi merse către oglindă, prinzându-şi agrafele.

— N-o să vă iert niciodată, milord. Nu, nu, niciodată. N-o să vă iert niciodată, lord Seymour. M-am încrezut în domnia voastră din toată inima. Puteţi pleca acum, spuse arătând spre uşă.

Auzind vocea fiicei sale, mama se întoarse în cameră şi întrebă:

— Ce tot faci, copilă?

— Nu te-am auzit venind, mamă, răspunse ea râzând. Repet finalul piesei de la şcoală. Eu o joc pe Elisabeta I.

— Cine e regele?

— Nu există niciun rege, mamă. Când a murit Henric al VIII-lea, s-a dezlănţuit haosul. Piesa este despre două femei care se luptă pentru tronul Angliei. Mualla o joacă pe Maria Stuart, iar Rafo e lordul Seymour. Fireşte, sunt şi alte roluri. Preoţi, lorzi etc. Te rog, mamă, pot să-i invit pe toţi la ceai săptămâna viitoare? Te rog, nu mă refuza!

— Poţi să inviţi numai fetele.

— Cum să repetăm numai cu fetele, mamă? Cine o să joace rolurile băieţilor?

— Şi ce mă fac cu tata? Ştii ce crede el despre lucrurile astea! Şi ştii prin ce am trecut, ca să-l conving să vă lase la petreceri!

— Ce vrei să spui? Pe mine nu mă laşi niciodată să merg la petreceri!

— Nici n-ai împlinit optsprezece ani, scumpo!

— Nu te agita, mamă! N-o să vreau să merg la petreceri nici când o să am optsprezece ani. Spun că vreau să merg doar ca s-o tachinez pe Sabiha.

— Dar de ce n-ai vrea să mergi?

— Crezi că nu ştiu de ce merg fetele la petreceri? Ca să-şi găsească soţi!

— De unde ţi-a venit ideea asta?

— Am auzit-o pe Sabiha vorbind cu prietenele ei. Toate vor acelaşi lucru, nu se gândesc decât la cum să-şi găsească un soţ respectabil.

— Şi ce e rău în asta, mă rog? Tinerii respectabili şi cu educaţie sunt invitaţi la petrecerile acelea. Toţi ştiu mai multe limbi străine şi se comportă impecabil. Iar petrecerile se ţin mereu în casele fetelor, aşa că adulţii pot să fie cu ochii pe ei.

— Ştiu, şi exact asta mă calcă pe nervi. Mamele aranjează asemenea petreceri ca să găsească un soţ potrivit pentru fiicele lor.

— Şi ce e rău în asta? Ce e rău că o mamă vrea ca fiica ei să găsească o partidă bună?

— Mie nici prin cap nu-mi trece să vreau aşa ceva!

— Foarte bine, atunci. Tata şi cu mine n-o să te ajutăm. N-ai decât să foloseşti vechile metode, aşa ca mine. Să vedem cum o să reacţionezi când o să ne bată peţitoarea la uşă!

— Doamne fereşte, nu asta voiam să spun!

— Fireşte, nu te văd mulţumită cu aşa ceva.

— Niciodată! Peste cadavrul meu!

— Aşa mă gândeam şi eu. Deci de ce ai început discuţia?

— Nu ştiu... Mi se pare ciudat să împingi la un loc tinerii necăsătoriţi şi fetele, ca să... las-o baltă. Nu pot să-ţi explic.

— Poate îmi explici atunci cum o să găseşti tu tânărul potrivit să-ţi fie soţ. La piaţă, cumva?

— Tot ce ştiu e că o să-mi găsesc soţul singură. N-aş suporta să-mi găsesc pe cineva la o întrecere pusă la cale de mame nerăbdătoare.

— Grozav! Ai vorbit exact ca o copilă ce eşti. Ce să ştie cineva de vârsta ta despre cum să-ţi alegi soţul? De-ajuns, întoarce-te la repetat!

Când mama ei dădea să iasă din cameră, Selva o strigă.

— Cum rămâne cu repetiţia de la noi de-acasă? Îmi dai voie să invit măcar un băiat? Unul singur, care joacă rolul principal.

— Şi cine e junele vedetă?

— Rafo. Rafael Alfandari.

— Alfandari? E fiul celebrului doctor?

— Nepotul.

— Ce să spun... Presupun că poţi să-l inviţi. Cred că tatăl tău îi cunoaşte familia, s-ar putea să nu se împotrivească.

Leman Hanim ieşi din cameră, iar Selva continuă să îşi repete replicile, în faţa oglinzii.

Mai târziu, în aceeaşi seară, Selva învăţa, când mama ei se repezi agitată în cameră.

— E cinci şi jumătate şi sora ta nu s-a întors încă!

— Nu poate fi atât, n-am auzit ceasul bătând.

Chiar în timp ce spunea asta, cucul de la ceasul din hol cântă o dată, aşa cum făcea la fiecare jumătate de oră.

— Vezi? spuse Leman Hanim.

— Nu te agita, mamă, o să vină din clipă în clipă.

— Sper să ajungă înaintea tatălui tău.

Selva merse către fereastră şi se uită spre drum.

— Uite-o, vine!

Mama şi fiica se înghesuiră în cadrul ferestrei şi o văzură pe Sabiha alergând către casă, cu rochia şi pelerina umflate în jurul ei.

— Nu alerga, o să cazi! strigă mama, de parcă Sabiha ar fi putut să o audă.

Kalfa, servitorul lor, deschisese deja uşa, înainte ca Selva să coboare.

Sabiha radia. Ochii îi scânteiau, iar faţa îi strălucea. Aplecându-se peste balustradă, Leman Hanim o întrebă:

— Cum a fost? Te-ai distrat? Erau oameni interesanţi acolo?

— Mama vrea să întrebe, de fapt, dacă erau tineri burlaci respectabili.

Replica Selvei o înfurie pe Leman Hanim.

— De-ajuns, Selva, ai vorbit destul, devine plictisitor.

— Îmi pare rău, spuse Selva, dându-şi seama că întrecuse măsura.

Sabiha îi dădu pelerina lui Kalfa şi se repezi sus, direct în camera ei. Acolo se aruncă pe pat, îşi prinse mâinile pe sub bărbie şi începu să privească în zare, cu ochi înstelaţi.

Mama ei intră şi ea în cameră.

— O să-ţi distrugi rochia! Nu sta aşa, întinsă, cu rochia de mătase! Haide, nu ne mai ţine pe jar! Cine mai venise? Cum a fost?

— A fost minunat, măicuţă! A venit un tânăr, Macit îl cheamă. Pare să fie nepotul lui Necmiye Hanim. A studiat la Paris şi acum lucrează la Ministerul de Externe. Arată tare bine, e foarte chipeş.

— Şi?

— Greu de zis. A dansat cu Necla, dar aproape tot timpul a stat de vorbă cu mine.

— Nu ţi-am spus că o să fii cea mai drăguţă fată de acolo? o întrerupse Selva.

— Şi celelalte fete erau foarte drăguţe, dar a stat aproape tot timpul cu mine.

— Şi ceilalţi? Cine a mai venit?

— Să văd... Mai era şi fratele Neclei, Burhan.

— El cu ce se ocupă?

— Cine?

— Burhan ăsta.

— Nu ştiu. Mi-a spus, dar nu-mi aduc aminte.

— Văd că eşti orbită de Macit Bei. Trebuie să aflu mai multe despre el, înainte ca lucrurile să avanseze.

— Nu e nimic de aflat, ţi-am spus, mamă.

— Dă-ţi jos rochia, înainte să o strici de tot. Tata trebuie să ajungă de-acum, spuse Leman Hanim ieşind din cameră.

Selva o privi admirativ pe Sabiha în timp ce se schimba, în faţa oglinzii.

— Chiar te-ai îndrăgostit, surioară? întrebă.

— Nu ştiu. Poţi să te îndrăgosteşti într-o zi? Dar chiar era foarte chipeş.

— Am întrebat-o pe mama dacă pot să-mi invit câteva prietene de la şcoală săptămâna viitoare. Ce-ar fi să-l inviţi şi pe el?

— Printre atâtea fete?! Glumeşti! S-ar plictisi de moarte. Nu ardea de nerăbdare ca Macit să o cunoască pe Selva. La urma urmei, ea era mai înaltă, dacă nu şi mai frumoasă ca Sabiha.

— O să-l invit şi pe Rafo.

— Băiatul evreu?

— Da, băiatul evreu, îşi imită Selva sora.

— Nu fi scorţoasă! Am dreptate, nu? E evreu.

— Da, dar e altfel decât ceilalţi. E mult mai inteligent, manierat şi foarte matur.

— Nu te obosi să continui. Indiferent cum ar fi, nu se poate.

— Nu se poate?! Nu te poţi împrieteni cu un băiat decât ca să te măriţi cu el?

— Viaţa e prea scurtă, Selva. Trebuie să preţuim timpul, nu aşa spune tata mereu?

— Dacă viaţa e scurtă, cu atât mai mult trebuie să o

folosim din plin şi să trăim aşa cum vrem!

— Şi Rafo e ceea ce vrei tu?

Selva nu îi răspunse.

— Rafo... E un tânăr cuviincios, recunosc. Şi dacă e să rămâneţi doar prieteni, *why not?*

— Dar dacă e cuviincios, de ce să nu fie bun de soţ?

— Nu fi prostuţă, ştii că aşa ceva e imposibil!

— De ce? Nu am creat Republica Turcă tocmai ca să înlăturăm asemenea prejudecăţi ridicole?

— Încetează, Selva! Nu noi am creat republica. Iar cei care au făcut-o n-au avut cu siguranţă în minte ca fetele turcoaice să se mărite cu tineri care nu sunt musulmani! Oricum, tipic pentru tine să gândeşti aşa. Ce copilăroasă eşti!

Selva hotărî să nu continue discuţia, iar gândurile Sabihăi se abătură către altă idee. Dacă sora ei era interesată de acest Rafo, nu mai exista primejdia să se certe amândouă pentru Macit. De ce bărbaţii erau întotdeauna aşa de interesaţi de fetele ca Selva? Fete care nu se îngrijeau de cum arată, care nu se îmbrăcau elegant şi nici măcar nu flirtau? După părerea Sabihăi, singurele trăsături care o salvau pe Selva erau părul ei lung şi gâtul de lebădă. În plus, era politicoasă şi sinceră, iar unii tineri erau atraşi de asemenea calităţi. Apele liniştite sunt adânci, îşi spuse ea. Sabiha simţi o undă de gelozie.

Bunica lor paternă îi sădise în inimă germenele geloziei. Punea atâta preţ pe înălţime! Sabiha îşi amintea cum le măsura aproape zilnic la uşa dormitorului. Şi câtă zarvă făcuse când Selva, cu doi ani mai mică decât Sabiha, ajunsese la fel de înaltă ca ea! Bătrâna considera că Sabiha, cu ochii ei verzi strălucitori, îi semăna şi tânjea ca nepoata ei să fie înaltă şi subţire. Aşa că, în timp ce îi însemna cu creionul înălţimea pe uşa dormitorului, o certa:

— Nu bei destul lapte! Uită-te la Selva, se face tot mai înaltă! Dacă nu ai grijă, o să rămâi pitică.

Sabiha o auzise pe bunica ei certând-o chiar şi pe Leman Hanim, când aceasta încercase să spele semnele de pe uşa dormitorului, cu apă şi săpun. Şi auzise şi ce-i răspunsese

mama ei.

— Nu-i mai vorbi aşa, te rog! O chinui fără rost pe Sabiha!

— Fac asta anume, ca să o încurajez să mănânce brânză şi lapte!

— Nu e aşa de simplu, mamă dragă. Genele sunt gene. Selva îl moşteneşte pe bunicul meu. Sabiha, nu. E simplu şi nu se poate face mai nimic.

— Doamne, Doamne! Cum poţi să spui aşa ceva? Vrei ca fiica ta să rămână pitică?

— Nu e deloc pitică, arată normal pentru vârsta ei. Cealaltă e înaltă ca o prăjină.

— Înălţimea e ceva tare frumos, şi la femei, şi la bărbaţi. Mie îmi place!

— Eu nu cred că e potrivită la femei. Ele trebuie să fie minione. Şi, oricum, nu se zice că lucrurile bune vin în cutii mici?

Sabiha era prea copilă ca să aprecieze înţelepciunea proverbului, aşa că se întoarse în dormitor. Ea era fata tatei cea frumoasă, iar Selva era fata deşteaptă. Oricât ar fi încercat Fazil Reşat Paşa să-şi ascundă slăbiciunea pentru fiica lui mai mică, nu reuşea. Văzându-i privirea afectuoasă, oricine îşi dădea seama cât o admira. Nu era impresionat de frumoşii ochi verzi ai Sabihăi, umbriţi de gene atât de lungi, semănând leit cu ai mamei sale. Sabiha ştia prea bine că pe tatăl ei îl impresiona mult mai mult mintea cuiva decât frumuseţea. Era obişnuită cu asta. Dar acum apăruse şi povestea cu înălţimea! Cutii mici, sigur! Ea era ce era: o fată mică. Avea faţa mai frumoasă decât Selva, dar asta nu conta. Rămânea sora scundă, mai scundă cu o palmă întreagă. O cutiuţă. Sabiha începu să plângă, cu faţa îngropată în pernă.

Selva îşi admira sora cu candoare, fără să ştie cât de vinovată se simţea aceasta din cauza manevrelor pe care le punea la cale ca să evite o posibilă rivalitate.

— Rafo chiar e un băiat cuviincios, spuse Sabiha. Mai mult, e tare chipeş. N-o să se întâmplă nimic dacă flirtezi puţin.

— Chiar crezi asta?

— Da, de ce nu? Ai putea să-l inviţi la balul de sfârşit de trimestru.

— Glumeşti! Nu m-ar lăsa să merg singură.

— Pot să vin eu cu tine.

Selva se aruncă în braţele surorii ei şi o acoperi cu sărutări.

— Nu mi-am dat seama cât de mult ţii la Rafo! De ce n-ai spus nimic?

— Am spus acum.

Selva îşi privi sora cu ochii ei mari, căprui, întrebându-se ce anume produsese o asemenea schimbare.

Şi Sabiha se gândea. Ce ar spune Macit, aflând că sora ei mai mică ieşea cu un evreu? L-ar deranja? Cumva, i se părea că nu. La urma urmei, un tânăr educat în Franţa trebuie să aibă vederi mai largi despre egalitate şi libertate. De ce să-i pese lui că sora ei flirta cu un băiat de altă religie? Mai bine să flirteze cu el, decât cu nimeni! Dar poate că tocmai de-asta Macit s-ar fi putut uita la Selva. Fiindcă era înaltă, cu ochi de căprioară şi idei îndrăzneţe.

— Hai să-i invităm pe amândoi la ceai! Tu te ocupi de Rafo, iar eu, de Macit.

Selva bătu din palme de bucurie.

O săptămână mai târziu, Rafo, Macit şi prietenele Selvei se reuniră la petrecere. Era o zi foarte frumoasă. După ce repetară piesa de teatru, fetele porniră gramofonul, ca să danseze foxtrot.

A doua zi, Leman Hanim nu se putu abţine să nu o întrebe pe fiica ei mai mare despre Rafo.

— Ai văzut cum se tot uita Selva la băiatul evreu? Aproape îi sorbea cuvintele, de câte ori vorbea.

— E un tânăr politicos. Mie mi se pare mult mai manierat decât băieţii turci, plini de ei.

— Familia Alfandari e foarte veche, neamul lor a dat mulţi medici de la palat. Sunt oameni de lume, dar, chiar şi aşa, fata noastră... Tu ştii cum e. Imprevizibilă şi încăpăţânată. Are mereu propriile ei idei.

— Da, dar Rafael nu ar îndrăzni să ducă lucrurile mai

departe. Nu-ţi face griji, te rog! Şi nu uita că sunt şi eu în preajmă. Dacă o să observ ceva necuviincios, o să-ţi spun.

Promisiunea Sabihăi o relaxă puţin pe Leman Hanim. După ceaiul dansant, acelaşi grup merse împreună la câteva concerte şi picnicuri. De fiecare dată, Leman Hanim îl trimisese şi pe Kalfa cu ei, să vegheze.

La scurtă vreme, Sabiha şi Macit se logodiră, aşa că ea nu mai avea nevoie de Rafo să-i ţină ocupată sora. Dar, respectând tradiţia, Leman Hanim insistase ca Selva să îi însoţească peste tot, de câte ori ieşeau împreună. Sabiha aranjă lucrurile spre folosul ei. Cei trei plecau de acasă împreună şi mergeau de acolo într-un loc dinainte stabilit, unde Rafo îi aştepta. De acolo, cele două cupluri se despărţeau, până când venea vremea să se întoarcă acasă. În momentul când Sabiha îşi dădu seama ce greşeală făcuse şi încercă să îşi oprească sora, era deja prea târziu.

Optsprezece luni mai târziu, Sabiha şi Macit erau căsătoriţi. După o nuntă splendidă, se mutară la Ankara, ca Macit să îşi poată ocupa postul în Ministerul de Externe. Selva începu facultatea. Studia filologia. Rafo hotărâse să urmeze tradiţia familiei şi se înscrisese la Farmacie. Mergea deseori să o ia pe Selva de la facultate sau, dacă avea timp, asista chiar la cursuri, ca să fie în preajma ei. Unii dintre ceilalţi studenţi, care remarcaseră, se luau de el fiindcă îndrăznea să curteze o fată musulmană. Unul o şi admonestase pe Selva:

— În tot Istanbulul, n-ai găsit unul de religia ta?

Un alt student, de undeva din estul ţării, îi zise:

— La mine acasă, ai fi fost împuşcată pentru asta!

— Şi te simţi mândru de o asemenea gândire primitivă? întrebă Selva. Mă întreb cum îi face cinste unui musulman să împuşte pe cineva.

Dar situaţia se agrava. Amândoi erau supuşi tot timpul hărţuirilor şi agresiunilor. Până când, în final, după doi ani de facultate, Rafo se văzu nevoit să se retragă de la universitate. Selva era neconsolată. Rafo plecase din cauza ei. Începu să lipsească de la cursuri, iar până la sfârşitul anului, renunţă şi ea cu totul la facultate. Dar se dovedi

foarte greu să-i explice tatălui ei motivele.

Clevetelile despre povestea de dragoste dintre nepotul doctorului Alfandari şi fiica mai mică a paşei Fazil Reşat ajunseră, în cele din urmă, şi la urechile familiei. Când Lenam Hanim află, căută să-i ascundă totul soţului ei. Lui Rafo i se interzise să le mai viziteze casa, iar Selva nu mai avea voie să iasă singură. Îşi petrecea timpul cântând la pian, citind şi corespondând cu sora ei de la Ankara. Singurii oameni cu care se vedea erau fie prieteni apropiaţi de familie, fie rude.

Paşa nu era tocmai mulţumit de atitudinea severă a soţiei sale faţă de Selva. Îşi spunea că Leman Hanim se străduieşte prea mult să o controleze pe Selva, acum că Sabiha nu mai locuia cu ei. Aşa că propuse ca fata să meargă să stea la sora ei, sub pretextul să o ajute cu copilul nou-născut. Ideea îi plăcu lui Leman Hanim, care spera că Selva ar putea cunoaşte acolo un tânăr potrivit.

Cum primise nenumărate scrisori pe această temă, Sabiha o prezentă pe Selva cât mai multora dintre prietenii lor. Organiza petreceri la ei acasă şi o lua şi pe Selva, ori de câte ori erau invitaţi la cineva. Prin Macit, o prezentă tuturor burlacilor eligibili din Ministerul de Externe. Mulţi o plăcură pe Selva, dar niciunul nu îi trezi interesul. Îi lăsă pe toţi la Ankara şi se întoarse acasă.

Apoi, Leman Hanim insistă ca Selva să-i facă o vizită unchiului ei, în Cipru. Biata femeie spera că, dacă Selva mergea în altă parte, dragostea ei se va stinge şi asta va pune capăt clevetelilor. Toate eforturile se dovediră în zadar. Selva întreţinea flacăra iubirii lor corespondând cu Rafo de oriunde era plecată.

Era inevitabil ca Fazil Reşat Paşa să nu audă despre asta. Şi când află, izbucni, interogându-şi fiica.

— E adevărat ce am auzit? Spune-mi că sunt acuzaţii false, răspândite de oameni răuvoitori! Spune-mi că sunt doar bârfe răutăcioase!

— Aş vrea să-ţi pot spune asta, tată. Dar îl iubesc pe Rafael Alfandari din toată inima şi, dacă îmi dai voie, mă mărit cu el.

— Niciodată! Peste cadavrul meu! Chiar crezi că o să permit să te măriţi cu un necredincios? Ar însemna să încalc toate obiceiurile familiei noastre, să îmi bat joc de noi toţi! Aşa mă răsplăteşti pentru că am avut grijă de tine şi te-am dat la şcoli străine?

— Credeam că ai vrut să îmi lărgesc orizontul, să am posibilităţi egale cu cele ale bărbaţilor, tată.

— M-am îngrijit de educaţia voastră ca să faceţi căsătorii bune şi să îmi dăruiţi nepoţi, nu ca să mă înfrunţi!

— Ultimul lucru pe care îl vreau e să te înfrunt, tată. Vreau doar să îmi aleg singură viitorul soţ. Şi nu îţi cer să accepţi drept ginere un tânăr imoral şi bun de nimic. Singurul lucru pe care poţi să i-l reproşezi lui Rafael e că nu este musulman. Dumneata, care ai susţinut de-atâtea ori că oamenii ar trebui să poată să practice ce credinţă vor şi că toate credinţele sunt sacre.

Gravitatea situaţiei provocă o criză de furie care nu putea fi bănuită la un domn respectabil precum Fazil Reşat Paşa. Reuşi cumva să se stăpânească în faţa fiicei sale, dar după ce îi spuse să plece, sparse toate vazele de cristal şi oglinzile din cameră.

Sabiha fu chemată degrabă de la Ankara, să încerce să îşi liniştească tatăl şi să o convingă pe Selva să renunţe la obsesia ei. Ea şi Leman Hanim petrecură zile întregi căutând să o lămurească.

Leman Hanim era în culmea disperării. Nu putea să doarmă şi mergea ore în şir dintr-o cameră într-alta, smulgându-şi părul.

— Cum am ajuns aici? Cum am lăsat aşa un şarpe să se strecoare în casa mea? De ce nu mi-am dat seama?

Văzând disperarea mamei ei, Sabiha se simţea foarte vinovată. Dar nu avea tăria să îi spună adevărul: „Nu e vina dumitale, eu m-am folosit de Rafo ca să scap de Selva.”

Asemenea vorbe i-ar fi liniştit puţin conştiinţa. Ajunsese chiar să îşi dorească să fi fost catolică. Aşa, ar fi putut să se spovedească şi să îndure orice pedeapsă i-ar fi dat preotul. Dar măcar ar fi scăpat de povară.

Dându-şi seama că Selva era o cauză pierdută, Sabiha îşi îndreptă atenţia asupra tatălui lor. El considera că Sabiha alesese bine şi că îşi găsise un soţ ideal. Dar nici măcar asta nu o bucura, ştiind ce făcuse ca să ajungă aici.

Fazil Reşat Paşa resimţea povestea drept o trădare cumplită. Îşi crescuse fiicele ca să facă parte din lumea modernă. Le educase la fel cum ar fi făcut-o dacă ar fi fost băieţi. Aşa cum se cuvenea, în noua republică. Merseseră la şcoli bune, vorbeau limbi străine şi erau pregătite să joace roluri active în societate. Dar acum, începea să aibă îndoieli. Ce obţinuse, cu ambiţiile lui pentru ele? Nu se măritase fiica lui cea mare înainte să împlinească nouăsprezece ani? Întocmai ca pe vremuri? Cât despre cea mică, fata deşteaptă, înţeleaptă şi tăcută, cea cu atâta personalitate, nu îl trădase ea cu cea mai mare cruzime? Totul părea un coşmar cumplit. Şi mai rău era că Selva ţinuse minte toate sfaturile pe care i le dăduse el vreodată şi le folosea acum împotriva lui.

Fazil Reşat Paşa îşi dădu seama că greşise. Singurul lucru onorabil pe care putea să îl facă un ofiţer şi un om demn era să plătească totul cu propria lui viaţă. Avea convingerea că, dacă l-ar fi văzut mort, Selva şi-ar fi dat seama cât de necugetat se purtase. Poate s-ar fi răzgândit, când tatăl ei nu şi-ar fi găsit pacea decât în mormânt.

Selva îi scrise tatălui ei o scrisoare în care spunea că, întrucât familia nu se învoia, nu avea să se mărite cu Rafo. Dar nici nu voia să renunţe la el.

Fazil Reşat Paşa îşi puse în practică tentativa de sinucidere, dar fu împiedicat de Kalfa, care îi smulse arma din mână, făcându-l să se împuşte în umăr. Şantajul emoţional mai degrabă o enervă pe Selva decât o sperie.

A devenit imposibil să mai stăm în oraşul ăsta, îi spuse ea surorii sale. O să ne mutăm în Franţa. Şi familia lui se împotriveşte căsătoriei noastre. În împrejurările astea, nu avem de ales.

Leman Hanim îşi înghiţi mândria şi îi trimise vorbă lui Rafo, rugându-l să se răzgândească. Singura problemă era religia lui. Nu ar fi putut să se convertească la Islam? Dacă

ar fi făcut asta, poate Fazil Reşat Paşa s-ar fi lăsat convins să îl accepte în familie. Selva nici nu îi lăsă timp lui Rafo să răspundă la această propunere revoltătoare, după cum îi scrise surorii ei:

— Mai bine renunţ la Rafo decât să îi cer să-şi schimbe religia pentru mine. Ce fel de oameni sunteţi? Închipuiţi-vă că ar fi invers! Ce aţi simţi voi, dacă el mi-ar cere să îmi schimb religia, ca să fac pe plac familiei lui?

Apoi, Macit fu rugat să încerce să intervină. Poate că mica rebelă avea să îşi asculte cumnatul la care ţinea atât de mult.

— Sunt sigură că tu cunoşti obiceiurile evreieşti, Macit. La ei, copiii au religia mamei. Îţi dai seama ce înseamnă pentru ei să aibă o noră de o altă religie? De ce tot scandalul ăsta? Ceva care ar trebui să aducă bucurie ne-a transformat vieţile în coşmar!

— Putem discuta la nesfârşit despre religii, Selva, dar mai întâi, hai să rezolvăm problema asta! Pentru început, de ce te încăpăţânezi să nu-i propunem lui Rafo să se convertească la Islam?

— E o chestiune de principiu, Macit. Ne-am îndrăgostit ştiind clar de unde vine fiecare. Oricine are dreptul la credinţa lui. Dacă el mi-ar fi cerut să mă convertesc, aş fi suferit şi aş fi fost furioasă! Nu, Rafo nu îşi va schimba niciodată religia! Te rog să-i spui tatei că îl rog să mă ierte.

— Ar trebui să îi spui chiar tu asta. Mai fă o încercare, vorbeşte cu el!

— Refuză să mă vadă.

Prinsă între un soţ încăpăţânat şi o fiică la fel de încăpăţânată, Leman Hanim plângea disperată.

— Las-o să se mărite cu evreul! Doamne fereşte să ajungem ruşinea de a ne vedea fiica ajunsă ţiitoarea cuiva!

Selva şi Rafo se căsătoriră în septembrie anul acela, la starea civilă din Beyoğlu, Istanbul, în prezenţa a doi martori şi a câţiva prieteni. După ceremonie, micul grup luă cina la hotelul Pera Palace, unde tânărul cuplu petrecu noaptea, înainte să plece la Paris cu trenul, a doua zi, dimineaţa. Nimeni din familia lui Rafo nu veni la gară, dar

Leman Hanim şi Sabiha erau pe peron, să-şi ia rămas-bun. Leman Hanim preferă să îl ignore pe Rafo, dar îşi flutură mâna către Selva, când trenul plecă. Selva răspunse la fel. Calmul exterior îi masca tumultul din suflet. Cele trei femei continuară să îşi facă semne, până când trenul se pierdu în zare.

Pe drumul spre casă, Sabiha simţi brusc o durere ascuţită, ca şi cum cineva i-ar fi înfipt un cuţit în piept. Sora pe care fusese geloasă atâţia ani dispăruse în norii negri ai fumului de tren. Se terminase cu rivalitatea, nu mai trebuia să îşi împartă afecţiunea părinţilor sau admiraţia soţului ei. Toate erau ale ei, acum că Selva se afla la sute de kilometri depărtare. Dar în mod ciudat, în loc să se simtă uşurată, Sabiha era copleşită de o tristeţe de neconsolat.

O lună mai târziu, fu chemată din nou la Istanbul. Leman Hanim avusese un atac grav de astm, iar tensiunea îi crescuse mai mult decât îngrijorător. Ambii părinţi fuseseră bolnavi tot timpul, unul după altul, de la plecarea Selvei. Părea că bolile îi copleşiseră. Dacă nu aveau dureri în piept, sufereau de reumatism. Afecţiunile veneau una după alta. Şi de câte ori apărea ceva, Sabiha venea de la Ankara cu trenul de noapte şi rămânea cu părinţii ei până când îşi reveneau.

Când se întorcea în capitală, Sabiha înlocuia boneta de infirmieră cu ţinuta cuvenită unei soţii de diplomat, îndeplinindu-şi datoriile. Cocteilurile, cinele şi recepţiile la care îi plăcuse cândva să meargă deveniseră acum o corvoadă. Continua să meargă la ele, dar nu îi mai făceau plăcere. Era tot timpul nefericită. Se simţea vinovată. Da, ea era demonul care adusese atâta durere şi chinuri asupra familiei sale, doar ca să îşi îndeplinească propriile dorinţe. Încercă de mai multe ori să discute despre asta cu Macit, dar el nu spunea decât că nu e vina ei, încăpăţânata de Selva nu s-ar fi răzgândit indiferent ce i s-ar fi spus. Era limpede că subiectul îl plictisea. Ce se întâmplase se întâmplase şi gata. Ce rost avea să redeschizi vechile răni?

ANKARA

Sabiha îşi făcuse câteva prietene la Ankara, mai ales dintre mamele de la şcoala fiicei sale. Soţii lor erau colegii lui Macit din minister. În plus, cele mai multe crescuseră tot la Istanbul. Doamnele se reuneau deseori să joace bezique sau bridge. De fapt, Sabiha avea chiar propriul ei grup de bridge. Dar de când Selva se căsătorise şi plecase la Paris, prefera tot mai des să stea acasă şi să citească sau să cânte la pian. Aproape că îi era teamă că, dacă mergea la petreceri, inevitabilele episoade de bârfă aveau să ajungă şi la Selva şi nu voia să înfrunte întrebările.

În ciuda bolilor sale dese, Leman Hanim făcea mai bine faţă clevetelilor. De câte ori subiectul era adus în discuţie în prezenţa ei, spunea doar:

— Fiica noastră şi-a văzut de viaţa ei, chiar dacă, fireşte, noi nu ne-am învoit. Acum, trăim la distanţă, dar o pomenim mereu în rugăciunile noastre. Asta e tot.

De câte ori o auzea, Sabiha se gândea: „Dumneata poţi spune asta, mamă. Nu ai niciun motiv să te simţi cu conştiinţa încărcată.”

La Ankara, prietenul cel mai bun şi de încredere al Sabihăi era unul dintre tinerii subalterni ai lui Macit. Tarik se născuse la Malaria, în estul Anatoliei. Acolo făcuse şcoala primară, după care urmase gimnaziul şi liceul la Sivas. Deprinsese cunoştinţele necesare ca să se înscrie la Şcoala de Ştiinţe Politice de la Istanbul, unde avusese rezultate excelente, care îi permiseseră să se angajeze la minister. Era foarte deştept şi dornic să înveţe, aşa că fu repede avansat. Singura problemă era că nu ştia limbi străine, dar hotărâse să schimbe situaţia. Făcea cursuri de

franceză la sfârşitul săptămânii şi studia din greu. Auzind de la Macit că Sabiha vorbea excelent franceza, îl întrebase dacă ar putea să-i ceară ajutorul, iar el se învoise bucuros. În serile când nu avea treabă, Tarik venea în vizită şi conversa cu Sabiha în franceză, până la cină. Selva îi trimitea surorii ei reviste franţuzeşti, iar Sabiha i le dădea lui Tarik, ajutându-l să rezolve paginile de cuvinte încrucişate. Sabiha ajunse să îl placă foarte tare pe tânărul deştept, calm şi onest, care nu avea nici cea mai mică undă de prejudecată sau maliţiozitate. Într-un fel, i se părea că Tarik şi Selva semănau foarte mult la caracter. Într-o zi, îşi făcu suficient curaj ca să îi spună lui Tarik despre scandalul cu Selva. Ce uşurare, să poată să îi spună cuiva! Ce greutate îşi luase de pe suflet! Poate că depresia ei apăruse tocmai fiindcă încercase să ascundă adevărul. Dacă Macit nu ar fi împiedicat-o să vorbească despre asta!

Macit se purta aşa fiindcă nu voia să îşi vadă soţia supărată. Dar nu îşi dăduse seama că ea avea nevoie să-şi reverse amărăciunea, să plângă, să se zbată, ca să se descarce de tensiunea acumulată. Acum, că avea un ascultător atât de bun şi de încredere precum Tarik, se simţea uşurată. Tarik citise printre rânduri şi înţelesese pe deplin problema. Nu pusese întrebări chinuitoare, ci doar ascultase. Tarik nu vorbise niciodată cu Macit despre acest subiect. Era ceva doar între el şi Sabiha.

O MISIUNE EXTERNĂ

Macit intră în sala de consiliu de la parterul Ministerului de Externe. Colegii lui conversau deja, aşezaţi la masa lungă. În curând, li se alătură şi ministrul de Externe, iar şedinţa începu oficial. De ceva vreme, Marea Britanie făcea presiuni asupra Turciei să-i declare război Italiei şi să formeze o alianţă cu Iugoslavia şi Grecia. Preşedintele Inönü tărăgănase permanent lucrurile, încercând să evite implicarea în conflict. Dar acum, Marea Britanie trimisese un nou comunicat, prin care cerea ca Turcia să declare public că, dacă germanii invadau Bulgaria, Turcia avea să se considere ea însăşi atacată. Mai mult, britanicii voiau ca turcii să trimită trupe în unele insule greceşti, pentru ca nemţii să nu poată să le atace. După ce citiră comunicatul, cei de faţă îşi exprimară opiniile.

— Preşedintele nu vrea să accepte niciuna dintre propuneri, spuse ministrul de Externe. Sunt perfect de acord cu domnia sa. Acţiuni de felul acesta, oricât de bine intenţionate, ar putea fi interpretate greşit.

— Dar nu ne-am trimite trupele să invadeze insulele, domnule, ci doar le-am apăra de germani, răspunse unul dintre delegaţi.

— Preşedintele nu vrea nici cel mai mic conflict cu grecii, îl întrerupse ministrul. Noi avem cele mai bune intenţii, dar grecii ne-ar putea înţelege greşit. N-ar trebui să riscăm un conflict cu vecinii noştri, în asemenea vremuri tulburi. Când Hitler a atacat Balcanii, Turcia şi Grecia au început cele mai prieteneşti relaţii din întreaga lor istorie. Şi nu trebuie să periclităm asta, sub nicio formă!

— Mai e un lucru de care trebuie să ţinem seama, spuse Macit. Dacă trimitem trupe în Grecia, Hitler ne va ataca imediat. Cum o să ne apărăm? Aliaţii nu ne-au dat nici măcar armele pe care ni le-au promis.

— Şi mă îndoiesc că ni le vor da vreodată! exclamă ministrul.

Marea Britanie semnase un acord cu Grecia, prin care se angaja să o apere, în caz că ar fi fost atacată. Dar când Italia atacase Grecia, britanicii nu trimiseseră decât două escadrile de aviaţie.

— Noi am semnat un acord cu ei, la Paris, dar, aşa cum tocmai a zis Macit Bei, până acum nu ne-am ales cu nimic de pe urma lui, spuse primul-ministru. Nu ne-au trimis niciuna dintre armele promise.

— Asta, deşi domnia voastră le-aţi subliniat cât de important este ca Turcia să aibă o armată bine echipată, pentru a putea descuraja atacurile în Balcani, completă Macit întorcându-se către ministrul de Externe.

— Ei n-au respectat acordul nu fiindcă nu au vrut, ci fiindcă nu au putut, răspunse ministrul. Poate totul e o binecuvântare ascunsă. Cum ei nu ne-au trimis armele, nici noi nu suntem obligaţi să respectăm prevederile acordului.

Nici nu încerca să îşi ascundă bucuria, spunând asta. Nici el şi, se părea, nici restul participanţilor.

— Cum se zice? Orice nor ascunde soarele.

Inönü avea acum scuza perfectă ca să nu intre în război. Părea că norocul era de partea lui. Dacă Italia invada şi cucerea Grecia, ar fi ajuns la uşa Turciei. Şi cum Turcia nu avea destule arme să se apere, la ce ar fi folosit un acord cu Marea Britanie?

După ore întregi de discuţii, ministerul schiţă un răspuns pentru britanici. Macit luă ciornele şi îi deschise uşa ministrului, să iasă.

— Vă aduc varianta oficială de îndată ce e gata, spuse el respectuos.

— Sunt în biroul meu, răspunse ministrul. Să nu uităm că există şi alte probleme importante, care trebuie

rezolvate, inclusiv cea a personalului de la Paris. Au nevoie disperată de oameni acolo, nu trebuie să-i dezamăgim.

Macit se întoarse acasă în zorii zilei. Se dezbrăcă în salon şi se întinse pe canapea, ca să nu o deranjeze pe Sabiha. Era extenuat şi adormi adânc, fără ca măcar să simtă lipsa patului din dormitor. În ciuda oboselii, coşmarurile îl bântuiau, ca şi cum lungile şedinţe nu şi-ar fi slăbit hăţul. Visă că germanii atacaseră Ankara şi îi târau soţia şi fiica spre trenul care le ducea într-un lagăr. Alerga disperat după tren, încercând să urce el însuşi, ca să fie cu ele.

A doua zi, la birou, Macit se întâlni cu Tarik. Amândoi erau încă foarte obosiţi.

— Ţi-ai făcut planuri pentru sfârşitul săptămânii, bătrâne? întrebă Macit.

— Duminică am cursul de franceză de la 9 la 12, ştii doar, dar pe urmă sunt liber.

— Nici să nu-ţi faci planuri. O să vorbesc cu Halit să vină şi el, dacă e liber. Să mergem să mâncăm la restaurantul Çiftlik, dacă e vreme bună. Şi pe urmă putem juca bridge, la mine, ce spui?

— Vin cu plăcere, răspunse Tarik. Ce face Sabiha Hanim?

— E bine, e bine. De fapt, nici bine, nici rău. Niciodată n-am înţeles femeile. Dar de-ajuns cu asta. Să nu uiţi, ne vedem duminică. Sunt sigur că Sabiha se va bucura dacă vii.

Macit se pregătea de o altă lungă şedinţă. Luă dosarele din biroul său şi, cu ele sub braţ, se repezi pe uşă. În clipa aceea, sună telefonul, aşa că Tarik răspunse.

— Da? Da, domnule... Sigur că pot. Vin imediat.

Încheindu-şi nasturii de la haină, Tarik îi spuse secretarei că era chemat la secretarul general.

— Dacă sună cineva, spune-i că... Nu contează, mă întorc imediat.

— Sper că nu e nimic grav, răspunse ea, în timp ce Tarik ieşea din cameră. De ce şeful voia să-l vadă pe Tarik, şi nu pe Macit-bei?

Tarik se întoarse în birou după jumătate de oră, cu aceeaşi expresie surprinsă pe care o avusese şi la plecare. Când Macit se înapoie, peste încă o oră, îl găsi golindu-şi biroul şi punând toate hârtiile deasupra.

— După ce termini curăţenia, poate mergem să luăm prânzul. Trebuie să discutăm, au apărut câteva noutăţi interesante.

Tarik puse repede dosarele la loc în sertar.

— Şi eu am ceva să-ţi spun.

— Serios?

— Mai întâi, îţi mulţumesc pentru raportul favorabil pe care l-ai scris despre mine.

— Ce tot zici acolo?

— Astăzi am aflat despre el.

— Asemenea rapoarte sunt strict confidenţiale.

— Desigur. Am aflat doar ideea generală, dar înţeleg că ai scris apreciativ.

— Cine ţi-a spus?

— Secretarul general.

— Nu pot să cred!

— Macit-bei, o să-ţi povestesc tot la masă. Însă îţi spun de pe acum că va trebui să găseşti pe altcineva pentru partida de bridge de duminică.

— Ce tot spui, Tarik?

— N-o să fiu în Ankara duminică.

— Sper că nu e nimic grav. *Inşallah*, sper că nu ţi s-a îmbolnăvit sau a murit cineva din familie.

— Nu, slavă Domnului!

— Sabiha o să fie foarte dezamăgită.

În timp ce coborau scările, cei doi colegi continuară conversaţia.

— Sabiha Hanim se va bucura pentru mine, când o să afle unde o să fiu.

Macit se opri brusc şi îl privi în ochi pe Tarik.

— Vrei cumva să-mi spui că te însori?

— Nu, sunt trimis în străinătate, Macit-bei. Tocmai am fost numit secretar adjunct la ambasada de la Paris.

— A, asta...

— Ştiai?!

— Ştiam că se discută. Nu exista nicio îndoială că vei face faţă postului, dar era problema francezei. Ministrul m-a întrebat dacă ai făcut progrese. I-am spus că iei lecţii săptămânal şi că faci exerciţii de conversaţie cu Sabiha.

— Da, mi-a spus şi asta. Că totul e în ordine şi că pot să-mi îmbunătăţesc franceza acolo.

— Are dreptate. Eşti unul dintre cei mai capabili tineri din minister, prietene. Mă bucur foarte mult pentru tine. Dar zona ocupată e periculoasă.

— Desigur. De-asta preferă să trimită pe cineva necăsătorit.

Macit îi puse mâna pe umăr.

— Felicitări! zise el. Sunt convins că o să te descurci foarte bine. Sabiha se va bucura, dar o să-i pară şi rău. Ştii cât de mult preţuieşte prietenia ta. Când pleci?

— Se pare că trebuie să plec imediat. Voiam să merg acasă la ai mei, de sărbători, dar nu se mai poate. Mă întreb când o să-i mai văd. Fireşte, o să trec să-mi iau la revedere de la Sabiha Hanim. Poate vrea să îi duc ceva surorii ei.

Macit încercă să-şi ascundă surprinderea că Sabiha îi spusese lui Tarik secretul pe care îl ascundea de toţi ceilalţi de la Ankara.

— Vino, te duc la restaurantul meu preferat, Karpiç, să luăm prânzul de rămas-bun!

— Mulţumesc, Macit, spuse Tarik.

Uimirea din privirea lui începea să se transforme în nelinişte în privinţa viitorului, cu o nuanţă de mândrie.

Într-adevăr, numirea lui Tarik îi trezi Sabihăi sentimente amestecate. Pe de o parte, îşi pierdea prietenul apropiat. Pe de alta, spera că prezenţa lui Tarik la Paris o va ajuta pe Selva. La nevoie, ea şi copilul puteau măcar să se refugieze la ambasadă. Tarik ar fi putut să-l ajute şi pe Rafo, în caz de ceva. Discutând despre asta în timp ce îşi luau rămas-bun, Macit sublinie repede că Tarik mergea la Paris, iar Selva şi familia ei erau la Marsilia.

— Nu vă faceţi griji, spuse Tarik. Sigur o să pot lua legătura cu ei. O să le telefonez, de îndată ce ajung la Paris.

Când Sabiha merse la bucătărie, după ceai, Macit îl preveni pe Tarik:

— Ai grijă, e un subiect foarte delicat. Să nu intri în vreo încurcătură! Eşti diplomat turc. Nu trebuie să-ţi periclitezi poziţia, pentru Selva şi Rafo.

Sabiha avea ochii în lacrimi, când Tarik se pregăti să plece.

— O să-mi fie dor de tine. Pierd un prieten foarte bun, spuse ea cu voce tremurândă.

— Nu mă pierdeţi. Cu voia lui Allah, ne vom revedea după ce voi fi rechemat din misiune. Şi dacă pot să vorbesc puţin în franceză, asta e numai datorită dumneavoastră, Sabiha Hanim.

Apoi îi sărută uşor mâna, aşa cum făceau şi Macit şi Numan-bei în asemenea ocazii. Dar se abţinu să îi ducă mâna la frunte, aşa cum era obiceiul în locurile lui natale. Cine ar fi bănuit că era prima dată când săruta mâna unei doamne, fără să o ducă la frunte? De fapt, şi-ar fi dorit să-i ţină mâna strâns. Să-i poată îmbrăţişa trupul zvelt şi să inspire parfumul părului ei lung şi blond. Femeia visurilor lui, cea cu care avea să se însoare într-o zi, trebuia neapărat să semene cu Sabiha. În timp ce străbătea lungul hol până la ieşire, îşi dădu seama brusc de ceea ce refuzase să recunoască până atunci. Oriunde ar fi mers, nu avea să uite niciodată tenul de porţelan al Sabihăi sau ochii ei verzi şi trişti. Ea avea să rămână pentru totdeauna în inima lui.

❧ ❧ ❧

După plecarea lui Tarik, Sabiha merse direct la ea în cameră şi se întinse pe pat, nemişcată, cu ochii închişi. Macit intră în dormitor.

— Voiam să-ţi propun ceva.

— Te-ai gândit pe cine să invităm mâine la bridge?

— Nu, scumpo. M-am gândit... Stai foarte mult singură.

Sabiha deschise ochii, privindu-şi soţul în timp ce el

continua.

— Se pare că vom avea foarte mult de lucru la birou, în zilele următoare. N-o să am timp să stau cu tine. În fiecare zi, pare să fie o nouă criză. Aşa că mă gândeam...

— La ce te gândeai?

— Ce-ar fi să-i invităm pe părinţii tăi aici? Acum, că Istanbulul e evacuat, ar putea sta o vreme la noi. Ar mai schimba locul, iar tu nu ţi-ai mai face griji pentru ei.

Sabiha se ridică.

— Ce idee bună!

— Da, aşa cred, răspunse Macit, şi continuă cu o nuanţă de reproş în glas. Acum, că nu mai ai cui să-ţi împărtăşeşti secretul.

— Cum adică? Ce vrei să spui?

— Mi se pare interesant că nu i-ai spus nimănui de aici despre Selva, dar Tarik părea să ştie totul.

— M-a ascultat, doar, Macit!

— Ai încercat să-i mai spui cuiva, ca să te asculte?

— Cui puteam să-i spun?

— De unde să ştiu eu? Lui Birsen, Neclei, Hümeyrei? Te vezi cu ele cel puţin o dată pe săptămână. Nu ai şi alte prietene? Oricum, nu înţeleg, de ce insişti să vorbeşti despre Selva? Ce rost are, când îţi face atâta rău?

— N-o să înţelegi niciodată, răspunse Selva cu reproş în voce. Dar se simţea şi puţin mândră. În fond, remarca lui Macit nu conţinea o undă de gelozie?

DE LA ISTANBUL LA PARIS

Tarik puse într-un plic scrisoarea pe care o scrisese pentru mama lui, strecură şi câteva bancnote şi lipi plicul. Era trist că nu putea să-şi viziteze familia de sărbători. Iar gândul că nu se ştia când avea să o revadă îl deprima foarte tare. Cel mai mult îl durea însă că tatăl lui nu apucase să îl vadă promovat în minister. Cât i-ar fi plăcut să poată merge la mormântul lui, să spună o rugăciune şi să-i mulţumească!

— Tată drag, sacrificiile dumitale nu au fost în zadar. Odihneşte-te în pace, îmi voi trăi viaţa cu onoare, aşa cum ai fi vrut.

Din fericire, colegii lui de apartament de la Ankara îi înapoiaseră avansul dat pentru cameră, aşa că putuse să îi trimită banii mamei sale. Spera să poată pune deoparte bani şi la Paris, ca să-i mai trimită.

Dar acum, înainte de plecare, nu numai că nu apucase să-şi viziteze familia, nu avusese timp nici să se tundă! De îndată ce primise postul, reuşise să plece de la birou ca să îşi cumpere o valiză şi biletul la trenul de noapte spre Istanbul. Prietenii îl sfătuiseră să îşi facă restul cumpărăturilor acolo, iar Macit îi dăduse numele mai multor magazine, insistând să îşi cumpere măcar un palton decent.

Tarik îşi împacheta meticulos costumul gri şi trei cămăşi albe. Între ele, aşeză scrisoarea şi micul cadou de la Sabiha. Spera că nu pusese şi bani în scrisoare, dar nu avea tăria să verifice. Însă prietenii care fuseseră în străinătate îl preveniseră că germanii aveau obiceiul să percheziţioneze valizele.

Tarik îşi pregătise toate lucrurile, ca să ia în seara următoare trenul către Istanbul. În dulap, pe umeraş, atârna noul lui costum bleumarin, proaspăt călcat. Îşi puse pe birou paşaportul, biletul de tren şi portofelul, alături de ceasul de buzunar pe care îl avea amintire de la tatăl său. Luă apoi o poză fixată în rama oglinzii şi se uită la ea. Reprezenta un grup de oameni, la o cursă de cai. Cele câteva chipuri erau minuscule, dar Sabiha, cu părul ei lung şi blond, se distingea clar. Îşi puse fotografia în portofel.

Pornea într-o aventură la care nici nu ar fi visat, în vremurile lui de licean la Sivas. Simţi că îl trec fiori reci. Stinse becul gol din tavan şi aprinse veioza de lângă pat, cu manualul de franceză în mână.

— *Moi, je m'appelle Tarik Arica,* spuse cu glas încet. Mă numesc Tarik Arica. *Je viens d'Ankara. Je suis le Consul General de Turquie... V*in de la Ankara. Sunt consulul general al Turciei. Nu pot să cred!

Într-adevăr, avea să fie doar un simplu secretar adjunct. Mai era mult până să ajungă consul sau chiar şi viceconsul.

— Domnul consul, murmură el. Sau domnul ambasador. Da, domnul ambasador! Excelenţa Sa, Tarik-bei.

Încercă să se imagineze cu frac şi joben, cu o eşarfă albă la gât şi un baston cu cap de argint. Dar singura imagine care îi venea în minte era cea a unei femei blonde. Era aplecată la un birou plin de cărţi şi îşi trecea prin părul blond degetele lungi şi subţiri, descoperindu-şi ochii de un verde clar. Poate că fiica ei fusese numită Hülya[1] după ochii visători ai mamei sale. În reveria lui, aceeaşi femeie zveltă se apropia de el şi îi vorbea în franceză. Îl întreba ceva şi apoi îl privea direct în ochi, aşteptând răspunsul. Tarik îşi simţi palmele transpirate. Ce avea să creadă frumoasa femeie despre el, dacă îi răspundea cu accentul lui caraghios? Şi ce apariţie! Ce frumuseţe! Încercă să-şi dreagă vocea, înainte să vorbească.

— *Oui, je voudrais beaucoup... er... avoir... er...* Da, aş vrea mult a avea...

— Nu te intimida, Tarik, spuse apariţia. Păstrează-ţi

[1] În limba turcă, *Hülya* înseamnă „vis".

calmul şi gândeşte-te întâi ce vrei să spui!

— Am un accent groaznic, mi-e foarte jenă.

— Nici vorbă, nu-ţi face griji din cauza accentului! Orice om vorbeşte o limbă străină cu accent. Franceza nu e limba ta maternă. Şi Macit are accent străin, şi eu am...

— Nu, dumneavoastră nu!

— Poate fiindcă am avut o bonă franţuzoaică în copilărie. Dar oricum, niciun străin nu poate vorbi o altă limbă fără să aibă accent. Nu-ţi fie jenă, Tarik! repetă ce ai spus şi eu te corectez, dacă faci vreo greşeală.

Tarik agoniza. Era înnebunit de fericire, dar palmele îi transpiraseră, iar inima i se zbătea precum aripile unei păsări. Îi era teamă nu doar să nu facă vreo greşeală, ci şi, mult mai important, că se îndrăgostea.

Tarik se dădu jos din pat şi începu să se plimbe prin cameră. Nu, asta nu era dragoste, se gândi el. Poate un fel de idealizare. Dorea cumva ceea ce nu putea avea? Pentru un anatolian din estul Turciei, Sabiha era femeia ideală: blondă, frumoasă, educată, ştiind să se descurce perfect în lume. Cunoştea mai multe limbi străine şi era în largul ei printre orice fel de oameni, din toate straturile societăţii. Nu mai întâlnise o femeie ca ea. Şi pe lângă toate astea, era soţia şefului său. Soţia prietenului său. Nu Macit scrisese raportul acela excelent despre el, care îl ajutase atât de mult să fie avansat? Tarik ştia că Sabiha era exact aşa cum şi-ar fi dorit el să fie viitoarea lui soţie. Asta era! Nu dragoste, ci admiraţie.

Se întoarse în pat, hotărât să adoarmă. Însă gândurile la ziua următoarea îl ţinură treaz. Se întorcea la Istanbul pentru prima dată de pe vremea facultăţii şi abia aştepta să revadă oraşul cupolelor şi al platanilor. Se gândea la vremurile când orice plimbare pe strada Pera din Beyoğlu i se părea o aventură. Şi acum se întorcea în oraşul acesta magic ca diplomat. Îl aştepta o zi încărcată. Macit îl sfătuise să meargă la cumpărături la Karlman şi să ia cina la Rejans, restaurantul rusesc, unde să mănânce pui Kiev şi să bea votcă, ascultând orchestra de balalaici. Un alt popas obligatoriu era la grădina-bar din Tepebaşi sau la

hotelul Park, să bea ceva. Tarik nu era genul care să bea singur, dar se gândi că trebuia să folosească din plin zilele în Istanbul. Ar fi putut fi un prim exemplu al vremurilor rafinate care îl aşteptau. Nu-şi dorea compania filfizonilor care frecventau barurile şi restaurantele din Istanbul, dar cel puţin ei vorbeau limba lui.

Şi apoi? Ce se va alege de el după ce urca în tren, printre ceilalţi pasageri? Probabil că ei nu vor şti turca. Pleca într-o ţară ocupată. Europa era cuprinsă de război. Dacă războiul ajungea şi în Turcia? Dacă nu avea să se mai întoarcă în ţara lui niciodată? Nu avea bani decât pentru câteva săptămâni şi ştia doar puţină franceză. Dacă rămânea prins în tumultul de acolo? Îşi aminti brusc cele câteva cuvinte franţuzeşti pe care le rostise mai devreme. Cu voce înspăimântată, spuse:

— Je suis le deuxieme secretaire a l'ambassade de Turquie.

Repetă propoziţia în minte, dar apoi îi veni alta:

— Allah, ajută-mă!

Era aproape cinci dimineaţa când reuşi să adoarmă.

În anul acela, primăvara venise la Istanbul mână în mână cu suferinţa. Cearcănele neliniştite de sub ochii tuturor nu îi scăpară neobservate lui Tarik. Teama de război apăsa pe toată lumea, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, săraci şi bogaţi. Nimeni nu era cruţat. La radio şi în ziare, guvernul sfătuise populaţia să construiască bunkere şi adăposturi. Dacă un bloc cu apartamente avea mai mult de trei etaje, parterul trebuia transformat în adăpost, cu ferestrele camuflate cu saci de nisip. Ca urmare, tot oraşul arăta ca un şantier uriaş. Cu toate acestea, Beyoğlu rămăsese la fel de plin de viaţă, la fel de colorat şi de voios cum şi-l amintea Tarik. Când plecă din gara Haydarpaşa, din partea asiatică a Istanbulului, Tarik simţi aerul sărat de mare. Luă feribotul până în Karaköy, pe partea europeană şi, cu toate că îi era frig, rămase anume pe puntea exterioară, ca să vadă valurile înspumate ale mării. Ajuns în Karaköy, se urcă într-un taxi, lângă şofer, dându-i

o foaie cu adresa hotelului. Şoferul o luă pe Yuksek Kaldirim, până în Pera, şi opri la hotelul Londra. În faţa lui erau puşi saci cu nisip, la fel cum Tarik văzuse şi în faţa altor clădiri, pe drum.

— Uitaţi-vă la toate astea! spuse şoferul, arătând către saci. Nu suntem în război, dar uitaţi-vă ce haos! Abia mai putem conduce pe străzi!

— E mai bine să fim precauţi, spuse Tarik. Doamne fereşte de un raid aerian neaşteptat! Unde s-ar adăposti oamenii?

— Cum o vrea soarta, domnule, spuse şoferul. Cine ştie când ne sună ceasul!

Vorbele şoferului îl înfiorară pe Tarik, deşi aveau fatalismul tipic turcilor. Tarik crezuse că lăsatul în voia sorţii era o trăsătură a oamenilor din estul ţării, dar iată că şoferul din Istanbul gândea la fel. Coborî din taxi şi, înainte să plătească, rămase privind oraşul ce se întindea în faţa lui. Siluetele moscheilor, cupolele, platanii de pe dealuri şi minaretele înălţându-se către cer. Era, cu adevărat, o privelişte uluitoare. Pe dealuri, florile roşii ale arborilor Iudei începeau să se deschidă. Istanbulul părea o acuarelă uriaşă: purpuriul, albastrul şi verdele se întrepătrundeau cu nuanţe de cerneală neagră. Peste trei zile, avea să plece din acest oraş extraordinar, ca să meargă într-o zonă de război. Plăti taximetristul şi îşi lua valiza. Nu se putu abţine să nu imite tonul taximetristului, în timp ce murmura:

— Cum o vrea soarta, domnule. Cine ştie când ne sună ceasul!

Urcând scările hotelului, dădu peste concierge, îmbrăcat precum gărzile de la palat. Lăsă valiza jos, în timp ce acesta, plin de propria-i importanţă, chemă hamalul.

Exact când hamalul urca valiza pe cărucior, se auzi o explozie înspăimântătoare. Tarik căzu cu faţa la pământ. Apoi, dintr-odată, se dezlănţui iadul. Un iad din zgomot de cioburi de geam şi ţipetele oamenilor, răsunând peste tot în jur. Ridicându-şi capul, Tarik îl văzu pe micul hamal întins lângă el.

— Eşti teafăr? îl întrebă.

Băiatul întoarse capul, cu o privire în care nu se citea nimic. Mucii care îi curseseră din nas formau o mustaţă transparentă.

— Unde suntem, domnule? Am murit sau suntem vii?

— N-am murit, băiete, am căzut la intrarea în hotel.

— Nu se poate, domnule!

— A explodat o bombă undeva în apropiere, spuse Tarik, străduindu-se să se ridice. Se lovise rău la genunchi şi îi venea greu să stea în picioare. Întreaga zonă era învăluită de un nor de fum şi praf. Alţi oameni prinşi în explozie începeau să se ridice de sub scări sau tocuri de uşi. Urmă o scurtă tăcere, întreruptă de urletul chinuitor al unui câine şi o larmă de sfârşit de lume. Copiii începură să plângă, adulţii strigau după ajutor, poliţiştii suflau din fluiere, iar maşinile claxonau. Tarik reuşi, în sfârşit, să se ridice. Avea cioburi în păr, iar faţa îi era plină de praf. Micul hamal rămăsese întins pe jos. Tarik încercă să îl ridice.

— Haide, băiete, încearcă să te ridici!

Băiatul se ridică în şezut, dar era încă foarte tulburat. Când Tarik îşi dădu seama că nu îl putea ridica în picioare, se lăsă lângă el şi îl pălmui. Băiatul începu să plângă. Între timp, clienţii din hotel luaseră cu asalt holul, îngroziţi. Tarik se uită în jur, după valiza lui, şi văzu căruciorul hamalului răsturnat pe stradă. Îşi făcu drum printre oamenii cuprinşi de panică, vrând să ajungă la valiză. Lumea alerga în toate direcţiile, încercând să afle ce se întâmplase. Sirenele sunau peste tot.

Când Tarik se întoarse cu căruciorul şi valiza, micul hamal stătea în picioare, dar privea în jur şocat.

— Ţi-ai revenit? Uite, ţi-am adus căruciorul. Gata, înapoi la muncă!

— A fost o bombă, domnule?

— Mă tem că da.

— Unde?

— Nu ştiu, dar o să aflăm în curând. Cred că a fost undeva foarte aproape.

— A murit cineva?

— Nici asta nu ştiu.

Tarik porni către hol, cu băiatul după el, amândoi încercând să evite cioburile de sticlă. Înăuntru, găsiră un haos absolut şi nici urmă de recepţioner. Câţiva clienţi îşi pansau rănile cu batistele lor albe. Tarik privi în jur. Ce era să facă acum? În clipa aceea, observă că îşi rupsese pantalonii în genunchi.

— Fir-ar! murmură el. Costumul lui cel nou era distrus. Simţea cum îl cuprinde furia.

Hotărî să meargă sus, să găsească o cameră liberă. Înaintă pe coridor, încercând mai multe uşi. Primele trei erau încuiate. A patra se deschise, dar în cameră erau împrăştiate lucrurile cuiva, iar patul era nefăcut. Încercă o altă uşă, vizavi. Din fericire, camera aceea era liberă, cu paturile făcute şi dulapul gol. Tarik închise uşa, îşi puse valiza pe pat şi îşi scoase costumul gri cel vechi. Merse în baie şi îşi scuturǎ cioburile de sticlă din păr, iar apoi se spălă. După o vreme, coborî în hol, îmbrăcat în costumul gri. Recepţionerul era acolo, vorbind agitat cu oaspeţii.

— Nu eraţi aici când am venit, aşa că a trebuit să-mi găsesc singur o cameră. Poftim cheia, spuse Tarik, înmânându-i cheia pe care o găsise în uşa camerei. Sunt Tarik Arica din Ankara. Ministerul de Externe mi-a rezervat, cred, o cameră.

Recepţionerul părea să nu înţeleagă. Se uită câteva clipe fix la Tarik şi luă cheia fără să scoată un cuvânt. Se vedea clar că era încă şocat.

— Aţi aflat ce s-a întâmplat? întrebă Tarik.

— Se pare că a explodat o bombă la hotelul Pera Palace, lângă noi. Şase oameni au murit şi sunt mulţi răniţi, răspunse recepţionerul.

— Morţi?!

— Înţeleg că ambasadorul britanic la Sofia e în vizită la Istanbul. Se zice că a venit la Inönü. Mă întreb dacă există vreo legătură. Poate a fost o încercare de a-l ucide.

— Domnul Randall, vreţi să spuneţi?

— A, îl cunoaşteţi? întrebă uimit recepţionerul.

— Nu, dar am auzit de el. A murit?

Recepţionerul bătu în lemn şi răspunse:

— Recepţionerii hotelului au murit. Se pare că ambasadorul plecase la bar cu câteva minute înainte şi e teafăr şi neatins.

Tarik ieşi din clădire şi merse în josul străzii, către hotelul Pera Palace. Poliţiştii încercau să risipească mulţimea adunată în faţa acestuia, în timp ce medicii şi infirmierele îşi croiau cu greu drum, împiedicându-se de pietrele smulse din caldarâm şi de liniile de tramvai îndoite, în timp ce duceau răniţii către ambulanţe. Tarik îşi croi drum prin mulţime şi intră în vorbă cu un grup de tineri, probabil ziarişti, fiindcă făceau o mulţime de poze. Îl întrebă pe unul dintre ei cum se întâmplase totul.

— Se pare că bomba a fost pusă într-o valiză în hol.

Dar cine era ţinta ei? se întrebă Tarik. Probabil că Randall, ambasadorul britanic la Sofia, şi colegul lui Hugesson, ambasadorul în Turcia, însă câţiva nevinovaţi aflaţi la recepţie muriseră în locul lor, îşi spuse Tarik cu tristeţe. Victime fuseseră ei şi câţiva nefericiţi care treceau întâmplător pe acolo. Brusc, îi veniră în minte vorbele taximetristului.

— Cine ştie când ne sună ceasul!

MARSILIA, 1940-1941

Selva îşi turnă o cană de cafea fierbinte, inspirându-i aroma, în timp ce se gândea ce interesant era cum se adaptează firea umană la tot felul de situaţii. Când ea şi Rafo se stabiliseră în Franţa, detesta cafeaua asta amară, servită în căni uriaşe. Din fericire, Sabiha îi trimisese multe pachete de ceai, precum şi şase pahare turceşti speciale, toate prin Macit care, pe vremea aceea, venea destul de des în Franţa. Şi ce bucurie era să bea ceaiul la micul dejun, cu Rafo!

Selva se obişnui cu cafeaua amară după naşterea fiului lor. O bea ca să poată rămâne trează până noaptea, când alăpta ultima dată. În timp, devenise dependentă. Rafo nu înţelegea cum poate să bea o asemenea otravă. La drept vorbind, mai erau câteva lucruri cu care Rafo nu se putea obişnui în Franţa.

— Nu critica lucrurile de aici când te aude lumea, îi spusese Selva când Rafo îşi exprimase prima dată dezamăgirea. O să te considere un înapoiat. Să nu-ţi placă ţie cea mai bună bucătărie din lume!

— Nu mă interesează ce cred ei. Cea mai bună bucătărie din lume e cea turcească, nu e vina mea că ei n-o cunosc, insistă Rafo. N-o să înţeleg niciodată cum se face că mâncarea franţuzească are o asemenea reputaţie grozavă. Sosurile lor grele îţi dau peste cap digestia, iar gândul că aş putea mânca melci mă face să vomit. Cât despre brânza cu miros de picioare transpirate...

Selva încercă să-l potolească, dar Rafo nu ceda.

— Există vreo aromă mai plăcută decât cea de legume proaspete gătite în ulei de măsline? Cum pot să strice

gustul unui peşte minunat, înecându-l în toate sosurile lor?

— Şi atunci, de ce am mai venit aici, dacă le urăşti atât mâncarea?

— Fiindcă vinurile lor sunt absolut minunate!

— Se poate, dar noi nu ni le permitem, îi aminti Selva.

— O să ni le permitem, scumpo. Ai încredere în mine! Şi puţină răbdare. Uite cât de bine ne-am calculat banii luna asta! Dacă facem aşa alte câteva luni, o să putem cumpăra toate vinurile din ţara asta.

Selva nu s-ar fi supărat prea tare dacă Rafo nu şi-ar fi putut îndeplini promisiunea. Dar exact când el era pe cale să îşi atingă ţelul, iar vieţile lor luau avânt, străzile se umplură, brusc, într-o zi, cu motociclete germane. Selva era la masa din sufragerie, ajutându-o pe Yvonne, fetiţa vecinei lor, să-şi facă temele la engleză. Brusc, auziră multă agitaţie afară. Amândouă se repeziră la fereastră. Yvonne, care avea nouă ani, fu aşa de încântată să vadă atâţia poliţişti pe motociclete, că începu să bată din palme. Bărbaţii stăteau înţepeniţi, ca nişte statui. Selva simţi imediat ceva ca o pasăre disperată zbătându-i-se în inimă. Îşi puse mâinile pe pântecele uriaş şi se rugă:

— Te rog, Doamne, ai grijă de copilul nostru!

De îndată ce Yvonne plecă, Selva trecu strada, până la farmacia unde lucra Rafo. Văzându-l ce palid era, simţi că e cât pe ce să piardă sarcina. Dar nu o pierdu, iar copilul se născu o lună mai târziu, cu două săptămâni înainte de termen. Un fiu micuţ. Îi puseră numele Fazil, după tatăl ei. Nu că Selva nu şi-ar fi făcut griji, gândindu-se că tatăl ei nu ar vrea ca fiul unui evreu să-i poarte numele. Dar hotărî să nu se mai gândească la asta, căci îl iubea în continuare şi îi ducea dorul, chiar dacă era încă furioasă pe el. Selva şi Rafo hotărâseră înainte de naştere că, dacă aveau un băiat, îi vor face circumcizie la şapte zile, potrivit tradiţiei evreieşti. Dar copleşitoarea prezenţă nazistă îi făcuse să se răzgândească. Trist, Rafo luă această decizie după o noapte de nesomn.

Selva îşi sorbea cafeaua, citind notiţele din carnetul ei. O duceau jalnic. Dar când germanii ocupară nordul Franţei

şi Parisul, Selva şi Rafo plecaseră deja la Marsilia. Speraseră că acolo vor fi în siguranţă, însă evenimentele luară o întorsătură neaşteptată.

Mareşalul Pétain, care preluase conducerea guvernului de la Vichy, proclamându-se preşedinte, hotărâse să colaboreze cu germanii, pentru a împiedica ocuparea restului ţării. Ca să nu îi calce pe nemţi pe bătături, începuse să le accepte orice pretenţie. Poliţia guvernamentală ajunsese chiar să vâneze evreii. De Gaulle, care se opusese oricărei alianţe colaboraţioniste, se refugiase în Anglia, ca să-şi formeze acolo armata liberă. Din păcate, nici Rezistenţa franceză, nici De Gaulle nu puteau face mare lucru ca să-i ajute pe evrei.

Selva rămase fără două dintre elevele ei, când părinţii evrei ai acestora hotărâră să plece din oraş. Întâmplarea se dovedi însă o binecuvântare neaşteptată. Alţi părinţi, care plănuiau să fugă în America, o solicitară să le dea lecţii copiilor lor. Aşa că, imediat, Selva se pomeni cu trei elevi noi şi fu nevoită să îi refuze pe alţii. Era bucuroasă, însă Rafo o avertiză să fie precaută.

— Pentru numele Domnului, ai grijă, Selva! Fasciştii sunt peste tot, o să observe copiii ăştia, care tot vin şi pleacă.

— Şi ce e greşit în asta? E interzis să predai engleză?

— Nu, dar e interzis să fii evreu.

Cu fiecare zi, Selva era tot mai frustrată. Nu îşi iertase tatăl pentru vina de a-i dispreţui pe cei de o altă credinţă. Nici el, la rândul său, nu îşi iertase fiica, din propriile lui motive. Mai ales, probabil, fiindcă se revoltase împotriva dorinţelor lui. Selva nu voise niciodată să creadă că tatăl ei se opusese căsătoriei numai din motive religioase. Nu putea să accepte că omul pe care îl respecta şi îl iubea atât de mult era bigot. Ce era cu toată ciondăneala asta din cauza religiei? Religia, credea ea, nu trebuia să ţină cont de rasă sau culoarea pielii, ci să-şi vadă de ceremoniile din moschei, biserici şi sinagogi. Domnul era venerat în toate comunităţile, iar oamenii îşi găseau aşa pacea sufletului. Selva îşi amintea câtă bucurie aducea Ramadanul la ea

acasă. Cu câtă încântare se pregătea masa, după postul de peste zi! Ce grijă aveau cu toţii să nu uite de rugăciuni! Şi câtă seninătate răspândeau femeile în vârstă din familie, cu basmalele lor albe, înainte să se roage! Ce aură de mister aveau chemările muezinului! Ce încântare îi produceau toate acestea! Da, religia însemna atâtea lucruri minunate! Firesc era să facă parte din viaţă, nu să fie folosită pentru a dezbina oamenii. Nu se putea ca oamenii de religii diferite să se iubească între ei? Tată drag, se gândea ea, merită religia să-ţi sacrifici propria fiică? E normal să-ţi respingi ginerele doar pentru că se roagă la sinagogă?

Selva îşi amintea clar discuţiile pe care le avusese cu tatăl ei pe această temă. În vremurile acelea, Fazil Reşat Paşa nu bănuia ce avea să urmeze. Discuţiile filosofice cu fiica lui îi făceau plăcere. Era o fată deşteaptă, care citea cu plăcere orice carte îi sugera el. Apoi, o discutau amănunţit, ore în şir. Paşa subliniase de câteva ori un lucru: cu cât oamenii erau mai interesaţi de ştiinţă, cunoaştere şi cultură, cu atât mai puţină importanţă acordau religiei. Îi spunea deseori fiicei lui că mulţi, cei mai mulţi bigoţi şi fanatici proveneau din familii sărace, fără învăţătură. Chiar şi în perioada când se îndrăgostise nebuneşte de Rafo, Selva discutase amănunţit cu tatăl ei asemenea probleme. Să respecţi alte religii? Fireşte! Era una dintre condiţiile existenţei moderne.

Şi poate să înveţi de la alte religii? Altfel, de ce i-ar fi dat Fazil Reşat Paşa cărţi despre credinţele din Orientul Îndepărtat? Nu pentru că voia ca fiica lui să înţeleagă că nu toată lumea e la fel? Că existau oameni care gândeau diferit? Şi că ea trebuia să tragă propriile ei concluzii.

Selva sperase să poată folosi convingerile tatălui ei ca să se apere în legătură cu Rafo. Voia să-i amintească propriile lui cuvinte. Din păcate însă, când paşa află, ridică un adevărat zid, spunând doar:

— Peste cadavrul meu. Nu îţi dau voie să te măriţi cu el.

La început, Selva îl tot întreba de ce. Chiar dacă tatăl ei era un om cu vederi deschise, nu dorea o căsătorie care să

încalce obiceiurile neamului său, tradiţiile lui. Selva află cu consternare că îşi educase fiicele din interes propriu. Nu ca să le lărgească lor orizontul, ci ca să-i poată creşte lui nepoţi musulmani reuşiţi. În final, fu nevoită să facă un compromis:

— Bine, cum vrei dumneata. Dar n-o să mă mărit cu nimeni altcineva. Nici cu vreunul dintre prietenii lui Macit de la minister, nici cu fiul vreunui paşă. Ci doar cu Rafael sau cu nimeni altcineva.

Rafo părea să se fi împăcat cu soarta. Însă era mai îngrijorat decât Selva de problemele pe care le-ar fi putut avea amândoi. Ce ar fi spus prietenii şi familia lui? Cum avea să o întreţină pe fata asta obişnuită cu tot ce era mai bun? Erau responsabilităţi pe care trebuia să le preia.

Selva îi scrisese lui Rafo, în perioada cât stătuse la sora ei, la Ankara, îi scria nu ca unui iubit, ci ca unui prieten. Folosise timpul petrecut acolo ca să observe lumea din jur. Cunoscuţii surorii ei erau în general oameni care făcuseră căsătorii reuşite. Asta îi demonstrase că, dacă te căsătoreşti cu cineva dintr-un mediu asemănător, căsnicia are mai multe şanse să reziste, după ce pasiunea iniţială trece. Şi, mai ales, după ce se nasc copiii.

Întoarsă la Istanbul, Selva îşi dădu seama că niciunul dintre tinerii care îi fuseseră prezentaţi nu o interesa. Nu simţea nimic pentru diplomaţii pe care îi cunoscuse prin cumnatul ei. Nu se încăpăţâna. Pur şi simplu nu avea nimic în comun cu tinerii aceştia. I se părea că erau interesaţi doar de ei înşişi, conduşi de mamele lor şi dornici să găsească fete bogate cu care să se însoare. Niciunul nu o făcea să zâmbească şi niciunul nu rătăcea vesel pe străzi cu ea, la nesfârşit. Nu voiau decât să o ducă să danseze la Palatul Ankara, după recepţie. Îi puneau braţul pe după talie şi valsau în pantofii lor de piele, scârţâitori. Unii încercaseră să o şi sărute, atingându-şi buzele de buzele ei. Dar ea nu simţise nimic. Se plictisea. Întoarsă acasă la Sabiha, stătea întinsă pe pat, în camera micii ei nepoate. Privea luminile pe care felinarele de pe stradă le aruncau pe tavan.

Nu avea decât o viaţă de trăit. Chiar voiau să o facă să şi-o irosească? Şi de ce? Numai din cauza încăpăţânării tatălui ei. El se purta ciudat, cu totul altfel decât îi stătea în fire. Şi îi otrăvea viaţa. Nu putea să se mărite, să fie fericită sau să simtă dragostea unui copil al ei. Pe scurt, nu putea să îşi trăiască viaţa. De ce? Fiindcă aşa spunea Fazil Reşat Paşa. Din cauza a ce ar fi spus rudele, vecinii şi prietenii lor. Ce credeau oamenii era mai important decât fericirea ei? Nu! Cu asemenea gânduri în minte, hotărî să îi trimită vorbă lui Rafo, întrebându-l dacă o mai voia de soţie.

Rafo o voia categoric, dar în acelaşi timp nu dorea să îi tulbure viaţa. Se temea că nu va putea să îi ofere traiul cu care era obişnuită. Cum şi familia lui l-ar fi renegat, ar fi trebuit să trăiască amândoi din ceea ce câştiga el. Era Selva pregătită pentru aşa ceva? O îndemnă să se gândească bine. Nu voia să ajungă să-şi regrete hotărârea.

Selva se gândise la toate astea când fusese trimisă să stea la unchiul ei, în Cipru. Şi hotărâse că era gata să-şi asume riscul. Era gata să înfrunte toate problemele, să trăiască într-o ţară străină, departe de familia ei. Chiar şi să aibă foarte puţini bani. Se gândise la tot şi avea răspunsuri la fiecare întrebare. Nu discutase cu Rafo, fiindcă era sigură că ştie ce va răspunde el. Ştia că Rafo o voia la fel de mult cum îl voia ea pe el.

După anul greu petrecut în Cipru, hotărârea Selvei era luată, aşa că îl anunţă pe Rafo ce decisese. Dar constată cu uimire că Sabiha, care fusese confidenta şi susţinătoarea ei permanentă, se răzgândise. Nu încurajase ea încă de la început relaţia cu Rafo? Acum petrecea ore întregi, până în zorii zilei, încercând să o facă să se răzgândească. Ca şi cum nu ea ar fi ajutat-o pe Selva să se întâlnească pe ascuns cu Rafo.

— De unde era să ştiu că aveai să fii atât de nebună, încât să laşi lucrurile să ajungă aşa departe? repeta mereu Sabiha. Cum puteam să ştiu că o să te îndrăgosteşti şi, mai mult, că o să vrei să te măriţi cu el? Nu mi-am închipuit aşa ceva!

Şi tatăl ei? Cel pe care îl iubise şi îl respectase toată viaţa, mai mult decât pe oricine altcineva? El încercase chiar să se sinucidă, sperând că o va face să se răzgândească. În realitate, pentru Selva acela fusese momentul când nu mai existase cale de întoarcere.

— Hai să fugim de aici cât mai repede, Rafo! Să mergem într-un loc unde lumea gândeşte altfel, nu atât de închistat! Hai să fugim de familiile noastre şi de şantajul lor emoţional!

În cele din urmă, plecaseră. Dar chinurile pe care le îduraseră la Istanbul păreau acum o nimica toată, pe lângă umilinţele şi suferinţa pe care nemţii le provocau evreilor din Franţa. Cu ochii lor de oţel şi chipurile împietrite, le făceau viaţa un iad. Selva îi detesta şi se întreba ce simţea Rafo, în sinea lui.

Exact când verifica socotelile din carneţelul ei, Selva auzi paşii poştaşului. Acesta adusese câteva note de plată şi o scrisoare de la Sabiha! Selva închise carneţelul şi îşi turnă o nouă cană de cafea. Stătea în fotoliu, la fereastră, cu picioarele întinse şi sprijinite pe un scăunel. Rupse febril scrisoarea. Urmau cele mai frumoase clipe ale zilei. Avea cam o oră, până se trezea micul Fazil, ca să soarbă fiecare cuvânt din scrisoare şi să viseze la ţara ei.

Sabiha îi scria de cineva pe nume Tarik. Îşi amintea vag numele. Aşa e, sora ei îi mai pomenise o dată de el! Tarik fusese detaşat în Franţa şi urma să sosească în curând. Se părea că Sabiha îi trimisese nişte bani prin el. Şi voia ca Selva să îl sune, dacă avea probleme. Pentru numele lui Allah, se gândi Selva, ar trebui să-l sun pe Tarik ăsta la cea mai mică problemă?

„Dacă trebuie să fugim? Ce întrebare! Unde să fugim? Nu am fugit deja, de mânia şi clevetelile prietenilor noştri? Ale vecinilor? Chiar şi de privirile răutăcioase ale măcelarului? Nu am fugit de furia născută fiindcă o fată musulmană ieşea cu un băiat evreu şi fiindcă un evreu îşi alesese drept mireasă o musulmană? Unde am mai putea fugi de data asta? N-o să ne găsim niciodată pacea? E ca şi cum cei care nu ne-au lăsat să terminăm facultatea ar fi

îmbrăcat uniforme naziste şi ne-ar fi urmărit până aici.”

Selva se întoarse la scrisoare. Hülya se descurca foarte bine la şcoală. Mama, tata şi Sabiha asistaseră la serbarea de sfârşit de trimestru. Dar Macit avusese din nou treabă la minister şi nu reuşise să vină. Se pare că schimbarea de aer i-a îmbunătăţit sănătatea tatei. E mult mai relaxat la Ankara.

Relaxat! se gândi Selva. Fireşte, la Ankara nu-l cunoaşte nimeni! Nu-l arată nimeni cu degetul, drept cel a cărui fiică a fugit cu un evreu. Şi mama se simte mai bine în aerul uscat de la Ankara. Nu mai are atacuri de astm. Şi o ajută şi că tata e mult mai relaxat. Oriunde s-ar duce, biata femeie are la ea o poză cu Fazil cel mic.

— Ei bine, remarcă Selva, măcar tata nu s-a opus să-i dau numele lui fiului meu. Cine ştie, poate că într-o zi...

Brusc, se auziră zgomote puternice afară, pe stradă. Selva se năpusti la fereastră, să vadă ce se întâmpla, dărâmând în trecere ceaşca de cafea. Micul Fazil se trezi şi începu să plângă. Doi oameni fugeau după un bărbat, doborând totul în cale. O femeie ţipa din toţi rărunchii. Selva şterse cafeaua vărsată şi puse scrisoarea bine, înainte să meargă la Fazil.

— Nu plânge, copilaşul meu! spuse ea. Ştiu că tatălui tău nu-i place să ieşim, dar amândoi avem nevoie să luăm puţin aer.

Selva ieşea rareori din casă. Rafo încerca să o ferească de toate lucrurile îngrozitoare care se întâmplau pe stradă şi găsea tot felul de pretexte ca ea să rămână în apartament. Venea chiar să ia prânzul cu Selva, numai să nu vină ea la el. Era hotărât să o ocrotească, în timp ce se adaptau la noua lor viaţă în Franţa şi îşi creşteau băieţelul.

Străzile din Marsilia erau tot mai primejdioase şi mai deprimante. Nu le fusese uşor să se desprindă de traiul relaxat şi îndestulat pe care îl avuseseră lângă familiile lor, la Istanbul. Dar amândoi aleseseră să îşi schimbe viaţa, ca să fie împreună. Şi se străduiau din greu să se adapteze. Era ca şi cum şi-ar fi schimbat identitatea. Selva nu mai era fetiţa răsfăţată a lui Fazil Reşat Paşa, care trăia iarna

într-un conac şi vara într-o vilă la mare. Nu mai era fata bogată care purta haine făcute la comandă, în admiraţia tuturor. Acum, era doar soţia unui asistent de farmacie evreu. Rafo nu reuşise să obţină cetăţenia franceză, aşa că nu putea să devină legal asociat la farmacie. Completase actele, dar din cauza regimului colaboraţionist de la Vichy, hotărâse, împreună cu partenerul său de afaceri, să amâne pentru moment problema cetăţeniei. Altfel spus, însăşi existenţa lui fusese amânată, pentru moment!

Rafo era fiul mijlociu al familiei Alfandari, o familie foarte respectată nu doar în comunitatea lor, ci şi toată lumea medicală din Istanbul. Patru generaţii de Alfandari fuseseră medici la palat. Cea mai mare dorinţă a mamei lui Rafo era ca el să urmeze tradiţia familiei şi să devină farmacist. Visul îi fusese spulberat când Rafo renunţase la studii în urma poveştii cu Selva. Acum, Rafael Alfandari nu doar că nu mai era turc sau evreu, dar nu era nici măcar francez. Iar hotărârea de a nu-i face circumcizie fiului său îi punea sub semnul întrebării însăşi identitatea evreiască. Rafo nu mai avea identitate, ţară sau religie.

Fără îndoială, o iubea pe Selva. Dar nu se gândise niciodată că va fi nevoit să rupă toate legăturile cu viaţa lui din trecut. Nici el, nici Selva nu îşi doriseră asta, aşa că nu putea să nu se întrebe cum ajunseseră aici.

Când o cunoscuse pe Selva, era încă adolescent. Elev, în uniformă şcolară. Dar fata înaltă care tocmai se mutase la ei în clasă era cu totul diferită de celelalte fete, aşa că îi atrăsese atenţia. Deveniseră prieteni.

Într-o zi, fusese invitat la ceai, acasă la ea. Ce mândră şi încântată se simţise mama lui! Îi apretase cămaşa şi îi călcase pantalonii cu mâna ei. Şi nu era să îşi lase fiul să meargă la ceai cu mâna goală. Dar ce să ducă? Flori sau bomboane de ciocolată? Când Rafo se întorsese, îl asaltase cu întrebări. Şi pe dinăuntru casa era la fel de opulentă ca pe afară? Paşa şi soţia lui erau acasă? Îi întâlnise? Câţi oaspeţi fuseseră invitaţi? Ce mâncaseră la ceai? Prăjiturele de la patiser sau făcute în casă? Băuseră ceai sau

limonadă? Cine le servise băuturile?

Ceva mai târziu, Rafo fusese invitat din nou în casa cea mare şi apoi în alte locuri. Începuse să se ţină după Selva ca o umbră. Selva, fata cu cozile blonde prinse în vârful capului. Selva, fata liniştită, cu ochi mari şi căprui, care avea mereu un aer uşor consternat, dar a cărei faţă se lumina toată când râdea. Fata care nu doar vorbea, ci ştia şi să asculte cu atenţie.

Relaţia Selvei cu Sabiha se schimbă în vara când sora ei se logodi. Plecau amândouă de la vila familiei de pe una dintre Insulele Prinţilor, din Marea Marmara, şi mergeau cu feribotul până în partea europeană a Istanbulului. Acolo, Sabiha şi Selva mergeau la o cafenea din Pera, unde se întâlneau cu Macit. Rafo li se alătura puţin mai târziu. El şi Selva îi lăsau singuri pe logodnici şi se aventurau pe străduţele din jur. Odată, săriseră chiar în tramvai şi traversaseră podul Karaköy până la Cornul de Aur, ajungând până în Eyüp, să vadă moscheea sultanului. Se plimbaseră prin cimitir, citind versetele cele mai interesante de pe pietrele de mormânt. Altă dată se plimbaseră pe mal, tocmai până la debarcaderul Feshane. Şi exploraseră plini de încântare cartierul grecesc Fener. Rafo o dusese pe Selva şi în Tatavla, unde erau toate tavernele greceşti. Selva simţea că descoperă o lume nouă şi fascinantă, plină de culori şi culturi, dincolo de propria şi îngusta ei lume. Deveni dornică să afle mai multe.

Într-o după-amiază de septembrie, după ce îi lăsaseră pe Sabiha şi Macit la Marquise Café, Rafo o duse, în sfârşit, pe Selva la el acasă. Părinţii lui erau plecaţi la casa lor de vară din Tarabya, pe malul Bosforului. Mobila din salon era acoperită cu cearşafuri albe, iar covoarele erau rulate cu grijă lângă perete. Candelabrele de cristal fuseseră învelite în hârtie de ziar. Casa era mai degrabă întunecată. Selva se aşeză la marginea canapelei acoperite, lângă Rafo. El îi atinse uşor faţa, întorcând-o către el, şi o sărută.

— Vrei să facem dragoste? întrebă Selva, spre uimirea lui Rafo. Te-am întrebat ceva, Rafo.

— Nu! Nu ştiu ce vrei să spui. Da. Adică nu, ce întrebare

e asta?

— Cred că una clară. Vrei sau nu?

— Ştii că vreau, dar n-ar trebui... Sigur că vreau... Dar nu la asta m-am gândit când te-am sărutat.

— Nu te-am întrebat la ce te-ai gândit. Te-am întrebat dacă vrei.

— Selva, iubito, ştii că nu ţi-aş face rău niciodată.

— Nu-mi răspunzi la întrebare.

Rafo o privi scrutător, încercând să îşi dea seama ce urmărea. Selva aştepta răspunsul, cu ochii larg deschişi.

— Da, vreau să fac dragoste cu tine. Foarte mult.

— De ce?

— Fiindcă te iubesc, fireşte.

— Chiar mă iubeşti?

— Nu ştii?

— Nu mi-ai spus-o niciodată.

— Poate fiindcă n-am îndrăznit.

— De ce?

— Nu voiam să te supăr.

— Cum aş fi putut să mă supăr că mă iubeşti?

— M-am gândit c-o să mă crezi prea îndrăzneţ.

— Bine, atunci să spunem că mi-ai spus. Cum vezi, nu sunt supărată.

Rafo îşi aplecă uşor capul şi o sărută din nou.

— Închipuie-ţi, chiar dacă mă iubeşti, că te-ai putea însura cu altă fată şi ai putea face dragoste cu ea. Şi eu la fel, fireşte.

— Nu putem schimba destinul, Selva.

— Nu?

În timp ce se apleca să o sărute a treia oară, Rafo îşi dădu seama brusc că trecuse destinul lor în mâinile Selvei. Petrecută restul zilei în camera întunecată, până când se făcu ora de reîntâlnire cu Sabiha. Rafo nu găsise curaj să o sărute din nou. Selva nici nu-l încurajase, nici nu-l descurajase. Iar el nu se putea hotărî dacă avansurile lui ar fi avut efect negativ sau nu. Era prins într-un tumult de gânduri şi senzaţii. De mult îşi dorea să îi desfacă părul lung şi blond, să-l lase să cadă pe lângă trupul ei zvelt.

Bănuia că avea pielea fină şi catifelată, albă ca zăpada. Dar în final trebui să se mulţumească să continue conversaţia, care era condusă de Selva.

Când ceasul bătu ora şase, anunţând că venise momentul plecării, ea se ridică, merse către uşă şi ieşi, fără vreun alt sărut. Ţinându-se de mână, coborâră treptele de marmură ale casei şi străbătură străzile înguste din Pera. Luară metroul de la Tünel la Karaköy şi se întâlniră cu Sabiha la debarcader, înainte ca surorile să ia feribotul înapoi către Insulele Prinţilor.

— Şi ce-aţi făcut azi? întrebă Sabiha.

Exact când Rafo voia să răspundă, Selva îl întrerupse.

— Am mers acasă la Rafo.

— Poftim? Era cineva acolo? exclamă Sabiha surprinsă.

— Nu.

— Şi atunci ce aţi făcut?

— Ce fac oamenii într-o casă? Am stat de vorbă.

— Doamne, voi doi nu vă mai opriţi din vorbit! Aţi fi putut să mergeţi la cinematograf.

— Nu terminăm niciodată ce avem de discutat, spuse Selva, întorcându-se către Rafo şi pupându-l pe obraz, de rămas-bun. Rafo simţi ceva ca un şoc electric, care îi ajunse de la obraz direct în inimă. Era o senzaţie cu totul diferită de cea pe care o avusese când o sărutase pe Selva pe buze. Ca şi cum ea avea grijă de el, ca şi cum recunoştea public relaţia lor. Se simţi cuprins brusc de o căldură inexplicabilă faţă de ea, în timp ce mergea către staţia de autobuz. Şi era oarecum mândru.

— Doamne, mă iubeşte! îşi spuse. Mamă, Selva mă iubeşte!

Rakela, mama lui Rafo, nu mai era la fel de entuziasmată cum fusese când băiatul o anunţase prima dată de invitaţia acasă la Fazil Reşat Paşa. Atunci, se simţise mândră că fiul ei se împrietenise cu fata uneia dintre cele mai influente familii turce. Soacra ei fusese mai puţin încântată.

— Ce e aşa mare lucru? Nu uita, soţul tău e un Alfandari!

Rakela nu ar fi aflat niciodată ce se întâmpla, dacă una

dintre prietenele ei nu i-ar fi relatat ce se spunea pe seama fiului său. Ea însăşi purtase deja discuţii nesfârşite cu Rafael. Îl considera cel mai deştept dintre fiii ei. Aşa că hotărârea lui de a renunţa la facultate o şocase. Rafael nu semăna cu fraţii lui. Gândise întotdeauna cu propria minte. El era cel care îşi critica familia fiindcă acasă nu vorbeau turcă, ci ladino, ebraica spaniolă. Nu înţelegea ce rost avea să vorbeşti limba unei ţări care îi torturase şi îi alungase neamul, cu multă vreme în urmă. Rakela presupunea că hotărârea lui de a renunţa la facultate avea legătură cu asta. Dar poate fusese prea afectat de vreun incident de acolo şi făcuse din el un motiv de mândrie şi onoare. Observase că, de la moartea tatălui său, băiatul avea momente de depresie. Se simţea vinovat că nu putuse să îşi ajute tatăl? Nimeni din familie nu-şi dăduse seama cât de slăbită era inima lui Salvador Alfandari, până în noaptea când făcuse fatalul infarct. Rakela îşi asalta fiul cu întrebări. De ce mai studia chimia, dacă i se părea atât de greu? De ce nu îşi alesese măcar o altă materie? De ce nu voia să-şi întrerupă studiile un an şi să le continue pe urmă?

Când Rosa, prietena Rakelei, o vizită într-o seară, nu făcu decât să-i împărtăşească zvonurile care circulau deja pe-atunci. Firește, ele nu aveau nicio legătură cu realitatea. Rosa îi spuse că Fazil Reşat Paşa aranjase ca Rafael să fie dat afară de la facultate, fiindcă avusese îndrăzneala să se ţină după fiica lui.

Pentru prima dată în viaţă, Rakela îi blestemă pe turci. A doua zi ceru sprijinul tuturor rudelor ei în vârstă, pe care Rafael le iubea şi respecta. Îi rugă să-l sfătuiască. Se învinovăţea că nu anticipase catastrofa. Scumpul ei fiu îşi abandonase studiile din cauza acestei respingătoare diavoliţe blonde. Şi câte speranţe şi visuri îşi făcuse pentru fiul ei! Urma să creeze nişte parfumuri pe bază de lavandă. Rakela discutase despre asta cu un nepot din Franţa, care era pregătit să le vândă în numele lor. Cine ştie? Poate că, într-o zi, Rafael ar fi ajuns să aibă propria lui parfumerie. Discutaseră chiar şi numele parfumurilor. *Les Nuits du*

Bosphore sau *Essence d'Orient* pentru cele de damă şi *Raff* pentru. Cele bărbăteşti.

Când în sfârşit îşi întrebă fiul despre Selva, primi o nouă lovitură. Rafo discutase chiar despre posibilitatea de a o lua de soţie! Disperarea Rakelei în faţa eşecului academic al băiatului era nimic pe lângă faptul că se gândea să se însoare cu o fată musulmană.

Anul acela, Paştele nu îi mai trezi nicio bucurie Rakelei. Nici nu se mai strădui să aducă din pod şi să spele preţioasele pinãtas. Nu se putea aduna să pregătească mâncarea specifică, pescado con huevo y limone. Nici măcar nu mai supraveghe făcutul pâinii matzo.

Nici restul familiei nu se simţea mai bine. Fiecare încercase să-l convingă pe Rafo să se răzgândească. Fiecare îl apostrofase sau încercase să îl sfătuiască. Unii recurseseră chiar la şantaj emoţional. Rafo începu să-şi spună că avea noroc că tatăl lui murise în urmă cu doi ani. Se gândea cu groază cum ar fi reacţionat el. Singura persoană care procedă cu totul altfel fu unchiul său Jack.

— Orice rău are şi o parte bună, îi spuse acesta surorii lui, Rakela. Gândeşte-te câte avantaje o să aibă fiul tău, ca ginere al paşei Fazil Reşat! În loc să îţi doreşti ca băiatul să rupă legătura cu ea, ar trebui să te rogi să fie acceptat într-o asemenea familie!

Dar Rafo nu fusese acceptat de către Fazil Reşat Paşa. Iar Selva nu se răzgândise. Însă Rafo nu reuşea să îşi înfrângă temerile în privinţa viitorului. Ceea ce voiau să facă era o nebunie? La început, tânărul se gândise că focul din el avea să se stingă sau că Selva avea să fie convinsă să se răzgândească. Dar fata nu avea asemenea intenţii. Nu renunţa la el. Iar el nu avea curajul să se oprească. Era mândru să fie iubit de fata asta pe care o admira atât de mult. Şi se simţea şi incitat să guste fructul interzis. Mulţi dintre prietenii lui îl priveau cu invidie, ca pe un erou de poveste. Din păcate, rudele şi, mai ales, mama lui nu împărtăşeau această părere.

Rakela nu renunţase.

— S-ar zice că eşti Aladin, îndrăgostit de fiica sultanului!

exclamă ea printre hohote de plâns. Nu vezi că ei nici măcar nu se coboară să ne vorbească? Toată lumea nu spune decât ce înfuriaţi şi dezamăgiţi sunt paşa şi soţia lui! Cum rămâne cu mine? Cu familia mea? De parcă am fi cu toţii amorezaţi de prăjina aia! Când noi nu simţim decât durere şi ruşine! Unde ţi-e demnitatea?

Rafael însă chiar era un om demn şi tocmai de aceea nu putea să renunţe la Selva. Fata continua să creadă că, până la urmă, ambele familii se vor resemna şi vor accepta situaţia. Mai ales după ce ei doi vor avea şi copii. Rafael însă ştia că, dacă fiul lui ar fi crescut ca musulman, familia lui nu i-ar ierta-o niciodată. Iar dacă ar fi crescut ca evreu, familia Selvei nu ar ierta-o niciodată.

— Timpul o să vindece orice, spunea Selva. O să le fie dor de noi, când o să ne stabilim în străinătate. O să cedeze când o să vadă cât de strânsă e relaţia noastră. Lasă totul în seama timpului!

Rafo îşi imagina tot felul de scenarii. Ştia că vor avea cu siguranţă probleme cu banii şi că le va fi greu să se adapteze într-o ţară străină. Ştia şi că uneori se vor simţi singuri. Dar nu îşi imaginase niciodată iadul pe care îl trăiau zilele astea. Era mult mai rău decât în cele mai negre coşmaruri ale lui.

Ajunsese să trăiască la Marsilia, iară paşaport şi ca simplu angajat, deşi plătise să fie asociat în afacere. Era cu adevărat un individ lamentabil. Unul care se temea să îi facă fiului său circumcizie şi care putea, în orice clipă, să fie smuls de lângă soţia şi fiul lui şi trimis într-un lagăr. Risca să fie condamnat la moarte, deşi nu comisese nicio crimă. Putea să fie trimis la eşafod fără niciun proces. Da, se aşteptase să fie greu, dar nu prevăzuse nimic de felul acesta! Asemenea gânduri îi treceau prin minte lui Rafo, în timp ce căuta prin cutiile de carton din depozitul farmaciei. Aşteptând să se potolească agitaţia de afară, nu se putea abţine să nu-şi blesteme soarta. Nu-şi dădu seama cât timp rămase acolo, pe întuneric, aşteptând să treacă totul. Dar când încercă să se ridice, îşi dădu seama că făcuse o întindere la spate.

— Au plecat, spuse Benoit. Poţi să ieşi. Nu cred că se mai întorc. De ce nu vrei să mergi la consulatul turc? În locul tău, aş fi mers de mult!

Lumina de afară îl orbi pe Rafo, care se frecă la ochi, clipind.

— Eşti obsedat de ideea asta, răspunse.

— Jur că am auzit de la mai multă lume că toţi cei cu paşaport turcesc îşi pot salva pielea.

— Nu mai crede tot ce auzi! spuse Rafo, frecându-şi spinarea.

— Jur că e adevărat! De ce crezi că în fiecare zi sunt cozi tot mai lungi în faţa consulatului?

— Aceia sunt oameni care au plecat din Turcia după Primul Război Mondial. Avem şi prieteni printre ei. Dar situaţia mea e alta.

— Cei mai mulţi dintre ei au deja cetăţenie franceză, Rafo! Au renunţat de ani buni la cetăţenia turcă! Şi acum stau la coadă să primească iar paşaport turcesc!

— De unde ai auzit toate astea, Beno? Tu ai cetăţenie franceză, nu ştie nimeni că mama ta era evreică. De ce te preocupă?

— M-am interesat pentru tine. Unul dintre funcţionarii de la consulat e chiriaşul mătuşii mele. Alaltăieri, când am fost la ea, a trecut să plătească chiria. E om de treabă şi vorbeşte franţuzeşte. Am băut o cafea împreună.

— Şi?

— Am pomenit de tine. Pentru Dumnezeu, nu te încrunta aşa! Nu i-am spus numele tău. Am zis doar că am un prieten venit de la Istanbul, care are permis de rezidenţă aici şi nu şi-a depus încă actele pentru cetăţenie. Mi-a spus să mergi la consulat, că o să-ţi prelungească imediat paşaportul, şi dacă a expirat!

— Nu cred!

— Jur că aşa a spus.

— Glumeşti!

— Îţi spun adevărul, Rafo! Dacă ai îndoieli, de ce nu-ţi laşi soţia să depună cererea, în numele vostru?

— I-am spus Selvei să se întoarcă la Istanbul, dar nu

vrea să asculte. Şi n-o să se răzgândească, aşa că un paşaport turcesc nu ne-ar rezolva problema.

— Ba da, categoric, Rafo. Ascultă-mă!

— Cum o să rezolve?

— Nu ştiu exact. Poate că turcii au o înţelegere cu nemţii. Poate sunt aliaţi. De unde să ştiu eu? Sunt farmacist, nu diplomat!

— Asta e o aberaţie, spuse Rafo. Turcii n-ar lupta niciodată de partea germanilor!

— De ce nu? N-au făcut-o în Primul Război Mondial?

Rafo simţi impulsul să răspundă: „Ba da, dar ce greşeală a fost!” Însă tăcu, continuând să îşi maseze spatele, şi încercă să schimbe subiectul.

— Hai să mergem, sunt blocat aici de ore în şir.

— Doar de douăzeci şi trei de minute, răspunse Benoit.

— Parcă aş fi stat douăzeci şi trei de ore, nu douăzeci şi trei de minute. Coborâră scările, către farmacie. Rafo continua să-şi frece spatele.

Chiar atunci intră un bătrân.

— Bună ziua, spuse Rafo.

Bărbatul nu răspunse.

— Cu ce vă pot ajuta, domnule?

— Nu ştiu. Nu voiam nimic. O aspirină, vă rog! Doar o aspirină.

— Dar tremuraţi. Vă simţiţi bine?

Benoit îi aduse un scaun de după tejghea.

— Staţi aici şi relaxaţi-vă! spuse el.

Bătrânul se aşează, îşi sprijini coatele pe genunchi şi îşi prinse capul între mâini. Tremura vizibil.

— Epilepsie? şopti Rafo către Benoit.

— Nu, plânge.

Cei doi prieteni se uitară unul la celălalt.

— Vreţi puţină apă?

— Poate şi un calmant?

Bătrânul refuză şi continuă să plângă o vreme, înainte să ridice capul.

— Vreau să-mi recapăt demnitatea, domnilor, spuse el. Nimic mai mult. Nici apă, nici medicamente.

— Trăim vremuri grele, răspunse Benoit. Viaţa nu e uşoară pentru nimeni.

— Decrepitul ăsta de Pétain, conspiratorul, trădătorul! Şi l-am admirat cândva! L-am crezut erou! Aveam chiar poza lui, înrămată, la mine pe birou. Dac-aş fi ştiut atunci ce ştiu acum!

— Mareşalul Pétain crede că îi protejează pe francezi. Dacă nu ar fi cooperat, trupele de invazie ar fi ajuns până aici, spuse Benoit discret. Asta ar fi fost mai bine?

— Dragă băiete, făţarnicul de Pétain nu e capabil să-i oprească pe nemţi să vină în sud. Nu vă amăgiţi, o să ajungă aici în curând. Şi în ziua aia, vom fi pierduţi! O să vedeţi, în ziua aia, o să pierdem totul! Când guvernul ăsta de la Vichy a preluat conducerea, am pierdut totul, inclusiv demnitatea!

Benoit privi îngrijorat în jur.

— Sunteţi tulburat, domnule. Nu vorbiţi aşa, ar putea să vă audă cineva.

— Chiar acum, au oprit un om care mergea la doi paşi în faţa mea. I-au cerut actele şi nu le avea la el. Au început să-l îmbrâncească şi el s-a opus. Atunci, l-au târât până la maşina lor. Ştiţi ce i-au făcut? Ştiţi cum verifică dacă eşti evreu? Noroc că eu sunt numai piele şi os, aşa că am putut să mă ascund după un copac mare. Am fugit cât e strada de lungă, de la un copac la altul, ca să scap de ei. N-am mai fugit aşa de cel puţin cincisprezece ani. M-am ascuns la fiecare colţ de stradă. M-am şi scăpat pe mine, uite! Nici eu nu aveam actele. A trebuit să fug, altfel aş fi fost obligat să-mi arăt penisul nenorociţilor ălora care îşi spun poliţai! Am fugit, dar de ce fug, fiule? Nu sunt hoţ. Nu sunt ucigaş. Nu sunt vinovat de nimic. Am optzeci şi doi de ani, nu mai sunt în putere. Nu pot să tot fug.

Rafo se purtă ca şi cum n-ar fi văzut pata udă de pe pantalonii bătrânului.

— Daţi-mi nişte somnifere!

— Nu pot să vi le vând fără reţetă, spuse Benoit. Mergeţi să vă scrie una medicul dumneavoastră.

— N-am niciun medic! A plecat. Cei deştepţi şi tineri au

plecat. Numai gunoaiele au rămas aici. Noi n-am putut pleca. Fii băiat bun şi dă-mi nişte somnifere!

Rafo scoase două pastile dintr-o cutie şi i le dădu bătrânului.

— O să vă ajungă pentru seara asta, o să dormiţi bine, spuse el, refuzând să primească bani pe ele.

Bătrânul se ridică, puse pastilele în buzunar şi ieşi clătinându-se. Se întoarse imediat, cu un aer confuz.

— Unde mă aflu, domnilor? Nu recunosc cartierul ăsta. Am fost la un prieten la spital, în piaţa aceea, dar nu mă descurc. E vreo staţie de autobuz în apropiere?

Benoit ieşi cu bătrânul.

— Veniţi, vă arăt eu!

Când se întoarse, Rafo era foarte posomorât.

— Puteam să ne lipsim de informatori.

— Pentru Dumnezeu, Rafo, nu mai vorbi aşa! Şi pereţii au urechi în vremurile astea. Am putea s-o încurcăm amândoi, dacă mai vorbeşti aşa. Bietul bătrân nu avea nimic de pierdut. N-ai văzut? N-ar fi spus toate astea dacă ar fi fost cu 15 ani mai tânăr!

— Dar spunea adevărul, Beno? Se poate ca poliţia să se poarte aşa josnic?

— Nu ştiu, sincer. Nu cred. Probabil exagera.

— Poate o să merg, totuşi, la consulatul turc. Dacă e să fiu persecutat şi atacat, măcar să mi se întâmple asta acasă.

— Haide, Rafo, nu te-ar ataca nimeni acolo! Mulţi evrei din Germania au fugit în Turcia. Am un văr din partea mamei, Leon Arnt. Şi un prieten apropiat, Auerbach. Amândoi au reuşit să plece şi acum predau chimie la Universitatea din Istanbul. Fă-o, Rafo! Pleacă, înainte să fie prea târziu! Înghite-ţi mândria, le-o datorezi soţiei şi copilului tău!

— Nu e vorba de mândrie. Dacă ar fi fost aşa, nu aş fi venit până aici. Ştii ce m-ar aştepta acolo? În primul rând, fiul meu... ar fi evreu, sau musulman? Orice am alege, lumea va fi scandalizată. Familiile şi prietenii noştri nu vor vrea să aibă de-a face cu noi. Nu e aşa rău să te simţi

singur într-o ţară unde nu cunoşti pe nimeni. Dar îţi închipui cum e să te ignore toată lumea într-un loc unde ai rude şi prieteni? Socrul meu nici nu vrea să audă de fiica lui. Cât despre familia mea... Nici nu-mi mai lasă loc la masa de Pesah! De ce crezi că am venit până aici?

— Înţeleg, spuse Beno. Trebuie să fie foarte greu. Dar ţi-am mai spus, nimeni nu are viaţă uşoară în zilele astea. Toţi trăim într-un iad sau în altul.

Rafo nu răspunse. Stătea în uşă, privind către bătrânul care mergea aplecat de spate, încă tremurând vizibil.

ANKARA, 1941

Când plecă acasă, de la minister, Macit se bucura că avea ce să-i povestească socrului său, în timp ce îşi beau obişnuitul pahar de raki.

El şi bătrânul trăiau de ceva vreme sub acelaşi acoperiş şi ajunsese să-l placă pe Fazil Reşat Paşa. La început, fusese oarecum intimidat în prezenţa bătrânului demnitar otoman, care se îmbrăca în haine tradiţionale. Dar paşa se adaptase bine noii republici şi, intenţionat sau nu, se relaxase treptat în prezenţa lui Macit, ajungând să-şi dezvăluie slăbiciunile. În ciuda tuturor ideilor lui progresiste, paşa nu reuşise să se împace cu căderea imperiului şi cu faptul că sultanul fusese nevoit să fugă. Era convins că războiul de eliberare ar fi trebuit să se poarte sub stindardul sultanului. Şi, dacă era nevoie de schimbări, poate că ar fi trebuit schimbat sultanul, dar nu şi regimul. Oamenii care trăiau pe pământ otoman nu erau la fel de educaţi ca europenii şi nu aveau cunoştinţele necesare să se guverneze singuri. Nu puteau fi conduşi decât de un sultan sau de un padişah, care să deţină şi autoritatea religioasă. Ori de câte ori vorbea, bătrânul evita deliberat să pomenească despre republică. Prefera să folosească termeni ca „otoman”, „pământ otoman” sau „administraţia otomană”. Ca multe alte paşale, Fazil Reşat era un om învăţat, care ura fanatismul. Credea că reacţionarii îi distrug ţara. Însă nu voia să fie condusă de oameni fără autoritate religioasă. Şi, mai ales, nu suporta ideea ca ţara să fie condusă „de popor”. Lui Macit, asemenea idei i se păreau fără sens, dar asculta întotdeauna în linişte, respectuos, abţinându-se să

comenteze. Nu putea înţelege cum un om învăţat şi care se adaptase atât de bine vieţii moderne putea vorbi la nesfârşit despre importanţa sultanului.

Deşi Fazil Reşat Paşa era un susţinător al sultanatului, înţelegea foarte bine cele mai multe lucruri şi îşi trăia viaţa din plin. În fiecare seară, îl aştepta pe Macit, stând lângă măsuţa cu mezze pe care le pregătise el însuşi. Se aşezau amândoi pe scăunele, în micul hol dintre bucătărie şi sufragerie. Vorbeau despre ce se întâmplase peste zi, bând raki rece ca gheaţa şi mâncând brânză şi năut prăjit. Macit era convins că paşa alesese micul coridor ca să nu poată să li se alăture şi femeile. După ce petrecea toată ziua cu fiica, soţia şi nepoata lui, ascultând numai discuţii femeieşti, bietul om avea, fireşte, nevoie de o schimbare seara.

Fazil Reşat Paşa îl asculta întotdeauna cu atenţie pe Macit şi făcea deseori observaţii neaşteptate şi incisive. De exemplu, era convins că o eventuală intrare în război alături de germani ar fi avut consecinţe dezastruoase. Pentru el, germanii erau cei care stârneau tot timpul probleme în lume. Deşi nu pomenea niciodată de Selva şi de Rafo, îl înfuriau atrocităţile comise de germani asupra evreilor. Credea cu tărie că istoria îi va judeca într-o zi şi că vor ajunge să plătească pentru nedreptăţile comise.

Macit nu reuşea să înţeleagă cum un om atât de înţelept nu găsea resurse în inima sa ca să-şi ierte fiica.

Astăzi, paşa pregătise carafa cu raki pe tejgheaua de marmură din bucătărie. Amândoi luară paharele şi începură să soarbă.

— S-a întâmplat ceva foarte important azi, domnule, spuse Macit. Ambasadorul britanic i-a adus o scrisoare preşedintelui Inönü.

— Serios? Şi ce vor englezii?

— Două lucruri. În primul rând, vor să semnăm un acord cu ruşii.

— Nici vorbă!

— La drept vorbind, avem asta în vedere de la o vreme. Celălalt lucru este ceva la care am sperat, chiar dacă pare

negativ. Dar în împrejurările de acum, suntem foarte izolaţi, şi geografic, şi strategic. Se pare că britanicii nu vor putea să ne vină în ajutor, dacă suntem atacaţi.

— Ca să vezi! Noi trebuie să sărim să-i salvăm, dar ei nu fac la fel pentru noi. Apele liniştite sunt adânci, nu? Au învăţat tare bine cum să înjunghie pe la spate.

— Să vă spun sincer, nouă ne convine, domnule. Au spus că, întrucât ei nu pot să ne ajute, li se pare firesc ca noi să luăm legătura cu germanii, ca să eliminăm măcar pericolul să fim atacaţi.

— Nu mai spune! Cu alte cuvinte, vulpoiul bătrân şi surd care ne e preşedinte a rezolvat problema doar având răbdare.

Macit îşi înăbuşi râsul.

— Poate că Inönü nu aude bine, domnule, dar are mintea limpede. Acum, că Hitler a atacat Rusia, s-a mai relaxat puţin. Când l-au sunat în zorii zilei şi l-au trezit să-i spună de invazia germană, a început să râdă şi nu se mai putea opri. Vă daţi seama ce strălucit a fost planul lui? Dacă ne-am fi aliat cu englezii, acum ar fi trebuit să-l înfruntăm pe domnul Hitler. Dar aşa cum stau lucrurile, nu suntem nici de partea germanilor, nici a britanicilor, şi am evitat şi să devenim duşmanii lor. Mai mult, englezii ne încurajează să avem relaţii bune cu germanii!

— Şi cum au ajuns ei la decizia asta strălucită?

— E singura cale de a-i opri pe germani să invadeze Turcia. Fireşte însă, mai vor ceva.

— Ce anume?

— Trebuie să-i informăm în scris despre detaliile negocierilor şi nu ni se permite sub nicio formă să acţionăm în afara lor.

— Ştii ce, fiule, spuse paşa cu voce tremurândă, nu pot să suport gândul că străinii ne dictează ce să facem. Marii conducători otomani s-ar fi înjosit aşa?

— Dar nu era la fel înainte de republică, domnule? Cum am putea să ne dotăm armata, când am moştenit datorii copleşitoare de pe vremea imperiului? Nu era de aşteptat să stăm la mila englezilor?

— Nu le iau apărarea otomanilor, fiule. Sunt conştient de toate greşelile noastre. Dar tot mă doare.

— Nu sunt greşelile domniei voastre, domnule. Sunt greşeli adunate de-a lungul secolelor. Cu voia Domnului, noi am putea crea o naţiune mai bogată şi mai puternică, pentru copiii noştri.

— Aşa e, am stricat rău lucrurile. *Inşallah,* voi o să reuşiţi, spuse Fazil Reşat Paşa cu tristeţe.

— Înţeleg ce simţiţi, domnule, dar credeţi-mă, Inönü face tot ce poate ca să apere onoarea ţării noastre. Ştiu asta, fiindcă mă ocup de corespondenţa cu Hitler. Germanii ne-au trimis o scrisoare prietenoasă în februarie. Ne promiteau că armatele lor n-o să se apropie de graniţele turceşti. Dar exista şi o adăugire: „atâta timp cât guvernul turc nu ne sileşte să ne schimbăm atitudinea".

— Şi?

— În răspunsul său, Inönü i-a mulţumit lui Hitler, dar a adăugat ceva, întorcându-i vorbele.

— Ce-a spus?

— „Atâta timp cât guvernul german nu ia măsuri care să silească Turcia să-şi schimbe atitudinea prietenoasă." Cu alte cuvinte, ne purtăm aşa cum vă purtaţi. Hitler a avut întotdeauna o atitudine agresivă faţă de ţările mal slabe. Poate că răspunsul mândru şi aproape arogant al lui Inönü l-a descumpănit puţin.

Fără îndoială, conversaţia ar fi continuat, dacă nu li s-ar fi alăturat Sabiha. Ţinea în mână o scrisoare şi câteva fotografii.

— Uite, Macit, o scrisoare mai veche a ajuns, în sfârşit. Selva ne-a trimis poze cu micul Fazil, spuse ea, aruncând o privire către tatăl său. Băieţelul trebuie să fi crescut, de când ne-a trimis scrisoarea. La vârsta asta, copiii se schimbă aşa repede! Uită-te, scumpule, nu e drăguţ? La ochi şi la nas seamănă leit cu Selva!

Macit privi pozele nonşalant, evitând orice contact vizual cu socrul lui. Apoi le puse înapoi în plic.

— Da, e foarte drăguţ.

— Nu ţi se pare că seamănă cu Selva? Mai ales la gură.

— Discutam ceva important cu tatăl tău, Sabiha.

— Aşa faceţi mereu. Ce discutaţi e tot timpul aşa important...! exclamă ea supărată. Lăsă plicul cu fotografiile pe măsuţă, la vederea tatălui ei, şi plecă. Fazil Reşat Paşa nu se uită. Îşi turnă din nou raki, din carafa cea mică.

— Mă duc să mai aduc gheaţă, spuse Macit, pornind spre bucătărie.

Aşa-numita „cutie cu gheaţă" era un dulăpior ferecat cu zinc. Cumpărau bucăţi mari de gheaţă de la un restaurant, le spărgeau şi le puneau în dulap. Înăuntru, mai erau nişte sticle lungi de bere Tekel, între care fusese înghesuită o carafă cu apă. Leman Hanim plătise un cărăuş, care adusese cutia de gheaţă de la vila lor de vară din partea asiatică a Istanbulului. Apoi, cu trenul, cutia ajunsese la Ankara.

Când îl văzu pe Macit încercând să spargă gheaţa, servitoarea îl opri.

— Lăsaţi-mă pe mine, domnule! Trebuie să o şi spăl, după ce o sparg.

Macit se întoarse la socrul lui. Îl văzu pe bătrân uitându-se la fotografii una câte una şi punându-le la loc în plic, cu mâini tremurânde. Se întoarse la bucătărie în vârful picioarelor, ca să nu-l deranjeze.

MARSILIA

Selva citea ziarul, când văzu teribilul titlu. Conform ultimului edict dat de guvernul de la Vichy, trebuia ca toţi evreii să îşi declare oficial, în faţa autorităţilor, originea şi averea. Cei care nu făceau asta aveau să fie amendaţi şi trimişi în lagăre de concentrare.

Era publicată şi o listă cu cei deja trimişi în lagăre fiindcă nu respectaseră instrucţiunile sau o făcuseră cu întârziere. Selva citi lista tremurând. Din fericire, numele lui Rafo nu fusese trecut deloc în actele farmaciei. Cu toate acestea, administraţia de la Vichy, cu spionii şi dulăii ei, lua urma evreilor mai eficient decât naziştii înşişi. Dacă aflau că mama lui Benoit fusese evreică? Nici nu voia să se gândească la asta acum!

Mulţi turci, mai ales din Istanbul, emigraseră în Franţa după Primul Război Mondial, stabilindu-se în principal la Paris, Lyon şi Marsilia. Copiii acestor familii se căsătoriseră cu francezi, formându-şi propriile familii. Mama lui Benoit era un asemenea caz. Plecase de la Istanbul şi se mutase în Franţa, cu familia, şi se căsătorise la douăzeci şi unu de ani cu un francez care nu era evreu. Benoit şi mama lui mergeau în fiecare an la Istanbul, în vacanţa de vară. În asemenea ocazii, petreceau câteva zile cu familia Alfandari, la casa lor din Tarabya. Cine ştie de câte ori au înotat acolo, în apele de cerneală ale Bosforului? De câte ori s-au jucat de-a v-aţi ascunselea în crângurile de pe dealuri şi au pescuit pe mal?

Înainte ca germanii să fi ocupat Parisul, când Rafo căuta cu disperare un loc sigur pentru familia lui, Benoit sugerase să vină la Marsilia. Se oferise să-l ia asociat la

farmacia lui, după ce îşi lămurea situaţia financiară.

Şi câţiva dintre prietenii de familie ai Selvei plecaseră în Franţa, aşa că ea citi lista din ziar plină de teamă că le va descoperi numele. Doenyas, Alhadef, Eskenasy... Unele i se păreau cunoscute. Eskenasy... Nu aşa o chema pe partenera de pocher a bunicii sale, Ester Hanim? Bunica ei, acum răposată, care fusese atât de afectată când ei hotărâseră să se mute la Paris. Avea să-l întrebe pe Rafo când se întorcea acasă pentru masa de prânz. El ştia sigur cine erau oamenii aceia. Dar ce rost avea? S-ar fi supărat aşa tare dacă unii dintre ei ar fi fost cunoscuţi de-ai lui!

Micul Fazil stătea pe oliţă, în timp ce ea continua să citească ziarul. Băiatul începu să urle în acelaşi moment când sună telefonul.

„Probabil are un al şaselea simţ”, se gândi Selva.

Un moment, *s'il vous plaît,* spuse ea şi se repezi la Fazil. Micuţul răsturnase oliţa, aşa că dură ceva până când îl ridică, îl şterse şi goli oala.

— Doamne, îşi spuse. Am uitat de telefon! Apucă receptorul, temându-se că cine era la capătul celălalt închisese.

— Alo? Alo?

O voce de bărbat răspunse.

— La telefon Tarik Arica, Selva Hanim. Sora dumneavoastră mi-a dat numărul. Sunt secretar la consulatul turc de la Paris.

— Tarik-bei! Ştiu cine sunteţi. Sabiha mi-a pomenit deseori despre dumneavoastră în scrisorile ei.

— E foarte amabilă. Îmi cer scuze, se pare că am sunat într-un moment nepotrivit. Pot să revin mai târziu, dacă doriţi.

— Nu, Tarik-bei, e foarte bine acum. Nu închideţi, vă rog! Îl schimbam doar pe Fazil... pe fiul meu... îl culcam, vreau să spun. Dar acum se joacă mulţumit. Ce dor mi-e de casă, Tarik-bei! Mai ales acum, că vorbesc cu dumneavoastră. Mi-e dor să vorbesc în limba mea maternă! E în ordine, putem vorbi acum.

— I-am promis surorii dumneavoastră că vă sun de

îndată ce ajung la Paris. Din nefericire, am fost extrem de ocupat de când am sosit şi nu am putut să vă sun mai repede. Lucrurile sunt cam haotice aici. Oricum, mi-a spus să vă transmit toată dragostea ei. Am şi câteva lucruri pentru dumneavoastră, o să încerc să vi le trimit cât de repede pot.

— Nu e nicio grabă. Poate i le daţi cuiva care vine aici. Dar vă rog, nu le trimiteţi prin poştă, nu sunt sigură că o să ajungă.

— Aveţi dreptate. Ştiu că trimitem un curier la consulatul nostru din Marsilia săptămâna viitoare. O să-i dau şi pachetul pentru dumneavoastră.

— Aţi călătorit cu bine, Tarik-bei? Aţi reuşit să treceţi fără să vă hărţuiască germanii? întrebă Selva, încercând să prelungească discuţia. În afară de rarele ocazii când vorbea cu mama sau cu sora ei şi, firește, în afara discuţiilor cu Rafo, nu avea niciun prilej să vorbească turceşte. Nu recunoscuse, nici faţă de ea însăşi, cât îi lipsea limba ei maternă. Chiar acum, încerca să-şi potolească dorul vorbind cu un bărbat pe care nici nu-l cunoştea! Iar când îl auzea vorbind, se simţea de parcă ar fi respirat aerul de Istanbul.

— A fost o călătorie tare obositoare. N-am putut să iau trenul direct de la Istanbul în ziua când voiam. A trebuit să merg la Edirne cu autobuzul. O adevărată rablă! Apoi am făcut un drum îngrozitor cu trenul până la Varna şi de acolo am luat un vapor la fel de groaznic până la Constanţa, unde m-am urcat într-un alt tren. În vagoane îngheţai şi nu era nimic de mâncare. Germanii ne-au oprit de multe ori, pentru controale, dar s-au purtat decent cu mine. Am tot schimbat trenurile, a fost o adevărată aventură! Dar acum sunt aici.

— Bun venit! spuse Selva din toată inima. La drept vorbind, vă aşteptam telefonul. Sora mea vă pomenea tot timpul în scrisori şi, după cum mi-a vorbit despre dumneavoastră, simt că am un prieten apropiat în Franţa, chiar dacă suntem în oraşe diferite.

— Mulţumesc, Selva Hanim. E totul în ordine acolo? Vă

rog să mă sunaţi, dacă dumneavoastră sau Rafael-bei aveţi nevoie de ceva.

— Pentru moment, ne descurcăm.

— Sper că şi dumneavoastră, şi soţul dumneavoastră aveţi paşapoartele turceşti.

— Le avem, dar am depus cerere pentru cetăţenia franceză, aşa că Rafo nu şi l-a prelungit.

— E o mare greşeală! Trebuie să mergeţi imediat la consulatul nostru de la Marsilia şi să vă puneţi actele în ordine! Vă rog să faceţi asta! De fapt, chiar imediat! Astăzi!

— Chiar? O să-i spun lui Rafo, când vine acasă. Ne era puţin jenă. Adică... Oricum, îi spun când vine acasă.

— Selva Hanim...

— Vă rog, spuneţi-mi Selva!

— Daţi-mi puţin timp, Selva Hanim! O să sun la consulatul nostru din Marsilia chiar azi şi o să le spun numele dumneavoastră. Nu aveţi motiv să vă fie jenă! Întrebaţi de Nazim Kender, e consulul nostru acolo. O să iau legătura cu el chiar azi.

Selva tăcu. Nu ştia ce să îi spună acestui om aproape necunoscut, care îşi făcea atâtea griji pentru ei.

— Selva Hanim, pentru numele lui Allah, faceţi ce vă spun şi neîntârziat! Dacă aveţi actele turceşti în ordine, nu se pot atinge de dumneavoastră!

— Mulţumesc, Tarik-bei, spuse ea cu glas tremurând. Vă mulţumesc pentru grijă. Probabil că sora mea v-a îndemnat să...

— Vă asigur că e ceva grav. Nu are nicio legătură cu Sabiha Hanim. Selva Hanim, nu ştiu dacă ar trebui să vă spun asta, dar am aflat din surse de încredere că armata germană va înainta către sud foarte curând. Ocupaţia se va extinde. Şi dacă nu aveţi actele în ordine, o să vă pară rău. Nu puteţi spune că nu v-am prevenit.

Vorbea serios, vocea i se schimbase complet. Nu mai lungi conversaţia. Îi dori o zi bună şi închise.

Selva merse direct la sertarele din dormitor şi găsi paşapoartele lor. Cum plecaseră din Istanbul la o zi după

căsătorie, nu apucase să îşi schimbe numele de familie, aşa că paşaportul ei era încă pe numele de fată. Behice Selva Kirimli. Folosise paşaportul ăsta când fusese în călătorie în Italia, cu părinţii ei, cu un an înainte ca ea şi Rafo să plece din Turcia. Leman Hanim organizase totul, încercând să îndrepte lucrurile între soţul şi fiica ei. Alesese Italia fiindcă ştia cât de mult admira Fazil Reşat Paşa tara aceasta. Îşi închipuise că peisajele magnifice, mâncarea delicioasă şi vinurile minunate aveau să vindece ruptura dintre ei. Sperase că soarele cald italian va topi gheaţa. Fusese prea optimistă. Speranţele ei nu se concretizaseră. Cei doi rămăseseră distanţi, vorbindu-şi doar când era neapărat nevoie. Se întorseseră acasă după o săptămână, la fel de plini de resentimente unul faţă de celălalt. Arhitectura rafinată a monumentelor italiene, sticlele de Frascati rece ca gheaţa şi diferitele feluri de paste la satisfăcuseră, poate, simţurile, dar nu reuşiseră deloc să le încălzească inimile.

Selva se tot uita la paşapoarte. Micul Fazil adormise. Hotărî să îl lase cu tatăl lui, când se trezea, şi să meargă ea însăşi la consulat. Avea să-i spună lui Rafo că îi lua şi paşaportul lui. Şi doar dacă reuşea să-l prelungească avea să îi spună de ce. Poate cei de la consulat nu vor vrea să-l prelungească, se gândi ea. La urma urmei, Rafo comisese o fărădelege de neiertat. Un sacrilegiu, cum spunea Sabiha. Se căsătorise cu o fată musulmană. În mod ciudat, bărbaţii turci care se căsătoreau cu fete armence, grecoaice sau evreice nu aveau parte de acelaşi tratament ca Rafo. Bărbaţii turci se puteau căsători cu cine voiau. Fetele turcoaice, nu. Selva se simţi revoltată de asemenea nedreptate, în timp ce punea paşapoartele în geantă. Exact atunci, telefonul sună din nou.

— Alo?

— Selva Hanim, la telefon tot Tarik Anca, de la Paris, se auzi vocea pe care acum o cunoştea bine. V-am programat o audienţă la consulat. Vă aşteaptă astăzi, la trei şi jumătate.

— Nu trebuia să vă deranjaţi, Tarik-bei. Hotărâsem să

merg oricum.

— Se stă foarte mult la coadă, nu voiam să treceţi prin asta. Le-am dat numele dumneavoastră, aşa, veţi fi primită la domnul consul imediat.

Selva închise telefonul confuză. Bărbatul ăsta era oare nebun? De ce se agitase atât ca să îi facă programare?

Coada din faţa consulatului o ului. În dreapta porţii, era o întreagă mulţime de bărbaţi şi femei între două vârste, care se înghesuiau şi se înghionteau. Selva făcu aşa cum îi spusese Tarik. Merse direct la poartă şi sună la sonerie. Bărbatul care răspunse o repezi, în franceză.

— Trebuie să vă luaţi număr oficial de acolo, spuse el, arătând către un funcţionar care stătea în faţa porţii.

— Am venit la domnul consul. Am întâlnire.

— Cum vă numiţi?

— Selva Kirimli.

— Aşteptaţi aici!

Cavasul se întoarse după scurtă vreme, vorbind mult mai politicos.

— Veniţi, vă rog, doamnă!

O conduse pe Selva pe scările clădirii vechi, oprindu-se în faţa unui birou aflat pe hol, la care stătea un secretar.

— Luaţi loc, vă rog! spuse acesta, un bărbat în vârstă, care vorbea cu accent armean. Consulul este ocupat momentan. Vă voi conduce la el de îndată ce se eliberează.

Selva se aşează pe marginea scaunului din faţa biroului şi aşteptă. După douăzeci de minute, secretarul o anunţă că putea să intre la consul. Selva se ridică, netezindu-şi fusta. Îşi trecu mâna prin breton şi apoi străbătu coridorul lung până la biroul consulului, aşteptând câteva clipe înainte să bată la uşă.

— Intraţi, vă rog! se auzi o voce dinăuntru.

Deschise uşa şi intră. Bărbatul tânăr care stătea la birou se ridică în grabă. Veni către ea şi îi dădu mâna Selvei, care fu uluită să vadă un domn înalt şi chipeş. Şi-l imaginase pe consul gras şi chel.

— Luaţi loc, vă rog!

Selva se aşează în fotoliu.

— Sunt Nazim Kender. Cumnatul dumneavoastră, Macit-bei, e un coleg pe care îl admir foarte mult. Tarik-bei, prietenul nostru de la Paris, mi-a spus că sunteţi sora Sabihei Hanim. Mi-a telefonat ca să vă programez audienţa. De ce nu ne-aţi contactat chiar dumneavoastră? Trebuia să sunaţi şi să spuneţi că sunteţi cumnata lui Macit-bei. Dacă aş fi ştiut că staţi la Marsilia, v-aş fi sunat eu însumi, de mult. Încercăm să ne întâlnim cu turcii de aici cel puţin o dată pe lună. *Inşallah,* sunteţi bine? Cu ce pot să vă ajut?

Selva se întrebă dacă bărbatul de la birou ştia de Rafo. Dacă ştia că soţul ei e evreu.

— Mi-ar plăcea să vă pot servi cu ceva, dar cred că înţelegeţi, în împrejurările actuale nu prea avem provizii. Săptămâna trecută, am terminat toată cafeaua turcească pe care o primisem din ţară.

— Mulţumesc, nu vreau nimic de băut. Selva stătea pe marginea scaunului, neliniştită.

— Tarik-bei mi-a vorbit de nişte acte care trebuie aduse la zi. Înţeleg că aveţi nevoie să vă prelungiţi paşapoartele.

— Aşa e. Tarik-bei a fost foarte amabil să îmi aranjeze audienţa. Mă gândisem că nu era neapărat nevoie, dar când am văzut coada de afară mi-am dat seama că mă înşelasem.

— Da, coada... E din cauza cerinţelor ca toţi cetăţenii turci să se înregistreze în evidenţa consulatelor turceşti. Cine nu o face poate să-şi piardă cetăţenia. Se pare, din păcate, că mulţi dintre cetăţenii noştri evrei nu au ţinut seama de această cerinţă. De ce ar fi făcut-o, de fapt, când obţinuseră cetăţenia franceză? Mulţi dintre ei nu au venit deloc, pur şi simplu din neglijenţă. Şi acum sunt oameni fără ţară. Nu au decât vechile lor paşapoarte otomane, scrise în arabă. Dar din cauza atitudinii guvernului de la Vichy, se înghesuie să şi le înnoiască. Ce altceva să facă, bieţii oameni? Autorităţile locale nu ţin seama de nimic, nici măcar de vârsta lor. Îi adună, pur şi simplu, tineri şi bătrâni, şi îi trimit în lagăre. Dar dacă pot să ne arate orice dovadă că au avut cândva cetăţenie turcă, facem totul ca

să îi ajutăm. Din nefericire, nu este întotdeauna uşor. Uneori nu putem face mare lucru. Însă fiindcă germanii speră că o să intrăm în război de partea lor, nu riscă să ne contrazică prea tare. Dar de-ajuns cu asta. Paşapoartele dumneavoastră sunt, desigur, paşapoarte ale Republicii, nu cred că trebuie reînnoite, ci doar prelungite, nu?

— Da, sunt scrise cu caractere latine, dar... Vreau să spun...

— Putem să le prelungim imediat.

— Paşaportul soţului meu a expirat. Puteţi să îl prelungiţi chiar şi aşa?

— Desigur.

— Trebuie să vă spun că soţul meu se numeşte Rafael Alfandari.

— Este cetăţean turc, nu?

— Da, este turc.

— Atunci, de ce ar fi vreo problemă?

Selva se foi în scaun. Era limpede că nu se simţea deloc în largul ei.

— Sper să am onoarea să îl cunosc, adăugă chipeşul consul. V-am spus, organizăm din când în când întâlniri cu comunitatea turcă. Sper că veţi accepta invitaţia să veniţi şi dumneavoastră, data viitoare.

Chipul Selvei se lumină. Poate că oamenii de aici nu erau la fel de condescendenţi şi răutăcioşi precum cei pe care îi considerase prieteni la Istanbul.

— Mulţumim mult! Fireşte că ne-ar face plăcere.

— Daţi-mi, vă rog, paşapoartele dumneavoastră!

Selva le scoase din geantă.

— Mă tem că nu avem aceleaşi nume de familie. Aţi putea îndrepta asta, dacă vă las certificatul de căsătorie? întrebă ea.

Selva întrerupse tăcerea care urmă.

— Am plecat din Istanbul a doua zi după căsătorie şi n-am avut timp să schimbăm numele meu în paşaport.

Puse paşapoartele şi certificatul de căsătorie pe masa consulului. Acesta citi certificatul, părând că îşi caută cuvintele, înainte să vorbească.

— Selva Hanim, spuse el, sigur că putem face modificările necesare. Dar dacă tot nu v-aţi ocupat de asta atâta vreme, pot să vă sugerez să mai aşteptaţi?

— De ce? exclamă Selva aproape indignată.

— Fiindcă e greu de spus ce vor face germanii în continuare. Nu v-aş recomanda să vă schimbaţi numele din Kirimh în Alfandari, deocamdată. Păstraţi-vă paşaportul aşa cum e. Noi suntem pregătiţi, fireşte, să îi ajutăm pe cetăţenii noştri evrei, dar, cum v-am spus, uneori autoritatea noastră nu este suficientă. Aveţi şi un fiu, nu?

— De unde ştiţi?

— Mi-a spus Tarik-bei. Cred că îi datoraţi fiului dumneavoastră să nu schimbaţi nimic, până nu se termină războiul. O să trec numele băiatului pe paşaportul dumneavoastră. Ce s-a întâmplat?

— Cu alte cuvinte, vă aşteptaţi să mă gândesc numai la pielea noastră şi să-mi las soţul la voia întâmplării, nu?

— Exageraţi, Selva Hanim. Eu fac ce spuneţi dumneavoastră. Vă sfătuiam doar să fiţi prudentă. Poate ar trebui să discutaţi cu soţul dumneavoastră, înainte să luaţi o hotărâre.

Consulul se uită la numele din paşaport, înainte să adauge:

— Sunt sigur că domnul Alfandari va fi de acord cu sfatul meu.

— Mulţumesc, dar noi trei nu ne despărţim. Vă rog să faceţi schimbările necesare! Vreau ca toţi trei să avem paşapoarte pe numele Alfandari.

— Prea bine, cum doriţi. Vă felicit sincer pentru curajul dumneavoastră. Soţul dumneavoastră e un bărbat norocos.

Consulul cel chipeş se ridică şi o conduse pe Selva până la uşă.

— Vă puteţi lua noile paşapoarte peste două zile. Fireşte, dacă vă mai pot ajuta cu ceva, contactaţi-mă oricând!

— Vă mulţumesc. Mulţumesc mult.

— Şi transmiteţi-le, vă rog, salutările mele lui Macit-bei şi încântătoarei dumneavoastră surori. Ţineţi legătura cu

ei, nu?

— Încercăm să corespondăm, dar din nefericire nu e uşor. Scrisorile ajung după un secol, dar ce putem face? Selva îi întinse mâna şi îi mulţumi sincer din nou, iar apoi plecă. Pe coridor grăbi pasul. Acasă, avea să-i spună soţului ei că nu văzuse niciodată bărbat mai chipeş decât consulul turc la Marsilia.

PARIS

Tarik lovea tastele maşinii de scris Remington cu intensitatea unui pianist concertant. Mişcările corpului său reflectau cuvintele pe care le scria. Ridica o mână, dădea din cap şi apăsa clapa. Apoi ridica mâna cealaltă, dădea din cap şi aşa mai departe, oprindu-se din când în când să caute o literă anume. Ochea litera dorită şi lovea cu putere, ca şi cum ar fi tras cu puşca, rop-rop-rop.

„Noi, ambasada Turciei, avem onoarea să vă aducem la cunoştinţă vederile guvernului nostru faţă de clauza 2333 adoptată de guvernul domniilor voastre în data de 2.06.1941. Potrivit acestei clauze, cetăţenii evrei trebuie să îşi declare etnia şi averea. Clauza are în vedere şi cetăţenii evrei de naţionalitate turcă. Turcia nu face diferenţieri între cetăţenii săi, pe criterii de rasă, culoare sau credinţă religioasă şi, ca urmare, este îngrijorată de această decizie a guvernului francez. Guvernul turc are responsabilitatea absolută de a proteja drepturile cetăţenilor săi.”

Al treilea secretar de la ambasadă, Muhlis, care stătea faţă în faţă cu Tarik, exclamă glumind:

— De unde toată pasiunea şi virulenţa asta?

— Folosesc genul de limbaj pe care îl înţeleg oamenii ăştia.

— Ei nu înţeleg decât blasfemia.

— Ce păcat că înjurăturile nu sunt permise în diplomaţie!

— Cred că vă descărcaţi sentimentele asupra bietei maşini de scris.

— Ce vrei? Trebuie să mă descarc cumva. Dac-ai şti ce s-

a întâmplat săptămâna trecută...

— Da, am auzit. Dacă nu aş fi livrat documentele, v-aş fi fost alături. Înţeleg că i-aţi salvat pe Rivka Mitrani, Yakop Barbut şi pe Eli Farhi din mâinile Gestapoului. Am văzut biletele de mulţumire pe care vi le-au trimis dimineaţă, aşa că le-am reţinut numele.

— A fost tragic. Să o fi auzit pe fiica doamnei Mitrani la telefon! Mi s-a frânt inima, plângea, ţipa şi urla, fiindcă îi luaseră mama.

— Şi unde au dus-o?

— Întâi, de la Lyon la Paris. Voiau să o trimită la Drancy. Uneori îi duc cu trenul la Berlin.

— Şi pe urmă, nimeni nu ştie ce se întâmplă.

— Aşa e. Nici nu mă gândeam că oamenii civilizaţi pot să se poarte aşa. De ce atâta duşmănie? De ce?

— Şi eu aş vrea să ştiu. Dacă îl întâlnesc într-o zi pe Hitler, o să-l întreb, spuse Muhlis. Cine ştie? Poate a fost încornorat de vreo frumoasă evreică în tinereţe. Nu se spune că în spatele a orice se ascunde o femeie? *Cherchez la femme!*

Muhlis Edin era nou-venit la consulat. Numărul cererilor pentru paşaport crescuse enorm după ce Tarik fusese trimis la Paris, aşa că i se dăduse un ajutor. Spre deosebire de Tarik, care făcea totul temeinic şi cu seriozitate, Muhlis nu prea lua viaţa în serios. Avea o fire frivolă şi glumea pe seama tuturor. Tarik nu se hotărâse încă dacă îl simpatiza sau nu. Însă trebuia să admită că, în vremurile îngrozitoare pe care le trăiau, Muhlis reuşea să-l facă să râdă şi însenina puţin atmosfera. Cu toate acestea, Tarik nu era prea sigur câtă încredere putea să aibă în el.

— Dragă Muhlis-bei, lasă glumele astea. S-ar putea să te pomeneşti cândva într-o situaţie asemănătoare, şi atunci ce vei face?

— Exact, tocmai voiam să vă întreb. Ce aţi făcut după ce aţi primit telefonul?

— Am sunat imediat la ambasada Germaniei la Paris. Am insistat că persoana respectivă este cetăţean turc. Ei mi-au cerut actele. E foarte important să ai întotdeauna toate

actele în ordine. Fata mi-a trimis certificatul de naştere al mamei ei. Soţul fetei a călătorit toată noaptea ca să mi-l aducă. Când a ajuns aici era absolut epuizat. Tocmai ne pregăteam să urcăm în Citroënul meu, ca să mergem la poliţie, când am primit un alt telefon. Se părea că mai erau doi oameni, în aceeaşi situaţie, la aceeaşi secţie de poliţie. Oricum, slavă Cerului că germanii par să ne respecte oarecum, pentru moment. Ştii că acum cumpără crom de la noi. În fine, am ajuns la secţie. Nu ştiu dacă ţii minte că mai salvasem doi oameni de la altă secţie de poliţie, săptămâna trecută. Cred că încep să mă perfecţionez. Trebuia să vezi cum s-au îmbrăţişat, cu câtă bucurie şi cu câte lacrimi, când au urcat în maşină. Biata femeie nu se mai oprea din plâns! Încerca să mă îmbrăţişeze şi să-mi mulţumească, în timp ce eu conduceam! Oricât am avertizat-o să nu-mi distragă atenţia, nu se oprea din pupături. Nu înţelegea, am fi putut avea un accident! Şi ceilalţi se purtau ciudat. Yakop era în stare de şoc, nu scotea o vorbă. Bărbatul de lângă el se ruga încontinuu, în toate limbile pe care le ştia. În cele din urmă, printre multe lacrimi, am ajuns aici. Ce vreau să spun e că dacă oamenii au acte care să arate că sunt cetăţeni turci, nu trebuie să eziţi nicio clipă. Şi după ce ai depus cererea, trebuie să urmăreşti cazul personal şi insistent. La nevoie, contactezi ambasada turcă de la Vichy, ca să facă presiuni şi mai mari. Şi dacă nici asta nu merge, apelezi la ambasada noastră de la Berlin.

— Înţeleg, spuse Muhlis. Şi apoi ce s-a întâmplat?

— Le-am luat toate actele vechi şi le-am înlocuit cu paşapoarte turceşti noi. Erau aşa recunoscători! Ne-au mulţumit de mii de ori şi pe urmă au plecat.

— Nu i-aţi întrebat de ce naiba au plecat din Turcia ca să vină aici?

— Nu. Pentru numele lui Allah, cum poţi să întrebi aşa ceva, într-un asemenea moment? Nu ne dorim şi noi uneori să fim europeni? Nu invidiem nivelul de civilizaţie al europenilor? Cunoştinţele şi ordinea lor? Bieţii oameni trebuie să fi gândit la fel, aşa că au plecat. Ce greşeală!

Exact când Muhlis voia să răspundă, fură întrerupţi de secretară.

— Consulul aşteaptă scrisoarea, domnule. A întrebat dacă aţi terminat-o, spuse bruneta minionă.

— O aduc în zece minute, răspunse Tarik, şi începu să bată din nou la maşină. Rop, rop, rop...

MARSILIA

În drum spre casă, Selva se gândea la ce veste bună avea să-i dea lui Rafo. Înainte să se întoarcă în apartamentul lor, merse la farmacie să-l ia pe Fazil. Rafo îl aşezase pe scaunul lui cel înalt, în spatele tejghelei. Îi dăduse o foaie de hârtie şi nişte creioane colorate, să se joace. Când o văzu pe Selva, ridică băiatul şi i-l dădu mamei sale.

— Unde ai fost? o întrebă el iritat.

— Îmi pare rău, abia acum am ajuns. De ce, s-a întâmplat ceva?

— I-au luat pe Rosa şi pe fiul ei. Benoit a mers la secţia de poliţie. Te aşteptam ca să merg şi eu.

Selva îşi îmbrăţişă strâns fiul. Rafo continuă:

— Se pare că i-au arestat exact când se urcau în autobuz. Au verificat actele tuturor. Am primit vestea cam la douăzeci de minute după ce ai plecat.

În timp ce vorbea, Rafo se îmbrăca deja.

— Du-te acasă, Selva, vreau să încui uşa!

— Aşteaptă, trebuie să discut cu tine.

— Ce e de discutat? Nu pot să-l las pe Benoit singur, zise el trist şi aproape disperat.

— Ştiu, dar poate îl ajut eu.

— Cine? Tu?

— Da.

— Cine te crezi? La Marsilia nu înseamnă mare lucru că eşti fiica paşei Fazil Reşat.

— Ce tot spui, Rafo?

— Îmi pare rău, sunt tulburat şi tu mă ţii aici. A trebuit să-l las pe Benoit singur din cauza ta. Dacă nu era Fazil, aş

fi putut să merg cu el.

— Trebuie să vii acasă cu mine, Rafo. Să-mi spui exact de unde şi când i-au luat. Am nevoie de numele complete şi de adresele lor.

— Şi ce vrei să faci cu toate astea, dacă pot să întreb? O să mergi la secţia de poliţie şi o să le zici: „Sunt doamna Alfandari, o să vă pară rău de ce-aţi făcut”?

Selva fu nevoită să ridice vocea.

— Taci, Rafo, şi ascultă!

El nu era obişnuit ca soţia lui să-i vorbească aşa.

— Hai să-l sunăm pe consulul cu care am vorbit azi, el sigur poate să ne ajute!

— Nu fi ridicolă!

O apucă pe Selva de braţ şi o conduse afară din farmacie. Apoi închise uşa, trase obloanele şi încuie.

— Haide, scumpo, mergi acasă! Nu ştiu dacă ajung la cină, dar o să mă întorc cât de repede pot.

— Nici măcar nu mă întrebi ce am făcut azi?

— Vorbim când mă întorc, răspunse Rafo.

Selva traversă strada ţinându-şi fiul în braţe şi merse acasă.

— Să nu plângi, micuţule! Stai acolo şi joacă-te, spuse ea, lăsându-l pe Fazil în pătuţ. Trebuie să dau un telefon şi pe urmă îţi aduc ceva de mâncare, bine?

O clipă păru că băiatul avea de gând să se opună. Dar, văzând privirea hotărâtă a mamei sale, luă maşinuţa roşie şi începu să se joace.

Selva se uită prin carnetele de lângă telefon şi găsi foaia pe care scrisese numărul consulului.

— Alo? Consulatul turc? Aş vrea să vorbesc cu domnul consul Nazim Kender, vă rog. E urgent. Da, e urgent. Sunt Selva Kirimli, am fost la domnia sa în după-amiaza aceasta. Puteţi să-i spuneţi că... Da, aştept. Mulţumesc.

Duse degetele la buze, ca să îi facă semn fiului ei să tacă.

— Alo? Da, sunt eu, Selva Kirimli, domnule Kender. Îmi pare rău că vă deranjez, dar chiar în timp ce mă aflam la domnia voastră a fost ridicată o prietenă foarte bună de-

ale mele, împreună cu fiul ei. De fapt, este verişoara partenerului de afaceri al soţului meu. Da, din partea mamei. Sunt o familie din Istanbul.

Selva începu să plângă şi vocea i se înecă în lacrimi.

— Nu ştiu unde, să văd dacă pot să aflu. O cheamă Rosa. Rosa Hatem. Numele copilului e Yako. Adresa lor e... Doamne, unde stau? Rue Boissiere, numărul 48. Asta e, sigur. Am înţeles că soţul ei e internat în spital. A fost operat de fiere acum trei zile. Presupun că nu ştie nimic despre toate astea. Ajutaţi-ne, vă rog! Vă implor, domnule Kender! Mulţumesc! Nu vă pot mulţumi îndeajuns.

Lăsă receptorul jos, merse în bucătărie şi se asigură că uşa era închisă, ca să nu o audă Fazil plângând.

LYON

Rifka făcea prăjituri în bucătărie, când telefonul începu să sune. Familia Rifkăi emigrase iniţial de la Toledo la Istanbul şi nici măcar după douăzeci şi şapte de ani de stat la Paris ea nu îşi schimbase preferinţele şi obiceiurile culinare. Se apropia Pesahul, iar Rivka pregătise deja lista cu ce avea să gătească pentru mica ei familie, pe lângă pâinea nedospită. Ce păcat însă că lăsase la Paris vasele speciale pe care le avea pentru o asemenea sărbătoare sfântă! La drept vorbind, trebuise să lase acolo lucruri mult mai importante decât nişte farfurii. Dar dacă le-ar fi avut, acum ar fi fost ocupată să le spele pentru sărbătoarea de Sedar.

Primul ei impuls fu să ignore telefonul. Oricum, probabil era cineva care o căuta pe fiica ei, iar ea nu era acasă. Dar când continuă să sune, merse în sufragerie, ştergându-şi mâinile de şorţ.

— Alo? spuse ea.

Ascultă o vreme vocea de la capătul firului, cu chipul tot mai palid. În final, întinse mâna şi îşi trase un scaun, să se aşeze. Începu să se legene înainte şi înapoi, lovindu-şi genunchii cu pumnii. După ce puse receptorul la loc, merse în bucătărie şi apucă un cuţit ascuţit. Deschise uşa din faţă şi încercă să desprindă un mezuzah care fusese bătut în cui în colţul din dreapta sus.

Rivka Mitrani se mutase de la Paris la Lyon. După Primul Război Mondial, ea şi soţul ei plecaseră de la Istanbul, ca să stea la Paris. Strămoşii ei emigraseră din Spania la Istanbul în 1492. Fusese urmarea directă a decretului semnat de regele Ferdinand şi regina lui, donna

Isabella, în luna martie a acelui an. Conform acestuia, evreii, consideraţi eretici, erau obligaţi ca până în iulie să părăsească ţara şi să nu se mai întoarcă niciodată. Cei care nu respectau ordinul şi rămâneau sau se întorceau în Spania aveau să fie executaţi, indiferent dacă erau bărbaţi sau femei, bătrâni sau tineri. Mai mult, înainte de plecare erau obligaţi să îşi vândă averile şi să lase totul în urmă: bani, aur, argint şi bijuterii.

În acelaşi timp, Baiazid al II-lea, al optulea sultan al Imperiului Otoman, le-a făcut o invitaţie oficială celor 250.000 de evrei alungaţi din Spania, să vină în ţara lui. Lăsând totul în urmă, evreii s-au îmbarcat pe corăbii şubrezite, către singura ţară care le oferea adăpost. După aproape 500 de ani, Moris Karako, unul dintre urmaşii fugarilor de atunci, scria: „Otomanii ne-au primit cu sinceritate şi am putut să ne practicăm religia şi să ne vorbim propria limbă. Am fost chiar apăraţi de cei care voiau să ne alunge din nou, pe pământuri străine. Ne-au redat onoarea şi demnitatea.”

Declaraţia lui Baiazid al II-lea menţiona: „Se spune că Ferdinand este un rege înţelept. Însă scăpând de evrei, el şi-a sărăcit ţara şi a îmbogăţit-o pe a mea.”

Refugiaţii s-au aşezat în noua lor ţară, găsind prosperitate şi fericire. Dar noua patrie nu era lipsită de probleme. Secole întregi, locuitorii ei se luptaseră cu sărăcia şi greutăţile. Către sfârşitul secolului al XIX-lea, Imperiul care dăinuia de 500 de ani a început să se destrame, rând pe rând. Cum evreii adunaseră averi uriaşe, din negoţ, au început să se răspândească în zone şi oraşe diferite. Mulţi s-au mutat în Franţa cea rafinată, mai ales la Paris, steaua cea strălucitoare, oraşul care pe atunci era centrul civilizaţiei, al artei şi al distracţiei.

Nesim Mitrani, soţul Rivkăi, a înfiinţat o companie financiară la Paris. La naşterea primului lor fiu, Maurice, nu numai că deveniseră o familie avută, ci dobândiseră deja paşapoarte franţuzeşti. Însă Rivka nu avusese inimă să arunce vechile paşapoarte, scrise cu caractere arăbeşti. Aşa că le puse în cutia de pălării unde păstra fotografiile

vechi. Rivka ţinea la fel de mult la religia ei ca şi la tradiţiile moştenite de la bunica sa, la limba ladino şi la suvenirurile din trecut. Păstra tot ce avea semnificaţie nostalgică. Era ceva tipic pentru oamenii care se mută tot timpul.

— Casa noastră nu e o casă! spunea soţul ei. E o piaţă de vechituri!

Averea lor câştigată cu ajutorul băncilor creştea, aşa că Rivka strângea mai departe tot felul de obiecte. La naşterea fiicei lor deveniseră extrem de bogaţi. Îşi petreceau vacanţele de vară în sudul Franţei, iar iarna îşi trimiteau copiii la schi în Alpi. Locuiau într-unul dintre cele mai elegante cartiere din Paris, îşi făceau cumpărăturile în Faubourg St. Honoré şi luau cina la cele mai scumpe restaurante. Între timp, Rivka ajunsese să colecţioneze antichităţi şi obiecte de artă rare, la licitaţii. Dar viaţa cea bună luă sfârşit brusc în 1940, ca şi cum i-ar fi lovit fulgerul. Transferarea companiei Mitrani către un om de afaceri francez şi catolic a durat doar trei zile.

Nesim Mitrani crezuse că pierderea companiei şi a averii lui era cea mai mare nenorocire pe care trebuia s-o îndure, dar se înşela. Într-o zi, când organiza mutarea familiei lui în sudul Franţei, departe de zona de ocupaţie, cei de la Gestapo îi ridicară pe el şi pe fiul său şi îi trimiseră la Drancy. Familia nu avea să mai audă nimic despre ei.

Rivka reuşi să fugă la Lyon cu fiica ei, Constance. Sperase că acolo vor putea începe o nouă viaţă. Chiar dacă guvernul francez părea să fie pro-Hitler, ea şi Constance aveau, la urma urmei, paşapoarte franceze. Zilele de lapte şi miere se terminaseră, poate, şi le era foarte greu să îndure pierderea celor dragi, dar viaţa trebuia să continue.

Constance studia la Universitatea din Lyon. Acolo a cunoscut un tânăr francez, cu care s-a căsătorit. Soţul ei era de origine evreiască, dar nu ca familia ei. Stăteau în Franţa de şapte generaţii. Pentru că o iubea pe Constance, acceptase ca ei doi să stea la soacra lui, deşi aveau gusturi culinare şi muzicale diferite. Ca să câştige mai mulţi bani,

tinerii fură nevoiţi să se angajeze. Seara, când veneau acasă obosiţi, găseau întotdeauna supă caldă şi ce mai gătise Rivka. După ce li se întâmplase soţului şi fiului ei, Rivka îşi pierduse aproape de tot pofta de viaţă. Avea şi probleme cu inima. Dimineaţa, devreme, pleca la cumpărături şi apoi gătea pentru copii. În timpul liber, mergea la sinagogă şi se ruga pentru cei dragi. Singurele ei bucurii erau veştile pe care le primea de la prieteni şi rude, majoritatea răspândiţi în toate colţurile lumii. Cei care avuseseră bani fugiseră în America. Unii se întorseseră în Turcia, iar alţii făcuseră la fel ca ei, mutându-se în diverse oraşe din sudul Franţei. Rivka nu avea prieteni în Lyon, dar monotonia existenţei de aici îi dădea o oarecare pace interioară.

Nu reuşi să taie mezuzah-ul cu cuţitul, aşa că merse să caute o şurubelniţă în sertar. Când Constance se întoarse acasă, pe la prânz, Rivka era încă în plină activitate la uşă.

— Pentru numele Domnului, mamă, ce faci aici?

— O, Constance... Nu ştiu cum să-ţi spun. Veşti proaste, draga mea. M-a sunat Rachel azi, de la Marsilia.

— Care Rachel?

— Câte Rachel cunoşti, Constance? Mama Rosei.

— Şi de ce a sunat?

— Biata mea copilă... O să ne găsim vreodată liniştea pe pământul ăsta?

— Ce s-a întâmplat? Spune, mamă!

— Blestemaţii de colaboraţionişti! Poliţia i-a ridicat pe Rosa şi pe băiatul ei şi i-a dus la secţie.

— Doamne!

Rivka începu să plângă. O veşnicie trecu până când reuşi să-i spună lui Constance ce se întâmplase.

— Deci consulul turc a reuşit să-i salveze? Aşa ai spus?

— Întocmai. Rachel mi-a telefonat ca să avem şi noi grijă.

— Tu nu ai paşaport turcesc, mamă? La cum aduni toate lucrurile, sunt sigură că l-ai păstrat. De ce nu-l cauţi?

— Nu ţii minte cum am plecat de la Paris, scumpo? N-am putut să iau nici măcar o pereche de pantofi în plus, cu

atât mai mult cutia cea veche unde ţineam paşaportul.

Constance observă că mama ei continua să învârtă şurubelniţa.

— Opreşte-te, mamă, o să-ţi faci rană! Se ocupă Marcel diseară, când vine acasă.

— Pot să-l fixez pe uşa de la dormitorul meu, spuse Rivka, ştergându-şi nasul.

— Poţi să-l pui unde vrei, răspunse Constance, ridicând din umeri. Numai să nu mai mergi la sinagogă! Te rog, mamă, lucrurile sunt serioase! Dă-mi numărul lui Rachel, să o sun! Cred că au fost îngroziţi.

— Dar au avut noroc, adăugă Rivka. Ca azi i-au arestat, iar a doua zi au fost liberi.

Din nefericire, nu acelaşi noroc o însoţea şi pe ea, iar în curând fu prinsă în cumplita plasă. Deşi îi promisese lui Constance că nu va merge la sinagogă, într-o zi nu se putu stăpâni să nu intre să se roage. Chiar de la intrare, Gestapo-ul o arestă, împreună cu ceilalţi evrei de acolo. Rivka se împotrivi cu disperare şi protestă vehement, spunând că era turcoaică. Dar nimeni nu asculta. O urcară cu forţa în maşina poliţiei, care o duse la secţie. De acolo, fu mutată într-un autobuz până la gară, de unde fu trimisă la Paris. Trenul era arhiplin. Ajunşi la poliţia din Paris, ea şi mulţi alţii fură aliniaţi la perete, pe coridor, înainte să fie trimişi la Drancy. Un ofiţer german îi strigă numele:

— Rivka Mitrani, un pas înainte!

Rivka fu convinsă că avea să o împuşte. În sfârşit, urma să ajungă lângă soţul şi fiul ei. Făcu un pas înainte şi îl urmă pe ofiţer până la capătul culoarului.

Acolo, într-o cămăruţă, un tânăr discuta cu poliţiştii. O rugă pe Rivka să semneze câteva acte şi apoi o conduse către maşina lui, un Citroën. Pe bancheta din spate stăteau deja doi bărbaţi.

— Unde mă duceţi, domnule? întrebă ea.

— Unde vreţi să mergeţi, doamnă?

— La fiica mea.

— Acolo vă duc.

— La Lyon?

— Nu, doamnă. La consulatul turc. Ginerele dumneavoastră vă aşteaptă acolo.

Când Rivka îşi dădu seama că fusese salvată, îl îmbrăţişă şi îl sărută pe tânărul care conducea maşina. Dar apoi îi fu jenă. Nu fiindcă îl sufoca pe tânăr cu sărutări, ci pentru că se simţea atât de fericită că fusese salvată de la moarte, în timp ce soţul şi fiul ei... Se înfioră, gândindu-se că înfruntase moartea cu atâta curaj.

— Ce interesant, îşi spuse ea, când moartea e departe, nu te sperie. Dar când o priveşti în faţă, pare un duşman nemilos, pe care vrei cu orice preţ să-l ocoleşti.

La Lyon, pe Rivka o aştepta o altă surpriză. Fiica şi ginerele ei o anunţară că, peste câteva săptămâni, intenţionau să treacă munţii către Spania. Aveau să aştepte apusul şi să străbată trecătoarea la adăpostul întunericului. Erau deja pregătiţi să îşi pună planul în aplicare.

— Eu nu pot să trec Pirineii la vârsta mea, copii. Sigur o să-mi cedeze inima şi o să mor pe drum, spuse ea.

— Dar o să mori şi dacă rămâi aici, mamă. Naziştii n-o să ne lase în pace. Măcar aşa ai avea o şansă, insistă fiica ei.

— Te asigur, Constance, că n-o să fac nici măcar un singur pas pe uşa asta. Renunţă la idee, te rog!

— Dumneata poţi să spui că nu ieşi din casă. Dar cu noi cum rămâne?

— Ce e cu voi? Cu siguranţă nu sunteţi în pericol, aşa ca mine.

— Ba da şi încă cum!

— Dar de ce?! Nimeni nu are cum să ştie că eşti evreică. Nici măcar nu ai accent evreiesc!

— E timpul să afli, mamă. Marcel face parte din Rezistenţă. Iar o parte dintre camarazii lui au fost prinşi deja. Dacă rămânem aici, nu putem fi în siguranţă! Trebuie să plecăm din Franţa cât mai repede!

Rivka ascultă uluită. Marcel voia să traverseze munţii către Spania de îndată, dar soacra lui refuza să se întoarcă în ţara care le provocase celor din neamul ei suferinţe de nedescris şi îi alungase.

— Toate astea s-au întâmplat acum câteva secole, ce rost are să mai ţinem seama acum? protestă Marcel.

— Voi n-aveţi decât să mergeţi. Eu rămân aici. La urma urmei, ce contează dacă ajung pe mâinile germanilor sau ale spaniolilor? Şi ca şi cum asta nu ar fi de ajuns, mai vreţi şi să cutreier munţii, ca o capră! La vârsta mea şi bolnavă de inimă! Şi pentru ce? Ca să fiu înjosită? Niciodată!

— Eşti ridicolă, mamă! Se poate să te porţi aşa din cauza a ceva ce s-a întâmplat în secolul al XV-lea? Nu-ţi dai seama că ne pui în pericol? Ţi-am spus deja că au prins doi camarazi de-ai lui Marcel din Rezistenţă! Dacă ei vorbesc, suntem pierduţi! Nu înţelegi? Pentru numele Domnului, fii rezonabilă, trebuie să plecăm! Şi cu cât mai repede, cu atât mai bine!

— Atunci, plecaţi!

Constance era convinsă că mama ei se va răzgândi, aşa că aştepta răbdătoare ca Rivka să accepte. Ea şi Marcel continuară să plănuiască fuga. Câteva nopţi, dormiră la nişte prieteni şi apoi se mutară la alţii, schimbându-şi mereu domiciliul. Dar Rivka avea un plan. Îi scrisese consulului turc care o salvase de Gestapo. Îl întrebase dacă nu putea emite paşapoarte şi pentru fiica şi ginerele ei. Îl implorase în scrisoare. La nevoie, era dispusă să renunţe la propriul ei paşaport, în schimb. Ar fi făcut orice, numai să vadă consulatul turc întinzându-şi aripile ocrotitoare şi asupra copiilor ei.

ANKARA, 1942

Leman Hanim dezlegă panglica de satin din jurul cutiei roz prăfuite. Scoase de acolo câteva fotografii şi le răspândi pe pat. Avea în faţa ochilor întreaga ei viaţă, surprinsă în fotografii în nuanţe de sepia, lipite pe carton maroniu. Alese una la întâmplare. În poză, părul lung i se unduia pe umeri, prins cu o fundă uriaşă, şi îi cădea în valuri pe piept. Se sprijinea de genunchii tatălui ei şi ţinea în mână un buchet de flori. Propria copilărie o privea direct, cu ochii larg deschişi ai inocenţei, tatăl ei stătea mândru într-un fotoliu din lemn sculptat. Într-o altă fotografie, făcută la celebrul Studio Michailides, avea părul prins în coc, iar vălul străveziu de mireasă cobora din vârful acestuia până la podea. Părea atât de fragilă, în rochia ei cu multe rânduri de dantelă! Avea o talie atât de mică, încât părea că orice pală de vânt ar fi doborât-o. Într-o altă poză, era îmbrăcată la fel, dar, de data aceasta, soţul ei îi stătea alături. Avea mustaţa bogată răsucită şi un fes care ajungea până pe centrul frunţii. Era atât de înalt şi chipeş, cu umeri laţi, în uniforma lui de ofiţer!

Leman Hanim trase aer adânc în piept, puse pozele la loc şi se uită din nou în cutie. Următoarele fotografii care îi căzură în mână fuseseră făcute la Sabah Studio. Erau poze cu fetele ei, cele mai frumoase fetiţe din lume, îşi spunea ea. În fiecare an, fără excepţie, li se făcea poză de ziua lor. Chiar dacă erau poze alb-negru, se vedea imediat cum scânteiau ochii Sabihăi şi cum îi strălucea părul blond. Parcă era primăvara însăşi, proaspătă şi frumoasă. Lângă ea stătea Selva, cu ochii ei uriaşi şi părul prins în cozi împletite. Deşi în unele poze se vedea că era mai mică, în

multe părea că-şi priveşte sora de sus. Ce spusese în ziua aceea Sabiha, la studio? Leman Hanim zâmbi, amintindu-şi.

— Vreau să stau jos în pozã, mamă. Iar Selva poate să stea lângă mine în picioare.

— Nu se poate, copilă scumpă. Dacă tu stai jos şi ea în picioare, nu vă putem prinde în aceeaşi poză, răspunsese Enver-bei, proprietarul studioului, neştiind ce supărare îi producea Sabihăi. Să stea ea jos, iar tu în picioare, alături.

Sabiha se posomorâse imediat. De unde se născuse obsesia asta legată de înălţime? Era ridicol ca o fată aşa frumoasă ca ea să-şi facă atâtea griji că nu era înaltă. Leman Hanim continuă să caute printre fotografii, până când găsi ceea ce voia. Ultima fotografie cu Selva, dinainte să plece. Purta un costum deux-pièce simplu, bej, şi avea părul în cozi împletite, prinse în jurul capului, ca de obicei. Zveltă şi elegantă, stătea lângă masa de la Starea Civilă, în ziua nunţii ei. Semna în registru, purtând doar verigheta şi nicio altă bijuterie. Niciun inel cu diamant, nicio broşă, niciun şirag de perle. Şi se presupunea că e mireasă! Leman Hanim simţi cum i se preling lacrimi pe obraz.

— Draga mamei, de ce ai făcut asta? Fetiţa mea încăpăţânată! Cât aş fi vrut să te văd în rochie albă, cu voal lung şi argintiu, mireasa perfectă! Cât aş fi vrut să pot să-ţi dau bijuteriile de familie să le porţi în ziua nunţii!

Sărută cu dor fotografia fiicei sale, ducând-o la inimă. Era sigură că în ziua aceea li se mai făcuseră vreo trei fotografii. Se uită în cutie şi le găsi. Într-una, făcută probabil de Macit, cele două surori stăteau alături, iar respingătorul acela de Rafo era în spatele lor. Oricum, nimeni nu l-ar fi recunoscut pe Rafo, fiindcă Leman Hanim îi zgâriase complet faţa cu un ac. Într-o altă poză, făcută, evident, de Rafo, Macit stătea între Selva şi Sabiha. Ultima fotografie fusese făcută, probabil, de cineva de la Starea Civilă. Cu câtă greutate ascunsese Leman Hanim fotografiile astea de soţul ei! Nu le pusese în albumul familiei, ci le ascunsese cu multă grijă la fundul cutiei roz. De parcă Fazil Reşat Paşa s-ar fi obosit să le caute!

Oricum, nu voia să rişte, el ar fi putut să le rupă. Şi erau ultimele fotografii pe care le avea cu fiica ei iubită, fiica ei cea înaltă şi zveltă, în taiorul ei bej. Poate că fotografiile se decoloraseră, dar fata era prezentă în continuare, la fel de puternic ca oricând, în mintea şi inima ei.

Când auzi uşa deschizându-se, strecură imediat pozele sub pernă.

— Doar nu te uiţi din nou la pozele alea, bunico! spuse nepoata ei intrând în cameră.

— Ba da, scumpo.

— Nu te plictiseşti să te tot uiţi la ele?

— Nu, în ele e toată viaţa mea. Trecutul meu.

— Aşa spui mereu, dar nu te uiţi la toate. Eu ştiu la care te uiţi.

— Serios? Şi la care mă uit?

— La pozele cu mătuşa. Ţi-e tare dor de ea?

— Da, foarte tare. Mi-e tare dor de ea.

— De ce nu vine la noi vara? Chiar dacă lucrează, ar putea să vină în vacanţă, vara, nu? Mi-ar plăcea să-l văd pe micul Fazil. Dacă l-ar aduce la noi!

— E război peste tot, micuţa mea. Şi unde stă mătuşa. Nu poate să vină acum! Dar sunt sigură că o să vină, *Inşallah,* când o să se termine războiul.

— Înseamnă că bunicul a iertat-o?

— Ce întrebare e asta?

— Haide, bunico, ştiu! Bunicul s-a înfuriat că s-a căsătorit cu bărbatul acela.

— Cine ţi-a spus?! Mama?

— Nu, Hacer.

Leman Hanim se încruntă.

„Ce lipsiţi de tact sunt servitorii!” se gândi ea. „Nu numai că au răspuns la orice, dar mai şi ascultă tot ce se vorbeşte în casă. Ce vremuri, când erau pe deplin devotaţi, parte din familie! Ce vremuri apuse!”

— Nu se cuvenea. Nu discuţi unele lucruri cu copiii.

— Nu vorbi aşa, bunico! Nu sunt copil. O să am nouă ani luna viitoare.

— Nu exagera, copilă! Abia împlineşti opt ani. Ce te mai grăbeşti să creşti! Aşteaptă să te faci mare, n-o să mai gândeşti aşa, dimpotrivă! Timpul zboară, oftă ea. Au trecut aproape cinci ani de când a plecat mătuşa ta. O ţii minte, Hülya?

— Da, bunico. Îmi citea poveşti seara şi mă ducea de multe ori în parcul Kizilay. Şi acolo beam apă minerală din nişte pahare mari, mari. Îmi arăţi poza cu mătuşa ţinând buchetul de margarete în mână, bunico?

Leman Hanim căută poze cu Selva purtând o rochie albă, cu nenumărate straturi de şifon coborând pe şolduri ca nişte petale. Ţinea în mână un buchet de margarete, florile ei preferate.

— Margaretele seamănă leit cu Selva, îşi spuse Leman Hanim. Puţin sălbatice, poate, dar categoric modeste.

Îşi aminti cum polenul de la flori pătase superba rochie. În cele din urmă, găsi fotografia şi o privi, încercând să-şi oprească şiroaiele de lacrimi. Selva părea puţin tristă în poză şi avea o privire melancolică.

Aşa e! îşi spuse Leman Hanim. Poza era făcută la colegiul american, în ziua absolvirii. Probabil că se gândea că de-atunci înainte n-o să-i fie uşor să-l vadă pe ticălosul de Rafael!

— Uite-o, am găsit-o! Nu e frumoasă mătuşa?

Hülya luă poza şi o privi o vreme. Se uită la faţa tristă a Selvei, care părea cioplită în marmură. Apoi se uită la celelalte poze, răspândite pe pat, şi văzu una cu mama ei în adolescenţă. Chipul oval era încadrat de buclele ce cădeau în valuri, în timp ce îşi sprijinea gânditoare bărbia în mâini.

— Mama e mai frumoasă, dar ştii ce, bunico? Aş fi vrut să fiu fata mătuşii.

— Ce vrei să spui?! De ce?

— Cred că mătuşa mă iubeşte mai mult decât mama.

Leman Hanim rămase încremenită. O clipă nu putu să scoată o vorbă.

— Hülya! De unde ţi-a venit ideea asta? Cum să nu te iubească mama? Eşti singura ei fiică, pentru numele lui

Allah!

— Cred că o plictisesc, bunico. Nu vrea niciodată să stea cu mine.

— Trebuie să stea tot timpul cineva cu tine? Ştii unde lucrează tata. Mama trebuie să meargă cu el peste tot! La cine şi la cocteiluri, indiferent că vrea sau nu! Şi nu poate merge oricum! Trebuie să se coafeze, să facă probe la croitoreasă... Aşteaptă să creşti. Cu voia lui Allah, dacă o să te măriţi cu un diplomat ca tatăl tău, o să înţelegi ce spun.

— N-o să mă mărit niciodată cu un diplomat! De asta poţi să fii sigură!

— De ce, scumpo? Nu-mi spune că nu eşti mândră de tatăl tău.

— Sunt! Doar că... Aş vrea să mă mărit cu cineva care să poată să stea cu mine.

Răspunsul Hülyei o făcu pe Leman Hanim să simtă că îi zvâcneşte sângele la tâmple. Cuvintele astea cunoscute, atitudinea familiară... Se rugă ca istoria să nu se repete.

— Bărbaţii deştepţi au slujbe importante. Nu pot să petreacă prea mult timp cu soţiile lor. Numai leneşii stau acasă cu familia.

— Dar bunicul stă tot timpul cu noi.

— Bunicul tău s-a retras din lumea politicii. Dar când eram tineri nu stătea mai deloc cu mine. Aproape că nu-l vedeam la faţă.

— Cum adică, s-a „retras", bunico?

— Bătrânii se retrag când îmbătrânesc. Adică nu mai muncesc. Stau acasă, aşa, ca bunicul.

— O să stea şi tata cu noi când o să se re... Re... Cum ai spus tu.

— Mai e mult până atunci, scumpo. Dar da, atunci o să stea tot timpul acasă.

— Mai bine să nu stea. De câte ori e acasă, se ceartă.

— Eu nu i-am auzit niciodată pe părinţii tăi certându-se, spuse Leman Hanim cu voce severă.

— Aşa e, nu s-au certat de când eşti tu aici. De ce nu stai la noi tot timpul, bunico? Aş vrea să nu mai pleci niciodată!

Când nu eşti tu aici, mama e tot timpul bolnavă. Stă bosumflată şi plânge.

— Într-adevăr?

Gura copiilor adevăr grăieşte, se gândi Leman Hanim. Hülya îi spunea lucruri pe care nu le ştiuse. Încercă să afle mai multe, fără să dea impresia că o trage de limbă.

— Mami e bolnavă deseori? întrebă cu voce blândă. Sabiha are bronşită, se poate să se simtă mai rău iarna.

— Nu cred, nu tuşeşte aproape niciodată. Dar stă mult în pat şi nu mă lasă niciodată să intru la ea în dormitor. Şi nici nu merge aşa des la coafor.

— Ca să vezi! N-a fost bolnavă o singură zi, de când am venit noi.

— Asta îţi spun şi eu, bunico. Te rog, să nu pleci! Altfel mama o să se închidă în cameră şi eu o să fiu iar singură!

Leman Hanim puse fotografiile înapoi în cutie, legă panglica de satin şi împinse cutia în sertarul al doilea al şifonierului, sub lenjerie. Se întâmplau lucruri despre care evident nu ştia. Şi unul era limpede: fiica ei era nefericită. Poate că nici nu-şi dădea seama. Să fi avut Macit legătură cu o altă femeie?

— Hai să mergem alături, iepuraşule, să vedem ce face mami. Dacă o rugăm, poate ne cântă la pian o nocturnă de Chopin.

Macit luă mesajul cifrat de la ofiţerul de gardă, îşi puse ochelarii şi citi. Era un răspuns dat de guvernul de la Vichy mesajului trimis de guvernul turc. Francezii insistau că, din punctul lor de vedere, evreii erau evrei, indiferent de naţionalitate.

„Guvernul nostru are onoarea să informeze ambasada Turciei că persoanele respective sunt oaspeţi în Franţa, aşadar supuse indirect legilor ţării noastre. Ca urmare, acţiunile în privinţa rasei evreieşti au în vedere atât evreii francezi, cât şi pe cei de alte naţionalităţi.”

— Nenorociţii! îşi spuse Macit. Ticăloşi nenorociţi! Ani de zile i-am considerat simbolul civilizaţiei. I-am invidiat şi ne-am străduit din greu să-i imităm. Ca să vezi! Aceasta e

mândra naţie franceză! Care a creat atâtea capodopere de artă şi poezie. Care face cele mai bune vinuri din lume. Eroica naţiune franceză! Eroică?! Nici vorbă! N-au fost în stare să reziste presiunilor germane nici 46 de zile! Au capitulat imediat! Iar acum se aşteaptă ca alţii să moară pentru ei, să le salveze pielea! Şi, ca şi cum nu ar fi de-ajuns, ne mai şi privesc de sus! Aroganţa lor e de necrezut! Nu mă cheamă Macit dacă nu le spun în faţă că noi ne-am câştigat războiul de independenţă luptând aproape cu mâinile goale!

Colaboraţionişti nenorociţi!

Macit îşi împinse scaunul cu tărie şi se ridică de la birou. Luă mesajul codat cu el şi ieşi din cameră. Pe coridor, în drum către secretarul general, se tot gândea cum să răspundă acestui mesaj. Credea că ar trebui să protesteze împotriva legilor discriminatorii ale guvernului de la Vichy. O ţară cu onoare nu putea răspunde altfel! Poate ar fi mai eficient să protesteze împreună cu alte ţări împotriva trimiterii evreilor în lagăre. Groaznic era şi că toate astea se întâmplau când avea deja atâtea pe cap. Oricum, în primul rând trebuia să pregătească răspunsul. Credea că evreii turci deportaţi ar trebui să le ceară acte oficiale autorităţilor turce şi să reziste cât mai mult posibil.

— Macit-bei!

Macit se întoarse. Nihat alerga pe coridor către el.

— O clipă, vă rog, trebuie să vă spun...

— Ştiu deja. Trebuie să înceapă negocierile turco-germane. Ministrul m-a trimis să asist la întâlnirea preliminară. Vin, dar mai întâi trebuie să vorbesc vreo douăzeci de minute cu secretarul general, ca să stabilim cum răspundem mesajului francezilor. O să ajung imediat.

Macit îşi continuă drumul pe culoar.

— Aşteptaţi, Macit-bei! O clipă!

Macit se opri iritat şi se întoarse.

— Aţi primit un telefon, domnule. Se pare că socrul dumneavoastră a făcut infarct.

Macit intră în camera socrului său în acelaşi timp cu

doctorul. Fazil Reşat Paşa stătea întins pe jos, lângă pat. Avea faţa albă ca varul. Sabiha îi ştergea broboanele de transpiraţie de pe frunte cu batista, iar Leman Hanim stătea aplecată lângă soţul ei, cu o privire neliniştită şi disperată.

Doctorul Fahri îl rugă pe bătrân să inspire adânc dintr-o sticlă pe care o scosese din geantă. Îl desfăcuse la cămaşă şi, după ce îi luă pulsul, îi spuse lui Macit să cheme ambulanţa. Ceru apoi puţină colonie.

Sabiha îi aduse imediat. Cu mâinile tremurânde, Leman Hanim încerca să pună o pernă sub capul soţului ei, dar se retrase după ce doctorul îi spuse că nu e bine.

— Trebuie să vă calmăm cumva. Aveţi, din întâmplare, nişte Nevrol?

— Nu, nu, nu-mi daţi nimic! protestă Leman Hanim. Vreau să mor înaintea lui, spuse ea şi începu să plângă. Din cauza mea a făcut infarctul. Dacă moare, eu sunt de vină.

— Sunteţi în stare de şoc, spuse Macit, apucând-o de după umeri. Ce tot spuneţi? Hai să mergem de-aici! Macit o sprijini, încercând să o ridice.

— Sunt bine, n-am nevoie de ajutor. Nu trebuie să mă compătimeşti, Macit. De el trebuie să-ţi fie milă, zise ea arătând către soţul ei. Din cauza mea s-au întâmplat toate astea, nu vezi? Eu am uitat pozele sub pernă.

— Gata, mamă, liniştiţi-vă... Ce poze?

Abia atunci, în timp ce întreba, observă că socrul lui ţinea strâns la piept nişte fotografii. Când încercă să-i desfacă degetele lui Fazil Reşat Paşa, acestea căzură pe jos. Macit se aplecă să le ia şi îşi dădu seama că erau pozele pe care le făcuse la nunta Selvei cu Rafo.

— De unde au apărut astea? întrebă nedumerit.

— Mai bine nu le-aş fi scos! De unde era să ştiu? E numai vina mea, eu sunt de vină!

Doctorul Fahri nu ştia ce să creadă. Macit îi explică.

— Acum câţiva ani, cumnata mea s-a căsătorit fără consimţământul tatălui ei. Acestea sunt fotografiile făcute la Starea Civilă.

— Liniştiţi-vă, Leman Hanim, infarcturile nu sunt declanşate de asemenea lucruri. Există multe alte cauze. Nu vă mai pedepsiţi aşa!

Doctorul încercă în zadar să o liniştească, ea continua să plângă. Sabiha se întoarse cu o sticlă de colonie, pe care doctorul o folosi ca să-i dea lui Leman Hanim pe frunte şi la încheieturile mâinilor. Tocmai îi masa braţele, când se auzi soneria.

— Şi exact astăzi Hacer are liber! spuse Sabiha, pornind să deschidă uşa.

— Trebuie să fie Hülya, Macit. N-o lăsa să intre aici, fiule! rosti Leman Hanim printre sughiţurile de plâns.

Zgomote de paşi şi de voci se auziră pe holul din faţa camerei. Sabiha tocmai spunea...

— Nu intra, scumpo! Opreşte-te, pentru numele Domnului!

Hülya o împinse pe mama ei din cale şi se repezi în cameră. Se aruncă deasupra bunicului întins pe jos şi începu să-l îmbrăţişeze.

— Bunicule... Dragul meu bunic... Nu muri! Ce aş face fără tine? N-aş putea sta fără tine! Nu mă lăsa singură, te rog!

Macit mergea către spital, ţinând strâns mâna fiicei lui. Se gândea cum să abordeze subiectul care îl frământa.

— Bunicul se simte mult mai bine, scumpo, dar ţine minte, nu trebuie să-l oboseşti.

— Promit, tati.

— E încă slăbit, aşa că nu trebuie să te urci peste el şi să-l sufoci pupându-l. Trebuie să avem grijă.

— Am înţeles.

— Ştiam că o să înţelegi, steluţa mea. Mami o lasă pe bunica să stea cu bunicul, aşa că voiam să mergem toţi trei să luăm masa la Karpiç. Ce zici?

— Nu, mulţumesc, tati.

— De ce nu?

— Aş vrea să stau cu bunicul la spital. Şi oricum, cred că tu ai mult de lucru la serviciu.

— Am, dar l-am rugat pe adjunctul meu să-mi ţină locul. Era momentul ca noi trei să petrecem o zi împreună.

— Poţi să iei masa cu mami. Eu rămân cu bunicul şi cu bunica.

— Nu vrei să iei masa cu noi?

— Nu l-am văzut pe bunicul de atâtea zile! Mi-e dor de el!

— În ziua aceea, când bunicul a făcut infarct... Ţii minte ce ai spus, Hülya?

— Ce am spus?

— Când plângeai şi îl îmbrăţişai. Ai spus că, dacă moare, o să rămâi singură...

— Credeam că a murit. Când mami mi-a deschis uşa plângând, mi-a zis că bunicul e tare bolnav. Şi n-a vrut să mă lase să intru în cameră, am crezut că a murit.

— Bine, dar nu asta te întrebam. Vreau să spun că, chiar dacă bunicul ar muri, e greşit să crezi că ai rămâne singură. Ne ai pe mine şi pe mami, nu?

Hülya nu răspunse, dar Macit îi simţi mânuţa încordată.

— Aş vrea să ştiu de ce simţi asta.

— Îi iubesc mult de tot pe bunicul şi bunica. Ei ţin la mine, mă iubesc aşa tare! Nu vreau să moară!

— Allah să-i binecuvânteze! Cu voia Lui, vor mai trăi încă mulţi ani de-acum încolo. Dar şi mami şi cu mine te iubim mult de tot. Te iubim foarte tare.

Hülya nu spuse nimic. Macit insistă.

— Nu ştii asta, Hülya? Nu ştii că te adorăm? Eşti fetiţa noastră, singura noastră fetiţă!

— Ştiu, tati.

— Nu-ţi dai seama cât o doare pe mama ce ai spus atunci? Nu numai că îşi făcea griji pentru tatăl ei, dar a suferit şi din cauza purtării tale!

— Nu cred că a suferit din cauza mea. Nu-şi face griji pentru mine.

— Ce vrei să spui?

— Păi... Vreau să spun că are multe alte griji.

— Din ce cauză crezi că îşi face griji?

— Fiindcă e plecată mătuşa. Şi fiindcă nu poate să-l vadă

pe micul Fazil. De-asta. Nu ştiu chiar tot, dar nu-şi face griji pentru mine.

— De unde ştii asta?

— O aud când vorbeşte.

— Cu cine, de exemplu?

— De exemplu cu bunica. Şi cu prietenele ei. Chiar şi cu Hacer. Vorbeşte tot timpul despre mătuşa Selva.

— Şi e ceva aşa ciudat? Fireşte că îi e dor de sora ei. Asta nu înseamnă că nu ţine la tine.

— Dar nu are deloc timp pentru mine! La fel ca tine, tati. Nici tu nu ai timp pentru mine. Eşti tot timpul la lucru. Iar mama îşi face griji pentru una sau alta. Noroc că bunicul şi bunica sunt aici acum. Bunicul se face bine, nu? În curând o să vină acasă, nu?

Fu rândul lui Macit să amuţească. Nu ştia când avea să se întoarcă acasă socrul său. Dar ştia că, dacă Hitler ocupa sudul Franţei, ar fi fost cumplit pentru familia lui. Germanii atacaseră în toată Europa şi de când ocupaseră Atena şi Creta, băteau la uşa Turciei. Şi ca şi cum asta nu ar fi fost de ajuns, guvernul de la Vichy aduna evreii turci şi îi trimitea în lagăre. Macit ştia foarte bine ce însemna asta pentru familia lui. De când Fazil Reşat Paşa făcuse infarct, părea că războiul ăsta nenorocit cuprindea până şi inima fetiţei lui.

— Nu mi-am dat seama cât de mult te-am neglijat, spuse el cu afecţiune.

Copila nu răspunse. Continuă doar să meargă, alături de tatăl ei.

Macit hotărî să nu insiste să ia prânzul cu ea. La urma urmei, poate era mai bine să se vadă doar cu Sabiha. Ar fi avut prilejul care îi lipsise în ultima vreme să stea de vorbă cu soţia lui într-un alt loc, departe de soacra sa.

Şi oricum, de când se născuse Hülya, nu avuseseră prea multe ocazii să vorbească doar ei doi. Dacă stăteau în salon, exista mereu posibilitatea să fie auziţi de cameristă sau de bona Hülyei. Aceasta fusese trimisă înapoi în ţara ei când fetiţa începuse şcoala. Macit îşi dădu seama uluit că nu prea simţiseră nevoia să discute doar ei doi de când se

căsătoriseră. Când Fazil Reşat Paşa şi Leman Hanim veniseră să stea la ei, nu mai foloseau de mult salonul decât dacă aveau oaspeţi. Sabiha se retrăgea în cameră să citească, iar el fie asculta radioul, fie mergea în birou să analizeze dosarele pe care le adusese de la serviciu. Părea că aproape uitaseră cum să stea de vorbă unul cu celălalt. Macit se întrebă cum avea să fie mai târziu, la prânzul de la Karpiç.

Mirosul de dezinfectant umplea aerul, când tatăl şi fiica urcară cele două rânduri de scări ale spitalului. Le găsiră pe Sabiha şi pe mama ei pe scaunele din coridor, în faţa camerei lui Fazil Reşat Paşa. Soarele de dimineaţă care intra strălucitor pe fereastra din spatele Sabihăi crea o aură în jurul părului ei blond. Hülya îşi trase mâna din cea a tatălui şi fugi către bunica ei, îmbrăţişând-o. Sabiha îşi aşteptă liniştită rândul, dar fetiţa nu veni. Hülya nu o îmbrăţişă, ci doar protestă că trebuie să stea în faţa uşii.

— Infirmierele îl spală pe bunicul, aşa că trebuie să aştepţi puţin, îi spuse Sabiha fiicei sale. Era palidă, după nopţile de nesomn, iar Macit o sărută pe ambii obraji.

— Cum a fost noaptea trecută?

— Bine, răspunse Sabiha.

— Atunci, o să puteţi să vă odihniţi la noapte.

— Nu pot să nu-mi fac griji când nu sunt lângă el. Azi-noapte n-am închis un ochi, spuse Leman Hanim.

— Mi-am dat seama. Plecaseră̆ţi deja, înainte ca eu şi Hülya să ne trezim.

— Nu trebuie să meargă la şcoală? întrebă Sabiha uitându-se la ceas. Nu e încă nici pauza de prânz. Nu-mi spune că a chiulit de la ore!

— N-am dus-o la şcoală. Amândoi ne-am luat liber azi. O să-i ţină companie bunicului ei, iar tu, draga mea, o să mă însoţeşti să luăm un prânz plăcut la Karpiç.

Leman Hanim îşi privi ginerele dezaprobator.

— Glumeşti! spuse Sabiha. Crezi că merg la restaurant, când tata se zbate între viaţă şi moarte?

— Să aşteptăm, mai întâi, să vedem cum se simte. Şi oricum, stă mama ta cu el, iar noi trebuie să discutăm

anumite lucruri.

— Ce lucruri?

Macit o luă de braţ şi încercă să o ducă departe de privirea iscoditoare a soacrei sale.

— Trebuie să vorbim despre Hülya. Cred că e deprimată.

— Are doar şapte ani, Macit!

— Opt.

— Oricum, la vârsta asta nu faci depresii.

— Poate, dar cu siguranţă nu e fericită.

— Nu e singura.

— Nu putem să ne rezolvăm problemele fără să discutăm, nu înţelegi?

— Şi crezi că rezolvăm totul la un prânz la Karpiç? Asta e soluţia?

Exact când Macit era pe cale să răspundă, Hülya veni alergând.

— Putem intra, bunicul e gata! Vă aşteaptă! spuse ea şi alergă în rezerva bătrânului. Macit şi Sabiha o urmară, mergând unul lângă celălalt.

Fazil Reşat Paşa stătea ridicat în pat, sprijinit de mai multe perne. Era neras. Îi zâmbi ginerelui său cu o privire obosită.

— Arătaţi foarte bine, spuse Macit, încercând să ascundă ce gândea, de fapt. Bătrânul îi făcu un semn cu mâna, indicându-i, parcă, să nu se obosească să mintă.

— E bine, slavă Cerului. Se pare că am trecut de ce era mai rău. De acum, depinde de el. Trebuie să renunţe la fumat şi chiar şi la raki-ul pe care îl beţi seara.

— Îţi vine să crezi? întrebă bătrânul tremurând uşor.

Exact când voia să răspundă, Macit se opri. Văzuse una dintre fotografiile care, după cum spusese Leman Hanim, îi provocaseră infarctul. Era pusă pe noptieră, sprijinită de ulciorul cu apă. Nu una dintre cele făcute de Macit, ci una cu Selva semnând în registrul stării civile, făcută de fotograful oficial de acolo. Macit înghiţi în sec şi se uită uimit către Sabiha. Aceasta îşi întoarse privirea şi Macit făcu la fel, prefăcându-se că nu văzuse poza.

— Dacă doctorii nu ne dau voie să bem raki, va trebui să

ne mulţumim cu bere, nu-i aşa? glumi el.

— Când pot să plec acasă, Macit? întrebă bătrânul. Femeile astea nu-mi spun adevărul. Mă gândeam chiar să mergem direct la Istanbul. N-aş vrea să vă mai fim povară.

Hülya apucă mâna bunicului ei şi o sărută.

— Să nu aud aşa ceva! spuse Macit cu sinceritate. Casa noastră e şi casa dumneavoastră. Şi nu ne sunteţi deloc povară, e o bucurie să staţi la noi.

— Sigur că tata nu vrea să plece, se jenează doar, replică Sabiha. Şi oricum, doctorul Fahri ne-a spus clar, trebuie să se odihnească măcar o lună.

— Puteţi merge cu toţii la Istanbul când se termină şcoa…

Macit nu apucă să termine ce spunea. Unul dintre portari, în uniformă albă, îi privea cercetător. În final, se îndreptă către Macit.

— Dumneavoastră trebuie să fiţi Macit-bei.

— Aşa e.

— Sunteţi chemat la telefon.

— Ce s-o fi întâmplat? zise Macit şi îl urmă grăbit în jos, pe scări.

De îndată ce Macit ieşi din rezervă, Sabiha se întoarse către Hülya.

— Ai cerut măcar voie să lipseşti azi de la şcoală?

— Tati a sunat-o pe doamna învăţătoare.

— Şi ce i-a spus?

— Că bunicul voia să mă vadă în dimineaţa asta. A rugat-o să mă învoiască.

— Ştii că nu se cuvine să lipseşti de la şcoală, nu, Hülya? Puteai să vii să-l vezi pe bunicul după ore. Ar trebui să mergi măcar după-amiază la cursuri.

Hülya se bosumflă imediat şi ridică din umeri.

— Mă întreb ce s-a întâmplat, spuse Leman Hanim.

— Probabil e de la minister. Ai putea crede că Macit e conducătorul Turciei. Nu are o clipă de linişte, zi sau noapte. Mă întreb ce s-ar face fără el, dacă ar fi trimis în străinătate. Probabil l-ar aduce înapoi cu avionul, de câte ori s-ar ivi vreo criză.

Macit apăru în cadrul uşii, cu o expresie foarte îngrijorată.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Fazil Reşat Paşa cu vocea lui tremurândă.

— Trebuie să mă întorc la minister, au apărut noutăţi.

— Ce anume? Ce s-a întâmplat?

— Trebuie să aflu detaliile. O să vă spun diseară, când vin, promise el şi îi făcu semn Sabihăi să îl însoţească.

— Credeam că mergem la masă la Karpiç, să ne lămurim problemele, zise ea sarcastic.

— N-am vrut să vorbesc în faţa tatălui tău. Nu vreau să se agite. Dar situaţia e gravă. Azi-dimineaţă, Hitler a ocupat şi restul Franţei.

MARSILIA, 1942

Selva supraveghea strada de câteva minute bune, din spatele draperiilor trase. Apoi îşi chemă soţul.

— E liber, Rafo. Poţi să traversezi acum, nu mai sta!

Rafo îşi sărută soţia pe gât şi merse către uşă.

— Îţi faci prea multe griji, Selva. N-o să se întâmple nimic astăzi, o să vezi, spuse el ca să o liniştească, în timp ce închidea uşa.

Selva ascultă până când zgomotul paşilor lui amuţi de tot pe scări.

Rafo ieşi din clădire, merse până la marginea trotuarului şi aşteptă ca poliţistul din intersecţie să oprească maşinile. Selva respiră uşurată după ce îl văzu pe Rafo intrând în farmacie şi închizând uşa. Trase draperiile, deschise fereastra şi inhală adânc aerul rece şi umed. În dimineaţa asta nu avea să iasă cu Fazil în parc. Norii negri erau semn sigur de ploaie. Şi măcar dacă norii ar fi rămas doar pe cer! Însă de când ocupaţia germană se extinsese şi în sudul Franţei, era ca şi cum norii ar fi intrat şi în casa, şi în toată fiinţa ei. Nu mai dădea lecţii particulare, deşi acestea fuseseră ca o rază de soare în viaţa ei monotonă. Nimeni nu se aşteptase să înceteze lecţiile, dar, de la începutul invaziei, pe 11 noiembrie, Selva adoptase un nou rol: să îşi ocrotească soţul, atât de mult cât putea. Soţul pe care ea îl convinsese să emigreze în Franţa, aruncându-l, astfel, fără voie, în groapa leilor.

Ca toţi ceilalţi evrei, Rafo verifica atent strada, înainte să iasă. Oricine ieşea cât timp patrulau trupele SS o căuta cu lumânarea. Slavă Cerului că Rafo lucra chiar vizavi de casă! Dar misiunea Selvei începea după ce Rafo intra în

farmacie. În afară de timpul petrecut având grijă de Fazil, în restul zilei stătea la fereastră, pe un scaun înalt. În clipa când auzea motocicletele Gestapoului şi îi vedea pe nemţi patrulând pe stradă, suna la farmacie, să-i spună lui Rafo să se ascundă în depozit.

— Aud şi eu zgomotele, scumpo. Stai liniştită, mă ascund imediat. Dacă o ţii tot aşa, o să-ţi pierzi minţile.

— Şi dacă într-o zi intră peste tine fără să-ţi dai seama?

— Trebuie să continuăm să ne trăim viaţa normal. Nu uita că există un kismet al fiecăruia dintre noi. Eu nu sunt musulman, dar cred în soartă mai mult decât tine.

— Şi dacă o să te aresteze, Rafo?

— N-ar îndrăzni. Datorită ţie, avem în sfârşit paşapoarte turceşti.

— Dacă paşapoartele astea ar fi de-ajuns ca să ne protejeze, Tarik-bei nu ar suna de la Paris din două în două zile, să vadă dacă suntem bine.

— Pentru numele Domnului, nu te mai agita atât, scumpo! Aminteşte-ţi cum a scăpat-o consulul pe Rosa din mâinile lor.

— Dar tu îţi aminteşti ce a spus? „E ca la ruleta rusească. De data asta am reuşit, dar data viitoare poate n-o să mai am acelaşi noroc.”

— Dacă a reuşit să-l salveze pe unul dintre noi, o să poată să ne salveze pe toţi.

Dintr-un motiv necunoscut, Selva nu reuşea să gândească la fel ca Rafo.

În fiecare noapte avea acelaşi coşmar, în care ea şi familia ei erau înghesuiţi într-un tren cu oameni ţipând în timp ce erau deportaţi. Sărea din pat şi se plimba la nesfârşit prin casă. Selva regreta acum că îi făcuse paşaport fiului ei pe numele Alfandari. Şi Tarik fusese furios că pusese în pericol viaţa copilului. Dar ea nu reuşise să-şi calce pe mândrie şi să le spună că se răzgândise. Cât regreta că moştenise orgoliul prostesc al tatălui ei! Nu-i plăcea să fie aşa, dar nu putea să se abţină. Ca şi cum înăuntrul ei ar fi fost cineva care îi dicta ce să facă.

Selva hotărâse să meargă şi mai departe cu supravegherea. Fereastra din colţ a apartamentului lor era locul ideal ca să vadă când se apropiau trupele SS. Le putea zări încă de pe strada principală, înainte să intre pe aleea lor. Aşa că le telefonase mamelor foştilor ei elevi şi, după ce se prezentase, se oferise să le avertizeze în caz de pericol. Dar vecinele fuseseră deranjate de turcoaica băgăreaţă pe care nici nu o cunoşteau prea bine. Şi Rafo o certase că se amestecase. Selva fusese nedumerită. Părea că nimeni nu îi înţelege bunătatea.

Când tocmai îi dădea lui Fazil nişte piure de mere, se auzi un ciocănit la uşă. Mai era o oră până ca Rafo să vină la masă. Cum nu mai avea nici elevi, Selva se gândi cine putea fi. Merse şi întrebă. Se auzi vocea unei femei.

— Doamnă Alfandari, locuiesc în zonă. Mă numesc Afnaim, Camilla Afnaim.

Selva deschise imediat uşa. În prag stătea o femeie elegantă, de vreo patruzeci şi cinci de ani.

— Pe mine mă căutaţi, doamnă Afnaim?

— Da, doamnă.

— Şi dumneavoastră sunteţi din Istanbul?

— Nu.

— De altundeva din Turcia?

— Familia mea e din Liban. Nu am fost niciodată în Turcia.

— Înseamnă că aţi venit să mă întrebaţi de lecţii. Mă tem că nu mai dau meditaţii.

— Am venit doar să vă vorbesc.

Selva era surprinsă. Femeia nu avea nici măcar vârsta ei.

— Pot să vă întreb despre ce?

— E cam greu să vorbim aşa, în pragul uşii...

— Iertaţi-mă, intraţi!

Selva îi luă haina femeii şi o conduse în sufragerie. Fazil stătea pe scaunul înalt, încercând să mănânce şi aruncând piureul în toate direcţiile.

— Ce copilaş drăguţ! spuse femeia.

— Luaţi loc, o pofti Selva.

— Doamnă Alfandari, nu mă cunoaşteţi, dar eu ştiu multe despre dumneavoastră. Ştiu, de exemplu, că soţul dumneavoastră lucrează la farmacia de vizavi, că dădeaţi lecţii particulare şi că acum două săptămâni aţi fost drăguţă să o sunaţi pe mama Leei şi v-aţi oferit să o anunţaţi dacă se întâmplă ceva afară. Cum spuneam, şi eu locuiesc în cartier.

— Pe strada aceasta?

— Nu, la două străzi de aici.

Selva văzu că femeia se uita la scaunul înalt de lângă fereastră.

— Da, acolo e turnul meu de observaţie, spuse ea. De acolo văd totul, de la intersecţie şi dincolo de ea. Când stau acolo, am toată zona înaintea ochilor. Am vrut să ajut familiile de pe strada asta, dar niciuna nu mi-a dorit ajutorul, din păcate.

— Nu puneţi la suflet, toată lumea e aşa speriată în perioada asta...

— N-am pus la suflet. Şi oricum, mă uit în continuare, pentru soţul meu.

Femeia nu spuse nimic, aşa că Selva continuă.

— M-aţi căutat ca să-mi vorbiţi despre asta?

— Nu. Voiam, într-adevăr, să vă rog ceva, dar nu asta.

— Atunci, cu ce vă pot ajuta?

— Sunteţi turcoaică, nu?

— Da.

— Consulatul turc pare să-i ajute mult pe evrei.

— Cei de acolo înnoiesc actele persoanelor de origine turcă.

— Ar putea face asta şi pentru cineva care nu e de origine turcă?

— Poftim? Cum să facă aşa ceva? Nu cred că se poate.

— Nu întrebam pentru mine sau soţul meu. Dar am doi copii foarte reuşiţi... Femeii îi tremura glasul. Îmi fac atâtea griji pentru ei! Vedeţi dumneavoastră, eu am insistat să venim aici. Mi-am convins soţul să renunţe la afacerile lui din ţara noastră şi mi-am adus familia aici. Femeia se opri şi rămase, o vreme, cu capul plecat, în

mâini. Selva aşteptă, simţind că i se frânge inima. Când mama Leei mi-a spus că aţi sunat, mi-am dat seama ce om bun sunteţi. Oricum, Lea vă adoră.

— Lea e foarte talentată, sunt sigură că o să ajungă o pianistă cunoscută.

— Dacă nu sfârşeşte într-un lagăr.

Selva lăsa capul în jos, cu tristeţe.

— Dacă întâmplător cunoaşteţi pe cineva la consulat, poate... spuse femeia şovăielnic.

— Îl cunosc pe consul.

— Nu aţi putea vorbi cu el pentru copiii mei?

— Sincer, nu cred că o să ajute la ceva dacă vorbesc cu el.

— Am putea merge împreună, poate? Dacă m-aţi prezenta, i-aş spune eu.

— Beţi o cafea? întrebă Selva, neştiind ce să răspundă.

Femeia o privi surprinsă.

— Îmi cer scuze, în ţara mea se obişnuieşte să le oferi musafirilor ceai sau cafea.

— Aşa e, avem aceleaşi obiceiuri. O cafea, mulţumesc. Fără zahăr. Pot să vă ofer o ţigară?

— Nu, mulţumesc. M-am lăsat când am rămas însărcinată şi nu m-am reapucat. Încă.

Fazil scăpă lingura, iar Selva se repezi să o ridice. Apoi îl luă din scaun şi îl duse la bucătărie, în timp ce făcea cafeaua.

— Mă uit eu în locul dumneavoastră, spuse femeia, aşezându-se pe scaunul cel înalt. Într-adevăr, de aici se vede foarte bine intersecţia.

Puţin mai târziu, Selva se întoarse cu două ceşti cu cafea pe o tăviţă şi cu Fazil, care se ţinea de fusta ei.

— De ce aţi plecat din ţara dumneavoastră atât de frumoasă, ca să veniţi aici? întrebă femeia. N-am văzut Istanbulul cu ochii mei, dar cunoscuţii care l-au văzut sunt înnebuniţi după el.

— Nici familia mea, nici familia lui Rafo nu au fost de acord cu căsătoria noastră. Vedeţi, eu sunt musulmană – Selva văzu cum femeia îşi ridică privirea, uimită. Aşa că, în

loc să stăm în acelaşi oraş cu părinţii noştri, am crezut că e mai bine să ne mutăm în altă ţară.

— Deci sunteţi musulmană! N-aş fi ghicit niciodată!

Aşezând ceaşca de cafea pe măsuţă, Selva răspunse:

— De ce? Un evreu şi o musulmană nu pot să se îndrăgostească?

— Îmi pare rău, nu asta am vrut să spun.

— Veniţi să luaţi loc aici, pot să stau eu pe scaunul meu acum.

— Nu pot să cred că staţi şi supravegheaţi aşa toată ziua, răspunse femeia, îndreptându-se spre canapea.

— Nu chiar toată ziua. Dar după ce termin treaba în casă, stau aici şi ascult radioul, împletesc sau citesc ziarul. Şi supraveghez ce se întâmplă.

— Dar, doamnă... începu femeia şi făcu o pauză. Dacă sunteţi musulmană înseamnă că aveţi mai multă trecere la consulat.

— Vă asigur că pentru consulatul nostru nu contează ce religie ai, atâta timp cât eşti turc, răspunse Selva, cu vocea plină de mândrie. Din politeţe, femeia nu o întrebă, de ce, în cazul acesta, avea probleme cu propria ei familie.

Selva luă o înghiţitură de cafea şi privi către stradă.

— Nu vă promit nimic, dar o să merg la consulat să întreb dacă pot să vă ajute cumva.

— Doamnă Alfandari... Nu ştiu cum să vă mulţumesc.

— Nu-mi mulţumiţi. Sincer, nu-mi fac nicio speranţă.

Femeia scoase o fotografie din geantă şi i-o dădu Selvei.

— Vă rog, păstraţi-o! Dacă i-o arătaţi domnului consul, poate că chipurile luminoase ale copiilor o să îi înmoaie inima.

— Sunt sigură că fotografiile n-o să schimbe cu nimic lucrurile, doamnă. Dacă poate face asta, consulul o să vă ajute, dar trebuie să vă daţi seama că nu va abuza de autoritatea sa, sub nicio formă.

— Poate dacă aţi spune că sunt nişte prieteni de-ai dumneavoastră... Sau să întrebaţi dacă putem plăti cumva... Trebuie să existe un preţ.

Selva împietri. Îşi descărcă mânia asupra lui Fazil, care

tocmai îşi aducea toate jucăriile din dormitor în sufragerie.

— Du-le imediat înapoi la locul lor! ţipă ea la fiul ei. Apoi se ridică şi luă de pe măsuţa de lângă femeie ceaşca pe jumătate goală.

— Îmi pare bine că v-am cunoscut, doamnă. Dar acum am treabă.

Era evident că femeia nu se aşteptase la o asemenea reacţie.

— Îmi pare rău dacă v-am jignit, doamnă, spuse ea tremurând.

— Nu m-aţi jignit, răspunse Selva.

— Aş putea să vă vizitez din nou, cam într-o săptămână?

— Nu, vă rog să nu mai veniţi.

— Pot să vă telefonez?

— Nu.

— Văd că v-am jignit. Vă asigur că nu a fost cu intenţie. Sunt absolut disperată, iertaţi-mă, vă rog!

— Nu m-aţi jignit deloc.

— Totuşi, vă las numărul meu de telefon, în caz că vă răzgândiţi.

Scoase un creion din geantă şi scrise numărul de telefon pe spatele fotografiei cu copiii. Selva rămase în picioare lângă ea, aşteptând. În cele din urmă, femeia se ridică şi merse către uşă. Selva şi Fazil o urmară şi rămaseră în prag. Femeia îl mângâie pe creştet.

— Şi dumneavoastră sunteţi mamă, spuse ea aproape plângând. Am încredere în dumneavoastră numai pentru asta. Numai fiindcă sunteţi mamă.

Selva închise uşa după ea, îl ridică pe Fazil şi, în timp ce se întorcea în sufragerie, murmură printre dinţi:

— Ce obraznică!

Îl lăsă jos pe Fazil, luă ceaşca în care mai avea cafea şi se uită pe fereastră. În intersecţie era agitaţie. Deschise şi auzi strigătele. Oamenii Gestapoului se adunau în colţ, pe motociclete. Vedea lume alergând în toate direcţiile. Se aplecă pe fereastră şi strigă:

— Doamnă! Doamnă! Doamnă Afnaim!

Femeia tocmai ieşea din bloc. Când o auzi pe Selva

strigând, se uită în sus.

— Întoarceţi-vă! Veniţi sus imediat!

Se repezi apoi la telefon, fără ca măcar să închidă fereastra, şi formă numărul lui Rafo.

— Rafo! Tu eşti? Ascunde-te! Pentru numele Domnului, ascunde-te imediat! Şi să nu ieşi din depozit până nu te sun eu!

Lăsă receptorul jos şi merse să descuie uşa.

— Nu pot să cred, au apărut din senin! Hărţuiesc oamenii în intersecţie, mai bine aşteptaţi aici până pleacă.

Femeia tremura în faţa uşii.

— Domnul să vă binecuvânteze, draga mea, spuse ea şi merse către fereastră, fără ca măcar să-şi mai dea jos haina. În cartierul ăsta stau o mulţime de evrei, de-asta nu avem linişte o clipă. Din păcate, şi cei care nu sunt evrei trebuie să îndure.

Înghiontindu-se, Selva şi Camilla se înghesuiră în colţul din faţa ferestrei înguste. Fazil începu să plângă, fiindcă voia să stea în braţele mamei.

— Încetează! îl certă ea. Nu e momentul să plângi, încetează imediat, ai auzit?

Fazil auzi ţipătul sirenelor. I se făcu frică şi se opri din plâns. Selva se lăsă jos în genunchi, lângă el.

— Haide, mergi şi joacă-te cu maşinuţa roşie în dormitor, scumpule, spuse ea, încercând să-l liniştească.

— Doamnă Alfandari! Uitaţi-vă ce fac! Doamne! Nu se poate, e prea mult!

Selva se ridică şi încercă să privească peste umărul ei. Doi soldaţi germani îi apucaseră braţele unui tânăr care urla din toţi rărunchii. Un al treilea soldat îi dădea jos pantalonii. Cu o răbufnire de forţă, tânărul se străduia să-i împiedice să-i tragă şi chiloţii, dar în zadar. Selva închise ochii, strâns de tot. Când îi deschise din nou, germanii îl târau pe tânăr către un camion al armatei, în care îl aruncară.

— Uitaţi-vă acolo, în stânga! Au aliniat toţi bărbaţii, vedeţi? O iau de la capăt!

Selva făcu schimb de locuri cu femeia şi se aplecă uşor

pe fereastră. Avea dreptate, germanii îi dezbrăcau cu forţa, să-i controleze. Un băiat alerga pe stradă, ascunzându-se la intrările clădirilor.

— Aveţi cumva un binoclu? întrebă femeia.

— Pentru ce?

— De aici, nu văd feţele celor aliniaţi. Poate cu binoclul i-aş recunoaşte, poate sunt prieteni de-ai mei printre ei.

— Nu am binoclu, spuse Selva. Doamnă Afnaim... Aşa vă cheamă, nu? Nu mai staţi, vă rog, la fereastră! La ce ar folosi dacă i-aţi recunoaşte?

Închise geamul şi trase draperiile, dar femeia rămase cu ochii la stradă.

— Priviţi, l-au mai luat pe unul! Îl târăsc către camion! Doamne! Bietul om, are pantalonii în vine!

Selva o apucă de după umeri cu afecţiune.

— Veniţi, doamnă, nu vă mai uitaţi la asemenea cruzime! Daţi-mi haina şi staţi jos aici!

— Vă rog, spuneţi-mi Camilla!

— Îţi încălzesc cafeaua, n-o băuseşi pe toată, Camilla.

— Doamnă Alfandari...

— Selva, te rog!

— Selva... Nu crezi că ar trebui să facem ce ai avut de gând înainte? Chiar dacă ţi-au refuzat ajutorul, ar trebui să-i sunăm pe cei de pe strada ta, să-i prevenim. Şi pe urmă îi sun şi eu pe vecinii mei, să le spun să nu iasă.

— Ce idee bună! Sună-i tu pe prietenii tăi, până merg eu să caut numerele.

În timp ce Selva merse în dormitor să-şi caute agenda, Camilla formase deja primul număr.

— Camilla la telefon, Menahim. Cei de la Gestapo sunt în intersecţie şi percheziţionează toţi bărbaţii, să vadă dacă sunt circumcişi. Sună la şcoală şi spune-le să nu trimită băieţii acasă sub nicio formă! Şi anunţă-i şi pe soţii Razon, să le zică tuturor de pe strada lor! Să sune pe toată lumea! Eu vorbesc cu familia Marcus.

ANKARA

Doctorul Sahir Erhan încerca să-şi amintească unde îl mai întâlnise pe bărbatul chipeş care insistase atât să-l primească la ora prânzului. Nu reuşi, aşa că citi din nou cartea de vizită din mână:

Macit Devres

Ministerul Afacerilor Externe

Departamentul Politică

Director

— Îmi pare rău, spuse el, faţa dumneavoastră mi-e foarte cunoscută, dar nu reuşesc să-mi amintesc unde ne-am mai văzut. Ankara nu e un oraş mare, sigur drumurile noastre s-au mai încrucişat undeva.

— La drept vorbind, aveţi o memorie excelentă. Am jucat bridge împreună, acasă la doctorul Celal, cam acum doi ani.

— Serios?

— Dar nu stăteam la aceeaşi masă.

— În cazul acesta, memoria mea e departe de a fi excelentă. E îngrozitor, nu ştiu cum am putut să uit.

— Nici eu nu v-aş fi ţinut minte, probabil, dacă doctorul Celal nu mi-ar fi amintit de ziua aceea de vară când am jucat bridge. Sincer vorbind, n-am reuşit să-mi conturez imaginea dumneavoastră din descrierea lui, dar v-am recunoscut de îndată ce aţi intrat.

— Deci şi dumneavoastră jucaţi bridge. Şi înseamnă că jucaţi bine, dacă aţi fost invitat acasă la doctorul Celal.

— Sunt sigur că aş juca şi mai bine dacă aş avea ocazia

să o fac mai des. Din nefericire, în perioada asta avem foarte multă treabă la minister. Sunt consemnat la birou.

În cele din urmă, doctorul Sahir decise să pună capăt amabilităţilor şi să treacă la subiect.

— Deci cu ce vă pot ajuta? întrebă el, înmânându-i un formular pe care îl scosese din sertarul lui. În primul rând, v-aş rămâne îndatorat dacă aţi completa asta. Evident, am nevoie de câteva detalii.

Macit îi înapoie formularul.

— Nu e cazul. Nu am venit pentru mine.

— O...

— N-am vrut să-i spun secretarei dumneavoastră. Soţia mea vă face mâine o vizită şi am vrut să discutăm înainte.

Doctorul Sahir era nedumerit. Să fi fost vreun soţ gelos?

— Sunteţi genul de om care nu crede în tratamentul psihologic?

— Nici vorbă! Dimpotrivă, de fapt. Nu vă închipuiţi cât m-am străduit să-mi conving soţia să meargă la un psihiatru. Doctorul Celal este şi medicul, şi prietenul nostru. El a convins-o pe Sabiha să vină la dumneavoastră.

— Şi despre ce vreţi să îmi vorbiţi?

— Sabiha, soţia mea, vine la dumneavoastră mâine după-amiază la ora trei. Cred că trece printr-o criză, de mai multă vreme. Noaptea nu reuşeşte să doarmă şi categoric e nefericită. E tot timpul irascibilă şi din ce în ce mai retrasă. Dar nimic din vieţile noastre nu ar trebui să o facă să se simtă aşa. E adevărat că, în împrejurările de acum, nu sunt în situaţia să pot să îi dedic prea mult timp, aşa că ne-am cam îndepărtat unul de celălalt. Dar nu într-atât încât să apară o criză.

— Ştiţi, desigur, că există multe detalii care pot să afecteze viaţa cuiva.

— Soţia mea vă va povesti, cu siguranţă, despre sora ei din Franţa şi despre infarctul recent al tatălui lor.

— Înţeleg.

— Toate sunt adevărate, dar nu pentru asta am venit.

— Vă ascult.

— Sunt aici, fiindcă îmi fac griji pentru fiica mea, Hülya.

Are doar opt ani, dar mă tem că soţia mea... Să spunem că nu pare prea interesată de fiica ei. Copilul e foarte deştept şi e clar că îşi dă seama. Şi cred că felul cum se poartă e o reacţie la nepăsarea mamei ei. Are nevoie de afecţiune! *Inşallah,* soţia mea va depăşi problema, dar îmi fac griji pentru urmările pe care toată povestea le va avea asupra fiicei mele. Cum să îndreptăm tulburarea copilului?

— Dacă nu vă deranjează, cred că mai întâi ar trebui să stau de vorbă cu pacienta mea.

— Fireşte, înţeleg. Dar sunt sigur că Sabiha n-o să vă vorbească despre situaţia cu fiica noastră. De aceea am vrut să vă explic. Poate că dumneavoastră veţi găsi motivul indiferenţei sale. Fiica mea caută cu disperare afecţiunea bunicilor ei, fiindcă mama ei nu îi arată aşa ceva. Mie, asta nu mi se pare deloc sănătos.

— V-aţi gândit că şi starea soţiei dumneavoastră ar putea fi urmarea indiferenţei?

— Poftim? Nu înţeleg.

— Lipsa dragostei îi afectează şi pe cei mari la fel de mult ca pe cei mici.

— Desigur.

— Mi-aţi spus că soţia dumneavoastră trece printr-o criză şi, totuşi, vă faceţi mai multe griji pentru fiica dumneavoastră, decât pentru ea. Aţi mai zis şi că, pentru că fetiţa e deşteaptă, conştientizează că mama ei o neglijează şi se gândeşte că poate nu o iubeşte îndeajuns.

— Aşa e.

— Nu se poate, atunci, ca şi soţia dumneavoastră, care este, la rândul ei, deşteaptă, să simtă anumite lucruri care contribuie la nefericirea ei?

— Vă asigur că îi sunt absolut credincios soţiei mele şi că nutresc cel mai profund respect pentru ea.

— Dragostea şi respectul sunt două lucruri complet diferite. Din câte îmi spuneţi, este posibil să nu îi arătaţi soţiei dumneavoastră dragoste şi afecţiune, chiar dacă o respectaţi profund.

— Credeţi?! răspunse Macit uimit şi confuz. Îşi scoase ceasul din buzunar şi se uită. Pauza de prânz se apropia de

sfârşit.

— E adevărat că poate mi-am neglijat soţia, fiindcă în ultima vreme sunt copleşit de muncă. Dar tocmai de aceea i-am poftit pe părinţii ei să stea la noi.

— Aş vrea să-i putem delega pe alţii să ne ţină locul pe lângă cei dragi. Ce păcat că mamele şi taţii nu pot înlocui soţiile şi soţii! Şi dumneavoastră sunteţi exasperat că fetiţa e mai legată de bunici decât de propria ei mamă. Există o nouă metodă de terapie care se practică acum în Europa. Este pentru rudele care nu se înţeleg şi se numeşte simplu „terapie de familie”. Încă nu e folosită la scară largă, dar sunt convins că în curând i se va recunoaşte eficienţa. Terapeutul îi reuneşte pe toţi membrii familiei, simultan, le ascultă problemele şi încearcă să găsească o soluţie. V-ar interesa această metodă?

— Sincer, aş prefera să nu fiu implicat. Şi nu doresc ca fiica mea să meargă la psihiatru, nu la vârsta ei, oricum. Soţia mea şi-a făcut programare la dumneavoastră fiindcă e tulburată. Eu am vrut doar să cunoaşteţi situaţia în ceea ce o priveşte pe fiica noastră.

— Dumneavoastră decideţi, fireşte. Dar aş vrea să nu consideraţi psihiatrii un fel de sperietoare. Scopul nostru este să ajutăm oamenii de toate vârstele.

— Vă asigur că nu vă consider vreo sperietoare. Nici vorbă. Cât despre terapia aceea comună, sau cum se numeşte, nu sunt de acord.

— Atunci, vă mulţumesc că v-aţi făcut timp să mă informaţi despre toate aceste detalii. Să sperăm că, după ce voi discuta cu soţia dumneavoastră, voi găsi o terapie care să vă poată ajuta pe toţi. Îmi e de folos că mi-aţi spus despre atitudinea ei faţă de fetiţă, mi-aţi dat indicii preţioase, spuse doctorul Sahir, ridicându-se să-l conducă pe Macit. O să vorbesc cu Celal să mai organizeze o partidă de bridge într-o seară, când sunteţi liber, adăugă el, dându-i mâna.

În timp ce cobora scările ca să iasă din clădire, Macit murmură:

— Sigur, să organizeze o partidă de bridge, să-ţi mai

retez din nas, deşteptule!

PARIS

Tarik Arica locuise la un hotel ieftin de când ajunsese la Paris. Acum, luase un taxi şi mergea cu cele două valize la noul său apartament. Era fericit. Îşi închiriase ceva, aşa că nu mai trebuia să stea într-o cameră cât o celulă, în care erau doar un pat, o noptieră şi un dulap. Noua lui locuinţă avea două dormitoare, un mic salonaş, o bucătărie în care încăpea o masă, şi o baie uriaşă, cu cadă şi bideu. Mai mult, era complet mobilată şi aproape de staţiile de metrou şi de autobuz. Era aproape perfectă. Singura problemă o reprezenta chiria ridicată, din cauza căreia se văzuse nevoit să mai stea cu cineva. Acel cineva avea să fie Muhlis, colegul lui de la consulat. Când Tarik îi spusese că văzuse un apartament şi că era prea scump, Muhlis, care căuta el însuşi ceva convenabil, se oferi imediat să împartă chiria. Cum erau două camere, lui Tarik i se păruse o idee bună. Dar acum, în ziua semnării contractului, nu mai era aşa de sigur. Putea să împartă locuinţa cu cineva alături de care lucra zi de zi? Putea el să suporte un om care vorbea tot timpul şi făcea mereu glume? Dar hotărârea fusese luată, aşa că semnară contractul şi plătiră avansul.

În ziua mutării, Muhlis trebui să ducă nişte documente la ambasada turcă de la Vichy, aşa că Tarik fu nevoit să mute bagajele singur. După ce îşi aranjă lucrurile în dulapuri, ieşi să se plimbe. Se aşeză la o cafenea, să bea un pahar de Pernod şi să se bucure de o ţigară. Avea mai multe lucruri de sărbătorit. Mai important decât mutarea era că Sabiha îi telefonase!

Trecuseră aproape doi ani de când nu îi mai auzise vocea. Fusese atât de surprins şi de încântat, că Muhlis,

care stătea la birou, îl întrebă prin semne ce se întâmplase.

Sabiha sunase să îl roage să aibă grijă de sora ei şi de familia acesteia, care se mutaseră în sud. Tarik se întreba cine putea ocroti pe cineva în faţa lui Hitler. Îl credea cumva Dumnezeu? Îi spuse Sabihăi că atât Selva, cât şi soţul ei deţineau paşapoarte perfect legale şi puteau să se întoarcă în Turcia dacă doreau. Sabiha îi povestise lui Tarik şi despre infarctul tatălui ei. Dacă Selva şi băieţelul păţeau ceva, inima lui nu avea să reziste. Tarik ascultase tot ce spunea Sabiha ca şi cum ar fi primit veşti despre propria lui familie. Îi luase destulă vreme să o consoleze pe Sabiha şi să o convingă că nu avea să i se întâmple nimic rău Selvei. Îi promisese şi să o sune pe sora ei, ca să îi spună orarul trenurilor de la Paris către Istanbul. Avea să insiste să plece de la Marsilia şi să încerce să-i protejeze pe ea şi ai ei.

Spusese toate astea la telefon, dar cum avea să le facă era cu totul altă problemă. Nu putea decât să ia legătura cu Nazim Kender la Marsilia şi să îl roage să stea cu ochii pe ea. La drept vorbind, lui Nazim Kender nu avea să i se pară ciudat că Tarik îl ruga să aibă grijă de o femeie măritată? Nu, cu siguranţă nu putea face asta.

De îndată ce închisese telefonul, se simţise dator ca, din dragoste faţă de Sabiha, să verifice măcar ce trenuri mergeau către Istanbul. Călătoriile prin ţările ocupate erau foarte periculoase. Din cauza problemelor de pe traseu, orarele nu se respectau. Nu se ştia când pleca un tren de la Paris, încotro mergea şi unde ajungea. Nu putea să o sileascâ pe Selva să facă o asemenea călătorie, dar în timpul cercetărilor, află ceva care îi trezi o rază de speranţă. Diplomaţii turci căutau o soluţie pentru toţi evreii din Paris pe care îi salvaseră de la deportare. Voiau să îi trimită cu trenul la Istanbul şi de acolo, pe mare, în Palestina. Ambasadorul turc la Vichy îi dezvăluise planul lui Tarik. Nu avea să fie uşor. Guvernul turc intenţiona să închirieze un vagon pe care să îl ataşeze la unul dintre trenurile care mergeau la Edirne. Cum Turcia era ţară

neutră, avea să îşi exercite dreptul de a pune vagonul sub protecţia sa. Se făceau multe eforturi pentru a duce planul la îndeplinire.

Asta însemna că Tarik chiar ar fi putut face ceva pentru Sabiha. Şi mai era ceva care îl încântase.

Sabiha îi spusese la telefon că începuse să meargă la un psihiatru. Se părea că acesta îşi făcuse studiile în Austria şi era un medic neobişnuit. Nu unul dintre acei psihiatri care îşi tratau pacienţii prescriindu-le somnifere şi tranchilizante. Dimpotrivă, petrecea ore în şir vorbind cu ei şi astfel ajungea la rădăcina problemelor acestora. Sabiha mergea la el de două ori pe săptămână şi era foarte mulţumită. Nu o judeca, nu o învinovăţea, nici măcar nu îi dădea sfaturi. Pur şi simplu o asculta.

Sabiha găsise, în sfârşit, pe cineva cu care putea vorbi despre spaimele şi îndoielile ei. Puţin gelos, Tarik o întrebase cum arăta medicul. Era bătrân? Chipeş? Nu, nu era bătrân. Şi da, era chipeş.

— Într-adevăr?! exclamase Tarik. Glasul Sabihei i se părea cea mai dulce muzică. Dar ea îi aminti că psihiatrul era, totuşi, doar un medic şi nu avea să-i ia niciodată locul unui prieten devotat. Ducea dorul prieteniei calde a lui Tarik.

Către seară, Muhlis ajunse la noul apartament. Făcuse o mulţime de cumpărături, pe care le duse în bucătărie şi le puse pe diferite rafturi.

— Pentru numele lui Allah, ce sunt toate astea? Ce ai cumpărat? întrebă Tarik.

— Asemenea lucruri fac ca viaţa să merite trăită! Brânzeturi de mai multe feluri, vin şi pâine.

— Mă gândeam să ieşim să luăm cina în oraş.

— Astea nu sunt mâncare pentru cină, prietene, astea sunt delicatese.

— Unde ai găsit asemenea brânzeturi?! Am întrebat la băcănie, când am venit încoace, dar nu aveau deloc Brie. Mi-a zis că în vremurile astea nu se găseşte uşor. Şi cât vin! Cine o să bea atât, pentru numele lui Allah?!

— Eu pot să găsesc orice, răspunse Muhlis. Cât despre

vin, e pentru noi, firește, și pentru musafirii noștri.

— Ce musafiri?

— O să vezi. Ferit și soția lui o să vină în curând. Ferit e un prieten de-al meu din Galatasaray, școala mea de la Istanbul. Era la universitate aici, când a început războiul, și n-a mai putut să se întoarcă acasă. Așa că acum predă la facultate. Sunt sigur că o să-ți placă! Nu e măscărici ca mine, e un tip serios, ca tine. Și e și foarte talentat. A fost campion la atletism în școală. Juca foarte bine și în spectacolele pe care le dădeam. N-o să uit niciodată cum a dansat cazacioc într-o seară, era ca în transă! Toți am rămas muți.

Tarik se supără. Spera să asculte radioul sau să citească o carte după cină, în prima lui seară în noua casă. Se gândise cu plăcere că avea să se culce devreme, gândindu-se la telefonul primit dimineață. Avea să încerce să-și amintească discuția, cuvânt cu cuvânt, și poate chiar să citească ceva printre rânduri. Voia să analizeze cu mintea limpede tonul neliniștit, dar și fericit al Sabihăi.

— Aș fi vrut să mă întrebi, mai întâi, spuse el.

— Poți să rămâi la tine în cameră, dacă nu vrei să ni te alături. Mi s-a părut o idee bună să sărbătorim prima seară în noua noastră casă.

— Ar fi jenant să stau la mine în cameră. Dar ți-aș rămâne îndatorat dacă m-ai întreba, înainte să inviți musafiri.

— Parcă am fi la școală! Ascultă, Tarik, știi că îți arăt respectul cuvenit, fiindcă ești șeful meu la lucru. Dar trebuie să înțelegi că, dacă e să stăm în același apartament, trebuie să avem statut egal. Altfel n-o să meargă. Trebuie să putem amândoi să venim și să plecăm când vrem și să invităm pe oricine, indiferent că e vorba de vreo companie feminină sau de prieteni veniți în vizită. Îți convine așa? În fond, nu mai suntem copii, nu?

— Dacă nu te deranjează, aș vrea să mă gândesc puțin. În caz că nu sunt de acord, e mai bine să meargă fiecare pe drumul său, înainte să ne periclităm prietenia, spuse Tarik și merse în camera lui. Se așeză pe fotoliul de lângă

fereastră, fără să aprindă becul, gândindu-se la lumina felinarului de pe stradă. Se purta ciudat? se întrebă. Vorbele lui Muhlis îl puseseră pe gânduri. Ce spusese el? Că ar trebui să aibă libertatea să aducă acasă pe oricine voiau, inclusiv companie feminină. Şi el era tânăr, dar nu îi trecuse niciodată prin minte să aducă o femeie în apartament, mai ales când cineva dormea în camera de alături. Asta era diferenţa între un băiat crescut în Anatolia şi unul crescut la Istanbul. Simplul gând la aşa ceva îl făcea pe orice absolvent al unui liceu din Sivas să roşească. Însă era ceva perfect normal pentru cineva care studiase la Galatasaray Lycée din Istanbul. Poate venise vremea ca Tarik să se maturizeze. Poate că era timpul să îşi dea seama că viaţa nu însemna doar să mergi la muncă şi să te întorci de acolo şi că dragostea nu însemna doar să iubească o femeie care nu avea să fie niciodată a lui. Poate întâlnirea cu Muhlis era un dar ceresc. Poate că el avea să îl scoată din carapacea lui şi să îl familiarizeze cu locuri şi prieteni noi? Putea să-i lărgească orizontul, deschizându-i calea către viaţa de noapte şi barurile pariziene unde te bucurai de compania femeilor.

Ieşi din cameră şi merse în bucătărie, unde Muhlis aşeza diverse brânzeturi pe farfurie. Tarik îi puse mâna pe umăr şi spuse cu obişnuita lui voce calmă:

— Ai dreptate, prietene. Nu suntem la şcoală, ci în apartamentul nostru, casa noastră. Poţi să pleci şi să vii când vrei şi fireşte că poţi să-ţi inviţi prietenii când vrei. Te rog doar să mă anunţi când îi inviţi, ca să îmi pot face alte planuri, dacă nu vreau să particip şi eu. Aş putea să merg la cinema sau altundeva.

La sfârşitul serii, Tarik era mulţumit că hotărâse să li se alăture. Ferit şi soţia lui erau într-adevăr oameni foarte plăcuţi. Aduseseră o sticlă de vin şi conversaţia decursese spontan şi interesant. Contrar aşteptărilor lui Tarik, Ferit se dovedi un om inteligent, care cunoştea multe lucruri şi nu era deloc un dandy frivol, aşa cum îl crezuse. Muhlis îl descrisese perfect. Soţia lui, Evelyn, era o franţuzoaică foarte drăguţă, pe care Ferit o întâlnise la universitate. Se

cunoşteau de vreo şase ani când, în sfârşit, se căsătoriseră, cu şase luni în urmă. Evelyn ştia puţină turcă, dar o vorbea cu dificultate. Însă după câteva pahare cu vin, pe măsură ce seara curgea, dispăruse orice barieră lingvistică. Se simţeau bine împreună. Discutară despre toate, câte în lună şi în stele. Inevitabil, discuţia ajunse la războiul care cuprinsese Europa şi la condiţiile cumplite în care trăiau. Ferit îşi împărtăşi părerile despre atitudinea crudă şi inumană a germanilor faţă de evrei. El însuşi ascunsese câţiva prieteni de la universitate, turci evrei, în apartamentul său. Fiindcă le era frică să meargă la consulat, mersese el în numele lor şi completase formularele de cerere.

Tarik povesti cum salvase şi el nişte evrei din mâinile Gestapoului. Muhlis le spuse cum o doamnă bătrână îl sărutase pe Tarik în maşină tot drumul către consulat, drept mulţumire că o salvase. Râseră cu toţii.

Şi Evelyn avea de povestit. Auzise lucruri îngrozitoare despre ce se întâmpla în lagăre. Îi spusese logodnicul unei prietene. Fiindcă fusese pro-german, i se dăduse permisiunea să ducă provizii în lagăre, cu o camionetă. În timpul incursiunilor, vorbise cu cei care lucrau acolo şi aflase despre cumplitele atrocităţi săvârşite. Fusese, firește, sfârşitul vederilor lui pro-germane.

Evelyn, Ferit, Muhlis şi Tarik discutară până târziu în noapte, cu glasurile uşor tulburate de vinul băut. Poveştile cumplite îi făcură să cadă de acord că bieţii oameni aveau nevoie de ajutor. Îşi promiseră să facă tot ce puteau pentru asta.

— Voi faceţi deja tot ce puteţi, spuse Ferit, dar în felul nostru, facem şi noi puţinul care ne e la îndemână.

— Într-adevăr? Ce vrei să spui? Aţi creat o asociaţie? O organizaţie?

— Nu chiar, răspunse Ferit, ridicându-se de lângă Tarik şi pornind radioul. Răsuci cadranul până când găsi un post cu muzică. Şi astfel, discuţia luă sfârşit. Când Muhlis, după ce răsucise iar cadranul, reuşi să dea de muzică de dans, dispoziţia lor se schimbase.

După ce musafirii plecară, Tarik şi Muhlis făcură ordine şi se retraseră în camerele lor. Tarik se întinse pe pat, cu mâinile la ceafă. Era aproape beat, dar fericit.

Colegul lui de apartament, Muhlis cel cu diaree verbală, adusese categoric puţină culoare în viaţa lui.

ANKARA

Sabiha stătea într-un fotoliu, cu picioarele pe scăunel, în cabinetul doctorului Sahir, încercând să se relaxeze.

— Aşteptăm, ca de obicei, până când sunteţi pregătită, spusese el. Nu vorbiţi, vă rog, înainte de asta! Staţi comod şi relaxaţi-vă! Lăsaţi-vă gândurile să vină! Dacă vreţi, pot să vă pun muzică. Ştiu că vă place muzica clasică. Am aici concertul pentru pian de Brahms. Vreţi să îl ascultaţi?

— Da, vă rog.

Doctorul Sahir luă în mână discul cel negru, îl şterse cu grijă de praf şi îl puse la gramofon. După câteva scârţâituri, Sabiha auzi primele note ale concertului. Închise ochii şi ascultă muzica pe care o ştia atât de bine. O ajută se relaxeze, ca şi cum ar fi adormit pe jumătate. Auzea vocea doctorului, dar nu era sigură de unde venea. Nu din faţa ei, cu siguranţă. Stătea în spatele ei sau mergea prin cameră? Vorbea puţin, apoi asculta şi, din când în când, punea întrebări.

— Vă amintiţi ziua când s-a născut sora dumneavoastră?

— Aproape... ca într-un vis. Aveam cam doi ani, doi ani şi jumătate. Nu pot spune că îmi amintesc clar.

— Dormeaţi în aceeaşi cameră?

— Nu, Selva a dormit în camera mamei, cam un an.

— Probabil că asta v-a înfuriat.

— Desigur! Îmi tot lua din ce era al meu...

— E o formă firească de gelozie, cei mai mulţi copii simt asta când li se naşte un frate.

— Nu cred! La mine a fost altfel. Îmi amintesc momente când voiam să o omor.

— Haideţi...

— Poate nu să o omor, dar categoric au existat momente când voiam să moară. Când a făcut pojar, de exemplu, şi pe mine m-au trimis de acasă, fiindcă nu voiau să mă molipsesc şi eu.

— Şi unde v-au trimis?

— La bunica din partea tatei. Fiindcă cealaltă bunică venise la noi, să aibă grijă de sora mea, când starea ei s-a agravat. Ţin minte că mi-au spus să mă rog pentru Selva, înainte de culcare. M-am rugat, dar nu ca să se facă bine. M-am rugat să moară.

— Vă simţeaţi abandonată?

— Şi încă cum! Aveam doar şase ani, voiam să stau cu familia mea, chiar şi cu riscul de a face pojar!

— Şi ce s-a întâmplat mai departe?

— Mai departe... Selva s-a simţit rău de tot. Cam când eu mă rugam să moară, vreau să spun. I-au trimis veste bunicii mele şi ea l-a luat pe bunicul şi au plecat în grabă amândoi. Au rămas acolo toată noaptea. Mi-a fost frică şi am plâns încontinuu. Apoi, am început să mă rog mult de tot ca sora mea să se facă bine.

— Şi s-a făcut.

— Da, slavă Domnului, dar recunosc că am fost bântuită de remuşcări şi m-a durut multă vreme după aceea. Întotdeauna m-am simţit vinovată faţă de ea din cauza asta.

— Au existat şi alte asemenea situaţii?

— Nu chiar ca asta. Dar cred că am avut sentimente copilăreşti, când creşteam.

— Povestiţi-mi!

— Uneori, mă înfuriam pe ea şi îmi doream să i se întâmple lucruri îngrozitoare.

— De exemplu?

— Ştiu eu... Odată, când a primit rolul principal într-un spectacol la şcoală, am considerat că rolul mi se cuvenea, de fapt, mie. În fond, eram mai mare decât ea. Era dreptul meu.

— Şi de ce i-au dat rolul ei?

— Fiindcă era înaltă ca un vrej. Era un rol de băiat.

— Şi?

— Mi-am dorit să se îmbolnăvească şi să nu poată să joace la premieră. Ningea în ziua aceea şi totul era alb în jur. Şi, ca să vezi, a căzut şi şi-a rupt mâna!

— Chiar aşa? Incredibil! Şi ce aţi făcut?

— Mi-a părut rău. Mă mustra conştiinţa. Fireşte, nu i-am spus nimănui. Dar voiam să îmi găsesc liniştea, aşa că am devenit sclava ei până şi-a revenit.

— I-aţi spus ce simţeaţi?

— Am vrut. Chiar foarte tare. Dar n-am putut. Oricum, nu m-ar fi crezut. E foarte naivă şi e tot timpul bine intenţionată. Crede că o iubesc foarte tare.

— Dar o iubiţi, nu?

— Da, foarte tare. Însă cred că am fost geloasă pe ea toată viaţa.

— Ascultaţi-mă, Sabiha Hanim, toţi primii născuţi au asemenea sentimente când copiii mai mici se bucură de mai multă atenţie decât ei. Sunt geloşi când trebuie să împartă dragostea părinţilor. Dar treptat, pe măsură ce cresc, aceste sentimente dispar.

— Se poate, dar eu simt încă urmele. Nu ştiu să spun exact, dar parcă aş avea conştiinţa vinovată. Mi se pare că i-am influenţat viaţa, din cauza crizelor mele ilogice de gelozie.

— Nimeni nu este atât de puternic, încât să influenţeze complet vieţile altora.

— Nici măcar nişte primi născuţi cumplit de geloşi?

— Nici vorbă! Deci credeţi că toţi primii născuţi sunt geloşi?

— Nu asta aţi spus?

— E ceea ce cred eu. Voiam să ştiu ce credeţi dumneavoastră.

— Vă împărtăşesc părerea. Cred că toţi primii născuţi sunt o pacoste.

— De ce?

— Fiindcă sunt vicleni şi capabili de tot felul de intrigi! Încearcă să manipuleze vieţile celor născuţi după ei, fiindcă vor toate jucăriile, toate hainele, toată dragostea

numai pentru ei.

— Toţi primii născuţi? Vreţi să spuneţi şi băieţi, şi fete?

— Nu ştiu cum sunt băieţii. Poate sunt altfel.

— De aceea nu vă plac fetele care sunt primele născute? Ce credeţi?

— Ascultaţi muzica asta, domnule doctor! Simţiţi entuziasmul? Ta, tata, taa... Ce concert magnific! Întotdeauna mi-am dorit să cânt bine la pian. Aveţi, cumva, vreunul dintre concertele de Beethoven? întrebă Sabiha, mişcându-şi mâinile ca un dirijor.

— Promit să vă pun Beethoven la următoarea întâlnire. Cum vă simţiţi acum? Nu v-aţi mai relaxat?

— Ba da, categoric! Vă asigur că e prima dată când am recunoscut ce simt faţă de Selva. Nu aş fi putut face asta în faţa nimănui altcuiva. Dar dumneavoastră sunteţi altfel. Dumneavoastră înţelegeţi, nu-i aşa? Sunteţi ca un duhovnic pentru mine, domnule doctor. Când mă aşez pe scaunul ăsta, încep să mărturisesc totul şi mă relaxez.

— Mă bucur să aud asta.

— Mai era cineva căruia puteam să-i fac confidenţe. Un prieten. Era singurul om cu care puteam să vorbesc despre anumite lucruri. Dar nu cum vă vorbesc dumneavoastră, fireşte.

— Şi ce s-a întâmplat cu el?

— A fost detaşat la Paris şi a plecat.

— V-a părut rău?

— Foarte tare! Era singurul meu prieten în oraşul ăsta.

— Deci, când a plecat, v-aţi folosit de somnifere.

— Aşa e! Dar cred că n-o să mai am nevoie să iau câte două, ca să pot să dorm. Cel puţin aşa simt.

— Inşallah.

— Şi asta, datorită dumneavoastră, domnule doctor. De câte ori vă vizitez, mi se pare că vă apropiaţi tot mai mult de tumoarea cea rea din capul meu. Cred că, până la urmă, o să găsiţi locul, o să faceţi puncţie, o să iasă tot puroiul de acolo şi eu o să-mi revin.

— Nu, Sabiha Hanim, nu eu o să fac asta. Dumneavoastră faceţi totul. Se poate, într-adevăr, să ne fi

apropiat de „tumoare”, cum aţi numit-o, fiindcă m-aţi ajutat. Dar mă tem că încă nu am găsit locul precis. Însă veţi veni la mine în continuare şi, când o să-l găsim, ne vom da seama împreună ce a cauzat-o şi apoi va fi sarcina dumneavoastră să faceţi puncţia. Dar nu am ajuns încă acolo.

— Cum spuneţi dumneavoastră, răspunse Sabiha. Deci săptămâna viitoare, Beethoven. Promiteţi?

— Promit.

Sabiha se ridică uşor, căscând. Simţea că se clatină, de parcă tocmai ar fi coborât de pe un vapor. Doctorul Sahir îi ţinuse mâna puţin cam mult, când se salutaseră la uşă, sau i se păruse?

Când ieşi din clădire, vântul rece aproape că o plesni peste faţă. Nu voia să ia un taxi, aşa că merse pe jos până acasă. Doctorul Sahir... Doctorul... Sahir... Ce om extraordinar! Putea să îi citească în suflet ca într-o carte deschisă! Să îi citească în suflet... Sufletul ei... Merse către casă ca o somnambulă.

În seara aceea, stând la masă când lua cina cu familia, Sabiha continua să viseze cu ochii deschişi. Fazil Reşat Paşa ieşise din spital cu zece zile înainte şi acum li se alăturase, în sfârşit, la cină.

— Ce s-a întâmplat cu scumpa mea fiică? întrebă el. Pari îngrijorată.

— Sunt foarte obosită, tată. Am mers mult pe jos azi.

— Nu trebuia să mergi pe jos pe vremea asta! O să răceşti! exclamă Leman Hanim.

— Mă ajută să merg pe jos, mamă, mă face să mă simt mai bine.

— De fapt, cred că ai nevoie de o vacanţă, Sabiha, spuse Macit încântat. Nu pot să promit nimic momentan, dar m-am trecut pe lista celor care vor liber la următoarea sărbătoare naţională, pe 23 aprilie. E la mijlocul săptămânii, aşa că, dacă la minister colegii mei se vor descurca fără mine, poate reuşim să mergem undeva, doar noi doi, ce spui?

— Mai e mult până în aprilie.

— Aşa e, dar trebuia să-i înştiinţez din timp.

— Şi unde ai vrea să mergem? E război peste tot în Europa, spuse Sabiha.

— Nu mă gândeam la Europa.

— Dar atunci unde?

— Mă gândisem că ar fi plăcut să mergem la casa mătuşii mele din Gebze. E minunat acolo primăvara! Am putea face lungi plimbări împreună. Fireşte, dacă nu se întâmplă nimic drastic la minister.

— Nu cred că pot. Cum ştii, am programări la medic.

— Mai e mult până în aprilie, sunt sigur că până atunci o să termini şedinţele.

— Pot să vin şi eu cu voi, tati?

— Poftim, spuse Sabiha, poţi să o iei pe Hülya cu tine. Plecaţi în vacanţă împreună, iar eu îmi continui şedinţele.

— Doamne, câte şedinţe! exclamă Leman Hanim.

Sabiha îşi spintecă mama din priviri.

— Vă asigur că mă ajută foarte mult. Deja mă simt mai bine.

Macit îşi privi soţia uluit. Îşi amintea încercările fără număr de a o convinge să meargă la psihiatrul recomandat de doctorul Celal.

— Am înţeles bine, nu vrei să mergi în vacanţă? Nu te plângeai tu că te simţi ca în cuşcă la Ankara şi că nu avem niciodată ocazia să fim împreună?

— De ce trebuie să transformi mereu lucrurile în ceartă, Macit? întrebă Sabiha.

— Nu pot să cred că ai spus asta! Eu provoc certuri?! Ajută-mă, Doamne, să nu-mi pierd cumpătul!

— Tati, tati, hai să mergem noi, te rog! Dacă mama nu vrea să meargă la ţară... Pe 23 aprilie e Ziua Copiilor, oricum am vacanţă!

— Trebuie să ţii cont de şcoală, micuţa mea. Nu ai liber decât o zi, nu poţi să lipseşti mai mult. Aranjasem asta pentru mama ta, credeam că schimbarea de aer o să-i facă bine.

— Dar tati, din cauza războiului, vacanţa de vară începe anul ăsta pe 14 aprilie! Ai uitat?

— Doamne, ai dreptate. Uitasem complet! Am fost aşa preocupat să aflu unde vor lovi germanii şi ce vor ruşii de la noi, că am uitat complet. Îmi pare rău, îngeraşule. În cazul ăsta, putem merge cu toţii în vacanţă. Cu voia Domnului, şi bunicul o să se simtă mai bine, ca să vină şi el, şi bunica. Mergem toată familia. O să luăm trenul, spuse Macit, căutând din priviri aprobarea soţiei sale.

— De-ajuns, ai vorbit mult prea mult despre asta, Macit, răspunse Sabiha. Şi oricum, mai e până atunci, o să ne gândim când se apropie momentul.

Când părinţii Sabihăi se retraseră în camera lor, Leman Hanim începu să-l critice pe Macit.

— Jur că nu-l înţeleg pe omul ăsta! Înainte, se plângea că Sabiha nu merge la doctor. Şi acum, când biata fată spune că se simte mai bine, el vrea să întrerupă terapia şi să meargă în vacanţă la Gebze! Tocmai la Gebze! Ce fel de vacanţă poţi să ai acolo, printre vaci şi găini? De neînchipuit!

MARSILIA

Selva se gândi multă vreme lângă telefon, înainte să decidă că era mai bine să poarte această discuţie faţă în faţă. Avea să îl ia pe Fazil şi să meargă la consulat personal. Bănuia că, dacă acolo era obişnuita coadă, ca femeie cu copil avea să i se acorde întâietate. Şi oricum, Rafo nu voia ca Selva să-l mai lase pe Fazil cu el, fiindcă acum trebuia să se ascundă mereu în depozit. Selva se gândise să-şi facă mai întâi programare, prin intermediul secretarului armean, dar se răzgândi. Dacă secretarul ar fi refuzat-o, nu ar mai fi putut să meargă deloc. Odată ce luase hotărârea, căută în dulap ceva potrivit cu care să se îmbrace. Ştia că o femeie bine îmbrăcată putea deschide multe uşi, dar nu avea nimic care să o ajute în sensul acesta.

În final, hotărî să îşi ia din nou haina verde şi eşarfa Hermes de mătase, precum şi poşeta din piele de crocodil pe care Sabiha insistase să i-o dea şi pe care o scoase de la fundul şifonierului. Îl înveli bine pe Fazil, îl luă în braţe şi plecă. Înainte să meargă în staţia de autobuz, se întrebă dacă să îi spună lui Rafo unde se ducea, dar ştia că el ar fi căutat să o facă să se răzgândească. I-ar fi zis că soarta unor copii necunoscuţi nu era treaba ei şi că, în vremurile astea, fiecare trebuie să îşi poarte singur de grijă. Nu era bine să ceară favoruri pentru alţii, când se putea ca, în final, să aibă ea însăşi nevoie de ele. Ar fi îndemnat-o să nu forţeze limita relaţiilor cu consulatul.

Staţia de autobuz, de obicei aglomerată, era aproape pustie acum. Oamenii din Marsilia se obişnuiseră să rămână acasă, dacă nu era absolut nevoie să iasă.

Îşi găsi un loc în faţă, îl aşează pe Fazil la geam şi se aşează lângă el. De îndată ce autobuzul porni, controlorul veni la ea.

— Un bilet până la Avenue de Prado, vă rog, spuse Selva.

— Două bilete.

— Nu, doar unul.

— Ocupaţi două locuri, doamnă.

— Dar autobuzul e aproape gol, nu vedeţi?

— Nu contează, ocupaţi două locuri.

Selva îl luă pe Fazil la ea în poală.

— Poftim, acum ocup doar unul.

— Dar aţi mers deja până acum ocupând două locuri.

— E o glumă?

— Vi se pare că glumesc? Voi, escrocii, sunteţi toţi la fel.

— Ce vreţi să spuneţi?

— S-o lăsăm baltă, plătiţi-mi un bilet şi gata.

— Vă purtaţi aşa fiindcă am urcat în autobuz dintr-o zonă unde stau mulţi evrei. Vă anunţ că, în primul rând, nu sunt nici evreică, nici franţuzoaică, lucru evident din accentul meu. În al doilea rând, sunt de origine germană şi nu doar atât, dar am şi prieteni, cum se spune, în cercurile înalte. Am prieteni apropiaţi în Gestapo. Credeţi-mă, o să plătiţi pentru asta. Cum vă numiţi?

— Nu sunt obligat să vă spun numele meu.

— Nu contează, am reţinut numărul de pe uniforma dumneavoastră şi voi nota şi numărul autobuzului, după ce cobor.

Controlorul se îndepărtă, dar Selva continuă.

— Aşteptaţi, n-am plătit biletul.

— Nu mai plătiţi nimic şi suntem chit.

— Dacă nu încasaţi banii, va trebui să depun plângere contra dumneavoastră, la administraţie.

Controlorul o privi dispreţuitor şi îi dădu un bilet, pe care Selva îl puse în buzunar. Când ajunse la destinaţie, trecu pe lângă controlor şi spuse:

— Cred că meritaţi tot ce vi se întâmplă cu ocupaţia asta. Domnul vă pedepseşte pentru că sunteţi aşa

aroganţi!

Când coborî din autobuz, Selva simţi că îi tremurau picioarele. Se aşeză pe banca din staţie ca să se liniştească. Bine că Fazil nu ştia încă să vorbească, aşa că nu putea să-i spună tatălui său ce se întâmplase.

Când ajunse la consulat, Selva obosise deja, după ce îl dusese atât pe Fazil în braţe. În faţa clădirii de lemn era, ca de obicei, o mulţime de oameni. Hotărî să o ocolească şi merse direct la poartă, unde sună la sonerie. Acelaşi cavas al consulatului veni şi, recunoscând-o pe Selva, îi zâmbi fiului ei.

— Aş vrea să vorbesc cu domnul Kender, spuse ea.

— Presupun că aveţi programare.

— Aş fi venit dacă nu aveam?

— Mergeţi, vă rog, sus, la secretarul său!

— Mulţumesc, ştiu drumul, spuse Selva, lăsându-l jos pe Fazil.

Mama şi fiul urcară scările de mână. Secretara fu uimită să o vadă pe Selva.

— Ce s-a întâmplat, doamnă? Sper că nu e nimic în neregulă cu actele dumneavoastră.

— Nu, totul e în ordine. Am venit la domnul Kender cu o problemă personală. M-ar putea primi câteva minute?

Secretara deschise agenda din faţa ei şi verifică.

— Aş putea să vă las zece minute, între două întâlniri, dar mă tem că trebuie să terminaţi repede.

— Foarte repede, promit.

— Băieţelul e fiul dumneavoastră, nu? Ce copil drăguţ!

— Da, este.

— Cum te cheamă, tinere?

— Fafa... Fafa... gânguri Fazil.

— Fazil. I-am pus numele după tatăl meu.

Ţinându-l pe Fazil în braţe, Selva se aşeză pe scaunul de lângă biroul secretarei, la fel ca la vizita anterioară. Nu ştia cât timp trecuse, fiindcă se gândea în continuare cum să înceapă discuţia. Brusc, îl văzu pe Nazim Kender, aşa înalt cum era, stând în faţa ei. Se ridică imediat. Consulul o privi nedumerit.

— Selva Hanim, ca să vezi! Nu ştiam că aveţi programare.

— La drept vorbind, nu aveam. Speram să mă puteţi primi, dacă aveţi puţin timp liber.

— Văd că aţi venit cu băieţelul dumneavoastră. S-a întâmplat ceva?

— Da.

Nazim Kender îşi întrebă secretara la ce oră avea următoarea întâlnire şi apoi se întoarse către Selva.

— Din fericire, consulul italian întârzie întotdeauna. Dar sper că înţelegeţi, când vine următorul oaspete...

— Voi pleca imediat, îl întrerupse Selva. Apoi, întorcându-se către fiul ei, spuse:

— Aşteapt-o aici pe mami, scumpule! Ignoră protestele lui Fazil şi îl urmă pe Nazim-bei, care îi ţinea deschisă uşa biroului său. Consulul merse apoi la birou şi se aşeză, dar Selva rămase în picioare.

— Ştiu că avem foarte puţin timp, aşa că trec direct la subiect. Vreau să îi ajutaţi pe copiii unei vecine de-ale mele. Au treisprezece şi cincisprezece ani. Nu sunt turci, părinţii lor sunt din Liban. Dar cred că au dreptul la fel de mult ca şi fiul meu să trăiască. Aţi putea să le daţi şi lor acte?

— Selva Hanim! Vă daţi seama că îmi cereţi să fac ceva ilegal?

— Îmi dau. Dar nu vă cer să faceţi ceva inuman. Şi oricum, ce a mai rămas legal în lumea asta? Până şi dreptul nostru la viaţă e la voia Gestapoului.

Selva căută în geantă, scoase fotografia de la Camilla Afnaim şi i-o lăsă pe birou.

— Ei sunt copiii pe care vă rog să îi salvaţi. Am venit azi aici, riscând să mă daţi afară, fiindcă eu cred categoric că au dreptul să trăiască. Vă mulţumesc că nu aţi refuzat să mă primiţi.

Se auzi un ciocănit la uşă şi secretara băgă capul şi spuse:

— A venit oaspetele dumneavoastră, domnule consul.

Selva puse pe birou, lângă fotografie, două certificate pe

care scrisese numele Sami Naim şi Peri Naim.

— O să o sun pe secretara dumneavoastră luni şi o să vin să iau certificatele, dacă nu ne puteţi ajuta. Promit că nu o să vă mai deranjez, domnule Kender.

— Vă daţi seama că, dacă în timpul călătoriei, cineva află că aceşti copii nu sunt turci, nu vor suferi doar ei consecinţele? O să am eu însumi probleme serioase.

— N-o să afle nimeni, sunt sigură. O să încep chiar astăzi să îi învăţ turcă eu însămi. O să ştie suficient ca să poată vorbi între ei, vă garantez.

— Nu pot să vă promit nimic.

Selva părăsi încăperea. Fazil stătea pe jos, jucându-se cu bucăţile de hârtie pe care le scosese din coş. Se lăsă lângă el, puse hârtiile înapoi în coş şi îi mulţumi secretarei. Apoi, ea şi fiul ei coborâră demn scările, mână în mână.

Când ieşiră de la consulat, Selva abia dacă reuşi să se uite la bieţii oameni care aşteptau la nesfârşit, plini de speranţă, afară.

— Doamne, îşi spuse ea, unde pe pământ aş putea merge ca să îmi cruţ fiul de asemenea suferinţe? Mai există, oare, vreun colţ pe lumea asta unde oamenii trăiesc fără să-i chinuiască pe alţii?

PARIS

Tarik se simţi destul de mulţumit de sine, în timp ce-şi lega noua cravată. Nici măcar nu îşi dădu seama că fluiera, până când nu se surprinse în oglindă cu buzele ţuguiate, fredonând „Lili Marlene”. I se făcu jenă şi se opri. Se întrebă de ce era aşa de fericit.

Femeia era unguroaică. Blondă, cu ochii verzi, exact genul lui. Nu ştia franţuzeşte prea bine şi vorbea cu accent, ceea ce îi convenea lui Tarik, fiindcă, deşi franceza lui se îmbunătăţise, era încă departe de a o vorbi perfect şi îi plăcea să fie el vioara întâi. Însă cel mai mult îl neliniştea perspectiva că nu va găsi despre ce să discute cu Margot, cât vor fi împreună.

Până atunci, singura femeie din afara familiei lui cu care discutase între patru ochi fusese Sabiha. Cu ea nu avusese nicio problemă să converseze, şi pentru că aproape întotdeauna vorbea ea, iar el doar asculta şi răspundea din când în când. După ce o invitase pe Margot să ia cina în oraş, se tot întrebase dacă nu cumva de asta era obsedat de Sabiha. Fiindcă nu se simţise niciodată stânjenit să rămână singuri sau să discute cu ea.

Muhlis i-l prezentase lui Margot. Ea era prietenă cu iubita lui, lucrau împreună la o fabrică de medicamente. Ieşiseră toţi patru de câteva ori la film şi la teatru şi o dată luaseră cina împreună.

Cu o săptămână în urmă, Muhlis îl întrebase dacă îi plăcea Margot, iar el răspunsese că da.

— În cazul ăsta, de ce nu o inviţi într-o seară la cină?

— Crezi că ar accepta?

— Dacă n-o întrebi, n-o să ştii.

Aşa că o întrebase, iar fata se învoise. Muhlis alesese restaurantul şi le făcuse rezervare. Tarik nu fusese prea convins la început, dar treptat ajunsese să îi placă ideea.

— Ce poţi să discuţi toată seara cu un om pe care nici nu-l cunoşti? îl întrebă el pe Muhlis.

— Cum adică, n-o cunoşti? N-am ieşit cu toţii, împreună, de mai multe ori?

— Asta era altceva, nu eram singuri.

— Povesteşte-i despre ţara ta! Întreab-o despre familia ei! Spune-i că e frumoasă. N-o călca pe picioare, dacă dansezi cu ea, şi sărut-o, când o conduci acasă.

— Ce?!

— Sărut-o, prietene, sărut-o! Femeilor le place să fie sărutate.

— Pe buze, vrei să spui?

— Presupun că nu strică să fii precaut. Încearcă să o săruţi întâi pe obraz, pe urmă poţi să mergi mai departe. Vreau să-mi povesteşti tot, când te întorci!

— Nici vorbă!

— Pe Allah, ce gentleman! Păcat că n-am o soră, să ţi-o prezint. Nu mi-aş face nicio grijă dacă ar ieşi cu unul ca tine.

Discuţia lor fu întreruptă în clipa aceea de o secretară care intră să îi aducă lui Tarik un comunicat. Tarik i-l dădu la rândul său lui Muhlis, schimbând brusc subiectul.

— Lasă asta, înapoi la treabă! Uite un mesaj codat, de la ambasada noastră. Decodează-l, te rog!

Muhlis ieşi din cameră şi se întoarse după câteva minute, cu mesajul decodat.

— Tarik-bei, conţine câteva instrucţiuni care o să te mulţumească. „Potrivit raportului din 15 decembrie 1942, evreii turci care au documente valabile nu pot fi ţinuţi în lagăre de concentrare. În eventualitatea unor asemenea situaţii, le vom oferi, fireşte, protecţia noastră. Aceste instrucţiuni trebuie aduse la cunoştinţa poliţiei. Orice raport detaliat despre asemenea cazuri va fi trimis autorităţilor competente.” Sunt instrucţiuni primite de la ambasadorul nostru.

Tarik respiră uşurat.

— Ştiam că aşa ceva ar fi imposibil, dar tot mă temeam că ne vor spune să nu ne amestecăm, răspunse el. Acum pot sta liniştit.

— Atunci, ai ce sărbători în seara asta, comentă Muhlis, făcându-i cu ochiul.

Tarik se purtă ca şi când n-ar fi observat. Nu era adeptul unei familiarităţi prea mari la birou.

Stăteau la una din mesele acoperite cu feţe albe, la braseria Lipp. Tarik comandă o sticlă de Chateauneuf-du-Pape, vin recomandat elogios de Muhlis.

— Prietena ta a zis că îţi place vinul roşu, îi spuse el lui Margot. Sincer vorbind şi eu îl prefer.

Nu ştia că, la sfârşitul serii, avea să-i adreseze multe invective în gând lui Muhlis, fiindcă îi recomandase un vin atât de scump.

Tarik îşi făcuse griji degeaba, Margot era o fată vorbăreaţă. Amândurora le era dor de ţările lor natale, aşa că acestea fură principalul subiect de discuţie. Încercară să facă paralele între unguri şi turci. La un moment dat, Margot spuse:

— Turcia e singura ţară din Europa care încearcă să-i ajute pe evrei. Faceţi asta fiindcă ţineţi la oameni în general sau aveţi vreo legătură anume cu ei?

— Noi am încercat să-i ajutăm încă din secolul al XV-lea, aşa că se poate spune că e o tradiţie. În 1492, când regele spaniol Ferdinand i-a alungat pe evrei din Spania şi le-a luat tot ce aveau, sultanul otoman le-a oferit adăpost în ţara lui, permiţându-le să-şi practice în voie religia, să-şi vorbească limba şi să facă negoţ. Le-a alocat zone întregi din oraş.

— Serios? De ce?

— Probabil era un sultan care se gândea la viitor. După aceste întâmplări, evreii au fost cei mai credincioşi supuşi otomani. Nu au încercat să-şi înjunghie gazdele pe la spate, precum celelalte minorităţi.

— Nu ştiam că legătura voastră cu evreii e atât de

veche.

— Foarte veche. De fapt, acum câţiva ani cercetam ceva şi am găsit un firman, un vechi edict imperial, dat de Mahomed el Fatih, cuceritorul Constantinopolului. Prin acel edict, imediat după cucerire, în 1453, el invita toţi evreii care trăiau în ţara lui să se stabilească în oraşul care este acum Istanbul.

— Oare de ce? Fiindcă evreii sunt deştepţi şi buni negustori?

— Se poate, Margot. Nu ţin minte cine a spus că evreii sunt precum seminţele risipite de vânt. Cultivă pământul pe care ajung. Se poate ca Mahomed Cuceritorul să fi gândit la fel. Şi mai e un lucru pe care creştinii europeni par să nu-l înţeleagă. Pe noi nu ne-a deranjat niciodată să trăim la un loc cu alte religii şi neamuri. Nu ne-a incomodat. Nu am fost ca germanii, care se pretind arieni puri. Secole întregi, Anatolia a fost un mozaic de neamuri şi credinţe. Urfa, de exemplu, care pe vremuri se numea Edessa, era un oraş unde au prosperat şi creştinismul, şi islamismul.

— De ce spui „au prosperat”, la trecut?

— De la proclamarea republicii, am devenit cu toţii mai naţionalişti. Şi mozaicul acela s-a destrămat. Au rămas mai ales turcii musulmani. Şi noi am fost nevoiţi să punem pe primul loc originea şi religia.

— Patriotismul nu e ceva rău.

— Sigur că nu. Dar când se aprinde, sfârşeşti având problemele pe care le avem noi azi. Slavă Domnului că ne-am păstrat toleranţa faţă de alte religii şi după ce am devenit naţionalişti!

— Ştiţi, monsieur Tarik, eu am mai avut contacte cu Turcia.

— Serios? Cum anume?

— Fabrica la care am lucrat în ţara mea exporta medicamente în Turcia. Mai ales sulfamidă.

Chiar dacă lui Tarik subiectul nu îi era familiar, îşi aminti vag că, atunci când englezii încetaseră multe exporturi, inclusiv pe cel de medicamente, Turcia se

aprovizionase din Ungaria, mai ales cu atebrină, medicament folosit contra malariei.

— Vedeţi, spuse el, e clar că ţările noastre ne-au luat-o înainte în privinţa cooperării.

Toate neliniştile lui Tarik în privinţa întâlnirii se spulberaseră. Când chelnerul le aduse felurile principale, Margot nu se putu abţine să nu privească farfuria lui Tarik cu superioritate. Friptura ei era aproape crudă, în timp ce a lui era prăjită bine.

— Nu vă place friptura în sânge? întrebă Margot.

— Nu sunt leu, răspunse Tarik, declanşând o discuţie despre obiceiurile culinare din ţările lor. Tarik recunoscu că îi era foarte greu să se obişnuiască să mănânce melci. Legumele făcute cu usturoi erau mâncarea lui preferată în Franţa, dar tânjea după dolmasul de acasă, făcut în ulei de măsline.

Margot se plânse că nu găsise încă la Paris un local care să facă gulaş adevărat, mâncarea ei ungurească preferată. Către finalul cinei, Margot se aplecă peste masă.

— Şi ce metode folosiţi ca să îi salvaţi pe evrei? Aţi reuşit să-i scoateţi pe unii dintre ei din Franţa?

Terminaseră vinul de ceva vreme. Tarik nu comandase o altă sticlă, fiindcă se temea că nu va avea bani să plătească. Când Margot îi puse întrebarea, Tarik se înnegură brusc. Mai bine că nu comandase o a doua sticlă. Cine era femeia asta care stătea la masă cu el? Vreo spioană, poate, care încerca să-i smulgă informaţii?

— Ce tot spuneţi?! exclamă Tarik cu duritate. Ce v-a făcut să întrebaţi asta? Nu le dăm paşapoarte decât celor care pot dovedi că sunt cetăţeni turci, atât! Că rămân apoi aici, pleacă sau cer vize pentru alte ţări nu ne mai priveşte!

— Dar cum au ajuns unii dintre ei să nu aibă paşapoarte?

De-ajuns, se gândi Tarik. Mă chestionează despre acelaşi subiect, de când am venit. Ori e de la poliţie, ori e spioană! Apoi rosti cu voce tare:

— Există evrei turci care s-au stabilit în Franţa. Se pare

că nu s-au îngrijit să îşi reînnoiască paşaportul turcesc. Aşa că, după ce depun cererea, noi le prelungim valabilitatea, atât!

— Şi de ce credeţi că n-au făcut asta până acum?

— Poate nu au vrut să călătorească în străinătate. Nu ar fi posibil? Familia mea, de exemplu, nu a călătorit niciodată, deci nu a avut nevoie de paşapoarte.

— Şi cât durează să obţii un paşaport?

Dispoziţia lui Tarik se schimbase complet. Îi făcu semn chelnerului să aducă nota, fără ca măcar să îşi întrebe invitata dacă nu voia şi cafea.

— Fiecare caz e diferit. Trebuie să facem cercetări în ţară, deci depinde cât durează până primim răspuns.

Achită nota şi plecară de la restaurant cu un taxi. Tarik îi dădu şoferului adresa lui Margot. Pe drum, nu vorbiră aproape deloc, iar Tarik se posomorâse. Când taxiul ajunse la destinaţie, coborî din maşină şi o conduse pe Margot până la uşă.

— Nu vreţi să intraţi, să beţi o cafea? întrebă ea.

— Mulţumesc, dar e târziu. Rămâne pe altă dată, spuse Tarik şi dădu mâna cu fata, înainte să se întoarcă la taxi. După ce ea intră în casă, îi plăti taximetristului şi merse restul drumului pe jos, în aerul răcoros al nopţii. Încercă să îşi aducă aminte despre tot ce discutaseră în seara aceea.

— Nătărăul de Muhlis! El mi-a adus-o pe cap!

Tarik se trezi destul de târziu. Când intră în bucătărie, Muhlis lua deja micul-dejun.

— Pe cine vedem? Cum se simte Excelenţa Sa în dimineaţa asta? Pare că ai stat până târziu aseară, nu te-am văzut niciodată trezindu-te la ora asta. Cred că mi-ai urmat sfatul!

— Care sfat?

— Să săruţi fata înainte să-i spui „la revedere”.

— Dacă aş fi în dispoziţie bătăuşă, ţi-aş trage un pumn în nas.

— Ce irascibil suntem! Ai început deja s-o ocroteşti pe

micuţa unguroaică?

— Ce vrei să spui?

— Te-am întrebat doar dacă ai sărutat-o şi te-ai şi simţit jignit!

— Spune-mi ceva: cât de bine o cunoşti pe fata asta pe care mi-ai adus-o pe cap?

— Nu m-am „coucher avec”, jur! Nici măcar n-am sărutat-o, Tarik.

— Lasă glumele!

— La drept vorbind, n-o prea cunosc. E prietenă cu Jeanne. Într-o zi, când ne-am întâlnit la o cafenea în Montparnasse, a venit şi ea şi te-am sunat să ni te alături. Nu ţii minte? Deci o cunosc exact de când o cunoşti şi tu. Acum îmi spui ce s-a întâmplat?

— Nu mi-a plăcut ce mă tot întreba.

— Despre ce?

— De exemplu, dacă scoatem ilegal evrei din Franţa. Şi despre cum eliberăm paşapoartele şi cum stabilim cine poate să le primească. Mi-a pus o mulţime de întrebări. Nu m-am simţit deloc în largul meu. Nu mi-a plăcut.

— Atunci, trebuia să nu-i răspunzi.

— Nu asta era ideea! Mă întreb dacă nu e spioană.

— Ce?!

— Sau agentă de poliţie.

— De unde ţi-a venit ideea asta?!

— Gândeşte-te, am salvat atâţia oameni din mâinile poliţiei! Ar fi aşa de mirare să ne urmărească?

— Dar nu suntem singurii implicaţi, nu? Şi Hikmet face asta, şi Selahattin, în Rodos, şi Nazim, la Marsilia...

— Şi ce? Probabil că îi urmăresc şi pe ei.

— Cu alte cuvinte, aseară ai luat cina cu Mata Hari, asta vrei să spui?

— Nu sunt sigur. Dar dacă e aşa, tu eşti responsabil că m-ai implicat!

— Haide...

— Şi nu e tot! Ştii cât a costat vinul pe care mi l-ai recomandat aşa insistent? Să nu te aştepţi să mai cumpăr nici măcar o bere în casa asta, până la sfârşitul lunii!

— Toate lucrurile bune pe lumea asta costă.

— Pentru cine îşi permite!

— Uite cine vorbeşte! De luna asta ai fost avansat viceconsul! Nu e de ajuns? Cât despre fată, lasă totul în seama mea, o să încerc să aflu câte ceva de la Jeanne, când ne întâlnim.

— Nici nu se discută! Să nu spui nimic! Ai înrăutăţi şi mai mult lucrurile. Dacă bănuielile mele sunt adevărate, asta e, ce a fost a fost. Iar dacă mă înşel, o să ne facem de râs.

Tarik luă ceaşca de cafea din mâna lui Muhlis şi îl privi drept în ochi.

— Lucrurile sunt serioase, Muhlis. Îţi vorbesc ca superior al tău. Ai înţeles? Niciun cuvânt!

— Da, *mein Kommandant,* răspunse Muhlis. Dar, spune sincer, ai sărutat-o sau nu?

MARSILIA

Samuel şi Perla încercau să citească din caiete, cu voce tare.

A venit iarna. Astasi e foarte rese. Noi am rasit.

— Nu, copii, nu e corect. Ascultaţi cu atenţie! „Astăzi e foarte rece.” Astăzi”, nu „astasi”. „E foarte rece”. „Rece”, nu „rese”. Haideţi, încă o dată!

Băiatul cu ochii ca alunele se străduia din răsputeri.

— Noi am rasit.

— Nu „rasit”, „răcit”. Spune „c” şi apoi „i”, ca în „ceai”.

— Ce... Cit... Răcit!

— Bravo! Vezi? Dacă încerci, poţi. Trebuie să ştiţi doar vreo cincizeci de propoziţii şi promit că o să vă învăţ. Acum e rândul tău, Perla. Nu Perla, cum am spus?

— Peri.

— Bravo, foarte bine! Şi pe tine cum te cheamă, Samuel?

— Sami.

Selva se uită la însemnările din caietul ei, continuând să-i înveţe pe copii.

— Vreau să notaţi următoarele cuvinte turceşti, precum şi ce înseamnă. Trebuie să le ştiţi pe dinafară. „Ekmek” – „pâine”; „peynir” – „brânză”; „çay” – „ceai”; „kahve” – „cafea”; „gece” – „noapte”; „abla” – „soră mai mare”; „abi” – „frate mai mare”; „tuvalet” – „toaletă”; „mutfak” – „bucătărie”; „oda” – „cameră”. Gata, de ajuns.

Stăteau cu toţii în jurul mesei, acasă la Selva. Trecuseră cincisprezece zile de când lăsase certificatele de naştere ale copiilor la Nazim Kender. Începuse să le dea lecţii chiar de a doua zi după ce fusese la consulat. Nu telefonase încă să întrebe de paşapoarte, dar era hotărâtă

ca Sami şi Peri să îi mulţumească domnului Kender în turcă pentru ele, dacă le primeau.

— Te-ar fi sunat, dacă hotărau să le dea acte, comentase Rafo.

— Şi m-ar fi sunat să merg după certificate, dacă hotărau să nu le dea.

— Of, Selva... Nu înţeleg, iubito, de ce te amesteci în treburile altora. Şi noi suntem imigranţi, s-ar putea să avem nevoie de ajutor.

— Noi avem paşapoarte, Rafo.

— Dar nu putem pleca.

— Fiindcă trebuie să trecem prin iad, ca să plecăm!

— Haide, scumpo, recunoaşte! Am plecat din Istanbul în oprobriul tuturor, nu ne putem întoarce cu coada între picioare, aşa că ne găsim tot felul de scuze ca să nu plecăm, spusese Rafo râzând. Nu aş fi vrut să ne întoarcem, dar, la cum stau lucrurile, va trebui să ne călcăm pe mândrie, de dragul fiului nostru. Asta, fireşte, dacă povestea cu trenul se adevereşte.

— Trebuie să-ţi spun ceva, Rafo.

— Pe cine ai mai încercat să salvezi?

— Pe nimeni! Dau lecţii de turcă. Ca să nu aibă probleme pe drum. Asta, dacă pleacă.

— Dacă începi din nou să predai, mai bine te-ai limita la engleză.

— Nu înţelegi. Le-am propus să le dau lecţii gratis.

— Nu ştiu ce să spun, Selva. Eşti incredibilă! Ce rost are să-i înveţi turcă?

— În caz că o să poată lua trenul şi...

— Selva! Nu-mi spune că le-ai vorbit despre tren!

— Nu pot să cred că tu vorbeşti aşa, Rafo! Cât te-ai schimbat de când am venit aici! Tu poţi să te salvezi, dar cu ceilalţi cum rămâne? Să stea aici şi să moară?

— Ascultă, Selva, tu vorbeşti aşa numai fiindcă nu ai fost nevoită niciodată să priveşti moartea în ochi. Când e în joc viaţa ta, trebuie să te gândeşti în primul rând la tine, altfel nu supravieţuieşti!

— Iartă-mă, poate că îmi scapă ceva. Aminteşte-mi, de

câte ori ai privit tu moartea în faţă?

— N-am privit-o, dar am frica de moarte în sânge. Moartea îmi bântuie neamul de mii de ani.

— Întocmai! De-asta mă străduiesc să-i salvez pe cei ca tine!

— Nu ar trebui să te simţi tu responsabilă, iubito. Nu ţara ta le vrea vieţile şi averile.

— Nu fac asta fiindcă mă simt vinovată! O fac fiindcă sunt om. Te rog, nu încerca să mă opreşti!

Copiii cărora Selva le spunea acum Sami şi Peri îşi terminaseră lecţia, aşa că se pregăti să primească următorul grup. Erau unsprezece bărbaţi şi femei, pe care Camilla îi adusese la ea. Toţi, nepoţii unor evrei turci, care nu aveau nicio legătură cu Turcia. Încă de când Tarik o sunase de la Paris să-i spună că peste câteva luni s-ar putea să plece un tren către Edirne, Selva îşi asumase misiunea de a-i învăţa pe cei care aveau paşapoarte turceşti şi ar fi putut, aşadar, să plece cu trenul respectiv, suficientă turcă, încât să nu se dea de gol. Deşi o rugaseră ei înşişi să îi înveţe, Selva se jena să le predea alfabetul turc unor adulţi şi să-i pună să repete propoziţii de şcoală primară.

— Cumpără-mi o carte, tată! Aruncă-mi mingea! „Tut” – „Prinde!” „Koş” – „Fugi!” „Git” – „Pleacă!” „Gel” – „Vino!” „Söyle” – „Spune!” „Al” – „Ia!” „Ver” – „Dă!” „Kaça?” – „Cât?” „Nerede?” – „Unde?” „Nasil?” – „Cum?”

Camilla nu stătea lângă ceilalţi, ci rămânea liniştită în colţ, în timp ce Selva preda. Îşi folosise toată energia ca să îşi salveze copiii, aşa că nu mai îndrăznea să ceară ceva pentru ea însăşi.

— Dacă ar reuşi să ajungă la Istanbul... Pe urmă ar putea merge în Palestina. Dacă reuşim să ne salvăm copiii, soţul meu şi cu mine n-o să mai luptăm. O să ne acceptăm soarta. Am văzut şi am făcut destule în viaţă, cu bune şi cu rele. Trebuie să ne mulţumim cu asta.

— Nu îndrăznesc să sun la consulat, Camilla, îi spusese Selva. Ştiu ce frustrant trebuie să fie pentru tine, dar ai răbdare. Cred că m-ar fi căutat până acum dacă nu ar fi

vrut să le dea paşapoarte.

— Fă aşa cum crezi că e bine, răspunsese Camilla. Se apropiaseră mult după acea primă întâlnire, când văzuseră ce făceau cei de la Gestapo. După ce ofiţerii plecaseră, cele două femei se îmbrăţişaseră cu ochii în lacrimi. Selva sunase la farmacie.

— Au plecat, Benoit. Rafo poate să iasă din depozit.

Chiar dacă nu lua parte la lecţii, Camilla îşi dădu seama că învăţase câteva cuvinte. De exemplu, că „çay" însemna „ceai". Fiindcă, de câte ori veneau elevii, Selva îi întreba în turcă dacă voiau ceai. Învăţase şi diferenţa dintre literele „ç" şi „ş". De fapt, astăzi mersese chiar mai departe, uimindu-i pe toţi când spusese „Un ceai, te rog!" în turcă. Întreaga clasă o aplaudase.

Selva termină lecţia puţin mai devreme, fiindcă micul Fazil avea o febră uşoară şi trebuia să aibă grijă de el. Elevii plecară, câte doi-trei, la intervale de zece minute, ca să nu atragă atenţia. Camilla plecă ultima, pupând-o pe Selva pe obraz.

— Mai ai răbdare încă puţin! îi spuse Selva.

După ce închise uşa, merse în dormitor şi văzu că Fazil aproape adormise. Merse la fereastră, să-i facă, la fel ca întotdeauna, cu mâna Camillei. În timp ce aştepta ca ea să iasă din clădire, observă brusc o furgonetă oprind în faţa farmaciei. Din ea ieşiră câţiva bărbaţi cu banderole SS. Alergă la telefon şi formă numărul farmaciei. Când Benoit îi auzi vocea, spuse:

— Aţi greşit numărul, şi trânti receptorul.

Selva se repezi înapoi la fereastră şi îi văzu pe soldaţi târându-l pe Rafo. Deschise fereastra şi începu să ţipe, cât de tare putea:

— Domnilor! Soldaţi! Daţi-i drumul, el e turc! Daţi-i drumul, am spus! Are actele aici, uitaţi-vă! Rafo!

Vântul îi acoperea vocea. Alergă în dormitor şi luă actele lor, din sertarul de la noptieră. Când ajunse la etajul trei, se întâlni cu Camilla, care urca în grabă, cu răsuflarea tăiată. O apucă de mână.

— Nu te duce, Selva! Gândeşte-te la copilul tău! o

imploră.

Selva o împinse şi se repezi pe scări, sărind câte două-trei trepte deodată. Când ajunse la ieşire, privi în urmă şi o văzu pe Camilla, ţinându-se după ea.

— Întoarce-te, te rog, la Fazil! Pentru numele Domnului, nu-l lăsa singur!

Dintr-o singură mişcare, Selva descuie uşa şi o deschise. Camilla o încuiase din interior cu câteva clipe mai devreme. Se repezi şi traversă strada, fără să se uite dacă venea ceva. Două maşini frânară brusc, iar şoferii îi strigară câteva înjurături.

Furgoneta se pregătea să plece, când Selva ajunse lângă farmacie. Tânăra alergă şi ciocăni în parbrizul şoferului. Acesta nici măcar nu se obosi să o privească. Văzând că nu reuşeşte nimic, Selva izbi cu pumnii în uşa închisă a furgonetei, ţipând cât o ţineau puterile:

— Rafoooo! Mă auzi? Coboară şi spune-le că eşti turc! Rafooo!

Furgoneta porni brusc şi Selva căzu. Cineva vru să o ajute să se ridice.

— Mulţumesc, mă descurc, spuse ea în franceză, în timp ce se ridica. Era murdară de noroi din cap până în picioare. Benoit o îmbrăţişă strâns. Era alb ca varul.

— Vino în farmacie, Selva! Uite cum arăţi, nu sta aşa în frig!

Îndată ce intrară, Benoit puse pe uşă semnul cu „Închis”.

— Uite, te-ai julit la picior când ai căzut. Stai să-ţi curăţ rana şi să-ţi dau cu iod!

— Nu, Benoit, du-mă imediat la consul!

— Eşti plină de noroi, Selva! Spală-te măcar pe mâini!

— Nu e timp de pierdut!

— Ce rost are să mergi aşa, în grabă? N-o să trimită pe nimeni nicăieri, până mâine.

— Trebuie să aflăm unde l-au dus, Benoit! Haide, grăbeşte-te! Unde ţi-e maşina?

— În spate, răspunse el confuz.

— Mergi odată şi adu-o!

Benoit stinse lumina şi ieşiră amândoi.

— Mai repede, Benoit! îl imploră Selva.

— Aşteaptă o clipă, să închid.

În timp ce Benoit merse pe aleea din spate, să aducă maşina, Selva se sprijini de vitrina farmaciei, acoperindu-şi faţa cu mâinile, în timp ce plângea. Când auzi maşina apropiindu-se, îşi şterse lacrimile cu dosul palmei şi privi în sus, la fereastra apartamentului ei. Silueta Camillei se vedea în spatele perdelei, ca o apariţie tristă.

În faţa consulatului nu era nimeni, când Selva coborî din maşină şi alergă către poartă. Sună la sonerie cu o mână, iar cu cealaltă bătu, în acelaşi timp. Brusc, auzi pe cineva târşâindu-şi picioarele. Cavasul se uitase să vadă cine era şi o recunoscuse pe Selva. Deschise şi întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

— Trebuie să vorbesc cu domnul consul Kender.

— Consulatul e închis acum.

— Dar trebuie să-l văd neapărat!

— A plecat de vreo jumătate de oră.

— Atunci, trebuie să vorbesc cu altcineva. Viceconsulul...

— Nu e nimeni aici, au plecat toţi acasă.

— Atunci, daţi-mi adresa locuinţei domnului Kender.

— Îmi pare rău, nu se poate.

— Pentru numele Domnului, vă implor! Trebuie neapărat să-l văd!

— Vă rog, nu-mi faceţi probleme! Nu am voie să dau adresa domniei sale. Oricum, ce e? Ce s-a întâmplat?

— L-au ridicat pe soţul meu! răspunse Selva, cu atâta disperare în voce, încât, deşi o văzuse doar de trei ori până atunci, cavasului i se făcu milă.

— Cine l-a ridicat? Şi unde l-au dus?

— Gestapoul!

— Gestapoul?! Trebuie să fie o greşeală.

— Vă rog, pe tot ce vă e mai drag pe lume, ajutaţi-mă să-l găsesc pe domnul Kender!

— Nu vorbiţi aşa! spuse cavasul.

— Vă implor!

— Ei bine... Din câte ştiu, domnul Kender avea o întâlnire cu cineva la cafeneaua de la Grand Hotel de Louvre. Ar trebui să fie acolo, dacă nu şi-a schimbat planurile.

Selva îi apucă mâna şi încercă să o sărute.

— Nu, vă rog... spuse omul, retrăgându-şi degetele.

Femeia se repezi înapoi în maşină şi îi spuse lui Benoit:

— Porneşte! Mergem la Grand Hotel de Louvre et de La Paix! Grăbeşte-te, te rog!

În cafeneaua din holul hotelului Grand Hotel de Louvre, Nazim Kender lua ceaiul cu ataşatul comercial de la ambasada Italiei şi cu soţia acestuia. Cum stătea cu spatele la uşă, nu o văzu pe femeia care se repezise înăuntru cu iuţeala vântului, îndreptându-se direct către el. În clipa când observă privirile aproape speriate ale invitaţilor lui, era deja faţă în faţă cu Selva. Afară se făcuse frig şi ploua, dar ea nu purta pardesiu. Fusta pepită şi puloverul pe gât şiroiau. Selva căzu în genunchi în faţa lui Nazim Kender şi îi apucă mâna strâns.

— L-au ridicat pe soţul meu, spuse ea cu voce răguşită. Cei de la Gestapo l-au scos cu forţa din farmacie. L-au urcat într-o furgonetă şi l-au luat! Vă rog, găsiţi-l! Salvaţi-l pe Rafael, vă implor! Am adus toate actele, am tot aici. Paşaportul lui, certificatul de naştere, permisul de rezidenţă...

Consulul se ridică.

— Vă rog, Selva Hanim, ridicaţi-vă!

Selva rămase în genunchi şi îi cuprinse picioarele cu braţele.

— Vă rog, salvaţi-mi soţul înainte să-l ducă de-aici!

— Ce se întâmplă? întrebă ataşatul italian. Soţia lui părea dezgustată de imaginea acestei femei şleampete care se agăţa de genunchii consulului.

— Vă rog, Selva Hanim, ridicaţi-vă!

Selva încercă să se ridice, dar nu reuşi. Puterile o părăsiseră. Îşi simţi genunchii moi şi se prăbuşi. Chiar atunci, Benoit, care parcase maşina, intră pe uşă şi o văzu căzută la pământ.

— Ce i-aţi făcut?! îl întrebă pe consul.

— A leşinat, răspunse Nazim Kender.

Oamenii de la celelalte mese începuseră să se adune în jurul lor.

— Mă ocup eu de ea. Vă rog, mergeţi şi vedeţi ce puteţi face! îl imploră Benoit. Fireşte, în caz că puteţi face ceva.

— Dumneavoastră cine sunteţi?

— Asocia... prietenul lui Rafael Alfandari. Lucrează la mine la farmacie.

— Când s-au întâmplat toate astea?

— Nu demult. Am mers imediat la consulat şi de acolo am venit direct aici.

— Ştiţi unde l-au dus?

— Nu sunt sigur, dar mi s-a părut că vorbeau între ei ceva despre gară.

— Poftim?! Adică îl duc din Marsilia?

— Cred că sunt şi alţii cu el. Unul dintre soldaţi i-a spus lui Rafo să nu se zbată şi l-a ameninţat că o să-i pară rău dacă se întârzie din cauza lui.

Nazim Kender se aplecă şi ridică actele pe care Selva le scăpase pe jos.

— O las pe Selva Hanim în grija dumneavoastră, domnule, spuse consulul şi, după ce le ceru scuze italienilor, se repezi afară.

— Vă rog, faceţi loc! le spuse Benoit celor din jurul lor. Doamna a leşinat, o să-şi revină îndată.

— Scandalos! Ce se întâmplă? vru să ştie italianca.

— Luaţi, vă rog, persoana aceasta de aici! ordonă un chelner în uniformă neagră.

O doamnă în vârstă sugeră să fie chemat un doctor.

— Sper că nu e însărcinată, murmură ea.

Sub ochii privitorilor nedumeriţi, Benoit o scoase pe Selva în stradă. Aerul rece o făcu să-şi revină.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea.

— Ai leşinat. Te duc acasă.

— Dar consulul? Şi Rafo?

— Nu-ţi face griji! Consulul a luat actele şi a plecat imediat. Sunt sigur că va face tot ce trebuie. Tu nu mai ai

cum să-l ajuţi. Trebuie să mergi acasă şi să aştepţi.

Selva îl rugă pe Benoit să o lase jos din braţe. Îi tremurau genunchii, îşi simţea capul vâjâind şi se sprijinea de braţul prietenului ei.

— Cred că-mi vine rău, Benoit.

— Încearcă să rezişti, te rog, până ajungi acasă!

Selva merse către maşină clătinându-se şi ţinându-se de braţul lui Benoit.

VAGONUL FRICII

Când Nazim Kender coborî din taxi în faţa consulatului, văzu cu uimire o mulţime de oameni înghiontindu-se în faţa porţii. Era ciudat, programul de lucru se terminase, în mod normal nu ar fi fost nimeni acolo. Se grăbi către poartă.

Halim, cavasul consulatului, dădea din mâini, încercând să le explice ceva oamenilor care ţipau. Când îl văzu pe consul, se grăbi către el şi spuse:

— Se pare că i-au urcat în tren şi i-au dus din oraş.

Cincisprezece-douăzeci de oameni se repeziră către Nazim Kender, agăţându-se de braţele şi picioarele lui.

— Încetaţi! Ce s-a întâmplat? întrebă consulul perplex. Fiindcă femeile plângeau, nu reuşea să-i audă pe cei care încercau să-i explice.

— Faceţi loc! strigă cavasul. Domnul consul pierde timp din cauza voastră.

Oamenii se opriră imediat.

— I-au ridicat! Le-am zis că sunt turci, dar n-au vrut să asculte! explică un bătrân cu ochii în lacrimi.

— Unde i-au dus? întrebă consulul.

— La gara Saint Charles.

— Daţi-mi voie să trec, trebuie să iau din birou actele necesare, spuse Nazim Kender, alergând în clădire. Se întoarse după scurtă vreme, cu un dosar în mână.

— Are cineva de aici maşină? întrebă el.

— Am eu! răspunse un tânăr.

— Aduceţi-o imediat!

— E acolo, lângă poartă, veniţi!

Tânărul alergă înainte şi deschise portiera Citroënului.

Apoi urcă la volan, gata să pornească. Oamenii înconjuraseră maşina. Unii băteau în parbriz, alţii încercau să deschidă portierele. Halim, cavasul, îşi făcu loc prin mulţime.

— Vin cu dumneavoastră.

— Atunci, urcă!

Halim reuşi cumva să urce pe bancheta din spate.

— Nu avem timp de pierdut! Mergi direct la gara Saint Charles! spuse consulul.

Mica maşină porni ca săgeata, printre oamenii adunaţi.

Pe vagonul din care se auzeau ţipete, plânsete şi vaiete, se vedea o plăcuţă cu următoarea inscripţie: ACEST VAGON POATE ADĂPOSTI 20 DE VITE ŞI 500 KG DE NUTREŢ. Nazim Kender îi ignoră pe ofiţerii germani care patrulau prin preajmă şi merse direct către vagon. Cam optzeci de femei şi bărbaţi erau înghesuiţi înăuntru şi se înghionteau încercând să ajungă la marginile de lemn, cu actele în mână, ţipând după ajutor. În marea de zgomote, consulul încerca să-şi dea seama ce spuneau. Apoi, auzi pe cineva care, în mod clar, îl recunoscuse, strigând în turcă.

— Cei mai mulţi avem paşapoarte turceşti, dar cei din Gestapo nu înţeleg!

Dându-şi seama că nu era timp de pierdut, Nazim Kender merse direct către clădirea gării, urmat îndeaproape de cavas.

— Vreau să vorbesc cu superiorul dumitale, imediat! îi spuse el soldatului de la uşă. Un ofiţer german veni şi se opri exact în faţa lui.

— Vă grăbiţi? întrebă el.

— Da, foarte tare. Se pare că s-a făcut o greşeală. Câţiva cetăţeni turci au fost arestaţi şi se află în vagon, iar trenul e gata de plecare. Trebuie să îi daţi jos imediat.

— Nu s-a făcut nicio greşeală.

— Am în acest dosar lista cu cetăţenii mei. Putem să o strigăm.

— Nu vă deranjaţi.

— Vă garantez că o să plătiţi din plin îmbarcarea cetăţenilor turci în acest tren!

Ofiţerul german smulse dosarul din mâna lui Nazim Kender şi se uită peste lista pregătită de consul.

— Ăştia sunt turci?! Alhadef Jak, Alhadef Izi, Alfandari Rafael, Anato Josef, Franco Lili, Kalvo Luna, Menaşe İsak, Soriano Moris... Dacă ăştia nu sunt evrei, atunci eu nu ştiu cine sunt! exclamă el, agitând dosarul în faţa consulului. Nazim Kender i-l smulse din mână.

— Da, sunt turci! Majoritatea practică, probabil, credinţa evreiască, dar sigur sunt şi creştini şi musulmani printre ei! Iar potrivit ţării mele sunt turci, indiferent de religia lor! Sunt cetăţeni turci!

Ofiţerul în uniformă era pe cale să răspundă, dar se răzgândi auzind fluierul locomotivei. Ridică din umeri, îi întoarse spatele consulului şi intră în clădire. Trenul se pusese în mişcare.

Nazim Kender privi neajutorat în direcţia ofiţerului. O clipă, vru să meargă după el, dar trenul începea să prindă viteză. În clipa următoare, începu să alerge către vagoane, îl împinse pe soldatul care încercă să-l oprească şi sări în tren. Halim fugea şi el, chiar în spatele consulului, şi rămăsese aproape fără răsuflare, când apucă mâna pe care Nazim Kender i-o întinsese. Puse un picior pe scară şi se ridică spre vagon. O fracţiune de secundă, fu cât pe ce să cadă, dar cei dinăuntru îl traseră de umeri, către ei.

Soldatul pe care îl împinsese consulul alerga acum, dădea din mâini şi striga, încercând să-i atragă atenţia ofiţerului care intrase în clădirea gării. Acesta se întoarse şi privi frustrat către locomotiva în mişcare. Nu mai putea face nimic. Trenul prinsese viteză şi mergea tot mai repede, scuturându-i din ce în ce mai tare pe oamenii înghesuiţi în el.

Nazim Kender şi cavasul Halim se uitau unul la celălalt nevenindu-le să-şi creadă ochilor. În ce se amestecaseră? Ce avea să se întâmple?

Dar nu existau răspunsuri. Nazim Kender sărise în tren fără să se gândească. Curajul lui izvorâse, poate, dintr-un sentiment de revoltă şi furie, sau poate din impetuozitatea

tinereţii. În timp ce trenul se îndepărta în viteză de gara Saint Charles, începu să conştientizeze gravitatea situaţiei şi să se teamă de urmări. Dar nu mai exista decât o soluţie acum: să termine ceea ce începuse. Ca orice om de onoare, avea să lupte până la capăt. În fond, nu era consulul la Marsilia al marii Republici Turce? Toţi oamenii sărmani din tren se aşteptau ca el să îi salveze. Nu putea să arate că îi era frică. Nu putea să dea înapoi. Avea să rămână cu ei, până la capăt.

— Ştiţi unde ne duc? întrebă Halim.

— De mult tot vrei să ajungi la Paris, nu? Ei bine, acolo mergem. Şi închipuie-ţi, mergi gratis! Cavasul vru să râdă, dar nu-i venea. Se afla într-un vagon de animale, înghesuit printre oameni care stăteau ca sardelele. Nu era nimic de râs. Bărbatul de alături, un om în vârstă, făcuse pe el de frică. Mirosul de urină se răspândise în vagon. Toţi cei care ţipaseră şi urlaseră înainte ca vagonul să plece nu mai scoteau acum un sunet. În afară de ţiuitul roţilor de tren, când atingeau şinele, şi de vâjâitul vântului printre crăpăturile vagonului, nu se mai auzea nimic. Părea că toţi amuţiseră.

— Aşa trebuie să sune frica, îşi spuse consulul.

Strania tăcere fu întreruptă de vocea răguşită a unei femei, cu siguranţă fumătoare înrăită. În ochii injectaţi i se citea groaza.

— Unde ne duc? întrebă ea.

— Cred că la Paris, doamnă, răspunse Nazim Kender, în timp ce femeia se străduia să-şi facă puţin loc. În final, reuşi să se ridice, apucând mâna unui tânăr, care se întinsese să o ajute.

— Sunt consulul turc. Cei dintre dumneavoastră care au cetăţenie turcă ar putea ridica, vă rog, mâna?

Cam cincizeci de mâini se ridicară îndată.

— Înţeleg. Voi face tot ce pot ca să-i ajut pe cetăţenii turci, dar mă tem că nu pot face nimic pentru ceilalţi. Îmi pare sincer rău.

O fată ţipă şi leşină în clipa următoare. Se auziră şi câteva plânsete înăbuşite.

— Domnule consul, spuneţi, vă rog, că şi noi suntem turci! strigă un bărbat. O să ne luăm cetăţenia turcă şi o să vă fim sclavi până la moarte!

— Nu există sclavi în Turcia, domnule, ci doar cetăţeni. Puteţi, categoric, să depuneţi cerere pentru cetăţenie când veţi fi eliberaţi. Dar mă tem că nu am autoritatea necesară să vă declar cetăţeni turci pe loc.

— Nu ne condamnaţi la moarte, vă rugăm!

— Salvaţi-ne şi pe noi!

— Să ne înţelegem: nu spun că voi putea să îi salvez nici măcar pe cetăţenii turci. Spun doar că voi face tot ce pot. De-asta sunt aici, cu dumneavoastră, în vagon. Câţi aveţi actele asupra dumneavoastră?

Halim numără mâinile ridicate. Cei mai mulţi nu le aveau, fuseseră arestaţi pe neaşteptate.

— E mai uşor în cazul celor care au vreun act asupra lor. Dar ceilalţi... Dintr-odată, cineva ţipă în spatele vagonului:

— Moare! Doamne, soţul meu moare!

— E vreun doctor aici? Vă rog, e vreun doctor?

Un tânăr încerca să îşi facă drum către oamenii aşezaţi. Un bătrân de vreo şaptezeci de ani zăcea întins pe jos, cu capul la pieptul soţiei sale şi cu picioarele întinse peste cei din jur. Avea chipul pământiu şi asudat.

— Vă rog, daţi-mi voie să trec...

— Sunteţi medic?

— Sunt farmacist. Daţi-mi voie...

Tânărul îi desfăcu gulerul bătrânului şi vru să îi ia pulsul.

— Faceţi puţin loc! Puteţi să vă daţi mai în spate? Are nevoie de aer. Vă rog, faceţi-ne puţin loc!

— De ce nu-l ducem la marginea vagonului? Acolo e mai mult aer.

— Nu, nu-l mişcaţi! Să nu facă infarct! Are cineva vreo pastilă la el?

— Faceţi loc! strigă cineva.

— Ce noroc are! Mai bine să moară aici, decât în mâinile germanilor! spuse o altă voce.

— Daţi-vă puţin mai în spate! Numai puţin. Aşa.

Cei din jurul bătrânului se străduiau cât puteau să se mişte, dar fără prea mari rezultate. Erau optzeci de oameni acolo, înghesuiţi în spaţiul conceput pentru 20 de vite. Rafael Alfandari privi în jur disperat. Nu putea decât să calmeze pacientul. Îi şterse broboanele de transpiraţie de pe frunte cu batista şi încercă să-şi închipuie ce ar fi făcut tatăl lui în asemenea împrejurare. Îşi aminti ce spunea acesta mereu:

— Moralul! Trebuie să-i ridici moralul! E foarte important pentru pacient. Omul trebuie să simtă că inima lui e în stare să lupte cu moartea.

— E doar un atac de panică, nu e infarct, spuse el cu voce sigură. Trebuie să staţi liniştit, vă rog. Relaxaţi-vă şi inspiraţi adânc! Nu simţiţi nicio durere în piept, nu? Sunt sigur că deja v-aţi mai revenit, se vede după culoarea feţei. Relaxaţi-văl

Un alt bărbat reuşi să treacă, sărind peste cei din jur. În mână ţinea o pastilă.

— Am mereu aşa ceva la mine, fiindcă sufăr cu inima. Puteţi să o luaţi.

— Şi dacă veţi avea nevoie şi dumneavoastră?

— Oricum o să murim, răspunse bărbatul. Nu sunt cetăţean turc.

Vagonul se cufundă în întuneric, odată cu lăsarea nopţii. Pasagerii pierduseră orice noţiune a timpului. Nu ştiau de când călătoreau. Nu se mai auzeau decât rugăciuni. Oamenii se rugau încontinuu, cu voce tare sau în gând. În vagon se simţea prezenţa morţii. Consulul şi cavasul vorbeau fără întrerupere, în şoaptă, încercând să îşi dea seama cum şi unde se va sfârşi călătoria lor. Nazim Kender îi dădu lui Halim toate monedele pe care îl avea în buzunare.

— Ţine-le şi, dacă trenul opreşte undeva, caută un telefon şi sună la consulatul nostru de la Paris, cât timp vorbesc eu cu şeful gării. Explică-le situaţia şi cere să ia măsuri imediat! Trebuie să contacteze neîntârziat ambasadele noastre de la Berlin şi Vichy.

— Şi dacă nu oprim, domnule?

— Atunci, o să faci la fel la Paris.

— Dar la consulat nu e nimeni mai devreme de 9 dimineaţa.

— Ştii numărul lui Hikmet Özdöğan?

— Nu, îmi pare rău. Ştiu doar numărul de la consulat, dar cum ziceam, acolo n-o să răspundă nimeni la ora asta.

— Eu îi ştiam numărul. Cum era? Poate mi-l amintesc. Dacă da, trebuie să-l ţii minte şi să-l suni cât de repede. Sunt sigur că el o să poată face ceva. Eu o să discut cu şeful de gară cel puţin jumătate de oră.

— Nicio grijă, o să-l sun pe domnul consul. Fireşte, dacă vă amintiţi numărul.

— La Marsilia ştie cineva că suntem în trenul ăsta?

— Nu cred. Toată lumea de la consulat plecase deja.

— Eu eram la ceai cu ataşatul italian. Sigur şi-a dat seama că s-a întâmplat ceva îngrozitor. Poate va face cercetări.

— Eu cred, domnule, că doamna aceea turcoaică... Ştiţi dumneavoastră, care a venit să vă vadă, cu băiatul ei. Doamna aceea tânără şi înaltă. Ea a ajuns prima la consulat. Sunt convins că n-o să lase lucrurile aşa.

— Dumneata i-ai spus unde eram?

— Păi, domnule...

Trenul se zgudui brusc. Cei care stăteau în picioare căzură, iar cei aşezaţi se loviră unul de celălalt. Roţile se opriseră, cu un scârţâit prelung. Toţi cei din vagon încercau să ajungă la margine, să vadă printre stinghii ce se întâmplase.

— Înapoi! strigă un ofiţer în franceză, dar cu accent german. Apoi sări în vagon şi rămase acolo drept, ca o statuie de bronz, printre oamenii căzuţi. Se ridică şi consulul. Îl depăşea cu câţiva centimetri buni. Rareori vedeai un turc atât de înalt. Ofiţerul german îl măsură din cap până în picioare. Venise, probabil, pe peron aşteptându-se să vadă un domn între două vârste, scund şi corpolent.

Se opriseră, din câte părea, undeva între două gări. Dar

intra destulă lumină în acel vagon al fricii, ca Nazim Kender să vadă uimirea din ochii ofiţerului.

— Dumneavoastră sunteţi consulul turc?

— Da, eu sunt.

Alţi câţiva ofiţeri germani urcară în vagon, împingându-i pe oamenii dinăuntru şi călcând peste ei.

— *Monsieur le consule,* se pare că şeful de gară de la Marsilia a făcut o greşeală gravă. Trenului i s-a dat ordin de plecare înainte să coborâţi din vagon. Vă asigur că responsabilii vor fi pedepsiţi cu asprime. Veniţi cu mine, vă rog! Vă aşteaptă o maşină, o să vă ducă înapoi la Marsilia.

— Vă mulţumesc pentru grijă, dar vă înşelaţi. Şeful de gară de la Marsilia nu a făcut nimic care să merite pedepsit. Am urcat în acest tren din proprie iniţiativă.

— Nu contează, nu trebuia să permită plecarea trenului, cât timp eraţi în el. Pe aici, vă rog, domnule! îi indică el drumul.

— Trebuie să subliniez că acest vagon este plin cu cetăţeni turci. Vreau să ştiu unde îi duceţi. Mai mult, i-aţi urcat cu forţa într-un vagon pentru vite! Vreau o explicaţie!

— Sunt evrei şi sunt duşi către Paris.

— Chiar dacă sunt evrei, toţi sunt cetăţeni turci. Au acte legale care dovedesc asta.

— Repet, domnule, vă rog să coborâţi!

— Să cobor din acest vagon de vite? Vă rog să înţelegeţi că reprezint o ţară care nu tolerează asemenea abuzuri comise faţă de nişte fiinţe umane, din cauza religiei lor. Şi vă spun clar că eu şi ajutorul meu nu vom coborî din tren decât împreună cu aceşti oameni sau ne vom continua călătoria către Paris.

— *Monsieur le consule,* îngreunaţi situaţia. Acesta este un vagon de marfă. Trebuie să coborâţi amândoi. Ne vom ocupa la Paris de cei care au acte turceşti.

— Nu îmi daţi de ales. Se pare că ne e sortit să continuăm cu toţii drumul către Paris, în acest vagon de vite.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Spun că refuz să cobor din acest vagon de vite fără cetăţenii mei.

— Iar eu, repet, spun că trebuie să coborâţi şi să vă întoarceţi la Marsilia cu maşina care vi s-a pus la dispoziţie.

— Atunci, trebuie să repet şi eu: fie coborâm cu toţii, fie ne continuăm cu toţii călătoria.

— În cazul acesta, aţi ales. Preferaţi să mergeţi mai departe, cu evreii, în aceste condiţii.

— Întocmai. Sunt cetăţenii noştri. Fie coborâm cu toţii, fie mergem toţi mai departe.

Ofiţerul german încercă să îl coboare cu forţa pe Nazim Kender, apucându-l de braţe, dar consulul îşi duse mâinile la piept şi le ţinu cu putere.

— Nu v-aş recomanda asta, tinere. Nu faceţi o greşeală ireparabilă. Sunt diplomat şi reprezint o ţară neutră. Am imunitate diplomatică. Dacă ridicaţi mâna, veţi isca un adevărat scandal diplomatic.

— Dumneavoastră aţi iscat deja scandal! spuse ofiţerul german, cu faţa roşie de furie.

— Prevenirea scandalului depinde de dumneavoastră, replică Nazim Kender. Unul dintre pasagerii din acest vagon dezgustător este în vârstă şi a suferit un infarct din cauza supărării. Sunteţi gata să vă asumaţi consecinţele, dacă nu ajunge în viaţă la Paris?

Ofiţerul sări din vagon, rostind printre dinţi ceva în limba lui. Ceilalţi germani îl urmară. Era limpede că nu ştiau franceză şi nu înţeleseseră nimic din ce se întâmpla.

În vagon, nimeni nu scoase nici cel mai mic sunet. În cele din urmă, o voce timidă întrebă:

— Unde suntem?

— Am putea fi undeva lângă Nîmes, răspunse Halim, cavasul.

Nimeni nu avea curajul să se aplece din vagon să se uite, dar Nazim Kender o făcu. Se aplecă şi privi. În afara celor cincisprezece soldaţi germani, aliniaţi cu puşti în mână, peronul părea pustiu. Nu vedea unde erau, căci ceasul din staţie îi acoperea numele gării. Dar încercă să calculeze

unde puteau fi, judecând după ora indicată de ceas.

— Da, suntem undeva între Arles şi Nîmes, spuse el, uitându-se către Halim, spre încuviinţare.

Trenul fusese oprit. Nu venea şi nu pleca nimeni. Toată lumea aştepta neliniştită. Fiecare minut ce trecea părea o oră. Toate privirile erau îndreptate asupra consulului, care rămăsese drept, în picioare, gata să le susţină cauza.

Deodată, se auzi vocea unei femei, dintr-un colţ al vagonului.

— Haide, haide... spuse ea, încurajând doi copii să facă un lucru de care ei se jenau.

— *Monsier le Consule,* strigă femeia, copiii ăştia vor să vă spună ceva.

— Da? întrebă consulul. Ce e?

— Eu, turcă. Eu voi apă. Burta goală. Mie frig. Ce faceţi? Fetiţa care tremura deja izbucni în plâns. Era clar că învăţase propoziţiile în turcă pe dinafară.

— Eşti turcoaică, micuţă domnişoară? întrebă consulul în turcă.

Fata dădu din cap în semn că da.

— Şi cum te cheamă?

— Per... Peri.

Consulul se întoarse către băiat.

— Şi pe tine cum te cheamă?

— Sa... Mă cheamă Sami.

Consulul avu o strălucire. Îi mai văzuse pe aceşti copii, într-o fotografie, amândoi în grădină. Aşa că îi strigă cavasului:

— Uite pe cine avem aici, Halim-bei! Peri şi Sami ai noştri.

Halim privi nedumerit. Încerca să îşi dea seama ce voia să spună consulul, când se auziră paşi pe peron. Se întinse ca să se uite prin despicăturile dintre scândurile vagonului. Ofiţerul cu care consulul vorbise mai devreme se întorcea, cu aceeaşi soldaţi. Nazim Kender aşteptă, ţinând mâinile pe umerii copiilor.

Neamţul nu sări în vagon la fel de sprinten ca înainte. De data aceasta, se ţinu de bara de fier care zăvora

vagonul.

— Deci nu vreţi să coborâţi din tren. Am înţeles bine, *Monsieur le consule!*

— Absolut. Nu cobor.

Ofiţerul german respiră adânc. După câteva clipe de tăcere, spuse:

— Coborâţi! Haideţi, coborâţi!

— Poftim?

— Dacă nu vreţi să coborâţi singur, atunci coborâţi cu toţii!

— Într-adevăr?

— Aşa mi s-a ordonat.

— Întâi să coboare ei. Toţi.

— Toţi sunt turci?

— Unii nu au actele la ei, dar de îndată ce ajungem la Paris…

— AM SPUS SĂ COBORÂŢI! strigă germanul, vizibil înfuriat că trebuia să execute un asemenea ordin.

— Ajutorul meu şi cu mine vom coborî ultimii, spuse consulul, încrucişându-şi braţele la piept. Cavasul era lângă el, stând drepţi de parcă i-ar fi fost ordonanţă.

Oamenii din vagon începură să coboare. Bărbatul care făcuse infarct fu mutat cu grijă. Cei doi copii rămaseră lângă consul, nevrând să se despartă de el. Femeia care îi împinsese să vorbească părea fericită că putuseră dovedi că erau turci, dar nu voia să îi privească direct în ochi, de teama a ce s-ar putea întâmpla în continuare.

— Sunt copiii dumneavoastră, doamnă? întrebă Nazim Kender.

— Nu, sunt mătuşa lor. Eram la cumpărături la piaţă, când ne-au ridicat.

— Haideţi, Peri şi Sami, e rândul vostru, spuse consulul.

Cavasul o apucă pe fetiţă în braţe şi o coborî pe peron. Băiatul sări singur. Consulul părăsi ultimul vagonul, ca un căpitan care îşi abandonează vasul. Cavasul stătea lângă el.

Ofiţerul german se apropie.

— Maşina vă aşteaptă în faţa gării.

— Mulţumesc, dar prefer să mă întorc cu taxiul. Dacă nu vă deranjează, aş fi recunoscător ca maşina să îl ducă pe bătrânul care a făcut infarct.

O femeie îl întrerupse, înainte ca neamţul să poată răspunde.

— Nu, mulţumim mult, ne descurcăm. Dar vă mulţumim oricum.

Ofiţerul german o privi parcă spunând: „Sunteţi nebuni!”, apoi îl salută pe consul, se întoarse şi plecă, urmat de ceilalţi soldaţi. După ce germanii se îndepărtară, un val de entuziasm străbătu grupul. Toţi cei optzeci de oameni îl înconjurară pe Nazim Kender. Voiau să-i sărute mâna sau obrajii şi încercau să-l îmbrăţişeze. Cei care nu se puteau apropia îndeajuns întindeau degetele, cât să-l poată atinge pe umăr sau pe spate, ca pe un sfânt.

— Pentru numele Domnului, nu mă ridicaţi! exclamă consulul. Dar era imposibil să oprească valurile de afecţiune care se revărsau asupra lui. Nimic nu putea descrie recunoştinţa pe care o simţeau cu toţii.

— Vă sfătuiesc ca toţi cei ce nu au cetăţenie turcă să plece să se adăpostească undeva în siguranţă. Întoarceţi-vă cât mai repede! Apoi continuă, căci îi venise un nou gând: De fapt, unde naiba suntem?

— La Arles, răspunse cavasul.

— Cred că trebuie să vină un tren către Marsilia cam peste o oră, completă cineva. Asta, dacă nu a fost anulat.

Nazim Kender şi cavasul părăsiră împreună gara. Mercedesul Benz pe care naziştii i-l pregătiseră consulului era parcat în faţă.

— O fi vreun taxi pe aici? Poţi să te interesezi, Halim?

Se aşeză pe o bancă, în faţa gării, în timp ce cavasul se îndepărta. Într-un colţ al minţii, se întreba dacă totul fusese un vis urât sau chiar se întâmplase. După câteva minute, vocea lui Halim îl aduse la realitate.

— Am găsit o maşină pe lemn. Să o tocmesc?

— Da, plăteşte repede.

Nazim Kender se ridică, trecu încet pe lângă Mercedes şi traversă demn strada.

PARIS

Ferit îşi privi soţia traversând strada şi apoi dispărând în zare. Când Evelyn nu se mai zări, trase perdelele, verifică uşa să fie încuiată şi apoi merse în dormitor. Aruncă grăbit pe jos pătura, cearceaful şi perna, iar apoi pipăi sub saltea până când găsi ce căuta: o ruptură suficient de mare ca să îi încapă mâna. Îşi cufundă braţul adânc, cercetând. Comunicatele erau acolo, undeva în mijloc. Le apucă şi le scoase, iar apoi făcu cu grijă patul la loc. Scutură pernele ca să se umfle şi le puse cum stăteau de obicei. Apoi se aşeză la masa din bucătărie şi scrise un bilet soţiei:

„Iubito,
Merg la un fost coleg din facultate, care stă pe malul celălalt. Nu-ţi face griji dacă întârzii."

Îşi strecură comunicatele sub vestă, ieşi din apartament şi merse către metrou.

De mai multă vreme deja, Ferit făcea parte din Rezistenţă, o organizaţie ilegală ale cărei acţiuni deveniseră tot mai importante în contextul guvernului colaboraţionist de la Vichy. Ferit nu era francez, dar iubea Franţa ca un francez adevărat. Şi, mai important de atât, îl ura pe Hitler.

Fiindcă nu era francez, ceilalţi membri ai comitetului nu îi împărtăşeau planurile privind problemele naţionale. Însă închideau ochii în privinţa activităţii lui cu celule care organizau scoaterea pe ascuns din Franţa a comuniştilor şi a evreilor.

Ferit nu îi pomenise niciodată lui Evelyn de legăturile

sale cu Rezistenţa. Ea ştia că soţul ei se oferise să devină asistentul profesorului său preferat din liceu, care îi fusese şi conducător de teză. Aşa îi explica dispariţia lui în anumite dimineţi, după-amiezi şi seri şi, destul de des, chiar şi noaptea. Profesorul făcea parte din aceeaşi organizaţie, aşa că, se părea, Evelyn nu avea cum să afle adevărul. Ferit reuşise să acţioneze ca intermediar pentru mulţi dintre prietenii lui evrei, eliberându-le paşapoarte ale unor ţări neutre. În ultima vreme, cel mai râvnit paşaport era cel turcesc, fiindcă turcii îşi apărau cetăţenii în faţa Gestapoului. Ferit luase legătura la consulat, prin vechiul său prieten Muhlis. Apoi îl cunoscuse pe Tarik şi testase, discret, terenul, invitându-l la o cafea şi aducând în discuţie subiectul. Putea consulatul să emită paşapoarte şi pentru cei care nu erau turci? întrebase el. Răspunsul fusese clar:

— Aş vrea să am autoritatea să îţi pot răspunde altfel, Ferit. Fiecare prilej de a scăpa un om de la durere şi moarte ne umple de satisfacţie. Dar ştii ce riscuri ne asumăm de câte ori mergem în vreun lagăr sau la vreo secţie de poliţie. În fond, suntem o naţiune cu demnitate şi onoare şi, prin urmare, nu ne putem amesteca în nimic ilegal.

— Deci să renunţ la orice speranţă?

— Da, prietene.

Ferit trase adânc din ţigară şi trimise în sus cercuri de fum.

— Bine, atunci nu o să te mai deranjez pe tema asta.

— Promit să fac tot ce pot ca să te ajut în alte privinţe. Recunosc că îţi respect acţiunile. Şi aş fi de partea ta, crede-mă, dar ca funcţionar guvernamental, nu pot.

— Înţeleg.

— Pot să te întreb ceva, dacă nu te deranjează? Cum ai ajuns să fii implicat în toate astea?

— Orice om cu inimă e implicat. E adevărat, nu vezi francezii pe câmpul de bătălie, dar te asigur că au o organizaţie care acţionează în ilegalitate extrem de eficient. Eu am ajuns să iau parte printr-un prieten de la

facultate. Mă ducea la întâlniri şi, în final, m-am alăturat şi eu Rezistentei.

— Nu te surprinde că francezii nu au luptat cu mai mult curaj?

— Ascultă, Tarik. Sunt sigur că şi tu recunoşti, Parisul e unul dintre cele mai frumoase oraşe din lume. Eu cred că nu au vrut să rişte să fie bombardat.

— E o posibilitate.

Continuară să îşi soarbă cafeaua în tăcere. Stăteau la o cafenea studenţească din Cartierul Latin.

— Vrei să-ţi spun un secret, prietene? întrebase Tarik. Englezii şi americanii nu pot să-l sufere pe De Gaulle. Nu-l înghit deloc. Dacă ar fi fost altcineva care să conducă mişcarea de eliberare, poate că v-ar fi sprijinit mai mult.

— Englezii nu suportă nimic care le-ar putea afecta interesele, spuse Ferit. Iar de Gaulle nu e omul căruia să-i pese de interesele lor. E un individ încăpăţânat şi certăreţ, care consideră orice atac la adresa lui drept un atac împotriva Franţei.

— Între noi fie spus, cred că, dacă v-aţi schimba conducătorul, aţi primi mai mult sprijin din partea englezilor şi chiar şi a americanilor.

— S-a căutat un alt conducător, dar din păcate fără succes. Toţi activiştii din Rezistenţă îl sprijină pe De Gaulle, spuse Ferit. Stai să vezi, sunt sigur că, până la urmă, toţi cei care nu-l plac pe De Gaulle o să-şi înghită vorbele şi o să-l susţină.

— Ce te face aşa sigur?

— Până la urmă, Aliaţii vor fi nevoiţi să invadeze Franţa, ca să câştige războiul. Iar când va veni ziua aceea, vor trebui să recunoască atât Comitetul Naţional de Eliberare, cât şi pe de Gaulle. Fără sprijinul lor, nu ar putea duce la capăt invazia cu succes.

— Cu cât mai repede vine ziua aceea, cu atât mai bine, spuse Tarik. Apoi, cerură nota.

— Sper că nici Muhlis, nici Evelyn nu vor afla de întâlnirea noastră de azi. Pot conta pe tine, nu? întrebă Ferit.

— Sigur că da.

— Mulţumesc.

— Nu te supăra că întreb, dar nu crezi că e o greşeală să-i ascunzi asta soţiei tale?

— Este, dar nu vreau să-şi facă griji. E însărcinată.

— Nu ştiam! Felicitări!

— Şi noi am aflat de curând. N-am spus încă nimănui. Aş prefera să nu dai de înţeles că ştii.

— Înţeleg. Dar să ai grijă, bine? răspunse Tarik şi îşi bătu prietenul pe spate. Eşti abia la începutul responsabilităţilor tale în viaţă. Nu te amesteca în nimic periculos, prietene!

Ferit se gândea încă la discuţia cu Tarik în după-amiaza aceea, în metrou. Cât ar fi vrut să-l fi convins să coopereze! De când îl văzuse prima dată, simţise că poate să aibă încredere în el. Era un om cinstit, foarte muncitor şi deloc lipsit de discreţie. Avea toate calităţile ca să facă parte din organizaţie. Ce păcat că, aşa cum era de aşteptat, Tarik alesese să respecte legile ţării sale! Cu toate acestea, lăsase uşa uşor întredeschisă, când spusese:

— Promit să fac tot ce pot ca să te ajut.

Ferit deveni bănuitor când văzu reflectat în geamul metroului chipul unui bărbat uscăţiv care îl urmărea. Încercă să-l privească mai atent, din spatele ziarului. Când omul respectiv începu să se agite, Ferit se întrebă dacă se dăduse de gol.

„Să cobor la prima staţie?” se gândi el.

Se ridică de îndată ce metroul se opri. Bărbatul coborî, iar Ferit se aşeză la loc. Îşi făcuse griji degeaba.

— Atâtea griji... Nu Gestapoul, ci grijile o să mă omoare!

Grijile îl făceau să-şi spună că ar putea încerca, totuşi, uşa pe care Tarik o lăsase deschisă. Dacă se întâmpla ceva, Tarik era singurul om care ar fi putut face, poate, ca Evelyn să ajungă cu bine la familia lui din Istanbul. Nici Muhlis, prietenul lui de atâţia ani, şi nici altcineva nu ar fi reuşit. Îşi promise că, dacă îşi va îndeplini cu bine misiunea, avea să meargă la Tarik chiar a doua zi

dimineaţa. Dar ce avea să-i spună? Cum avea să apeleze la acest om pe care nu-l întâlnise de mai mult de cinci ori în viaţă? Ce ar fi putut să-i spună? „Ţi-o încredinţez pe soţia mea”? Nici vorbă! Tarik l-ar fi crezut, probabil, nebun. Sau poate că nu. Până la urmă, nu avusese încredere în el să îi spună de legăturile lui cu Rezistenţa, deşi se întâlniseră doar de câteva ori? Iar Tarik nici măcar nu clipise. Nu fusese surprins. Nu îl dezaprobase şi nu încercase să îi dea sfaturi. Da, Tarik era cel de care avea nevoie! Putea să i-o încredinţeze pe soţia lui. *Inşallah,* avea să termine totul azi fără probleme, iar mâine, la prima oră...

Când coborî din metrou, în timp ce mergea către ieşire, Ferit observă o coadă lungă. Femeile erau lăsate să treacă, dar bărbaţii erau puşi să arate actul de identitate. Soldaţii germani îi urcau pe cei găsiţi fără acte sau cu dovada că erau evrei într-un camion care aştepta lângă staţia de metrou.

— Era tot ce-mi lipsea! îşi spuse Ferit, căutându-se agitat prin buzunare. Slavă Domnului, avea actele la el. Respiră uşurat, dar tot îşi făcea griji că trebuia să aştepte la rând. Bine că mergea repede! Blestemaţii îşi făceau treaba rapid şi eficient. Când îi veni rândul, îi arătă atât certificatul de naştere, cât şi pe cel de profesor soldatului cu banderola SS la braţ. Ticălosul privi actele şi spuse:

— Treci!

Ferit luă hârtiile şi le puse la loc, în buzunarul din interior. Merse pe jos câţiva kilometri şi apoi se abătu pe o stradă lăturalnică, intrând într-o prăvălie sordidă, cu ferestre murdare şi rafturi pe jumătate goale. În spatele tejghelei era un bărbat cu un aer foarte plictisit.

— Daţi-mi un *Paris Soir,* spuse Ferit.

— Vreţi şi suplimentul?

— De ce nu, dacă e gratis?

Ferit puse nişte bani pe tejghea.

— Nu aveţi mărunt?

— Nu. Dumneavoastră?

— Pe uşa aceea, jos pe scări şi la stânga, răspunse vânzătorul fără să ridice privirea, continuându-şi

socotelile.

Ferit ieşi pe uşa din fundul prăvăliei, cobori scările şi deschise o altă uşă, din faţa lui. Era acum într-un garaj. Cinci-şase oameni erau adunaţi la o masă mică, în spatele unor maşini.

— Unde ai fost, turcule? întrebă unul dintre ei.

— Îmi pare rău, de-abia am reuşit...

— Stai jos, am primit azi nişte informaţii care s-ar putea să te intereseze.

Ferit luă un taburet din apropiere şi se strecură lângă bărbaţii de la masă.

— Ce informaţii?

— Se pare că turcii fac pregătiri să-şi ducă evreii în Turcia. Ai auzit de asta?

— Nu.

— Sfinte, despre ce vorbeşti cu prietenii tăi de la consulat?!

— În niciun caz nu le zic: „Organizaţia noastră a aflat că vreţi să scoateţi evreii turci din Franţa, e adevărat?”

— Acum o să-i întrebi.

— Bine, îi întreb. Şi dacă e adevărat, ce-i cu asta?

— O să aranjăm să urce în tren şi cei care nu sunt turci.

— Nu vor accepta.

— Ştim.

— Şi?

— Tot o să-i urcăm.

— Cum?

— O să găsim o cale.

— Câţi oameni aveţi în vedere?

— Sunt douăzeci şi opt până acum, dar ar putea fi mai mulţi.

— Ce?! Aţi înnebunit?

— Tu ce zici, turcule, am face tot ce facem, dacă n-am fi nebuni?

— N-ai putut să ne ajuţi cu paşapoartele, aşa că fă măcar asta! spuse bărbatul cu nas coroiat care stătea în capul mesei.

— Trebuie să ne dai informaţii precise. Află dacă

povestea asta cu trenul e adevărată! Şi dacă da, când o să plece?

— O să fac tot ce pot, spuse Ferit.

— Acum, să vorbim despre punctul doi, spuse cel din capul mesei. Avem un grup de trecut graniţa elveţiană, săptămâna asta.

Brusc, becul care spânzura din tavan se stinse. Se ridicară cu toţii. Doi dintre ei începură să spele maşinile. Altul urcă într-un automobil ţinând o şurubelniţă în mână. Ferit şi ceilalţi doi alergară către uşa pe care intraseră. Becul începu să lumineze din nou.

— Gata, domnilor, pericolul a trecut. Înapoi la masă, se auzi vocea coroiatului.

— Mâine, îşi spuse Ferit. Mâine trebuie să vorbesc neapărat cu Tarik.

PARIS

Nu fusese uşor ca Tarik să primească mesajul de la Selva. Dacă ea nu ar fi insistat şi nu ar fi avut o voce atât de îngrozită la telefon, paznicul consulatului nu s-ar fi deranjat să îi trimită vorbă lui Tarik acasă, iar acesta nu ar fi aflat nimic. Vestea că optzeci de oameni fuseseră urcaţi într-un vagon de vite şi trimişi la Paris ar fi ajuns la el abia a doua zi.

Paznicul de la consulat îi trântise receptorul Selvei de două ori. Femeia asta chiar nu înţelegea ce îi spunea?

— Consulul nu este aici! Nu e nimeni! Nici secretarii! Toată lumea a plecat acasă! Vă rog să sunaţi din nou, mâine!

Dar ea nu voia să asculte. La drept vorbind, paznicul se speriase puţin, când ea sunase a treia oară. Se întreba dacă femeia putea fi cineva important, care avea legături cu cei de sus. În momentul acela decise să sune la băcănia de sub apartamentul unde locuia Tarik Anca, aşa cum fusese instruit să facă, în caz de urgenţă. Îi spuse băcanului să le transmită domnilor de la apartamentul cinci să sune de urgenţă la consulat. Dar trecu jumătate de oră, până când băcanul îl trimise sus pe ajutorul lui, cu mesajul.

Tarik alergase imediat la consulat. Paznicul îl informă că o femeie isterică telefonase fără oprire de la Marsilia. El ghici îndată despre cine era vorba şi o sună imediat pe Selva. Dar nu află de la ea decât că mai mulţi evrei fuseseră urcaţi într-un tren care plecase din gara Saint Charles către Paris şi că Nazim Kender se afla în acelaşi vagon. Selva îl implorase să aştepte trenul la Paris şi să-i

salveze soţul.

Tarik sunase imediat la ambasada turcă de la Berlin. Fiindcă Parisul se afla sub ocupaţie germană, consulatul trebuia să ceară instrucţiuni de la ambasada de acolo. Apoi îl informase şi pe Behiç Erkin, ambasadorul turc la Vichy, fiindcă ştia că acesta era foarte preocupat de salvarea evreilor.

Behiç-bei, care fusese prieten apropiat cu Atatürk, nu era diplomat de carieră, însă avea o experienţă vastă în tot ce ţinea de problemele de stat. Era un om inteligent şi cinstit, cu foarte mult bun-simţ. Aceste calităţi făcuseră să fie trimis la Paris. Poate că Allah îl trimisese.

— Domnilor, chiar dacă trebuie să avem grijă să nu ne punem rău cu cei de la Gestapo, asta nu înseamnă să ne uităm omenia, le spusese el tinerilor său colegi. Chiar şi regatul Urartu, în secolul VII î.e.n. în Anatolia Centrală, le arăta respect naţiilor pe care le cucerea, acordându-le libertatea credinţei. Nu înţeleg cum pot germanii să se poarte aşa, în plin secol XX! Nu vă lăsaţi atraşi în nicio confruntare, însă încercaţi să faceţi ceea ce consideraţi că se cuvine.

Tarik se întreba deseori dacă ar fi avut curajul să meargă în lagăre şi la secţiile de poliţie fără sprijinul unui asemenea ambasador.

La o săptămână după ce Behiç Erkin închiriase o clădire potrivită să fie sediul ambasadei, germanii ocupaseră clădirea de alături, stabilindu-şi acolo cartierul general. Ofiţerii germani erau permanent cu ochii pe cei care veneau şi plecau de la ambasadă, intimidându-i. Pentru a pune capăt situaţiei, ambasadorul angajă un francez uriaş, care lucrase înainte la piaţa de peşte. Îi dădu uniformă şi îl puse să stea în faţa porţii, ca paznic. Sarcina lui era să-i însoţească pe cei care plecau din ambasadă până la capătul străzii, împiedicându-i astfel pe soldaţii germani să-i hărţuiască.

Behiç Erkin îşi instruise personalul să le emită imediat paşapoarte tuturor celor de origine turcă, indiferent cât de îndepărtată era legătura lor cu Turcia. Dacă, de-a lungul

anilor, uitaseră turca sau nu o ştiuseră niciodată, fiindcă se născuseră în Franţa, era suficient să înveţe propoziţii precum „Sunt turc” sau „Am rude în Turcia”. Ambasadorul era convins că, atâta timp cât puteau rosti câteva propoziţii în turcă, trebuia să li se dea şansa de a se salva de furia germanilor şi a francezilor progermani.

După ce îşi înştiinţase superiorii, Tarik o sunase din nou pe Selva.

— Ambasadorii noştri au luat deja măsuri, vă asigur. Vă rog, mergeţi la culcare şi încercaţi să dormiţi puţin!

Cum nu reuşi să o calmeze, hotărî, de dragul surorii Sabihăi, să petreacă noaptea la consulat. Simţea că ea ar fi fost mai liniştită ştiind că îl poate suna oricând. Şi oricum, în felul acesta, şi el ar fi putut să-i telefoneze, dacă ar fi avut veşti despre Rafael.

Tarik dădea deja telefoane de două ore, încercând cu disperare să afle ceva, când paznicul consulatului veni să-l caute.

— E cineva la uşă care vrea să vă vadă. Spune că sunteţi prieteni.

— Cum îl cheamă?

— Ferit-bei. Ferit Say...

— Saylan?

— Asta e. Saylan.

— Lasă-l să intre, suntem prieteni.

Tarik se nelinişti când văzu ce palid era Ferit.

— Ce s-a întâmplat, prietene? întrebă el.

— La drept vorbind, îmi făceam griji pentru tine, răspunse Ferit. Am mers la voi să te văd şi Muhlis mi-a zis că ai fugit degrabă la consulat. Ce s-a întâmplat? Pot să te ajut cu ceva?

— Mulţumesc, dar nu cred. Cei de la Gestapo au ridicat mai mulţi evrei, printre care şi pe soţul unei prietene de-ale mele. Se pare că îi aduc la Paris. Am anunţat ambasadele noastre de la Berlin şi Vichy, iar acum, după cum vezi, stau şi aştept. O să mă sune, dacă află ceva.

— Vrei să-ţi ţin companie?

— Mulţumesc, dar nu are sens să stai şi tu aici să te

amărăşti. Şi oricum, Evelyn te aşteaptă probabil acasă.

— Evelyn e plecată, a mers la o prietenă care a născut de curând. A rămas acolo peste noapte.

— Bine, atunci stai! Vrei să bei un ceai?

— La ora asta?

— Aş putea să-i spun paznicului să ne aducă o sticlă de vin, dar nu se ştie niciodată, poate rămâne miros în cameră şi nu s-ar cuveni, în clădirea consulatului.

— Nimănui în afară de tine nu i-ar păsa. Numai tu respecţi toate regulile. De-asta te plac aşa tare.

Tarik se simţi jenat de complimentul prietenului său.

— Ştii ce? Dacă primesc veşti bune, mergem la Prolope, să mâncăm ceva, răspunse el.

— Bine. Atunci, spune să îmi aducă un ceai şi pe urmă stăm de vorbă. Trebuie să discut ceva important cu tine, iar la cafenea n-am putea vorbi în voie.

— Ce s-a întâmplat? Ai probleme?

Ferit nu răspunse. Tarik ieşi din birou şi îi strigă paznicului:

— Hasan Efendi, poţi să ne aduci două pahare cu ceai?

— Pahare? Ce pahare? Nu avem pahare, spuse paznicul. Aici nu avem pahare de ceai, trebuie să bem din castroane, ca de ciorbă!

Frumoasele pahare ornamentate aduse din Turcia se spărseseră toate. Nu mai aveau decât boluri mari franţuzeşti, de porţelan. Consulul promisese să roage pe cineva să le aducă şase pahare de sticlă din Turcia. Slavă Cerului că era om de cuvânt! În curând, aveau să bea ceaiul din pahare turceşti adevărate. Asta în caz că se găsea cineva îndeajuns de nebun să vină în iadul de aici.

Fireşte, în vremurile acelea, nimeni în afară de evreii persecutaţi şi de Hasan Efendi cel bolnav de dorul de casă nu ar fi considerat Parisul un iad. Fusese declarat oraş deschis şi era plin de viaţă. Cabareturi, cafenele, teatre, baruri, restaurante şi săli de dans, toate erau deschise până la primele ore ale dimineţii. În mod ciudat, Parisul devenise un oraş al distracţiei.

— Hai, spune, ce s-a întâmplat? întrebă Tarik. Ai probleme, Ferit?

— Nu am, dar ştii că îmi fac griji pentru cei care au.

— Da, ştiu că mergi pe nisipuri mişcătoare.

— Şi tu la fel.

— Dar eu am sprijinul guvernului turc şi pe cel al ambasadei noastre. Tu faci parte dintr-o organizaţie ilegală. Şi nici măcar nu eşti francez! Cine o să te salveze, dacă o încurci?

— Tu, sper!

— N-aş putea. Cum aş reuşi să salvez pe cineva care are legături cu Partidul Comunist şi e membru în Rezistenţă? Faci parte dintr-o organizaţie pe care noi nu o recunoaştem oficial! Te susţin din toată inima, dar asta nu va fi de ajuns să te scape de necazuri.

— Mă mulţumesc cu atât.

— Vorbeşti prostii! Nu m-aş opune aşa de tare să faci lucruri periculoase şi să slujeşti drept curier, dacă Evelyn nu ar fi însărcinată.

— Tocmai despre asta voiam să vorbim, Tarik. Dacă o s-o încurc vreodată, aş vrea să ai grijă de Evelyn pentru mine, să o ocroteşti.

Tarik îl ascultă şocat. Ferit continuă:

— Poţi să faci asta pentru mine, prietene?

— Dar ce anume ai vrea să fac?

— Să aranjezi ca soţia mea să ajungă cu bine la Istanbul.

— Evelyn nu are rude aici?

— Nu la Paris. Şi oricum, vrem să nască în Turcia. Vrem ca mama mea să îşi vadă nepotul.

— Şi părinţii lui Evelyn?

— Au murit amândoi. Are doar un frate, iar el vrea să plece în curând în America. O să fie deja plecat, când se va naşte copilul.

— Nu ar fi mai bine să laşi baltă totul şi să-ţi duci chiar tu soţia în Turcia?

— Mai am o misiune de terminat. Una singură. Sunt prea implicat ca să mai dau înapoi acum. După ce se termină, cu voia Domnului, o să urc în trenul ăla şi o să mă

întorc la Istanbul.

— În care tren?

— Cel de care mi-ai spus tu.

— Nu ţi-am spus de niciun tren.

— Dar nu există un asemenea tren?

— Muhlis a deschis gura?!

— Contează de unde am auzit? Spune-mi, când pleacă trenul ăla?

— Vrei să mergi cu el?

— Nu se poate?

— Ba da, desigur. Adică, fireşte, dacă pleacă. Am tot căutat o cale să scoatem evreii turci din Paris şi să îi trimitem în Turcia. Încă mai studiem situaţia. Vrem să vedem cât ar costa să închiriem un vagon, care ar fi drumul cel mai sigur şi când... Mai sunt încă atâtea lucruri de lămurit! Discutăm acum cu ţările de pe traseu. Deci da, avem în vedere asta, dar nimic nu e încă sigur. Dacă vrei să fii în trenul acela, pot să aranjez totul, pentru tine şi soţia ta.

— Eşti sigur?

— Fireşte! Dar, pentru numele Domnului, nu mai pomeni despre asta peste tot! Germanii ne-ar împiedica planul, dacă ar afla! Încercăm să aranjăm totul discret. Muhlis n-ar fi trebuit să-ţi vorbească despre asta.

— Crede-mă, te rog, Muhlis n-a spus o vorbă.

— Şi-atunci, de unde ai aflat? Nu ştim decât trei oameni, în afară de ambasador. Hikmet Özdöğan, Muhlis şi cu mine. Tu nu-l cunoşti pe Hikmet, deci nu mai rămânem decât Muhlis şi cu mine. Deci Muhlis trebuie să ne fi dat de gol!

— Jur pe onoarea mea că nu a fost Muhlis. Şi oricum, el nu ştie de legăturile mele cu Rezistenţa.

— Şi atunci, de unde ştii?

— Nu pot să-ţi spun.

— Trebuie neapărat să aflu!

— Nişte prieteni de-ai mei din comitet vor să îşi urce rudele în trenul ăsta.

— De unde ştiu ei?!

— Pereţii au urechi. Iar Rezistenţa e o organizaţie care află tot.

— Îţi spun sincer, prietene, nu îmi place deloc! Cum se poate să se afle asemenea lucruri confidenţiale?

— Nu-ţi face griji, Tarik. Cei care ştiu nu vor să vă pericliteze planul, ci doar să profite de el.

Când intră paznicul, aducând o tavă, cei doi se opriră din discuţie. Hasan lăsă bolurile cu ceai pe biroul lui Tarik şi plecă. Apucaseră să soarbă câteva înghiţituri, când sună telefonul. Era de la ambasadă. Ambasadorul sunase să îi spună lui Tarik că Nazim Kender, consulul de la Marsilia, şi toţi cei care erau cu el fuseseră eliberaţi.

— Mulţumesc pentru vestea bună, domnule! spuse Tarik. Poftim? A, trenul. O să mă ocup mâine, domnule. Aveţi dreptate, desigur. Înainte ca bieţii oameni să fie prinşi din nou. Sunt convins că toţi cei de la Imigraţii vor fi mult mai săritori, după problema din seara asta. Poftim?

Tarik încerca să scurteze conversaţia, fiindcă nu voia ca Ferit să audă. Se limita la răspunsuri scurte, precum „Da, domnule” şi „Nu, domnule”. În cele din urmă, puse receptorul în furcă şi se întoarse către prietenul lui.

— Ura! Gestapoul le-a dat drumul oamenilor din trenul de la Marsilia! Am reuşit din nou, prietene! exclamă el încântat.

— Nu te bucura prea tare! Le-au dat drumul de data asta, dar sigur o să-i ridice din nou, în curând.

— Poate. Dar scuză-mă, trebuie să-mi sun prietena de la Marsilia, aşteaptă telefonul meu. Îi dau vestea cea bună şi apoi putem ieşi, spuse Tarik în timp ce forma numărul Selvei.

Selva ridică receptorul imediat ce telefonul începu să sune. Era evident că stătuse lângă el.

— Veşti bune, Selva Hanim! Se pare că soţul dumneavoastră şi toţi ceilalţi au fost eliberaţi la Arles. Bănuiesc că o să le fie puţin mai greu să se întoarcă, la ora asta din noapte şi cum sunt atât de mulţi. Dar sunt sigur că dimineaţă va ajunge acasă.

Nu se auzea nimic de la celălalt capăt al firului.

— Selva Hanim... Selva?

— V-am auzit, spuse ea cu voce slabă. Aveaţi dreptate, Tarik-bei, trebuie să ne întoarcem. Cât mai repede.

— E posibil să plece un tren către Edirne, dar trebuie să veniţi aici, ca să puteţi să-l luaţi. Vă daţi seama că nu vă poate aştepta până veniţi de la Marsilia. Trebuie să fiţi la Paris.

— Înţeleg, firește, dar unde vom sta? Dacă nu se ştie când pleacă trenul, ar trebui să stăm undeva zile întregi. Şi, cum ştiţi, avem şi un copil.

— La nevoie, puteţi sta la mine. Dar trebuie să veniţi imediat, să fiţi pregătiţi în următoarele două săptămâni.

După ce lăsă receptorul jos, Tarik ezită o clipă.

„Ce naiba am făcut?!” se gândi el. Cum avea să găzduiască trei oameni în apartamentul lui? Ce avea să spună Muhlis? Se întoarse către Ferit.

— S-ar putea să am nevoie să stau undeva, îi zise. Mi-ai putea găsi un loc? Mă întreb dacă e vreun hotel pe lângă apartamentul meu.

— Pentru tine sau pentru prietenii tăi?

— Ei sunt trei. Sigur va fi mai uşor să găsesc ceva pentru mine, iar ei pot să stea în camera mea.

— Până când pleacă trenul?

— Da.

— Deci e sigur că va pleca un tren?

— Dacă pleacă, vrei ca tu şi soţia ta să fiţi în el, nu?

— Se poate.

— Atunci, promite că n-o să mă pui în vreo situaţie dificilă! Nu am purtat discuţia asta şi nu ştii nimic de niciun tren! Nu ştii absolut nimic, s-a înţeles?

— Nu ţi-am spus că pereţii au urechi? Aş fi aflat de el, chiar dacă nu mi-ai fi spus tu. O să văd ce pot face să le găsesc prietenilor tăi un loc unde să stea. Ce ai zice de apartamentul meu?

— Al tău?!

— De ce nu? Avem o cameră mare liberă, n-o folosim aproape deloc. Înainte stătea un prieten de-ai mei, dar a

plecat după ce noi ne-am căsătorit. De ce să pleci de la tine de-acasă? Ei vor sta foarte bine la noi.

— Mulţumesc, Ferit! Şi nu discutăm, oricine va sta la voi o să vă plătească chirie.

— Asta nu contează. Aranjăm noi ceva, răspunse Ferit.

— Să mergem, mai vorbim pe drum, spuse Tarik.

Se simţea ca un şoarece prins în cursă. Dacă Ferit nu voia bani de chirie, ce avea să-i mai ceară în continuare?

ANKARA, 1943

Petrecerea şi partida de bridge de la doctorul Celal se terminaseră brusc, când afară începu să ningă puternic. Ceilalţi oaspeţi se pregăteau să plece. Leyla, soţia doctorului Celal, încerca să o convingă pe Sabiha să rămână.

— Nu vreau să mergi acasă de una singură, Sabiha. Şi oricum, Macit e plecat.

— Mulţumesc, scumpo, dar e mai bine să plec. Hülya e acasă şi o să-şi facă griji dacă nu vin, răspunse Sabiha.

— Putem să îi telefonăm.

— Eşti foarte amabilă, dar prefer să merg acasă. Mulţumesc.

— Macit face ce trebuie, spuse doctorul Celal râzând. Probabil stă la soare la Cairo, în timp ce noi îngheţăm aici, în ninsoarea asta nesfârşită.

— Sigur nu îi e uşor, cu Churchill de-o parte, Roosevelt de alta şi Inönü la aceeaşi masă. Eu n-aş vrea să fiu în locul lui, nici pentru tot soarele din lume! Mai bine aici, în furtuna de zăpadă, replică Adnan-bei, unul dintre invitaţi.

— Cred că Inönü încasează loviturile, nu Macit, spuse Leyla. Cine ştie cum îl încolţesc Roosevelt şi Churchill!

— De fapt, lui Inönü ruşii îi dau dureri de cap, răspunse Adnan-bei. Rusia vrea cu orice preţ ca Turcia să intre în război.

— De ce? întrebă doctorul Sahir.

— Fiindcă, dacă Germania atacă Turcia, ruşii o să-şi trimită armata să ne ajute.

— Nu, mulţumim, nici una, nici alta, spuse doctorul Celal. Nu vreau favoruri de la niciuna.

— Vulpoiul ăla bătrân de Inönü n-o să cedeze uşor. Cine ştie ce aşi mai are în mânecă, fu de părere Ahmet Bei, unul dintre invitaţi.

— Bătrânul trebuie ţinut în frâu, spuse soţia lui Ahmet-bei, care era din provinciile de la Marea Egee şi ca urmare îl antipatiza pe Inönü.

— Discuţiile astea de la plecare pot dura la nesfârşit! exclamă Adnan-bei. Vă spunem rămas-bun.

— Tu cu cine ai venit, Sabiha? întrebă doctorul Celal.

— Vremea era bună, aşa că am venit singură, pe jos.

— Nu se poate să te întorci singură, pe zăpada asta!

— O conduc eu pe doamna, spuse doctorul Sahir.

— Mulţumesc, dar nu e nevoie.

— Vă rog, daţi-mi voie! insistă doctorul Sahir.

Plecară cu toţii, împreună, mergând pe jos până în rondul de la capătul străzii, iar de acolo se despărţiră, apucând în diverse direcţii. Sabiha şi Sahir îşi continuară drumul către Kizilay. Burniţa se transformase în fulgi mari şi devenise acum o adevărată furtună de zăpadă. Sabiha alunecă, dar doctorul o prinse de braţ.

— Ţineţi-vă de mine! Sabiha Hanim, spuse el.

— Cine putea şti că o să ningă? răspunse Sabiha, luându-i braţul. Era soare azi-dimineaţă. N-aş fi plecat de acasă, dacă ştiam că se strică vremea aşa.

Continuară să meargă, braţ la braţ, înfruntând furtuna. Sabiha, care nu se sfia să-şi dezvăluie sentimentele intime în cabinetul doctorului Sahir, era acum tăcută şi prea jenată chiar şi să îl privească în ochi.

Fusese destul de tulburată văzându-l acasă la doctorul Celal. El era cel la care se gândea în nopţile întunecate, bărbatul pe care tânjea atât de mult să-l vadă. Cel care o făcuse să numere zilele, orele şi minutele până la următoarea lor întâlnire. Cel de a cărui voce îi era dor, dacă nu o auzea câteva zile. Azi se mirase să-l vadă la petrecere, chiar dacă Leyla îi pomenise că s-ar putea să-l invite să îi ţină locul lui Macit la joc, dacă acesta nu s-ar fi întors de la Cairo. Chiar şi aşa, dintr-un motiv necunoscut, în salonul Leylei simţise o tulburare stranie, văzându-l pe

acest bărbat care o cunoştea atât de bine. Se simţise dezgolită, fără apărare. Tot ce îi spusese, toate discuţiile ei, confesiunile, lacrimile, toate sentimentele pe care nu le-ar fi recunoscut nici faţă de ea însăşi, în afara cabinetului... cumva, i se părea că nu se cuvine să fie împreună cu el acolo. Se rugase în gând să nu fie aşezaţi la aceeaşi masă de joc.

Când se apropiară de Kizilay, doctorul Sahir sugeră să bea ceva cald.

— Pe frigul ăsta, o să vă simţiţi mai bine dacă beţi ceva. Ce ziceţi de o ciocolată caldă?

— Mi-ar face plăcere.

De îndată ce spuse asta, Sabiha regretă. Intrară într-o cafenea goală şi se aşezară faţă în faţă la o măsuţă rotundă, lângă fereastră. Sabiha îşi scoase mănuşile şi îşi dădu jos şalul de pe cap. Doctorul Sahir îi spuse chelnerului care stătea la tejgheaua cu galantare de sticlă:

— Două ciocolate calde, vă rog!

Mâinile Sabihăi se învineţiseră de la frig. Doctorul i le luă şi începu să le frece uşor. Sabiha se înroşi, dar nu şi le retrase.

— Mi se pare ciudat să fiu cu dumneavoastră aici, nu la cabinet, spuse ea cu voce scăzută, ca să nu o audă chelnerul.

— De ce vi se pare ciudat?

— Nu ştiu. E ciudat.

— De ce?

— Nu-mi vine nimic în minte să spun.

— Atunci, să vorbim despre ce discutăm la întâlnirile noastre.

— Nu ar fi şi asta ciudat?

— De ce?

— În primul rând, când vin la cabinet, vă plătesc consultaţia.

— Dacă tot suntem aici, încercaţi să-mi vorbiţi ca unui prieten! Nu ar fi cazul să ne împrietenim, după tot acest timp?

— Dar cum o să vă plătesc?

— Plăcerea companiei dumneavoastră îmi este o plată suficientă.

— Vă face plăcere să fiţi cu mine, domnule doctor?

— Categoric. Îmi face plăcere şi să vă privesc numai. Sunteţi o femeie foarte frumoasă.

— Dar să fiţi în compania mea s-ar putea să nu fie la fel de plăcut cum e să mă priviţi. Sunt o fiinţă complicată, întotdeauna nervoasă şi tulburată. Poate de aceea îmi plictisesc soţul şi, dacă mă gândesc bine, chiar şi fiica.

— Credeţi că vă plictisiţi fiica?

— Să spunem doar că nu-i place să stea cu mine. Poate vă amintiţi că v-am spus că stă tot timpul cu părinţii mei, de când au venit la noi. Pare mai apropiată de ei.

— Bunicii au un loc deosebit în vieţile copiilor. Sunt o sursă permanentă de iubire şi îngăduinţă.

— Nu, era rece faţă de mine şi înainte de venirea lor. Hülya e un copil ciudat.

— E singurul dumneavoastră copil?

— Da.

— Deci e răsfăţată, geloasă şi încăpăţânată.

— Ce vă face să spuneţi asta?!

— Dumneavoastră, Sabiha Hanim. Aveţi idei preconcepute în privinţa primilor născuţi.

— Într-adevăr? spuse Sabiha, luând în mână una dintre ceşti. Presără puţin zahăr în ea şi sorbi uşor.

— O! E minunat!

— Să beţi ciocolata, sau să recunoaşteţi adevărul?

— Am impresia că nu aveţi o părere prea bună despre mine. Cred că vă par o femeie mofturoasă şi capricioasă. Nu e aşa?

— Absolut deloc. Vă consider o femeie foarte impresionabilă şi sensibilă. Tocmai de aceea, răutatea şi gelozia pe care cei mai mulţi copii le manifestă faţă de fraţii lor mai mici au lăsat urme atât de adânci asupra dumneavoastră. Altfel spus, nu sunteţi nici capricioasă, nici mofturoasă. Sunteţi sensibilă şi delicată.

Sabiha luă o nouă înghiţitură din ceaşca pe care o ţinea cu mâinile tremurânde.

— Ştiţi, Sabiha Hanim, cred că duceţi o mare povară fără rost. Şi este posibil ca uneori să credeţi că fiica dumneavoastră are sentimente asemănătoare în ceea ce vă priveşte. Dar nu este deloc aşa. Experienţele pe care le-aţi trăit cu sora dumneavoastră fac parte din ţesătura bogată a vieţii. Tot ce aţi simţit în copilărie este absolut normal.

— Cred că am pus prea mult zahăr.

— Sabiha... Sper că nu vă deranjează că vă vorbesc aşa familiar. Dar nu fugiţi! Nu trebuie să înfruntaţi adevărul doar în cabinetul meu.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Că problema dumneavoastră este fetiţa, nu sora dumneavoastră.

— Dacă v-aţi terminat ciocolata, poate ar trebui să plecăm, spuse Sabiha.

Doctorul se întoarse şi chemă chelnerul. Îi trase scaunul Sabihăi, ea îşi puse mănuşile şi şalul şi apoi plecară. Furtuna se mai potolise.

— Aş sugera să vă ţineţi în continuare de braţul meu, e foarte alunecos pe jos.

— Mulţumesc, dar cred că ar trebui să ne despărţim la următorul colţ, să o luăm fiecare spre casele noastre.

— Aş prefera să vă conduc până acasă. Şi, poate, când ajungem, mă invitaţi înăuntru, să beau ceva.

— Părinţii mei şi Hülya sunt acolo.

— Ce bine! Aş putea să o cunosc pe fetiţă.

O vreme, continuară să meargă în tăcere. Apoi, Sabiha se opri brusc şi, privindu-l pe doctorul Sahir în ochi, întrebă:

— Credeţi că mă port rău cu fiica mea?

— Dumneavoastră aşa credeţi?

— Nu, dar dumneavoastră păreţi convins de asta.

— Nu v-am văzut niciodată cu ea, dar cred că pot să vă citesc în inimă. Fiindcă nu vă place propria dumneavoastră copilărie, vă învinovăţiţi fiica. O consideraţi o reprezentantă a tuturor fetiţelor şi, ca urmare, o lipsiţi de dragostea dumneavoastră.

Sabihăi îi dădură lacrimile.

— Nu mă port rău cu ea.
— Sunt sigur.
— De ce?
— Fiindcă...
— Fiindcă?
— Fiindcă sunteţi minunată. Şi mult prea bună ca să faceţi rău cuiva.
— Chiar credeţi? Îmi spuneţi adevărul?
— Da, Sabiha.
— Spuneţi-mi, o să pot vreodată să scap de toate regretele care mă chinuiesc atât de mult?
— Sigur că da.
— Când?
— Vreau să vă rog ceva, Sabiha. Veniţi cu mine la cabinet, acum?
— Acum?
— Da.
— Vin.
— Sigur vreţi asta?
— Da.

Se întoarseră în Kizilay, unde traversară şi urmară o vreme strada Kazim Özalp, iar apoi făcură la dreapta, până pe strada Karanfil. Nu-şi spuseră niciun cuvânt. Ca şi cum amândoi s-ar fi temut că orice sunet ar fi distrus magia clipei, care avea înţelesuri diferite pentru fiecare dintre ei. O vreme, ninsoarea încetase, dar acum începuse din nou.

Sahir deschise poarta clădirii în care se afla cabinetul său şi îi făcu loc Sabihăi să intre. Nu reuşi să aprindă lumina de lângă scări, aşa că luă o cutie de chibrituri, aprinse unul şi îl ţinu în faţa lor.

— Cred că s-a ars becul. Daţi-mi mâna, Sabiha!

Urcară scările ţinându-se de mână. Sahir aprinse un alt chibrit în faţa uşii lui, ca să descuie. Erau acum în cabinet. Sahir aprinse becul pe hol. Sub strălucirea sa crudă, amândoi arătau uşor caraghios, ca nişte personaje dintr-un tablou suprarealist, cu părul şi hainele acoperite de zăpadă. Sabiha se scutură şi îşi scoase mănuşile, şalul şi haina. Sahir intră în camera de consultaţii şi aprinse lampa

de pe biroul lui.

— Intraţi, vă rog, Sabiha Hanim!

Sabiha intră.

— Luaţi loc!

Sabiha pe aşează pe fotoliul obişnuit, cel atât de comod, şi îşi întinse picioarele pe un scăunel.

— Nu puneţi muzică?

— Ba da. Ce aţi vrea să ascultaţi?

— Alegeţi dumneavoastră ceva!

— Vă place pianul, nu?

— Da.

— Aşteptaţi puţin, o să găsesc un disc cu Chopin.

Sabiha închise ochii şi întinse picioarele. După câteva minute, auzi o cunoscută poloneză.

— Aveţi o colecţie de discuri impresionantă.

— Provine din anii când eram student la Viena.

— Le puneţi muzică tuturor pacienţilor dumneavoastră?

— Da, dacă vor. Muzica poate fi foarte relaxantă. Păcat că nu prea multor oameni din oraşul ăsta le place muzica clasică.

Nu mai vorbiră o vreme. Apoi, Sahir zise:

— Vă ascult.

— Ce vreţi să spun?

— Ce vreţi dumneavoastră.

— Mie mi-ar plăcea să ascult muzica.

— Nu trişaţi! Dacă nu vă puteţi hotărî despre ce să vorbiţi, vă călăuzesc eu. Mai devreme, vorbeam despre fiica dumneavoastră. Ce-ar fi să continuăm discuţia de acolo?

— Nu, nu vreau.

— De ce?

— Pur şi simplu.

— De ce evitaţi mereu subiectul acesta? Vă deranjează ceva legat de fiica dumneavoastră.

— Cine spune asta?

— Eu, ca doctor al dumneavoastră. Puteţi să-mi spuneţi orice, Sabiha. Promit să nu vă judec, orice ar fi, ştiţi asta.

— Nu de-asta nu vreau să vorbesc.

— Vă îndemn să o faceţi. Nu mi-aţi spus mai devreme că vreţi să scăpaţi de chinul acesta? Acum aveţi prilejul.

— Veniţi, vă rog, lângă mine!

Sahir se ridică de la birou, merse către Sabiha şi se aşeză pe scăunelul pe care ea îşi sprijinise picioarele.

— Sabiha... Haideţi să rezolvăm în seara asta, haideţi să punem capăt, să înfruntăm ce...

Nu apucă să termine propoziţia. Sabiha se ridică, se aplecă spre el şi îşi puse degetele pe buzele lui.

— Nu vorbiţi! Vă rog, nu spuneţi nimic! Da, să înfruntăm asta acum.

O clipă, se priviră în ochi, Sahir prefăcându-se că nu îi vede disperarea.

— Bine, atunci sunt pregătit.

Sabiha se ridică brusc, ca arsă.

— Nu, nu pot. Nu sunt pregătită. Să mergem, spuse ea rece.

— De ce sunteţi aşa furioasă?

Când Sabiha nu răspunse, Sahir merse către cuier, îi aduse haina şi i-o puse pe umeri. Sabiha se întoarse încet către el. Era atât de aproape, încât Sahir simţea mirosul de ciocolată din răsuflarea ei. Rămaseră tăcuţi, în lumina difuză. Apoi, Sahir o trase brusc către el şi îi sărută buzele calde. O clipă, Sabiha simţi că leşină. Genunchii îi tremurau, îl lăsă să-i sărute faţa, gâtul şi buzele, iar şi iar. Se îmbrăţişară pasional, apoi Sabiha se desprinse brusc.

— Sabiha... Sabiha... Te rog!

— Nu... Lasă-mă, nu se poate!

— Te joci?

— Ce vrei să spui?

— Nu ştii ce vrei, Sabiha!

— Dimpotrivă, tu nu ştii ce vrei! Îmi foci complimente, mă aduci aici, îmi pui muzică... Şi toate astea când ştii prea bine că sunt o femeie neglijată de soţul ei! O femeie nefericită. Şi ştii că am o slăbiciune pentru tine şi... Şi încerci să profiţi de mine...

— Sabiha! Ce tot spui?

— Vrei să mă înjoseşti!

— Îţi pun întotdeauna muzică, fiindcă te relaxează, ştii bine! Am crezut că erai pregătită de terapie. Există momente speciale, când oamenii sunt gata să iasă din carapacea lor. Jur că am crezut că venise momentul acela.

— Totuşi, nu pot să-mi recâştig fiica riscând să-mi pierd soţul!

— E clar că a fost o neînţelegere. Îmi pare foarte rău.

Sabiha avea ochii în lacrimi, dar pe faţă nu i se citea nimic.

— Sunt o proastă, spuse ea.

— Nici vorbă. Te-am adus aici ca să poţi să priveşti în adâncul tău. Crede-mă, te rog, nu am avut niciun alt scop. Dar nici măcar un doctor nu se poate stăpâni mereu.

— Eşti îndrăgostit de mine?

— Nu am niciun drept să fiu. Eşti pacienta mea.

Ochii Sabihăi ardeau, ca şi obrajii şi palmele ei.

— Şi mie îmi pare rău, spuse ea în şoaptă.

— Hai să lămurim măcar un lucru, te rog! Crezi că eşti nefericită fiindcă soţul tău te neglijează. Dar nu e aşa! Soţul tău îşi iubeşte familia mult mai mult decât crezi.

— De unde ştii?

— Nu pot să-ţi spun. Dar ştiu.

— Crezi că eu nu-mi iubesc soţul?

— De ce aş crede asta?

— Fiindcă am venit aici, acum.

— Nici vorbă!

— Nu trebuia să vin. Nu trebuia să fac asta!

— N-ai făcut nimic.

— Dar sigur ţi-ai dat seama de slăbiciunea mea pentru tine.

— Poate, dar e din cauză că pot să te citesc ca pe o carte deschisă. Toate pacientele simt asta faţă de medicul lor.

— Precum elevele care se îndrăgostesc de profesorul lor?

— Nu asta am vrut să spun.

— Dar ce, Sahir-bei?

— Sabiha...

— Am avut încredere în tine şi am fost atât de fascinată,

fiindcă mi-ai făcut bine.

— E datoria mea să îţi fac bine.

— Ai scos lucruri pe care le ţineam de ani de zile în mine. N-aş fi vrut să se întâmple aşa.

Doctorul se apropie de ea şi o îmbrăţişă cu afecţiune.

— Să uităm ce s-a întâmplat, Sabiha! Îţi sunt medic, dar şi prieten. Eşti aici ca să-ţi înfrunţi sufletul, iar eu te ajut. Atâta tot.

— Să plecăm, te rog! spuse Sabiha. Vreau acasă!

— Bine, să mergem.

— Pot să merg singură, domnule doctor.

— Nici nu mă gândesc! Nu la ora asta.

Îi ţinu haina, să o îmbrace, apoi opri muzica, stinse lampa şi ieşiră amândoi pe holul abia luminat. Când văzu faţa roşie şi părul răvăşit ale Sabihăi, Sahir o întrebă:

— Vrei să-ţi dai cu pudră?

— Nu, mulţumesc.

Ieşiră din apartament. De data aceasta, Sabiha coborî treptele fără să mai apuce mâna lui Sahir.

Ningea încă, dar uşor.

— Ţine-te de braţul meu, te rog, să nu aluneci.

Continuară să meargă, braţ la braţ, pierduţi în gânduri.

Asta sunt eu, îşi spuse Sabiha ruşinată. Exact cum a vrut tata. Educată şi cu mintea deschisă, dar în sinea mea în continuare sclava presiunilor şi ideilor de modă veche. O laşă care îl aţâţă pe bărbatul de care e atrasă, dar nu poate merge mai departe. Tata şi cu mine suntem absolut la fel. Nu şi-a alungat el fiica doar pentru că s-a măritat cu Rafo? După ce se lăudase atâta vreme că e un om civilizat, al vremurilor moderne?

— La ce te gândeşti? întrebă Sahir.

— La nimic, răspunse Sabiha.

Nu am fi mai fericiţi dacă am putea să ne eliberăm de obişnuinţele şi convenţiile din trecut, cu care am fost îndoctrinaţi? Dacă am lăsa să cadă lanţurile care ne leagă de trecut? Cu siguranţă am fi mai liberi aşa, dacă nu şi mai fericiţi.

În timp ce înainta cu grijă, zdrobind zăpada sub picioare

şi ţinându-se de braţul lui Sahir, Sabiha nu se îndoia că luase decizia corectă. Dar ştia şi că pierduse şansa de a simţi extazul şi poate singura ocazie să aibă aventura la care visase luni de zile. Cât de mult îşi dorise să ajungă în braţele lui Sahir, cu trupul dezgolit, la fel cum îşi dezgolea sufletul în timpul şedinţelor cu el! Luni de zile tânjise să i se ofere, să facă dragoste cu el. Dar nu o făcuse. Nu avea curajul Selvei. Se tot folosea de pretextul că nu trebuie să le facă rău celor din jurul ei. Îşi aminti brusc faimoasele vorbe ale mamei sale:

— Nu distruge totul în jur!

Cu siguranţă, era la fel de mult fiica mamei sale, ca şi a tatălui. Nu se temea numai să nu distrugă totul în jur. Se temea şi de felul cum o judecau ceilalţi.

Merseră până la Kizilay fără să-şi vorbească. Apoi, urmară strada de pe lângă parcul Güven. La un moment dat, Sabihăi îi alunecă piciorul. Sahir o ţinu strâns.

— Pe aici, zise Sabiha când intrară pe strada ei.

Când se apropiară de casă, îşi scoase braţul de sub braţul lui Sahir. Merse singură până la poartă şi aşteptă ca Sahir să o ajungă din urmă.

— Mă tem că nu pot să te invit înăuntru.

— Înţeleg.

— Şi nici n-o să ajung la programarea de miercuri.

— Nu faceţi asta! Sigur vă daţi seama cât de aproape suntem să ne încheiem cu succes şedinţele.

— Da, domnule doctor, sunt conştientă. Dar, cum spuneam mai devreme, nu pierderea soţului meu trebuie să fie preţul ca să-mi recâştig fiica. Îi întinse mâna: La revedere!

Sahir îi apucă mâna şi îi scoase mănuşa. Îi ridică degetele şi le atinse de buzele lui. În aerul rece al nopţii, erau încă fierbinţi precum flăcările.

— La revedere, Sabiha!

Brusc, Sabiha îl apucă de reverele hainei, se ridică pe vârfuri şi îi sărută uşor colţul gurii. Apoi se întoarse repede şi intră pe poartă.

Sahir simţi din nou vaga aromă de ciocolată din

respiraţia Sabihăi. Îşi duse degetele către locul unde îl sărutase şi, fără să se uite în urmă, porni pe strada acoperită cu zăpadă.

Sabiha îl privi cum se îndepărtează în ninsoarea deasă. În clipa următoare i se făcu, dintr-odată, teribil de dor de soţul ei.

CAIRO, 1943

Macit tresări când îşi văzu chipul reflectat în oglindă, în timp ce îşi făcea nod la cravată. Pungile negre de sub ochi erau rezultatul multor nopţi de nesomn. Se simţea stors.

În ultimele cinci zile, parcă îmbătrânise cu cinci ani. Din data de patru, luau parte încontinuu la întruniri. Preşedintele Inönü, ministrul de Externe, secretarul general din minister şi Macit ajunseseră la Cairo cu două avioane personale, trimise la Adana de către preşedintele american Roosevelt şi prim-ministrul britanic Churchill. Aveau loc multe întruniri generale, precum şi altele, bilaterale sau trilaterale. Şi luau parte şi la cine oficiale, unde se discutau lucruri foarte importante, întreaga delegaţie turcă, de la preşedinte şi până la ultimul membru, trebuia să facă faţă dormind doar trei ore pe noapte. Macit nu înţelegea cum un om aşa în vârstă ca Inönü făcea faţă unei asemenea presiuni şi reuşea să îşi păstreze judecata limpede.

În ziua când plecase de la Ankara, Sabiha făcuse o glumă maliţioasă, spunându-i că fugea de frigul din Ankara către zări însorite. De fapt, de când erau la Cairo nu văzuseră decât lungi coridoare, săli uriaşe de conferinţe şi mese rotunde. Fără să mai spunem de toţi oamenii cu aer grav şi ochi obosiţi, căutând cu disperare să obţină cele mai bune rezultate pentru ţările lor.

Pe lângă Roosevelt, care părea extrem de înalt, chiar dacă era în cărucior cu rotile, şi Churchill, pe cât de înalt, pe atât de lat, Inönü arăta ca un vulpoi costeliv, căutând să fie mai abil decât lupii aceştia şi să iasă din confruntare fără zgârieturi. Jongla cu tot felul de idei în minte,

încercând să nu calce pe nimeni pe bombeu.

— Să rămâneţi cu judecata limpede! le spusese el membrilor delegaţiei sale. Trebuie să fiţi gata să surprindeţi orice aspect care mi-ar scăpa mie. Mergem pe o frânghie foarte subţire. Trebuie să fiţi cu toţii extrem de vigilenţi!

Macit mai fusese o dată la Cairo, cu ministrul de Externe, cam cu o lună în urmă. Purtaseră discuţii nesfârşite ca să pună bazele acestei partide de şah politic. Fusese o călătorie extenuantă, dar nici nu se putea compara cu aceasta. Acum, ajungeau în sfârşit la punctul culminant al celor patru zile de convorbiri intense.

Marea Britanie presa Turcia să invadeze insulele din Marea Egee, fără să-i ofere vreun sprijin, dar gata să îşi transforme astfel înfrângerea de acolo într-un triumf. Mai mult, dorea să îşi stabilească baze militare în provinciile din sudul Turciei. În secret, şi Rusia trăgea sfori, cu toată puterea ei. Voia disperată ca Turcia să declare că intră în război şi să închidă Bosforul pentru vasele germane, atât militare, cât şi comerciale. Rusia insista şi ca Aliaţii să poată folosi neîntârziat toate aerodromurile din Turcia. Era convinsă că, după o asemenea măsură, Germania ar fi invadat teritoriul turc, lăsând Rusia în pace.

Aceasta era condiţia care îl îngrijora cel mai mult pe Inönü. Credea că, dacă Germania ar fi invadat Turcia, Rusia ar fi putut să-şi trimită propriile trupe, sub pretextul că vine în ajutor. Inönü, cu pantofii lui de modă veche, dansa un vals periculos, pe o suprafaţă tare alunecoasă, cu trei primadone masive. În timp ce Marea Britanie îşi petrecea braţele pe după mijlocul lui, încercând să-l facă să se întoarcă spre ea, Germania îi apuca mâinile, trăgându-l către ea, iar Rusia îl călca pe picioare, cu masivele ei cizme de luptă.

Macit păstrase însemnările de la întâlnirea miniştrilor de Externe britanic şi turc care avusese loc la Cairo pe 5 noiembrie. Numan Menemencioğlu, ministrul de Externe, venise foarte bine pregătit. Exact înainte să plece către Cairo, ambasadorul german von Papen îl vizitase şi îi

spusese că ştia ce vor cere britanicii şi ruşii.

— Excelenţă, britanicii sunt presaţi de ruşi. O să vă ceară să intraţi imediat în război. E singurul motiv pentru care v-au invitat la reuniunea de la Cairo.

— De unde sunteţi atât de sigur, domnule ambasador? întrebase Menemencioğlu. Nici măcar nu am fost încă acolo!

Von Papen râsese. Nu îi spusese că un spion pe nume Cicero, care lucra la ambasada britanică, fotografiase un mesaj codat trimis de la Londra şi apoi li-l vânduse germanilor.

— Nu e nevoie să fii clarvăzător ca să ştii asta, răspunsese von Papen. Şi sunteţi avantajat astfel, ca să puteţi refuza cererile Aliaţilor. Guvernul meu se aşteaptă să le răspundeţi pe măsură, adăugă el fără nicio urmă de zâmbet.

Numan Menemencioğlu ţinuse minte asta la întâlnirea pe care o avusese la Cairo cu ministrul de Externe britanic, Anthony Eden.

— Suntem prinşi între ciocan şi nicovală, se gândi Macit înainte să intre în sala de conferinţe.

După ce sosi toată lumea, el asistă la duelul verbal dintre ministrul turc şi cel britanic, cu admiraţie nedisimulată. Era ca şi cum ar fi privit un meci de tenis excepţional. Nu putea să nu admire abilitatea cu care Menemencioğlu returna orice voleu, oricât de rapid.

Încă de la început, domnul Eden nu se ascunsese după vorbe.

— Dacă aţi intra în război înainte de sfârşitul anului, i-aţi fi de mare ajutor Rusiei. Ruşii sunt obsedaţi ca războiul să se termine cât mai repede posibil. Participarea Turciei ar asigura legături prietenoase cu Rusia şi asta ar fi în avantajul vostru.

— Dar aşa nu ar însemna că Rusia ar putea să invadeze Balcanii? întrebă Menemencioğlu.

— Dacă ruşii ar avea planuri în Balcani, nu ar vrea ca Turcia să intre în război, răspunse Eden neconvingător.

— Nu s-ar putea ca ei să dorească intrarea Turciei în

război, ca Rusia însăşi să scape? Asta ar însemna că noi am fi expuşi unei invazii germane. Şi ar trebui să luptăm, am avea un al doilea război de eliberare. Aşa ceva nu ar fi o mişcare înţeleaptă!

— Germanii nu mai pot invada Turcia. Nu mai au decât 50 de bombardiere, nu pot face faţă avioanelor de luptă britanice. E imposibil să lupte pe încă un front.

— Dacă germanii sunt atât de slăbiţi, de ce Marea Britanie nu are în vedere operaţiuni în zona aceea?

— Asta e ceva ce priveşte planurile noastre militare. Mă tem că nu pot să comentez, replică ministrul britanic.

— Vă înţeleg, Excelenţă, dar şi domnia voastră trebuie să ne înţelegeţi poziţia. Turcia nu poate intra în război fără să ştie ce planuri aveţi pentru zona Balcanilor.

Auzind asta, domnul Eden schimbă placa.

— Stimate coleg, Turcia ar putea fi de ajutor chiar şi fără să intre în război.

— Cum anume?

— Lăsându-ne să folosim aerodromurile sale din provinciile de sud.

— Nu se poate să nu vă daţi seama că, dacă Turcia ar permite aşa ceva, ar fi o invitaţie clară pentru germani să ne atace.

— Mă tem că nu sunt de acord. Când s-au folosit aerodromurile din Azore, germanii nu au atacat Portugalia. Mai mult, au închis ochii în timpul operaţiunilor noastre din insulele din Marea Egee, când ne-aţi permis să vă folosim bazele pentru depozitare şi aprovizionare cu hrană. Ca să nu mai pomenim că, ulterior, ne-am retras trupele prin Turcia. Ştiţi asta.

— Desigur, Excelenţa Voastră. Dar dacă aţi folosi aerodromurile noastre, Germania ne-ar ataca instantaneu.

— Convingerea mea, Excelenţă, este că nu vreţi să vă folosim bazele aeriene, fiindcă vă temeţi de ruşi şi nu vreţi să intraţi în război.

— Nu e nevoie să interpretaţi totul aşa. Putem, firește, să discutăm despre intrarea Turciei în război, însă numai după ce stabilim ce garanţii sunteţi dispuşi să ne oferiţi.

— Să spunem aşa: dacă Turcia intră în război acum, intrarea va avea efect major. Dacă intră peste trei luni, efectul va fi mai mic. Şi dacă intră peste şase luni, nu va mai exista niciun efect. Şi trebuie să vă mai gândiţi la ceva. Dacă nu ne acceptaţi cererea şi nu ne oferiţi preţiosul vostru ajutor, relaţia noastră se va schimba.

— În ce fel?

— Într-unul negativ, mă tem.

— Suntem prima ţară pe care o abordaţi, Excelenţă. Nu le-aţi făcut asemenea cereri Rusiei, Americii sau chiar Iugoslaviei. Vreţi să spuneţi că, dacă refuzăm, s-ar putea ajunge la ruperea relaţiilor noastre?

— Să vorbesc mai limpede: dacă Turcia nu cooperează cu Aliaţii, relaţiile noastre vor avea de suferit, acum şi după război.

Faţa lui Numen Menemencioğlu deveni pământie. Domnul Eden făcea ameninţări şi în privinţa relaţiilor de după război!

— După cum înţeleg, răspunse ministrul turc, la Moscova s-a decis ca Turcia să intre în război.

— Întocmai. Cele trei puteri aliate au ajuns la concluzia că participarea Turciei ar scurta războiul. Cererea în privinţa aerodromurilor este o problemă diferită.

— Domnule ministru, sunt autorizat să vă răspund aşa cum consider, în privinţa folosirii aerodromurilor. Ca urmare, vă refuz cererea definitiv şi pe loc. Cât despre intrarea Turciei în război, voi comunica această problemă guvernului meu. Este o decizie care poate fi luată numai de Adunarea de la Ankara.

De îndată ce îşi termină afirmaţia, Numan Menemencioğlu se ridică, îi întinse mâna ministrului Eden şi părăsi încăperea.

Diplomaţii turci ţinură nenumărate şedinţe în camerele lor, în următoarele două zile. Mesaje codate erau trimise permanent între Cairo şi Ankara. Se fuma ţigară după ţigară şi se bea cafea la nesfârşit. Diplomaţii analizau minuţios diverse detalii. Trei zile mai târziu, Eden şi Menemencioğlu se întâlniră din nou. Turcii erau încordaţi.

Bănuiau că ruşii făcuseră presiuni asupra britanicilor să nu le mai trimită provizii, înainte să înceapă întâlnirea, Numan-bei îi spuse lui Macit:

— De data aceasta, s-ar putea să nu respect politeţea diplomatică. Dar şi asta e o tactică.

Chiar şi acum, amintindu-şi discuţia respectivă, Macit simţea că îi transpiră palmele.

Eden le prezentase un ultimatum.

— Trebuie să intraţi în război!

Numan-bei răspunsese liniştit, dar vorbele lui nu erau deloc liniştite.

— Onorabile coleg, de trei ori până acum aţi încercat să ne influenţaţi. Dacă am fi acţionat pripit, de fiecare dată ambele noastre ţări ar fi avut de pierdut.

— De exemplu? întrebă Eden ironic, cu un zâmbet forţat.

— Daţi-mi voie să vă amintesc, răspunse Menemencioğlu. Când Italia a declarat război, în 1940, ne-aţi cerut să intrăm şi noi, atunci. Ce s-ar fi întâmplat dacă v-am fi ascultat? Apoi, aţi făcut acelaşi lucru în 1941, în cazul Iugoslaviei.

— Nu, domnule, îmi pare rău, nu v-am cerut să intraţi în război, interveni Hugessen, ambasadorul britanic.

— Dar ce aţi făcut?

— V-am cerut doar să vă prefaceţi că intraţi, ca să încurajăm guvernul iugoslav să reziste.

Numan-bei începu să râdă.

— Bătrâne, Germania era atunci în apogeul puterii ei şi înaintase deja către sud. Să ne prefacem ar fi fost ceva şi mai şi decât să intrăm în război de-a binelea. Mulţumesc că mi-ai confirmat afirmaţia.

Domnul Eden nu putu să se abţină să nu râdă el însuşi. Numan-bei începuse răspunsul râzând, dar îl termină cu asprime.

— Aţi încercat să faceţi ca Germania să atace Turcia, ca să nu o pornească spre Rusia. Dar nu v-aţi dat seama ce preţ uriaş aţi fi plătit.

Macit şi secretarul general se uitară unul la altul. Amândoi aveau în ochi o licărire de mândrie, dar şi de

nelinişte. Numan-bei continuă atacul.

— Şi ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, sunteţi pe cale să faceţi aceeaşi greşeală astăzi, când sunteţi în superioritate. Cererea voastră nu înseamnă nimic altceva decât sacrificarea Turciei! Şi, mai mult decât atât, faceţi asta ca să-i mulţumiţi pe ruşi!

Macit îi privi pe britanicii care îl ascultau cu chipurile imobile, evitând cu grijă să îl privească în ochi. Numan-bei era ca un tenor intrat pe scenă, a cărui voce prinde treptat tot mai multă forţă.

— Ce rost are să-i facem pe germani să ne atace, când ştiţi foarte bine că armata noastră nu este în măsură să ne apere? Cum v-ar ajuta, dacă Germania ar controla zonele de lângă Bosfor? Şi noi? Ar trebui să stăm cu braţele la piept, aşteptând să fim eliberaţi? Să vină ruşii, să salveze Istanbulul? Vreţi să spuneţi că ruşii vor salva Istanbulul de dragul nostru?

Numan-bei se opri şi respiră adânc. Eden păru gata să răspundă, dar Numan-bei continuă.

— Nu vă daţi seama că, dacă ne ameninţaţi că nu ne mai daţi provizii, ne împingeţi într-un cerc vicios? Dacă nu ne trimiteţi armamentul necesar, nu putem intra în război! Nu putem lupta fără provizii! Unde vă e logica?

Domnul Eden stătea cu faţa împietrită, ca şi cum ar fi purtat o mască. Nu părea nici să-l aprobe, nici să nu fie de acord. În final, spuse doar:

— Vă rog să transmiteţi guvernului domniei voastre dorinţele Marii Britanii, Rusiei şi Statelor Unite, Excelenţă!

După ce delegaţia se întorsese în Turcia, problema fusese dezbătută îndelung în adunările de la minister. În final, se hotărâse ca Turcia să intre în război, cu anumite rezerve, dar fără să permită folosirea aerodromurilor sale.

Fuseseră atâtea de discutat în luna dintre cele două întâlniri! Iar Macit era atât de ocupat cu treburile de la minister, că nu avusese deloc timp să stea acasă şi să rezolve problema cu Sabiha şi cu Hülya. Cei doi soţi se îndepărtau tot mai mult. Nu mai făcuseră dragoste de luni

întregi. În ultima lună, nici nu schimbaseră mai mult de câteva cuvinte. Macit amâna mereu şi mereu să găsească o soluţie pentru situaţia de acasă. După ce se termină şedinţa... După ce semnăm acordul... După ce se termină conferinţa...

Acum, în sfârşit, maratonul de cinci zile de la Cairo se terminase. Aveau să zboare înapoi la Adana cu avionul lui Churchill. Socrul lui îi aştepta, cu siguranţă, nerăbdător întoarcerea. Ştia că avea să îl găsească pe Fazil Reşat Paşa la fereastră, dornic să-l asculte, oricât de târziu ar fi ajuns. Cine fusese cândva în slujba statului rămânea aşa pe veci. Chiar dacă avea peste optzeci de ani. Ca fost ministru în ultimul guvern otoman, Fazil Reşat Paşa nu ar fi putut să adoarmă fără să-şi întâmpine mai întâi ginerele. Macit era sigur că avea să-l găsească, în caftanul său vişiniu, cu ochelarii căzuţi pe nas. Suspină adânc. Măcar cineva îi aştepta întoarcerea, chiar dacă acel cineva era bătrânul lui socru.

Ştiind că era singura legătură a bătrânului cu lumea exterioară, Macit începu să se gândească la ce să-i spună. Ştia că, dacă i-ar fi zis că ministrul britanic de Externe încercase să-i păcălească şi să ducă Turcia în prima linie a războiului, ca să le facă pe plac ruşilor, bătrânul i-ar fi evocat o serie de exemple din istorie, care demonstrau că nu poţi niciodată să ai încredere în ruşi. Ar fi putut să-i spună paşei că, atunci când Inönü afirmase că Turcia are nevoie de timp ca să poată să intre în război, iar preşedintele american îl sprijinise, ministrul britanic exclamase: „Uitaţi ce le-am promis ruşilor, domnule preşedinte!” atât de tare, încât auzise toată lumea.

Fazil Reşat Paşa ar fi început o adevărată tiradă despre cum britanicii îi ridicaseră pe kurzi şi arabi împotriva Turciei.

După ce trecu în revistă diverse momente ale conferinţei, Macit decise că Fazil Reşat Paşa ar fi apreciat mai ales răspunsurile ferme pe care Numan-bei i le dăduse insolentului Eden.

În timp ce negocia ajutorul militar pe care trebuia să-l

acorde Marea Britanie, ministrul turc spusese:

— Ajutorul acesta este suficient pentru a apăra bazele aeriene britanice. Nu pentru a apăra Turcia!

— Ajutorul este pentru apărarea bazelor britanice din Istanbul, Izmir şi Zonguldak, răspunse Eden.

Numan-bei replicase:

— Sper că nu credeţi că turcii se aşteaptă ca britanicii să le apere întreaga ţară, Excelenţă. Ceea ce vrem este ca, la nevoie, turcii să îşi poată apăra ţara cu ajutorul vostru.

Ştiind cât se va bucura socrul lui să audă asta, Macit intenţiona să-i spună cum, la sfârşitul dificilei întâlniri, preşedintele american insistase să mai stea puţin de vorbă cu Inönü, înainte să îşi ia rămas-bun. Voia să-i povestească paşei mai ales despre conversaţia călduroasă dintre cei doi conducători. Macit se pomeni mirându-se că se ataşase atât de mult de socrul său. Se întrebă dacă nu începuse să îl considere un înlocuitor al tatălui său, de mult răposat.

— Dacă îi duc atâta dorul tatei, poate că sunt cumplit de singur, se gândi el.

Ca să nu întârzie la întâlnirea de a doua zi de la vila lui Churchill, Macit îşi făcuse valiza în seara precedentă. Nu îi mai rămăsese decât să-şi pună pijamaua şi periuţa de dinţi, să încuie valiza, să se încheie la haină şi să îşi ia dosarele, înainte să iasă din cameră.

Zburară cu avionul lui Churchill înapoi la Adana, iar de acolo luară trenul către Ankara. De îndată ce intră în compartiment, Macit se întinse să se odihnească. Era complet extenuat, dar o bătaie în uşă îl făcu să sară din pat. Unul dintre ofiţerii din garda lui Inönü băgă capul înăuntru şi spuse:

— Preşedintele vă aşteaptă pentru o ultimă evaluare.

— Vin imediat, răspunse Macit căscând. Se ridică, murmurând în timp ce se spăla pe faţă. Ce fel de om era Inönü? Nu obosea niciodată? Nu dormea? Îşi promise că, odată ajuns acasă, avea să doarmă două zile.

Dar Macit nu ajunse acasă când se aşteptase. Zăpada blocase calea ferată, aşa că fură nevoiţi să stea ore în şir în tren, până la eliberarea ei. Iar când, în sfârşit, ajunseră la

Ankara, fură nevoiţi să meargă direct la minister, să îi arate prim-ministrului varianta finală a raportului pe care trebuia să-l prezinte a doua zi în faţa Adunării Naţionale.

Macit telefonase acasă, să vadă cum se simt cu toţii şi, după o scurtă discuţie, le spusese să nu îl aştepte. Discuţia cu Fazil Reşat Paşa despre conferinţa de la Cairo avea să aibă loc mai încolo.

Când, în sfârşit, ajunse acasă, Macit era absolut epuizat. Simţea că îi ard ochii, avea gura uscată şi îl dureau toate încheieturile. Îi plăti taximetristului, îşi luă mica valiză şi merse către poartă. Deschise cu cheia lui şi intră, în sfârşit, în casa cufundată în beznă şi tăcere. În primul moment, se gândi să facă baie, dar se răzgândi imediat. Vru să se culce pe canapea, ca să nu o trezească pe Sabiha, dar îşi dădu seama că ar fi fost trezit el însuşi la prima oră de zgomotele celor din casă. Cel mai bine era să se dezbrace în salon, să se strecoare în pat şi să adoarmă imediat. Îşi lăsă valiza într-un colţ al salonului, fără ca măcar să o mai deschidă. Îşi scoase haina, cravata, cămaşa, pantofii şi pantalonii şi păşi apoi în dormitor, cât de încet putea. Se întinse cu grijă în pat, învelindu-se cu aşternuturile calde. Nu îşi mai simţea corpul. Când aproape adormise, o auzi pe Sabiha mişcându-se către el.

„Am trezit-o”, se gândi Macit. Simţi apoi pe piele mătasea cămăşii de noapte şi, dintr-odată, atingerea trupului ei cald. Sabiha se lipi de el, petrecându-şi braţele strâns pe după gâtul lui.

— Bine ai venit! spuse ea. Mi-a fost dor de tine. Mi-a fost tare dor.

PARIS

Ferit urca scările ducând în spate o saltea pe care o descărcase dintr-un camion vechi. Şoferul încercă să descarce încă o saltea, iar apoi strigă după el:

— Poate că tu eşti puternic ca un bivol, prietene, dar eu nu sunt! Găseşte pe cineva să mă ajute!

— Aşteaptă să duc asta sus, spuse Ferit, cu răsuflarea tăiată. Lăsă prima saltea sus şi apoi coborî, să o ia şi pe cealaltă.

— E un dormitor comun acolo sus?

— Cam aşa ceva.

— Sfinte! Ce faci cu toate saltelele astea? Deschizi un hotel?

— Un bordel, răspunse Ferit. Poţi să treci cândva.

— Şi fetele? Sunt frumoase?

„Doamne”, îşi spuse Ferit, „idiotul m-a crezut! Dacă se îmbată în vreo noapte şi vine şi bate la uşă?”

— Nu, am glumit. Vine toată familia mea la mine.

— De unde?

— Haide, fii băiat bun şi ajută-mă! răspunse Ferit şi începu să fluiere un cunoscut cântec franţuzesc.

Şoferul se dădu bătut după ce cărase doar o saltea. Ferit îl plăti şi apoi ridică o altă saltea, pe care o sprijinise de uşă.

„Haide, băiete, dacă în ţara ta şi hamalii bătrâni pot să ducă greutăţi de trei ori mai mari fără să clipească, sigur poţi şi tu”, îşi spuse. Dar când ajunse în capătul scărilor, simţea deja că se prăbuşeşte. Îşi adună forţele auzind telefonul care suna înăuntru.

Evelyn părea supărată.

— Cum adică închiriezi apartamentul? Ce înseamnă asta?

— Înţelege, scumpo. Ştii că avem nevoie de bani pentru bilete, iar salariul meu nu ajunge. Aşa că am hotărât să închiriez apartamentul.

— Fără să mă întrebi?!

— Nu mai era timp. Şi oricum, nu stabiliserăm că trebuie să strângem bani pentru călătorie şi pentru copil?

— Stabiliserăm că o să-mi caut şi eu de lucru.

— Nu vreau să munceşti! Eşti gravidă, nu trebuie să te oboseşti. Şi oricum, trenul pe care vrem să-l luăm pleacă în curând.

— Tot cred că trebuia să hotărâm amândoi! Ar fi trebuit măcar să mă întrebi, mai întâi!

— Uiţi că sunt turc, Evelyn. Noi hotărâm fără să ne consultăm soţiile. Ce să fac? Uneori nu mă pot abţine să mă port turceşte.

— Nu încerca să scapi glumind!

— Crede-mă, scumpo, nu era timp să te întreb. Nu erai aici, erai la ţară! Trebuia să hotărăsc repede şi am făcut-o.

— Sper că îţi dai seama ce ridicol e totul! Noi unde o să stăm? Ce-o să facem?

— Tu o să stai mai departe la prietena ta, la ţară, iar eu o să-l rog pe Muhlis să stau la el. Sau aş putea să mă mut la prietenul meu profesor.

— Adică va trebui să stăm separaţi?

— De câte ori să-ţi mai spun, Evelyn? Nu puteam rata ocazia asta! Ne trebuie banii! Plecăm împreună la Istanbul peste vreo două săptămâni şi apoi n-o să ne mai despărţim niciodată. Mi s-a părut o ocazie bună să câştigăm o sumă frumuşică, atâta tot.

— N-am auzit niciodată ceva mai ridicol! Soţul meu ne închiriază casa şi nici măcar nu mă întreabă! Pe urmă mă trimite la o prietenă şi trebuie să stau acolo cine ştie cât!

— Nu tu m-ai luat prima pe ocolite, fiindcă îţi era teamă că o să mă supăr? Nu tu mi-ai ascuns că prietena ta era bolnavă şi că de-asta ai mers la ea, până când s-a simţit mai bine? Acum poţi să stai acolo mai mult, nu e bine?

— Ce figură eşti! De ce nu mi-ai spus că ştiai? Ce egoism ai, când e în interesul tău!

— M-am făcut că nu ştiu numai fiindcă îmi era dor de tine şi nu voiam să stai aşa mult!

— Şi acum ce s-a schimbat? Nu îţi mai este dor de mine?

— Isteţul tău soţ a găsit un nătărău dispus să ne plătească bine ca să stea în apartament. Şi a bătut palma imediat, fiindcă e disperat să facă rost de bani. Tot ce-ţi cer acum e să fii rezonabilă. N-o să mai dureze mult. Ştii ce? Dacă mâine circulă trenurile, o să vin la tine când ies de la muncă. Putem să petrecem tot sfârşitul de săptămână discutând despre asta. Ce zici? Promit să mă revanşez, scumpo.

Ferit lăsă receptorul jos şi inspiră adânc.

— N-aş fi crezut niciodată că va fi mai greu s-o conving pe Evelyn, decât să car saltele trei etaje.

Trecu prin salonul pe care îl transformase în dormitor şi intră în bucătărie, unde îşi făcu o cafea. Lăsase în cămară pâine, brânză şi paste din belşug. Acum era pregătit pentru sosirea musafirilor. Cu cafeaua în mână, se întoarse în salon. Nu era prea mulţumit de cum aranjase totul. În primul rând, nici nu mai părea un salon. Şase saltele erau întinse pe jos şi mai era una, pe locul fostei mese. Alţi trei-patru oameni puteau dormi pe saltelele subţiri. Reuşise să strecoare şi un pat de campanie în dormitorul lor, aşa că acolo puteau dormi încă patru. Selva şi familia ei puteau sta în dormitorul mic, iar el avea să doarmă pe canapea.

Însă la sfârşitul săptămânii trebuia să meargă cu orice preţ la Evelyn. Altfel, poate venea ea să-l caute şi atunci ar fi văzut ce făcuse. De fapt, nu îi spusese că el va sta la Muhlis? Dacă venea la Paris, putea să-i spună să meargă direct la apartamentul lui. Şi ca să nu mai vină aici, trebuia să-i ducă toate lucrurile cât mai repede. În plus, putea să aranjeze cu un agent imobiliar să închirieze apartamentul, după ce ei plecau din Paris. De fapt, poate chiar ar fi fost bine să se mute la Muhlis, să-i lase loc altcuiva pe canapea. Îşi dădu seama că trebuia să discute toate astea cu Tarik. Ce ciudat, îşi spuse, că alesese să-i facă

destăinuiri lui Tarik, nu lui Muhlis, care îi era prieten de atâţia ani!

Oaspeţii lui Ferit aveau să vină din toate părţile Franţei ocupate. Nemţii ridicau evreii şi îi aduceau la Paris, înainte să-i trimită în lagăre de concentrare din Germania. Rezistenţa făcea cam acelaşi lucru, doar că trimitea evreii în ţări neutre, unde nu erau în pericol. Oamenii disperaţi care reuşeau să fugă din oraşele lor erau găzduiţi în casele francezilor simpatizanţi sau la hoteluri, înainte să fie transportaţi în ţările sigure.

Încă nu se aflase că lagărele germane erau capcane ale morţii. Că acolo, oamenii erau transformaţi în săpun, hârtie sau folosiţi drept cobai.

Între timp, la Paris, nouăzeci şi şapte de turci evrei aşteptau să urce în trenul pregătit de guvernul de la Ankara. Stăteau înfricoşaţi în diverse case şi hoteluri, ca să primească un semn să îşi continue călătoria. Unii dintre ei nu aveau nicio legătură cu Turcia şi, ca urmare, nici paşapoarte sau acte de călătorie turceşti. În locuinţele unde fuseseră înghesuiţi nu aduseseră cu ei decât speranţa.

Ferit nu se îndoia că vor fi salvaţi cu toţii. Era convins că, până la urmă, avea să-i convingă fie pe Muhlis, fie pe Tarik să cedeze. Dacă ar fi văzut feţele bieţilor oameni! Sau stelele galbene pe care erau siliţi să le poarte în piept, simbol al credinţei lor! Ca şi cum ar fi fost purtători ai vreunei boli cumplite. Dacă i-ar fi auzit povestind cum fuseseră despărţiţi de familiile şi copiii lor! Dacă...

Auzind soneria, Ferit alergă la fereastră. Nu vedea pe nimeni afară. Poate că uşa clădirii rămăsese deschisă şi cine sunase intrase deja. Auzea pe scară zgomote de paşi şi voci. Merse grăbit pe hol, descuie uşa şi îl văzu, uimit, pe Tarik.

— Au venit mai repede decât îi aşteptam, spuse prietenul lui domol. Abia atunci zări micul grup de oameni care stătea în spatele lui Tarik, în bezna de pe scări.

— Nicio problemă. Intraţi, vă rog!

— Înţeleg dacă nu eşti...

— Stai liniştit, totul e pregătit.

Tarik se întoarse să îi prezinte pe nou-veniţi.

— Rafael Alfandari... Soţia lui, Selva. Micul Fazil... Şi Perla şi Samuel.

Tânăra înaltă care stătea cu băieţelul în braţe îl corectă.

— Peri şi Sami.

— Credeam că aveţi un singur copil.

— Ei sunt micii mei prieteni. Nu sunt copiii mei.

— Nici eu n-am ştiut că sunt cinci, spuse Tarik, zâmbind jenat.

— Nu contează. Intraţi, vă rog!

Intrară unul câte unul. Tarik privi uluit cum arăta salonul.

— Ce e asta? Pare un spital de campanie!

— Aştept şi alţi oaspeţi.

— Noi vom sta în camera asta? întrebă Rafael.

— Nu, aveţi o cameră separată. Dar n-am ştiut şi despre micii dumneavoastră prieteni, spuse Ferit.

— Îmi pare rău... Am încercat să îi explic soţiei mele că va fi greu cu doi oameni în plus, dar nu a vrut să asculte. Eu pot să merg să stau la hotel. Am văzut unul pe drum, Hotel Bonaparte, care părea potrivit. Aveţi o carte de telefon, să aflu numărul?

— Nici nu vreau să aud! spuse Ferit. Şi oricum, nu e prudent să rătăciţi pe străzi. Dacă nu vreţi ceva luxos, putem să ne descurcăm cu toţii aici.

— Copiii se pot înghesui oriunde, spuse Selva.

Samuel şi Perla rămăseseră lângă uşă, încercând să înţeleagă discuţia. Când recunoscură cuvântul „çocuk”, „copil” în turcă, se uitară unul la celălalt speriaţi.

— Copiii ştiu turceşte? întrebă Ferit.

— Învaţă.

— Selva le dă lecţii, interveni Rafael.

— Grozav! Veniţi, vă arăt camera, să vă puteţi aranja. E la capătul holului, iar baia e chiar vizavi. Ferit se întoarse către copii şi continuă în franceză. Cât despre voi doi, vă ofer canapeaua. Voiam să dorm eu pe ea, dar sunteţi bine-veniţi să o împărţiţi. O să găsesc altceva pentru mine. Cum

ziceaţi că vă cheamă?

— Samu... Sami, răspunse băiatul cu păr castaniu. Iar ea este sora mea, Peri.

— Foarte bine. Sami şi Peri. Puneţi-vă lucrurile în sertarele de acolo! Paşapoartele şi lucrurile de valoare în sertarul de sus.

— Nu avem nimic de valoare, zise Perla. Banii pe care i-i dăduse mama ei erau ascunşi într-un săculeţ cusut de chiloţi şi nu avea de gând să-i arate nimănui.

— Pentru cine sunt saltelele astea? întrebă Tarik.

— Pentru oamenii pe care sperăm să-i aducem la Paris. Vin de peste tot din Franţa. Aştept încă trei, dar nu se ştie niciodată, s-ar putea să nu vină.

— De ce?

— Există o şansă să treacă munţii, către Spania.

— Şi Evelyn ce spune despre toate astea?

— Nu ştie.

— Poftim?!

— Îţi explic mai târziu.

Rafael li se alăturase, în timp ce Selva aranja lucrurile şi avea grijă de fiul lor.

— Vă suntem nespus de recunoscători, Tarik-bei. Sunt sigur că şi dumneavoastră aţi intervenit, ca să fiu eliberat.

Tarik fu uluit că Rafael vorbea o turcă perfectă, fără nici cel mai mic accent.

— Vă rog, să nu mai pomenim! N-am făcut decât să iau legătura cu ambasadele noastre şi să le rog să intervină.

— Tot dumneavoastră ne-aţi spus şi despre tren.

— Vor fi şi alţii în el, în situaţii similare, interveni Ferit. De fapt, unii sunt în situaţii mult mai rele. Dumneavoastră măcar sunteţi sub protecţia guvernului turc. Dar gândiţi-vă la evreii francezi, germani, chiar şi italieni... Adolescenţi, femei, bătrâni, copii... Sute de mii de oameni care n-au făcut rău nimănui.

Tarik lăsă capul în jos.

— Bieţii oameni se adună la Paris, cu un fir de speranţă. Un fir foarte subţire. Şi dacă cineva nu închide ochii, ca să îi lase în tren...

Se aşternuse tăcerea.

— Dacă nu?

— Cineva o să închidă ochii, sunt sigur, spuse Ferit.

— Şi eu cred asta, răspunse Rafael. Lor nu le-au refuzat paşapoartele, continuă el, arătând către copiii care stăteau pe canapea. Nimeni nu ar putea fi acuzat că a salvat oameni în situaţia lor.

— Trebuie să mă întorc la birou, spuse Tarik. Am rămas în urmă cu treburile. Se pare că fiul doamnei Russo lipseşte de câteva zile. Va trebui să îl căutăm în lagăre. N-o mai deranjez pe Selva Hanim, are treabă. Vă rog să o salutaţi din partea mea! O să trec să vă vizitez diseară.

Tarik ieşi pe hol cu Ferit, iar Rafael îi auzi vorbind în şoaptă destul de mult.

— Trebuie să-ţi cer o favoare, spuse Tarik, puţin jenat.

— Sigur, ce e?

— Dacă oamenii despre care ai pomenit nu vin, aş putea să-ţi trimit alţi doi care speră să plece cu un anumit tren?

— Dacă ai nevoie, fireşte că da. Eu pot să mă mut la voi, copiii o să doarmă în bucătărie şi le dăm canapeaua oamenilor respectivi. Ar fi dispuşi să o împartă?

— Desigur. Sunt doi soţi, nişte tineri din Lyon. Poate ţii minte că ţi-am povestit de o femeie pe care am salvat-o de la Gestapo. Sunt fiica şi ginerele ei.

— Îmi amintesc. Dar ce facem cu doamna respectivă?

— Înţeleg că a murit, răspunse Tarik.

Ferit se întoarse în salon, unde o găsi pe Selva.

— Fazil era tare obosit, aşa că l-am culcat, spuse ea.

— Selva Hanim, aş vrea să vă rog ceva! Fireşte, dacă nu vă deranjează... Cât sunteţi aici, aţi putea să... Nu apucă să termine, că Selva îl întrerupse.

— Da, Ferit-bei. Aţi fost atât de bun cu noi, că sunt gata să fac orice, în schimb. Vreţi să gătesc sau să fac curat?

— Nu, nici vorbă. După cum vedeţi, aştept să vină şi alţi oameni aici.

— Văd. Presupun că şi ei aşteaptă trenul, la fel ca noi.

— Exact. Doar că nu sunt turci. Şi nu vorbesc turcă.

— Credeam că doar cei cu paşapoarte turceşti pot să ia

trenul acela.

— O să le facem rost de paşapoarte. Dar dacă se întâmplă ceva pe drum... Va trebui să se poarte ca nişte turci. Să poată spune cel puţin câteva cuvinte. Dumneavoastră predaţi turcă. Aţi putea să...

— Vreţi să îi învăţ turcă?

— Aţi accepta?

— Cu plăcere. La drept vorbind, la Marsilia făceam deja asta, de ceva vreme. Pot să-i ajut să înveţe pe dinafară câteva propoziţii. Dar trebuie să vă întreb şi eu ceva. Cum adică, să se poarte ca nişte turci? Sunt curioasă să aflu ce înseamnă asta.

— Bună întrebare. De exemplu, turcii beau mult ceai şi nu pun lapte în el. Apoi, mai sunt şi abluţiunile. Unii au mătănii la ei. Mănâncă brânză şi măsline la micul dejun. Poate o să le dăm unora exemplare din Coran, să pară că-l citesc.

Selva râse.

— Aş putea să gătesc nişte kofte şi dolmas, să le aibă pe drum.

— Grozav! Dacă ştiţi să gătiţi mâncăruri turceşti, aţi putea să faceţi ceva şi pentru noi, într-o seară?

— La drept vorbind, am învăţat să gătesc la Paris, după ce ne-am căsătorit. Şi nu gătesc nemaipomenit. Era mai bine dacă părinţii mei nu mă dădeau la lecţii de vioară, pian şi limbi străine. Voiau să îmi găsesc un soţ bun, dar soţii preferă femeile care ştiu să gătească. Nu, Rafo?

— Eu chiar nu gândesc aşa, spuse Ferit. Eu am vrut să-mi găsesc sufletul-pereche.

— Şi l-aţi găsit?

— Cred că da.

— Nu te uita la Selva! Şi eu mi-am căutat sufletul-pereche, dar m-am ales cu o camaradă de arme. Selva se crede soldat şi vrea să salveze lumea, de una singură.

— Haideţi să ne întovărăşim, Selva! spuse Ferit. Să-i salvăm întâi pe cei din Paris şi din casa asta şi apoi şi restul lumii, ce ziceţi?

— E cea mai bună propunere care mi s-a făcut de mult

timp încoace, răspunse Selva. Voise să spună că era cea mai bună propunere de când Rafo îi ceruse mâna, dar se oprise la timp. Îşi amintise că Rafo nu îi ceruse mâna, ea îl informase că se hotărâse să se mărite cu el. Se întoarse şi se uită la soţul ei, care vorbea cu copiii. Slăbise mult, după ce fusese urcat în vagonul de vite. Nu putea să doarmă noaptea. Avea deseori coşmaruri care îl făceau să sară din pat.

Se întrebă dacă Rafo chiar o iubea. O considera o binecuvântare sau o povară, oare regreta că se căsătorise cu ea? O învinovăţea, credea că din cauza ei fusese nevoit să se rupă de familia şi de ţara lui? În adâncul sufletului era, oare, furios pe ea? Selva hotărî în clipa aceea că, dacă aveau să ajungă teferi la Istanbul, o să meargă la soacra ei să o implore să-şi ierte fiul. Era hotărâtă să-i redea familia lui Rafo, să-l împace cu mama, surorile şi verii lui.

„Dragul meu Rafo”, îşi spuse ea, „mă întreb dacă mă iubeşti la fel de mult cum te iubesc eu.”

ÎNTUNERIC ÎN PLINĂ ZI

Fum ce îmi sufocă inima geroasă,
Oriunde sunt, mă însoţeşte istoria-mi sângeroasă.[2]

David Russo se ridică din pat dimineaţă simţindu-se grozav. Stătu în faţa ferestrei şi se întinse multă vreme. Se apropia Anul Nou. Parisul! Magnificul oraş al artei, al muzicii şi al distracţiei! Ce putea fi mai plăcut pentru un tânăr de douăzeci de ani, decât să sărbătorească Anul Nou în oraşul ăsta!

David avea un simţ înnăscut pentru distracţie. Doar se născuse în Beyoğlu, cartierul din Istanbul cel plin de culoare şi viaţă.

Tânărul David se considerase mereu foarte norocos. Era fiul unei familii bogate şi primise o educaţie privilegiată. După ce terminase gimnaziul Saint Benoît, se mutase la Paris, cu familia. Tatăl lui cumpărase un apartament luxos în arondismentul XIV, una dintre cele mai elegante zone din Paris, iar David îşi continuase educaţia la Lycée. La drept vorbind, îi luase destul de mult să termine liceul. Aşa cum poate spune orice tânăr crescut în împrejurări asemănătoare, te distrezi foarte mult în anii de şcoală. Şi cea mai bună cale să eviţi recrutarea, însurătoarea, cu toate responsabilităţile pe care le aduc ele, este să îţi prelungeşti studiile cât mai mult posibil. David petrecuse multă vreme în liceu, mai ales că se transferase de la Istanbul. Dar nu se plânsese niciodată. După liceu, intrase la Academie des Beaux Arts. Era un tânăr înalt şi chipeş, cu privire melancolică, lucruri care îi permiteau să se

[2] Fragment din poezia *Alacanim* de Murathan Mungan.

bucure din plin de distracţia cuvenită unui artist. Dar apoi izbucni războiul. Visul lui că fete superbe se vor îmbulzi ca el să le picteze goale trebuia să mai aştepte. Însă nu îi păsa. Continua să ducă o viaţă de distracţii şi veselie. Tatăl lui nu îl lipsea niciodată de bani, iar el nu era, la rândul lui, zgârcit cu dansatoarele. Ieşea cu prietenii în fiecare noapte, întorcând Parisul pe dos. Mergeau la spectacole de cancan, beau bere în bistrouri şi vin în micile cafenele. Avea grijă să evite localurile frecventate de ofiţerii germani. Se simţea în siguranţă având paşaport turcesc, chiar dacă pe prima pagină fusese ştampilat cu roşu „Juif", „evreu".

Atât David, cât şi mama lui fuseseră mai degrabă refractari când tatăl lui luase toate paşapoartele şi actele de identitate ca să le ducă la poliţie să fie ştampilate.

— De ce te grăbeşti aşa? întrebaseră ei.

— Aţi surzit sau aţi orbit cumva? răspunsese domnul Russo. Nu se anunţă de zile întregi că evreii trebuie să ducă documentele să le fie ştampilate? Ziarele sunt pline de avertismente!

— Da, dar de unde ar putea să ştie? întrebase soţia lui. Vitali, de exemplu, n-a mers la poliţie.

— Mie îmi place ca totul să fie în ordine. Nu vreau să fiu nevoit să dau explicaţii nimănui.

— Sper doar să nu ajungi să regreţi.

— Nu înţeleg de ce vă certaţi cu mine. Pentru numele Domnului, e doar o ştampilă!

Şi aşa ajunsese David să aibă ştampila roşie în paşaport.

Acum, în dimineaţa răcoroasă şi însorită de decembrie, tatăl şi fiul îşi beau cafeaua la micul-dejun.

— Mergi din nou pe Champs Elysées azi? întrebă tatăl lui.

— Da, mă întâlnesc cu prietenii.

— Războiul ăsta v-a transformat pe toţi în pierde-vară. Nu aveţi altceva de făcut decât să bateţi cinematografele?

— Ce-ai vrea să facem?

— Ce-ar fi să vii să lucrezi cu mine?

— După Revelion, tată. Să se termine anul ăsta

îngrozitor.

— Mă întreb ce an nu e îngrozitor pentru tine. Ceva îmi spune că o să treci prin viaţă aşteptând un an bun. Cât despre războiul ăsta, nu cred că o să se termine prea curând. Tu şi prietenii tăi nu faceţi decât să căutaţi pretexte ca să trândăviţi.

— Dar nu ar fi bine să ne începem afacerile în împrejurările de acum, tată!

— Însă e bine să staţi prin baruri, până târziu în noapte?!

— Suntem generaţia războiului, tată. Asta e, nu suntem grozavi.

— Asta cam aşa e, mă tem. Războiul v-a afectat tare rău. Dacă ai de gând să pierzi vremea în continuare, fiindcă eşti, cum ai zis, „generaţia războiului”, atunci măcar ai grijă să umbli cu actele la tine tot timpul. Ieri, se pare, vecinul nostru a fost cât pe ce s-o încurce, fiindcă nu le avea la el.

— Nu-ţi face griji, tată, o să umblu.

— De fapt, cred că ar fi bine să-ţi iei şi paşaportul turcesc.

După micul dejun, David citi ziarul şi apoi făcu câteva schiţe. Astăzi, el şi prietenii lui aveau să decidă, în sfârşit, unde îşi vor petrece Anul Nou. Fiindcă iată, în ciuda războiului, începea un nou an. Pentru tinerii ca ei, viaţa avea încă multe lucruri bune de oferit. Champs Elysées-ul era luminat splendid. Magazinele fuseseră deja împodobite pentru Crăciun. Pe toate străzile se vedeau luminiţe colorate, aşa că toate arătau ca nişte mici poduri. Era ca şi cum războiul nu ar fi atins deloc Parisul. Restul Europei era în flăcări, dar Parisul era un uriaş brad de Crăciun. Străzile erau pline de domni eleganţi, cu haine de caşmir şi eşarfe de mătase albă. Ofiţerii germani se uitau cu subînţeles către femeile elegante şi parfumate, către domnişoarele împopoţonate şi frivole şi către prostituatele vesele, cu buze date cu roşu aprins. Şi David se distra privind întreaga paradă feminină.

Tinerii hotărâră că probabil aveau să petreacă Anul Nou

în La Coupole sau la Café de Floré, localuri frecventate mai ales de artişti. David era decis să o sune pe Stella, să o invite la petrecere. La miezul nopţii, avea să o sărute. Da, avea să o sărute pe buze. Nu putea să-l respingă, într-o noapte când toţi din jurul lor s-ar fi sărutat, sărbătorind venirea Anului Nou! Şi nu se ştie niciodată, după ce vor merge de mână pe străzile aglomerate, se vor săruta şi vor mânca o supă fierbinte în Les Halles, poate o s-o convingă pe Stella să meargă cu el la locuinţa prietenului său Manuel. Şi cine ştie... Poate. Nu, nu era nevoie să grăbească lucrurile. Vremea pentru asta avea să vină...

În timp ce se îmbrăca, David fredona o şansonetă. Ca de obicei, îşi puse portofelul în buzunarul interior. Când se pregătea să-şi ia paltonul, îşi aminti sfatul tatălui său. Se întoarse în cameră, luă paşaportul din sertar şi dădu să iasă.

— O să întârzii? întrebă mama lui. Ajungi la cină?

— Nu, mamă. Nu-ţi face griji, dar cred că nu ajung înainte de miezul nopţii.

— Hai, David... Nu e sâmbătă. Mai fă o pauză, ieşi în fiecare seară!

David nu răspunse nimic. Avea douăzeci de ani, era plin de energie, era la Paris. Trase uşa după el şi coborî scările în fugă, câte două-trei trepte deodată. Ieşi în stradă şi respiră adânc, plin de bunădispoziţie. Scăpase de părinţii care îl băteau la cap. Parisul, oraşul cel mai frumos şi mai strălucitor, îşi întindea misterele înaintea lui.

Când ieşi din metrou la staţia Marbeuf îşi dădu seama că era puţin în întârziere. Prietenul lui avea să se supere, nu era prima dată. Aşa că începu să alerge, croindu-şi drum prin mulţime. Dar era ciudat. În loc să iasă din staţie, oamenii se buluciseră unii într-alţii la ieşire. Se enervă şi trecu de câţiva, îmbrâncindu-i.

„Bătrânii ăştia, care nu se grăbesc! Le ia o oră până să se mişte! De ce nu staţi acasă, dacă nu puteţi să mergeţi?” îşi spuse el. Se strecură printre doi care îşi târşâiau paşii în faţa lui şi ajunse la baza scărilor. Aglomeraţia continua şi pe trepte. Se formase o coadă care înainta cu mare

greutate. David se gândi că în anul acela cumpărăturile de Crăciun începuseră probabil mai devreme. Parizienilor nu le păsa de război. Viaţa continua, la fel şi cumpărăturile.

— De ce nu înaintaţi? Nu avem toată ziua! strigă un bărbat din faţa lui.

David făcu o săritură în sus, încercând să vadă ce se întâmpla.

„Ce o fi?" îşi spuse el, văzând două rânduri de soldaţi germani în faţa ieşirii de la metrou. Părea că verifică actele oamenilor şi că îi reţin pe unii. Femeile erau lăsate să treacă fără a fi verificate. Bine că avea paşaportul la el! Bine că îl ascultase pe bătrân, părea să ştie ce vorbeşte. David îşi duse mâna la buzunar. Slavă Cerului că paşaportul era încă acolo! Continuă să înainteze. Coada se deplasa lent către ieşire. Cinci bărbaţi arătară actele şi fură lăsaţi să treacă. Pe al şaselea, nemţii îl opriră. Alţi şapte-opt oameni trecură. Cineva din faţă se întoarse. Bărbatul alergă câţiva paşi, dar se auzi imediat:

— Halt! Halt!

Bărbatul se opri şi se întoarse, cu faţa palidă ca varul. Unul dintre soldaţi îi făcu semn cu degetul. Bărbatul merse către el, cu umerii căzuţi. Dacă umerii ar putea vorbi! Pentru prima dată în viaţă, David îşi dădea seama cât de multe spun umerii. „Mi-e teamă, ajutaţi-mă!" ţipau ei.

Apoi, un alt bărbat fu pus la perete. Alţi trei, patru, cinci oameni trecură. David întârziase, dar nu-i păsa. Avea ce să le povestească prietenilor care îl aşteptau! Avea să fie eroul zilei! Şi o să-i poată povesti totul Stellei, de Anul Nou. Nu avea să stea crispat, neştiind despre ce să vorbească.

„Era cât pe ce să fiu ridicat la metrou! Dacă nu aveam paşaportul la mine, acum aş fi fost într-un lagăr! Închipuiţi, Stella!"

— Actele! spuse tăios unul dintre soldaţii germani.

David arătă paşaportul pe care îl ţinea în mână. Slavă Cerului, neplăcutul episod avea să se termine. Soldatul deschise paşaportul. Se uită la fotografie, citi numele şi prenumele, data şi locul naşterii şi văzu ştampila roşie:

„evreu”.

— La perete!

— Dar eu sunt turc.

— La perete, am spus!

Făcu ce i se spusese şi aşteptă alături de ceilalţi, în tăcere. Veni un alt soldat şi îi despărţi în grupuri de câte opt.

— Mişcaţi-vă!

Unul dintre ei încercă să spună ceva.

— Ţine-ţi gura! strigă soldatul.

Fură urcaţi într-o furgonetă cenuşie. David se uită la tânărul acela, era cam de o vârstă cu el. Se aşezase lângă el şi tremura. Avea să afle mai târziu că îl chema Lambroso. Tânărul scrise cu degetul „evreu”, pe haina lui. David îi făcu un semn de aprobare, cu capul. Se opriră lângă un autobuz. Fură coborâţi din furgonetă şi înghesuiţi în el. Apoi veniră alte furgonete şi în autobuzul deja plin fură înghesuiţi alţi oameni. Plecară. David încercă să ghicească în ce direcţie mergeau. Stăteau precum sardelele, era greu să vezi ceva afară.

După o vreme, autobuzul intră într-o curte şi se opri. Văzând o clădire lungă, bărbaţii îşi dădură seama că erau la École Militaire. Nemţii le ordonară să se aşeze pe jos, pe coridor. Le era teamă să vorbească între ei. Cei care încercaseră să le pună întrebări soldaţilor fuseseră reduşi la tăcere. Stăteau pe pardoseala de piatră şi aşteptau. Aşteptau şi aşteptau. Lumina care intra pe ferestrele încăperilor ce dădeau în coridor se estompa tot mai mult, până când fură înconjuraţi de întuneric. Era noapte.

— În picioare! Mişcarea!

Mai multe grupuri de oameni erau scoase din diverse corpuri ale clădirii şi înghesuite în cinci autobuze, care plecară într-un final.

La Gare du Nord, coborâră şi li se ordonă să meargă către marginea peronului, printre soldaţii care mişunau ca furnicile. Apoi, fură urcaţi în tren. După o călătorie de aproape două ore, trenul se opri, iar soldaţii îi puseră să formeze coloane de câte cinci pe rând.

— Marş înainte!

Şi porniră, pe ploaia cea rece de decembrie, flămânzi şi epuizaţi. Erau cam o mie de bărbaţi, cu vârste între doisprezece şi optzeci şi doi de ani. Frica le dispăruse, înlocuită de un sentiment fără nume. David avea să îşi dea seama ulterior că era resemnarea în faţa morţii.

După un marş fără sfârşit, lunga coloană ajunse într-un lagăr. Apoi, bărbaţii fură împărţiţi în grupuri de câte treizeci şi repartizaţi în nişte barăci, cu duşumeaua acoperită cu paie. Merseseră atâta vreme, încât se prăbuşiră imediat pe paie, sprijinindu-se unul de celălalt şi încercând să se încălzească de la respiraţia şi căldura celorlalţi. Aveau să doarmă pe jos, ca animalele, o săptămână întreagă, înainte să vină paturile de campanie.

La cinci dimineaţa, fură treziţi şi puşi să aştepte pe coridor. Trei ore şi jumătate rămaseră aşa, în picioare, pe frigul necruţător, aşteptând să fie număraţi.

— ALINIAŢI-VĂ CÂTE TREI PE RÂND!

Se aliniară.

— CÂTE UNUL PE RÂND!

Se aliniară. Trebuia să meargă la un soldat care stătea la o masă, într-o sală.

— Numele.

— David Russo.

— O să-ţi dau patru obiecte foarte importante. Ai grijă să nu le pierzi! Ţine! Castron, lingură, pătură şi numărul tău. Ia-le!

David le luă.

— Citeşte-ţi numărul!

— Trei doi trei trei.

— De acum încolo, eşti numărul 3233! Ăsta e numele tău. Dacă pierzi numărul, eşti mort, ai înţeles?

— Da.

— Acum semnează aici, aici şi aici.

David semnă. Pentru castron, lingură, pătură şi numărul 3233. Nu mai era David Russo. Nici prietenii lui, de la Café Clossier de pe Champs Elysées, nici mama sau tatăl lui nu-l mai aşteptau. Fiindcă nu mai exista un David Russo. Din

clipa când semnase, David Russo era terminat. Nu mai era decât 3233. Un număr. Un număr înalt şi palid, fără viitor.

Îşi dădu seama că se făcuse amiază auzind un ordin strigat de cineva.

— ALINIEREA! CÂTE UNUL PE RÂND!

Înaintară şi se opriră în faţa unui cazan cu supă. Fiecare primi câte un polonic de lichid, pe care îl mâncară cu lingurile de fier. După ce terminară, puseră lingurile în buzunare, ca să nu le piardă. Apoi, fură adunaţi în curte, în rânduri de câte cinci, şi obligaţi să meargă. Nu aveau voie să i se adreseze decât celui care era chiar lângă ei. Nu puteau vorbi decât doi câte doi. Niciodată în trei!

— De ce ne-au adus aici? Care e vina noastră?

— Că suntem evrei.

— Şi n-o să ne salveze nimeni?

— Nu cred.

— Sigur familiile noastre o să încerce să ne dea de urmă.

— VOI DE ACOLO! GURA!

Continuară să meargă prin curte, precum măgarii la moară. Mâinile şi picioarele le îngheţaseră. Odată întorşi în baraca lor cu paie pe jos, încercară să se încălzească stând unul lângă altul. Seara, merseră din nou, încolonaţi, să primească mâncare. De data aceasta, în meniu apăruse şi o bucată de pâine neagră. Un soldat puse o pâine mare pe o masă de lemn şi chemă pe cineva să o taie în cuburi perfecte, folosind un şablon. Apoi, soldatul începu să le împartă numerelor bucăţile, care aveau 200 de grame fiecare. Numerelor. Nu mai erau fiinţe umane. Îşi mâncară bucata de pâine veche până la ultima firimitură şi linseră şi ultimul strop de supă din castron. Apoi se adunară la uşa latrinei mirositoare, aşteptând să se uşureze, înainte să se întoarcă în baracă şi să se prăbuşească pe paie, adormiţi. Soldatul care îi încuie acolo strigă într-o franceză cu accent german:

— GATA CU VORBA, NENOROCIŢILOR!

A doua zi dimineaţă stătură peste trei ore în picioare, aşteptând să fie număraţi. Apoi, după mic dejunul format din nişte cafea băută din castron, fură trimişi în curte,

unde suluri de sârmă ghimpată erau fixate lângă perete. Acum, primiră şi de lucru. Trebuia să desfacă sârma ghimpată şi să o ducă într-un loc anume. David era mulţumit că putea face ceva, în loc să se preumble prin curte. Câte zile trecuseră de când îi spusese tatălui său că nu avea dispoziţia necesară să muncească? Nu ştia. Pierduse orice noţiune a timpului. Ce ar fi spus bătrânul lui, dacă l-ar fi văzut desfăcând sârmă ghimpată cu mâinile sângerând? Bătrânul... El însă nu avea să îmbătrânească niciodată. Nu avea să aibă copii care să-l numească „bătrânul", când vorbeau despre el. El, Robert David Russo, era acum doar 3233. Un număr care trebuia să care sârmă ghimpată. Încercă să se autocompătimească şi să plângă, dar nu putea.

După o săptămână, sosiră paturile de campanie, cu saltele umplute cu paie. Unul dintre cei care le aducea exclamă:

— Ce duhoare e aici!

Numerele se uitară unul la altul. Nu se schimbaseră din ziua în care sosiseră. Dormind şi muncind în aceleaşi haine, îşi pierduseră complet simţul mirosului.

Cincisprezece zile mai târziu, un nou ordin sparse existenţa lor monotonă. După cafeaua de dimineaţă, înainte să mute sârma ghimpată, li se ordonă să meargă în rânduri de câte cinci, pe un alt coridor, pe care nu-l mai văzuseră şi care ducea într-o altă sală.

— DEZBRĂCAŢI-VĂ!

Nimeni nu se mişcă.

— DEZBRĂCAŢI-VĂ, AM SPUS!

Nu înţelegeau ce se întâmplă. Dar, uitându-se unul la celălalt, se dezbrăcară în chiloţi.

— ŞI CHILOŢII!

— Doamne! spuse un bătrân.

— Ce ai de ascuns, decrepitule? întrebă un soldat.

Îşi dădură jos şi chiloţii, ţinând grămada de haine în faţa lor, încercând să-şi acopere părţile intime în timp ce aşteptau şi aşteptau. Vreo doi nu rezistară în frig şi leşinară.

— ŞIR INDIAN!

Se aliniară şi un soldat cu un băţ în mână îi verifică pe fiecare să vadă dacă nu aveau păduchi. Un alt soldat le aruncă hainele într-o baie de abur şi îi trimise afară. Apoi li se ordonă să intre într-o încăpere mare, cu mai multe rânduri de duşuri, care coborau din tavan. Se spălară, tremurând cu toţii sub apa rece ca gheaţa. Când ieşiră de la duş, primiră înapoi hainele lor umede de la abur şi fură trimişi să care mai departe sârma ghimpată.

Timpul se scurgea, zi după zi. Unii plecau, când numerele lor erau strigate, şi nu se mai întorceau niciodată. Câţiva mai în vârstă se îmbolnăviră şi fură duşi de acolo. Toţi ştiau care dintre ei muriseră, fiindcă saltelele acestora erau rulate şi duse din baracă. Însă nu aflară niciodată ce se întâmpla cu tinerii ale căror numere erau strigate şi care nu se mai întorceau.

Într-o dimineaţă, după tortura număratului şi după ce băuseră cafeaua din castroane, apăru un soldat.

— 3233! strigă el. Nu se mişcă nimeni.

— AM SPUS 3233, MIZERABILILOR!

„Ăsta sunt eu”, se gândi David. „Eu sunt 3233. Şi acum?” Făcu un pas înainte.

— Deci tu eşti 3233.

— Da.

— Du-te în baracă, ia-ţi castronul, lingura, pătura şi numărul şi întoarce-te aici!

David merse în baracă, îşi luă pătura de pe pat şi apucă lingura şi castronul. Numărul îl avea oricum în buzunar. Apoi se întoarse.

— Ai luat tot?

— Da.

— Mişcă!

David se uită la ceilalţi deportaţi, care stăteau încă în coloană. Unii lăsară capul jos, alţii îi făcură cu ochiul în semn de rămas-bun.

— Probabil o să-l împuşte! şopti cineva. David îl auzi, dar nu simţi niciun regret. Se bucura că scăpa de lichidul maroniu care li se dădea sub numele de cafea, de supa cu

gust mai rău ca al mâlului, de pâinea uscată şi de mutatul sârmei ghimpate. Nu avea să-i mai fie dor de casă când se culca pe salteaua de paie, disperat că o să moară fără să o fi sărutat pe Stella, lipsit de orice demnitate şi transformat într-un simplu număr.

Îl urmă pe soldat într-un mic birou. Civilul care stătea la masa de acolo avea în faţă un registru uriaş, ca de contabilitate.

— Numărul? întrebă el.

— 3233.

Bărbatul deschise registrul.

— Caută-ţi numele pe pagina asta!

Numele lui! David îşi aminti că avea un nume. Dar care?

Se aplecă şi se uită în registru. Totul era înceţoşat. Literele dansau. Se frecă la ochi şi se uită din nou, cu atenţie. Mai întâi îşi văzu numărul, 3233. Numele era scris alături. Îşi fixă degetul pe el.

— L-ai găsit?

— Da.

— Citeşte-l!

— Robert David Russo.

— Lasă-ţi lucrurile aici!

David îl privi fără să se mişte.

— De ce te uiţi aşa? Pune tot: castronul, lingura, pătura şi numărul pe masă.

David puse cu grijă castronul, lingura şi pătura pe masă, iar apoi îşi aşeză numărul peste pătură. Omul le verifică minuţios, ca pe nişte giuvaieruri. Apoi îl puse pe David să semneze pentru fiecare.

— Unde merg? întrebă el.

— În iad! răspunse bărbatul.

— Aş putea să vorbesc cu familia mea ultima dată, înainte să mor?

Bărbatul zâmbi.

— Sau aş putea să le trimit o scrisoare?

— Ce vrei să le scrii?

— Că o să fiu executat.

— Asta crezi?

— Dacă nu e voie să vorbesc cu ei şi vă dau numărul de telefon, îi sunaţi, vă rog, să le spuneţi ce s-a întâmplat? Sigur ar prefera să ştie, în loc să se întrebe mereu unde am dispărut.

— Ce să ştie?

— Că sunt mort.

Bărbatul zâmbi maliţios.

„Javră ce eşti!” se gândi David.

Soldatul care îl escortase îi ordonă să iasă, aşa că David îl urmă în afara clădirii. Traversară curtea şi intrară într-o altă clădire, pe care fluturau steagul german şi cel cu svastica. Înăuntru, urcară scările şi traversară un coridor lung.

— Aşteaptă aici, spuse soldatul şi intră într-o încăpere. David se prăbuşi pe banca de lângă uşă. Îi trecu chiar prin minte să se întindă. Presupuse că putea face orice, acum că mergea la moarte. Putea, de exemplu, să-l scuipe în faţă pe soldatul respectiv sau pe vreun ofiţer care trecea pe acolo. Putea să-i înjure sau putea să se descheie la pantaloni şi să se uşureze peste tot. Ce s-ar fi schimbat? Se gândi la toate astea, dar nu făcu nimic. Aerul curat îl făcea să se simtă extrem de letargic. Parcă nu avea energie pentru nimic. Doar pentru a duce şi a desface sârmă ghimpată. Ca şi cum aceasta ar fi fost pedeapsa pe care ar fi primit-o la porţile iadului. Singurul lucru pe care ar fi fost vreodată în stare în facă.

Soldatul se întoarse cu un dosar în mână.

— Mişcă-te! spuse el din nou.

David încercă să se ridice de pe bancă, dar îşi dădu seama că nu avea putere.

— MIŞCĂ-TE!

Încercă din nou şi, târându-şi picioarele, reuşi să-l urmeze pe soldat. Dacă nu i-ar fi fost ruşine, s-ar fi târât. Coborâră străzile până în curte şi apoi ieşiră în stradă. În cele din urmă, ajunseră într-o grădină plină cu crizanteme. David văzu în faţa lui o vilă elegantă.

— Eşti deja mort, David! Doar că nu ţi-ai dat seama. Strada asta... Grădina asta frumoasă, florile... Vila... Nu

pot fi adevărate. Sigur am murit deja. Sunt mort. Slavă Domnului! N-am simţit nimic. Sunt salvat, în sfârşit sunt salvat! Bun venit, moarte!

Un gardian îl salută pe soldat când trecu pe lângă el. David salută în semn de răspuns, înclinându-se aproape până la pământ. Gardianul îl privi uluit şi apoi îşi flutură mâna. Soldatul urcă treptele vilei. El şi David intrară într-o sală cu ornamente de marmură şi tablouri fanteziste pe pereţi. David aştepta ca vreo hurie să se arate dintr-una dintre camere. Îşi dorea să aibă ochii ca Stella şi glasul ca al mamei lui. Sigur, evreii nu erau aşteptaţi în rai de hurii sau îngeri, dar auzise că pe musulmani îi primeau fecioare frumoase, iar el murise având paşaport turcesc. Zâmbi în sinea lui. Nu prea era în dispoziţie de fete frumoase. Dar voia cu disperare să vadă vreun cunoscut. Un chip prietenos, cineva care să-i amintească de trecut. De aceea visa la o hurie care să arate ca Stella. Cât despre glasul mamei sale... Nu îşi închipuise niciodată, pentru nimic în lume, că o să-i ducă dorul. Nu voia decât să-şi audă mama spunând:

— Băiatul meu! Dragul meu băiat!

Şi să poată să-i răspundă:

— Mi-a fost aşa dor de tine, mamă!

— Ia ăsta şi intră acolo! spuse soldatul, întinzându-i dosarul. Eu o să aştept aici.

David îl luă şi intră în camera cu mobilier scump. Un bărbat stătea la o masă stil Ludovic al XIV-lea.

— Îţi vezi numele în caietul ăsta?

Sigur că-l vedea! Era mort deja şi mergea în Rai. Se apropie şi se uită în caiet. De data aceasta, privirea nu i se mai înceţoşă şi îşi găsi numele.

— Aici... e numele meu.

— Semnează alături!

David semnă.

— Ţine. Asta e pentru Auschwitz, ăsta e biletul de tren spre Paris.

— Poftim?

— Certificatul de ieşire şi biletul de tren. Poţi să pleci. O

zi bună.

— Unde să plec? Vreţi să spuneţi că plec acasă?

— Eşti nătărău? Omul salută soldăţeşte şi îi arătă uşa: Să mergi direct la Paris! îi strigă, cu un accent franţuzesc lamentabil. Şi când ajungi acolo, să cazi în genunchi şi să-i săruţi mâna consulului turc!

David părăsi încăperea şi îl urmă pe soldatul care aşteptase jos, lângă scări. Ieşiră din vilă, trecură printre crizanteme şi ajunseră la poartă.

Nu, nu era mort, îi dădeau drumul! Asta era libertatea? se întrebă el. Soldatul intră în ghereta gardienilor, le spuse ceva, iar unul dintre ei deschise poarta. David ieşi.

Cu două luni în urmă, când ajunsese în lagăr, avea 65 de kilograme. Acum, avea 47. Arăta ca un schelet, ca o fantomă trecând printre castanii desfrunziţi. Nu simţea nimic. Nu era nici fericit, nici flămând. Nu era încântat, nu avea niciun fel de aşteptări. Parcă aluneca spre gara de unde trenul avea să-l ducă acasă. Cine era? Dar inima lui? Întreaga fiinţă? Nu mai era decât un număr nenorocit. Şi bătrân, foarte bătrân. Mai bătrân chiar decât tatăl lui, cel căruia îi spunea „bătrânul”. Avea 3233 de ani.

PARIS

Selvei îi deveniseră foarte simpatici unii dintre cei pe care îi învăţa turcă. Margot era printre ei. Ea şi Selva se apropiaseră mult. Poate fiindcă era unguroaică, învăţa limba mai uşor decât ceilalţi. Într-o zi, îi spusese în turcă:

— Am prieteni turci.

— Sigur că eşti prietena mea, răspunse Selva sincer, îmbrăţişând-o.

Margot zâmbi, puţin nedumerită.

După ce fusese concediată, venea des în apartamentul lui Ferit, încercând să o ajute pe Selva. În timp ce aceasta preda, Margot avea grijă de Fazil. Îl scotea la plimbare şi făcea cumpărăturile.

— Nu ai întrebat nici măcar de ce te-au concediat aşa de repede? o întrebă într-o zi Selva.

— M-am gândit că e mai bine să nu pun multe întrebări, răspunse ea. Ce aş fi făcut, dacă ziceau că pentru că sunt evreică?

Margot era una dintre cei care hotărâseră că, dacă nu se puteau adăposti în Paris, era mai bine să meargă în Palestina, prin Turcia.

— Nu se ştie niciodată, poate o să-ţi placă aşa mult la Istanbul, că o să te stabileşti acolo. Poate îţi găsim chiar vreun turc chipeş, observă Selva.

— Turcii nu mă plac.

— Nu cred, Margot! Turcilor le plac blondele la nebunie!

Margo zâmbi doar şi murmură:

— Aş vrea eu...

Cum deveniseră prietene apropiate, Selva îi ceruse ajutorul ca să lipească poze pe paşapoartele aduse de

Ferit. Trebuia să scrie nume turceşti în ele şi să fie gata până la prânz. Selva şi Ferit încercaseră să găsească nume care să sune cât mai aproape de cele originale. Roxanne, de exemplu, devenise Rüksan, Constance devenise Kezban, David, Davut, Lilian, Leyla, iar Marie, Meryem. Dar Selva nu reuşea să găsească un nume pentru Margot. În dimineaţa aceea, când ajunsese, o întrebase în franceză:

— Margot, ţi-ar plăcea să te cheme Meral?

— Nu sunt şi alte nume care să înceapă cu „M”?

— Să vedem... Makbule, Madelet, Mergube, Mehire...

— Mă dau bătută. Alege tu unul pentru mine!

— Meral sună cel mai bine. E un nume tineresc.

— Cum adică?

— E un nume modern.

— Am auzit de nume la modă, dar nu de nume moderne, spuse Margot.

— Te asigur că o să ai multe alte surprize când o să ajungi în Turcia. În fiecare zi o să te surprindă ceva. Ţara mea e foarte diferită.

— O! suspină Margot şi se gândi: Ce minunat ar fi să pot să mă întorc în ţara mea la fel de uşor cum poate ea!

Întinseseră paşapoartele peste tot în bucătărie. Selva lipea fotografiile, iar Margot le fixa apăsându-le cu fierul de călcat. Cele mai multe fuseseră emise de către statul turc pentru studenţi. Acum, ele îndepărtau pozele iniţiale, înlocuindu-le cu cele ale evreilor. Cei care erau mai în vârstă foloseau alte paşapoarte oferite de organizaţie.

Ferit le spusese să fie gata până la prânz, ca el să poată veni să le ducă la ştampilare. Când auzi soneria, Margot alergă să deschidă uşa, gândindu-se că era Ferit. Din bucătărie, Selva surprinse o voce cunoscută.

— Ce căutaţi aici?!

— Ar trebui să pun aceeaşi întrebare!

— Vreau o explicaţie imediat!

— Cu ce drept o cereţi?!

Selva se repezi pe hol, când discuţia continuă pe un ton tot mai ridicat. Tarik şi Margot se fulgerau din priviri. Amândoi erau uluiţi.

— Tarik-bei! Credeam că e Ferit. Intră, te rog!

Tarik o apucă de braţ şi se repezi în bucătărie. Închise uşa şi îi vorbi în turcă.

— O cunoşti pe femeia asta, Selva? Cine a poftit-o aici?

— E Margot, prietena mea, Tarik-bei.

— Ştiu cine e, dar unde ai cunoscut-o?

— Aici.

— Cum adică, aici?

— Ferit-bei a adus-o ca să înveţe turcă împreună cu ceilalţi, o să plece cu trenul.

— Doamne! Vă daţi seama ce faceţi?!

— Sigur că da.

— Ascultă-mă, Selva! Femeia asta ar putea fi spioană.

— Glumeşti! E evreică. De naţionalitate maghiară.

În clipa următoare, auziră mânerul de la uşa din bucătărie. Margot bătea la uşă, iar Tarik se opri din vorbit. Uşa se deschise şi fata intră.

— Domnule Tarik, spuse ea încetişor, te înşeli în privinţa mea. Dar sunt şi eu de vină, nu ţi-am spus adevărul. Îţi datorez scuze. Sper să înţelegi, trăim cu toţii înfricoşaţi. Cum aş fi putut să spun că sunt evreică?

— Trebuia să-mi zici, Margot. Ştii că facem tot ce putem ca să ajutăm.

— Am încercat să te trag de limbă. M-am străduit cât am putut să aflu dacă voiai să-mi dai paşaport turcesc. Dar mi-ai închis toate uşile în nas! Mi-am spus că ţi-ai dat seama că sunt evreică şi că voiai să scapi de mine.

— Te înşelai în toate!

— Dar nu m-ai mai sunat!

— Am crezut cu totul altceva. Abia acum am aflat că eşti evreică. Muhlis nu mi-a spus nimic!

— Muhlis nu ştie. De fapt, nu ştie nimeni. Toţi trebuie să ne ascundem actele, ca să ne putem păstra slujbele.

— Cum ai găsit locul ăsta?

— M-a adus domnul Ferit.

— Şi pe el unde l-ai cunoscut?

— E prieten cu verişoara mea.

— Tarik-bei, dumneata şi Margot vă cunoaşteţi deja?

întrebă Selva.

— Da, dar trebuie să recunosc că am fost foarte uimit să o văd aici. Apoi întrebă în turcă dacă paşapoartele erau gata.

— Da, sunt gata.

— Ţi-am adus şi nişte certificate de botez. M-am gândit că o să-ţi fie de folos.

— Nu înţeleg, răspunse Selva.

— Monseniorul Angelo Roncalli, reprezentantul Vaticanului la Istanbul, ne-a trimis nişte certificate creştine de botez false. Dacă nu aveţi destule paşapoarte, le-am putea folosi pe astea, mai ales pentru copii.

— De unde vin?

— Tocmai v-am spus, de la Istanbul.

Margot şi Selva îl priviră nedumerite.

— Un preot creştin încearcă să îi ajute pe evrei? întrebă Margot.

— Dacă e cu adevărat un om cu frica lui Dumnezeu, de ce nu? Suntem cu toţii copiii Domnului, remarcă Selva.

— Vă las astea, spuse Tarik, înmânându-i certificatele. Daţi-mi paşapoartele care sunt gata!

— Ferit trebuia să le ia.

— Oricum le ştampilăm noi, Selva. Dă-mi-le ca să pot să plec! Ferit nu poate veni până diseară.

Aşadar, se gândi Selva, discuţiile interminabile ale lui Ferit cu Tarik avuseseră urmări. Nu spusese Ferit că prietenul lui era omul cu cel mai bun suflet din lume?

Margot puse paşapoartele într-o sacoşă de pânză şi aşeză deasupra o franzelă, cu un capăt la vedere.

Când Tarik văzu ce făcea, spuse:

— Nu-ţi face griji! Am imunitate diplomatică.

— Desigur. Nu uita, îţi datorez o cafea. Mi-ai comandat o sticlă cu un vin minunat, domnule Tarik. Înainte să plec din Paris, pot măcar să îţi ofer o cafea.

— O să facem asta cu primul prilej, spuse Tarik, simţindu-se oarecum ciudat.

În timp ce cobora scările în grabă, un grup de opt-zece băieţi şi fete urcau.

Selva îi privi pe tineri pe rând. Acum stăteau pe pat, pe scaune, pe jos. Ajunsese să îi cunoască bine şi începuse să le spună pe noile lor nume. Băieţii, care aveau vârste diferite, învăţaseră cum îi cheamă. Fetele aveau iniţialele cusute pe pulovere, iar băieţii, pe buzunarul de la cămaşă.

Veneau în apartamentul lui Ferit în grupuri de câte cincisprezece, la ore fixe. Selva îi învăţase să numere în turceşte până la o mie. Mai ştiau zilele săptămânii şi lunile şi puteau face o conversaţie rudimentară. În caz că ar fi fost întrebaţi despre trecutul lor, Selva se străduise să inventeze poveşti care li s-ar fi potrivit. De exemplu, dacă vreun străin ar fi împărţit cu ei compartimentul de tren, unii ar fi spus că studiază în Franţa, alţii, că fac tratamente medicale... Cei mai în vârstă ar fi spus că veniseră în vizită la copiii lor, iar alţii s-ar fi prefăcut, pur şi simplu, că nu înţeleg franceză. Însă tuturor le era frică, fie că erau tineri, bătrâni sau între două vârste. Selva încercase să-i încurajeze.

— De ce vă temeţi aşa? Oricum nemţii nu ştiu turceşte, cum ar putea să-şi dea seama când faceţi greşeli? La nevoie, continuaţi să rostiţi sunete turceşti şi o să fie bine.

— Dar dacă vreunul dintre ei vorbeşte turcă?

— Chiar dacă ar fi aşa, n-o să poată vorbi la fel de mult ca voi. O să ştie cel mult câteva cuvinte. Aşa că voi trebuie să vă străduiţi să învăţaţi cât mai multe propoziţii.

Selva ştia că începuse numărătoarea inversă până la plecarea trenului, chiar dacă Tarik nu-i dăduse încă detalii clare. Spusese doar:

— Vagonul e pe drum.

— Dar de unde vine?

— De la Ankara.

— Vrei să spui „trenul”.

— Nu, vagonul. Un vagon mare, care a fost ataşat unui tren plecat spre Europa.

— Şi când va ajunge aici?

— Se poate spune ceva clar, în vreme de război? Cu puţin noroc şi dacă nu apare nicio problemă, ar trebui să ajungă aici cam în două săptămâni.

— Atunci, ar trebui să le spunem tuturor.

— Nu, pentru numele Domnului! O să le spunem doar cu o zi înainte. Dacă informaţiile ajung unde nu trebuie, toate eforturile noastre vor fi în zadar, o preveni Tarik.

— Poftim?! Dar cum o să aibă timp să se pregătească?

— Haide, Selva, sunt pregătiţi de o viaţă! Tot ce au de făcut când va veni vagonul este să îşi ia bagajul, replică Rafael.

Tarik începuse să vină mai des în apartament. Uneori, după ce toţi cei adăpostiţi acolo primiseră de mâncare, Ferit ieşea în oraş cu Selva sau cu Rafael şi se întâlnea cu Tarik la o cafenea din apropiere. Soţii Alfandari stăteau pe rând cu copilul. Una dintre femeile refugiate în apartament, Constance, pe care Selva o numise Kezban, spusese de nenumărate ori că putea să aibă grijă ea de Fazil, astfel ca soţii să poată ieşi împreună. Selva refuzase, nu se simţea bine la gândul că ar fi lăsat copilul cu o femeie aproape necunoscută. Voia ca Fazil să fie mereu cu cineva lângă care să se ştie în siguranţă. Dar cei mai mulţi dintre oamenii care veneau şi plecau din apartament deveniseră de acum prieteni apropiaţi. Şi aveau să plece în curând din Paris, aşa că hotărâră să profite din plin de timpul rămas. Chiar dacă nu mergeau la film sau la teatru, stăteau într-o cafenea şi priveau trecătorii. Împreună cu Tarik şi Margot, se uitau la femeile elegante, cu hainele lor pline de culoare şi gulerele de blană, plimbându-se braţ la braţ cu ofiţerii germani. Sau la tinerele din clasa mijlocie, care se tot învârteau prin zonă pe biciclete, cu şosete până la glezne şi pantofi cu toc. Se distrau încercând să îşi imagineze care dintre femei era spioană şi care dintre bărbaţii cu haine de piele era membru în Rezistenţă. Le plăcea să-şi imagineze scenarii pe măsura personajelor alese. Când li se alătura şi Margot, Tarik nu mai era aşa grav ca de obicei şi reuşea să se distreze.

Într-o seară, era rândul lui Rafael să stea cu copilul, iar Selva ieşi în oraş cu Ferit şi Tarik. În timp ce aşteptau să vină Margot la Café des Artistes, Ferit profită de ocazie ca să-i mulţumească lui Tarik pentru paşapoarte.

— Domnul o să te răsplătească pentru toate eforturile, spuse el.

— Nu-mi atribui întregul merit, răspunse Tarik. N-aş fi putut legaliza paşapoartele fără aprobarea superiorilor mei.

— Dar sunt sigură că dumneata i-ai convins să o facă. Sora mea mi-a scris atâtea despre dumneata! Mi-a spus ce om deosebit eşti, răspunse Selva.

Tarik simţi că se înroşeşte.

— Vă asigur, Selva Hanim, că atât guvernul, cât şi ministerul nostru de Externe sunt foarte cooperante. Nu aş fi putut face nimic de unul singur.

Selva se întoarse către Ferit.

— Cât despre dumneata, nimeni nu poate să nege că faci lucruri de necrezut. Aş putea să te întreb ceva?

— Fireşte.

— De ce faci toate astea, de fapt? Mai ales că, din câte ştiu, soţia dumitale nici măcar nu e evreică.

— Ce să spun, Selva? Poate că vreau să-mi dovedesc că în mijlocul atâtor atrocităţi, am rămas încă om.

— Dar riscându-ţi propria viaţă?

— La urma urmei, ce e viaţa, oricum? Nu o să murim cu toţii, în final? Eu cred că viaţa merită trăită numai dacă facem lucruri de onoare cât timp suntem pe pământ.

— Mă înclin în faţa dumitale, Ferit-bei, spuse Selva cu admiraţie evidentă în ochii ei mari şi nevinovaţi.

Margot întârziase puţin. Tarik îşi scoase ceasul din buzunar, să vadă cât era ora.

— Eşti îngrijorat? întrebă Selva insinuant.

— Nu, nici vorbă. Adică da, puţin. În vremurile astea, nimeni nu e absolut în siguranţă.

— Ştii că încerc să o conving pe Margot să rămână la Istanbul?

— De ce?

— Haide, Tarik, nu te preface că nu înţelegi! Te citesc ca pe o carte deschisă. Ştiu ce se întâmplă în inima ta. Şi mă pricep la asemenea lucruri.

— Poate că da, Selva, dar uiţi că lucrez la Ministerul de

Externe. Nu mă pot însura cu o străină.

— Nu pot să cred! De ce?

— Nu avem voie să ne căsătorim cu cetăţeni ai altor ţări.

— Nici dacă acei cetăţeni sunt dispuşi să îşi ia cetăţenia turcă?

— Nici măcar aşa, din păcate.

Selva îşi muşcă buzele.

— N-am ştiut, spuse ea cu tristeţe. Mi se pare incredibil. Ţara noastră pare să găsească tot felul de motive să despartă oamenii. Îi desparte nu numai din cauza religiei, ci şi a naţionalităţii!

— Nu doar în ţara noastră e aşa, Selva, răspunse Tarik. Discriminarea înfloreşte în toată lumea. Uită-te la ce se întâmplă în Europa, în ciuda lungii sale istorii!

Margot apăru de după colţ, mergând grăbită. Avea pardesiul ei roşu, iar buclele blonde tresăltau în aer. Selva lăsă capul în jos, când văzu lumina care se aprinsese în ochii lui Tarik. Îşi simţea inima îndureratăpentru el.

Seara, Ferit şi Selva se ridicară, să se întoarcă în apartament. Tarik o întrebă pe Margot:

— Pot să te conduc acasă?

— Te deranjează dacă ne mai plimbăm puţin? Aş vrea să iau puţin aer.

— De ce nu?

— Şi, când ajungem, poate urci să bei cafeaua pe care ai refuzat-o data trecută.

— Mă simt îngrozitor pentru cum m-am purtat atunci. O să mă poţi ierta vreodată? Îmi pare rău, dar trebuie să recunoşti că ai pus tare multe întrebări. Aş fi vrut să vorbeşti direct.

— Nu contează, totul a trecut.

— Dar am pierdut atâta timp! spuse Tarik. Mai ales că timpul e atât de preţios pentru amândoi. Îi strânse mâna lui Margot, iar ea se lipi de el ca un pisoi. Merseră de mână pe strada viu luminată.

A doua zi, dimineaţa, Tarik se enervă când îl văzu pe Muhlis privindu-l lung.

— Ce e? De ce te uiţi aşa la mine?

— Ai venit târziu azi-noapte.
— Aşa e.
— Foarte târziu, chiar. Ai venit în zorii zilei.
— Şi ce?
— Vrei să-mi spui ceva?
— Ce anume?
— Nu ştiu, dar trebuie să fie ceva.
— Bine, am sărutat-o.
— Şi altceva?
— De-ajuns, Muhlis, mergi prea departe! În plus, ştiu că ai bilete la teatru în seara asta. Dacă nu te porţi cum trebuie, nu pleci de la birou înainte de şapte seara. Vorbesc serios!

Tarik se ridică şi îşi luă haina şi cămaşa, care avea urme de ruj pe guler. Când ajunsese acasă, le aruncase grăbit pe canapea. Acum le luă şi le duse la el în cameră.

NUMĂRĂTOAREA INVERSĂ

— Trebuie să alegem o anumită rută pentru vagonul ăsta. Cu asemenea oameni la bord, trebuie să fie una care să nu trezească nicio bănuială, spuse Ferit.

— Se fac multe controale, mai ales în cazul trenurilor care trec prin Elveţia, fiindcă ţara e neutră.

— În cazul ăsta, trenul nu trebuie să treacă prin Elveţia.

— Mă întreb dacă n-ar fi mai sigur să meargă la Lyon şi de acolo prin Italia.

— Eşti nebun? În Italia fascistă o să fie ţintă vie! O să-i împuşte unul câte unul. Oamenii lui Mussolini sunt mai răi decât naziştii.

— Trenul ăsta trebuie să treacă pe undeva, nu? Prin Elveţia, Germania sau Italia. Nu există altă variantă.

— Se fac controale peste tot, domnilor. Au venit nişte funcţionari acum o săptămână şi au fost controlaţi sever la fiecare graniţă.

— Pe de altă parte, când Galip-bei a mers recent la Istanbul, nu l-a cercetat nimeni.

— Care Galip-bei? Consulul nostru la Hamburg?

— Întocmai.

— Aşa e, am auzit că nu se fac controale prea severe în trenurile din Germania şi nici chiar în cele care părăsesc ţara, spuse Tarik.

— Sper că nu sugerezi să-i lăsăm pe profesorii şi savanţii pe care nemţii îi caută de mult să meargă tocmai prin Germania!

— Uiţi că oamenii ăştia sunt căutaţi în Franţa, nu în Germania.

— Dă-mi o ţigară, Ferit, nu mai am, ceru Tarik.

— Poftim, spuse Hikmet Özdoğan, trecând peste masă un portţigaret din argint.

Se adunaseră în apartamentul lui Hikmet Özdoğan, consulul Turciei la Paris. Numărătoarea inversă începuse, în sfârşit. Trenul era pe drum. Urma să fie umplut când ajungea şi avea să pornească imediat înapoi. Germanii puteau rechiziţiona orice tren, pe loc, pentru a-şi transporta trupele, aşa că nu puteau risca să-l ţină la Paris mai mult de o zi.

Diplomaţii se adunaseră ca să hotărască traseul pe care avea să se întoarcă trenul. Hikmet Özdoğan era oarecum stânjenit de prezenţa lui Ferit, un necunoscut pentru el. Tarik insistase ca acesta să vină, datorită legăturilor sale cu Rezistenţa. Avea legături care le puteau fi de mare folos.

Trenul avea să transporte 176 de pasageri, consideraţi de către germani „persona non grata". Jumătate dintre ei aveau paşapoarte turceşti, chiar dacă nu erau, neapărat, cetăţeni turci. Erau de origine turcă, deşi nu vorbeau turca fluent. Aşa că se stabilise ca un turc, care să aibă cetăţenie şi să vorbească foarte bine şi limba turcă, dar şi alte limbi străine, să se afle la bord. Un om care urma să fie conducătorul grupului şi să discute cu ofiţerii şi poliţia germană, în caz de nevoie.

După ce Ferit fusese investigat temeinic în Turcia, iar numirea lui fusese aprobată de ambasadele de la Berlin şi Vichy, se stabilise că el avea să conducă grupul.

Vocea lui răsună acum brusc:

— Evrika! Evrika! Am găsit! Sări din scaun şi începu să-l sărute pe obraji pe Tarik, care tocmai se pregătea să-şi aprindă ţigara.

— Ce-ai găsit? Ai înnebunit?

— Da, am înnebunit, dar datorită ţie, Tarik, am găsit soluţia problemei noastre! Evrika, prieteni! Trenul trebuie să meargă prin Germania.

— Nici nu se discută, spuse Hikmet Özdoğan. Nu ne putem asuma un asemenea risc. Dacă sunt prinşi... Nu

uitaţi, vagonul este proprietatea guvernului nostru.

— N-o să fie prinşi, credeţi-mă! Diavolul însuşi n-ar bănui că poţi trimite un vagon cu evrei chiar prin centrul Germaniei!

— Nici vorbă!

— Hikmet-bei, e o idee strălucită. Numai un geniu se putea gândi la aşa ceva!

— Dumneata ce crezi, Tarik? întrebă Hikmet Özdoğan, aşteptându-se să fie sprijinit de colegul său. Tarik tăcu. Vedeţi? Nici Tarik-bei nu e convins.

— Ce-ar fi să ne gândim cu toţii peste noapte, Hikmet-bei?

— Nu avem timp, domnilor. Trebuie să hotărâm şi să acţionăm imediat. Nu uitaţi, trebuie să cerem şi aprobări de la ţările de pe traseu.

— Daţi-mi harta! spuse Ferit.

Era o hartă uriaşă, nu genul care putea fi trecută de la unul la altul. Aşa că dădură jos de pe perete un tablou şi atârnară harta în loc.

— Aveţi ceva ce ar putea fi folosit ca arătător?

Hikmet-bei merse în bucătărie şi se întoarse cu o lingură de lemn. Ferit o luă şi începu să indice rutele.

— Dacă o luăm spre sud, va trebui să trecem prin Elveţia şi apoi fie prin Italia, fie prin Austria. Nemţii ne vor controla sever în ambele variante. Pe când dacă mergem până la Berlin şi ne pun ştampilele acolo, drumul e mai lung, dar pe urmă nimeni n-o să ne mai verifice. Şi asta e cel mai important, nu?

— Şi cum o să trecem prin Berlin? întrebă Özdoğan.

— Putem cere ajutorul ambasadei turce de acolo. Un secretar poate să ne aştepte, să ia paşapoartele, să se ocupe să fie ştampilate şi să ni le aducă înapoi.

— Dar de ce s-ar obosi vreun secretar să facă toate astea?

— Fiindcă o să primească instrucţiuni să o facă. Sunt sigur că Safit-bei, ambasadorul nostru, va fi încântat să o facă, spuse Tarik.

— Mă întreb dacă n-am putea găsi pe cineva din interior

care să ne ajute, adăugă Ferit.

— Ce vrei să spui? Nu înţeleg.

— Un soldat german, de exemplu. Un om decent, care să fie dispus să ajute. Nu cred că toţi naziştii sunt aşa devotaţi cauzei cum crede toată lumea.

— Cu siguranţă unii nu suportă ce li se întâmplă evreilor, dar ar fi prea riscant să căutăm asemenea oameni.

— Dacă ştim exact ziua şi ora când ajunge trenul la Berlin, aş putea aranja eu ceva, spuse Ferit.

— Nu înţeleg. Vrei să spui că ai prieteni şi printre soldaţii germani? întrebă Hikmet Özdoğan, privindu-l uluit.

Tarik se uită furios la el.

— Nu te juca, te rog, cu focul! Nu ne putem baza decât pe angajaţii ambasadelor şi consulatelor noastre. Nu trebuie să cooperăm cu nimeni altcineva!

— Sunt absolut de acord cu colegul meu, spuse Hikmet-bei.

Ferit se gândise să ceară sprijinul organizaţiei. Voia ca aceasta să-şi folosească oamenii infiltraţi peste tot. Dar hotărî să nu insiste în această direcţie. Se mulţumi doar să exclame:

— Văd că începe să vă surâdă ideea de a merge prin Berlin.

Hikmet Özdoğan răspunse:

— Ferit-bei, prietene, nu noi suntem în pericol. Dacă se descoperă adevărata identitate a unora dintre pasageri, pe ei o să-i aştepte iadul pe pământ. Trebuie să avem grijă să nu le punem viaţa în pericol. Să zicem că reuşim să convingem autorităţile că tinerii din tren sunt studenţi turci. Cum rămâne cu profesorii, doctorii şi savanţii pe care nemţii îi vânează? Cum o să faci să treacă şi ei? Îi deghizăm?

— Desigur! spuse Ferit. Credeţi că e aşa greu să schimbi identitatea oamenilor? Cine e chel va primi perucă. Cine are părul bogat şi mustaţă se va rade. Alţii o să poarte ochelari, o să le vopsim părul şi o să le pensăm sprâncenele.

— Vagonul ăsta se transformă într-unul de circ, conchise Hikmet Özdoğan.

— Hikmet-bei, cum am zis şi mai devreme, hai să aşteptăm până dimineaţă, s-ar putea să vedem totul mai clar atunci, spuse Tarik cu vocea lui cea mai calmă.

— Bine, dar să nu tergiversăm. Trebuie să luăm decizia finală mâine. Trenul va sosi peste câteva zile şi, nu uitaţi, nu poate rămâne aici mai mult de o noapte.

— Atunci, ne vedem tot aici, mâine după lucru? întrebă Ferit.

— Nu, din păcate, răspunse Hikmet-bei. Soţia şi fiica mea se întorc mâine-dimineaţă.

— Apartamentul meu e plin până la refuz. Nu ai loc nici să stai în picioare, darămite jos.

— Iar la mine va fi Muhlis acasă. El are o idee despre ce se întâmplă, dar, cum vrem să fie implicaţi cât mai puţini oameni, e mai bine să nu ştie.

— Am putea să ne întâlnim la consulat.

— Paznicul de noapte şi secretarul de serviciu vor fi acolo.

— Am o idee! spuse Tarik. O prietenă de-a mea care va merge cu trenul locuieşte singură. Am putea să ne vedem la ea acasă. Oricum nu ştie turcă, dar pot să o rog să meargă la cinematograf sau în altă parte.

— Prietena asta e cumva Margot? şopti Ferit, aplecându-se către Tarik.

— Da.

— Împuşcăm doi iepuri dintr-un foc?

— Credeam că-mi eşti prieten!

— Fireşte că îţi sunt. Dar îmi place să te tachinez.

— Oricum, există limite.

— Ce tot şuşotiţi acolo? întrebă Hikmet Özdoğan. Ne ascundeţi ceva?

— Nu, nici vorbă, Hikmet-bei. Discutam doar despre întâlnirea noastră de mâine. O să vorbesc cu prietena mea şi o să vă dau de ştire, spuse Tarik. Apoi luă harta de pe perete şi o rulă.

— Eu tot cred că e periculos ca trenul să treacă prin

Berlin, repetă Hikmet Özdoğan.

— Mie, ceva îmi spune că dimpotrivă. Ţineţi minte ce zic! Şi nu uitaţi că şi soţia mea, care e însărcinată, va fi în tren. Credeţi că aş risca viaţa ei şi pe cea a copilului meu nenăscut? răspunse Ferit.

— Oricum ar fi, ambasadorii noştri de la Berlin şi Vichy au ultimul cuvânt.

— Nu neapărat. Ei se bazează pe noi să cântărim argumentele şi să ajungem la propria noastră concluzie.

— Hikmet-bei, hotărârea definitivă e una de mare responsabilitate. Apropo, nu e prudent să discutăm toate astea la telefon. Mă gândesc serios să merg la Vichy mâine-dimineaţă. Ce-ar fi să veniţi şi dumneavoastră?

— Nu se cuvine să fim plecaţi amândoi de la consulat. Mergi singur, eu o să-i trimit un mesaj codat lui Saffet Arikan-bei la Berlin, răspunse Hikmet Özdoğan.

În timp ce mergeau către maşina lui Tarik, Ferit întrebă:

— Colegul tău e foarte suspicios, nu?

— Nu neapărat. E un om foarte precaut, care vrea să-şi îndeplinească îndatoririle cât de bine se poate. Ca funcţionar guvernamental, ai răspunderi foarte mari. Nu poţi să te bazezi pe instincte sau pe preferinţele personale. Trebuie să analizezi atent cele mai mici detalii.

— Ferească-mă Domnul de vreo slujbă de felul ăsta, care să-mi înăbuşe creativitatea! spuse Ferit.

SEARA DE ADIO

Când Margot se întoarse de la cinematograf, întâlnirea din apartamentul ei luase sfârşit. Tarik stătea în sufragerie şi sorbea din paharul cu vin. Când auzi cheia întorcându-se în uşă, se repezi la bucătărie şi mai luă un pahar.

— Cum a fost filmul? Sper că ţi-a plăcut, spuse el, oferindu-i paharul cu vin.

— Am văzut două filme, unul după altul, ca să nu vă deranjez întâlnirea.

— Poftim răsplata, fiindcă ai fost aşa înţelegătoare. Ţin minte că ţi-a plăcut tare mult vinul ăsta când am ieşit prima dată la cină, spuse el şi propuse un toast, ridicând paharul.

— Drum bun! Fie să ai o călătorie plăcută şi fără probleme!

Margot luă o înghiţitură, lăsă paharul pe masă şi îşi petrecu braţele pe după gâtul lui Tarik.

— Aţi luat o hotărâre?

— Da. Vrei să-ţi spun sau preferi să fie surpriză?

— Sunt îngrozită, Tarik. Nu-mi spune, te rog, că mergem prin Berlin!

— Atunci, nu-ţi spun.

— Nu! Chiar e adevărat?

— Ce anume?

— Că mergem prin Berlin.

— Vino aici, spuse el şi se aşeză, cu ea pe genunchi. O legănă ca pe un copil. Crede-mă, Margot, drumul cel mai sigur e prin Berlin. Am discutat, i-am întrebat şi pe alţii. Am luat legătura şi în Turcia. Până la urmă, şi Hikmet Özdoğan a recunoscut că e cea mai bună soluţie.

— Mi se ridică părul numai când mă gândesc.

— Tocmai de aceea e drumul cel mai sigur. Dacă te sperie aşa numai ideea, cine s-ar gândi că un tren plin cu evrei ar îndrăzni să treacă prin Germania? Nu-ţi dai seama? Tocmai asta vă garantează siguranţa.

— Nimeni nu şi-ar închipui aşa ceva!

— Exact, pe asta contăm! Facem ceva la care nu s-ar gândi nici măcar Necuratul. Şi odată ce vor vedea că paşapoartele voastre au ştampilă de la Berlin, nu vă va mai deranja nimeni, în Germania, Austria sau Italia. De acolo, o să mergeţi fără probleme până la Constanţa.

— Nu mergeam la Istanbul?

— Cei mai mulţi dintre pasageri se vor îmbarca pe un vapor, la Constanţa. Cei care vor să meargă la Istanbul vor fi mutaţi într-un alt tren. Soţii Alfandari merg la Istanbul, ai face bine să rămâi cu ei.

— Şi cât o să dureze aventura asta?

— Într-adevăr, e o aventură. Nimeni nu ştie. O să vedeţi de la o zi la alta. În unele locuri, şinele au fost bombardate. Altele s-ar putea să fie rupte. În asemenea cazuri, trenul va fi trimis pe un alt traseu. Aţi putea ajunge în locuri unde vor urca şi soldaţi la bord, ca să fie transportaţi.

— Ar putea dura un an?

Tarik râse.

— Poţi face ocolul Pământului în optzeci de zile! Cum să dureze călătoria voastră un an?

— Dar e război!

— Nu-ţi face griji, Margot! Sunt sigur că o să dureze cam zece-douăzeci de zile. Să-mi trimiţi o telegramă de îndată ce ajungeţi. Promiţi?

Margot începu să plângă încetişor, în braţele lui Tarik.

— Nu plânge, scumpo! Nu uita că nu eşti singură! O să fii printre prieteni. Soţii Alfandari au promis că vor avea grijă de tine la Istanbul. Şi mai sunt şi Ferit şi Evelyn. Crezi că Ferit şi-ar lăsa soţia să meargă cu trenul ăsta, dacă ar fi aşa periculos?

— Nu de-asta plâng, Tarik. E ciudat, dar nu-mi vine să plec, când înainte voiam asta cu disperare. Nu... Nu vreau

să te părăsesc, nu înţelegi?

Tarik îi sărută faţa şi gâtul.

— Aş vrea să te pot ruga să rămâi, scumpo.

— Şi de ce nu o faci?

— Nu pot, Margot. Nu am dreptul să-ţi cer să-ţi iroseşti cei mai frumoşi ani din viaţă. Eşti tânără şi frumoasă şi, ca orice fată, sigur vrei să te măriţi şi să ai familie.

— Ştiu că nu poţi să te căsătoreşti cu mine dacă nu demisionezi, Tarik.

— Nu mi-a fost uşor să ajung unde sunt. Tata a muncit din greu ca să pot să învăţ la şcoli bune. Nu ştii câte a făcut, ca eu să reuşesc să studiez la Istanbul. Şi nu doar ca să-mi poată plăti şcoala şi internatul, ci şi hainele, cărţile... Nu voia să arăt mai rău decât colegii mei. În final, inima lui n-a mai rezistat la atâta efort. Dar am ajuns acolo unde voia. N-aş putea să demisionez acum. Ar însemna să-mi bat joc de eforturile şi amintirea lui.

— Nici eu n-aş vrea să demisionezi, Tarik. Cât despre copii... Ce va fi va fi.

— Iubito... Chiar nu-ţi dai seama. Să ai un copil din flori... Să nu poţi să-i dai numele tău... În Anatolia, asta e ceva mai rău decât moartea! Poate că nu gândeşti aşa acum, dar crede-mă, peste câţiva ani, o să-ţi doreşti ce îşi doreşte orice femeie tânără şi atunci o să dai vina pe mine. Nu, Margot, nu trebuie să ne facem asta unul altuia.

— Atunci, să ne bucurăm cât mai mult de seara asta!

— Da, hai să facem să fie seara noastră! Seara noastră de neuitat! O seară a dragostei, o seară preţioasă, pe care o să mi-o amintesc cât trăiesc.

Tarik o ridică şi o lăsă uşor pe covor. Începu să o sărute şi să o dezbrace cu tandreţe. Îi scoase hainele una câte una, inspirându-i adânc parfumul trupului, privindu-i vrăjit formele translucide pe covorul întunecat, ca şi cum ar fi fost un tablou de Goya. Voia ca imaginea asta, a frumoasei femei blonde, abandonându-se plină de dor în braţele lui, să i se întipărească în minte pentru totdeauna, ştergând imaginea celeilalte femei blonde care domnea acolo.

ANKARA

Macit fusese atât de surprins de telefonul pe care tocmai îl primise, că rămase cu receptorul în mână, căutându-şi cu privirea colegul. Dar era singur în încăpere. Numai secretara lui era în biroul de alături, iar Macit prefera să nu discute ştirea cu ea, până când nu era confirmată. Lăsă receptorul jos şi merse în biroul ei.

— Mediha Hanim, merg până la Hüsnü-bei. Anunţă-mă imediat dacă mă caută cineva la telefon.

Exact când voia să plece, se ciocni de Hüsnü. Se întoarseră în biroul lui Macit, iar el închise uşa.

— E adevărat? întrebă Hüsnü.

— Abia am aflat eu însumi. Veneam la tine să te întreb acelaşi lucru.

— Când s-a întâmplat?

— Von Papen, ambasadorul german, a cerut o audienţă la ministrul nostru de Externe, Numan-bei, la ora unsprezece în dimineaţa aceasta. A venit exact la ora stabilită şi a mers direct la el. Întâlnirea a durat cam douăzeci de minute. Nu l-am văzut pe von Papen plecând, dar cei care erau de faţă spun că avea o faţă foarte lungă. În jur de ora unu, primul ministru l-a sunat pe Numan-bei şi i-a cerut să se vadă, înainte de sfârşitul pauzei de prânz. Mi-am dat seama că se întâmpla ceva ciudat, dar nu m-am gândit că se va termina cu demisia.

— Se vede că s-a terminat.

— Cred că ar trebui să păstrăm vestea pentru noi o vreme. Poate că preşedintele Inönü îl va convinge pe Numan-bei să...

— Numan Bei pe care îl ştiu eu nu se va răzgândi

niciodată, dacă a hotărât să demisioneze.

— Mă întreb dacă a fost ideea lui sau a fost forţat, spuse Macit.

— O să aflăm în curând. Până atunci, o să fiu la cancelarie.

— Ai grijă, Hüsnü! Să nu discuţi cu nimeni despre asta! Totul s-ar putea schimba.

— Nu te mai agita atât! Fireşte, ca protejat al ministrului, nu vrei să plece.

— Nu e deloc adevărat! Nu pot să cred că ai spus asta! Sunt diplomat de carieră, am ajuns unde sunt după ani întregi de muncă, nu fiindcă m-a favorizat cineva! spuse Macit furios.

— Nu te aprinde aşa, glumeam doar.

— Iar eu îţi spuneam să mai aştepţi. Nu are rost să agravăm o situaţie care se poate schimba. În fond, nimeni nu ştie dacă nu îşi va retrage decizia. Asta e tot, fă cum vrei!

— Ţi-am cerut scuze, nu? Nu e nevoie să continuăm discuţia. Promit că o să am grijă. Sunt la fel de conştient ca şi tine că nu ar fi înţelept să schimbăm caii la jumătatea râului. Mai ales când e vorba de un râu atât de turbulent. *Inşallah,* poate am fost informaţi greşit. O să aflu detaliile.

— Eu trebuie să mă ocup de două delegaţii diferite azi, deci sunt blocat aici. Dacă auzi ceva, anunţă-mă! spuse Macit rece.

Era supărat atât din cauza demisiei ministrului de Externe, cât şi a insinuărilor prietenului său. Se aşează la birou şi încercă să analizeze câteva dosare, dar era incapabil să se concentreze. Telefonul suna încontinuu. Toţi voiau să discute despre acelaşi lucru şi să îşi ofere părerea. Macit îi spuse secretarei să nu-l întrerupă în timpul întâlnirilor cu delegaţiile decât dacă primea un telefon urgent. A doua întâlnire dură mai mult decât ar fi crezut. Când ieşi din birou ca să meargă la toaletă, secretara îi spuse că Hüsnü-bei sunase de mai multe ori. Abia către sfârşitul zilei, Macit reuşi să ajungă în biroul acestuia şi, de îndată ce îi văzu faţa, ştiu că vestea primită

dimineaţă era adevărată.

O oră mai târziu, plecă spre casă, pierdut în gânduri, în timp ce afară burniţa. De ce nu se putea să-i meargă bine? Exact când lucrurile începeau să se îndrepte acasă, apăruse problema asta la minister! Dacă draga lui mamă ar mai fi trăit, i-ar fi spus cu siguranţă:

— Vino să-ţi descânt de deochi, fiule!

După ce ajunseseră aproape în pragul despărţirii, relaţia lui cu Sabiha se îmbunătăţise brusc. Nu ştia ce o făcuse dintr-odată să-şi schimbe atitudinea, la fel cum nu aflase niciodată de ce se îndepărtase atât de mult de el. Dar un lucru era sigur: în noaptea aceea, când se întorsese de la Cairo, ea îl îmbrăţişase în pat.

Deşi nu-i plăcea să recunoască, lui Macit i se părea că doctorul acela atoateştiutor îi făcuse bine Sabihăi. Şi relaţia ei cu Hülya se îmbunătăţise. Părea, cel puţin, că se străduieşte mai mult să se intereseze de fiica ei.

Lui Macit nu-i venise să creadă când Hülya îi spusese că fusese la cinematograf cu mama.

— Adevărat? o întrebase el pe Sabiha.

— Fireşte că e adevărat! îi întrerupse Hülya. Au mers şi tanti Hümeyra şi Pelin cu noi. Am văzut un film cu Esther Williams. Nu-i aşa că înoată minunat, tată? Aş vrea să învăţ şi eu să înot aşa.

— La vară, scumpo, când mergem la Istanbul. Pe insulă o să poţi să exersezi.

— O să am profesoară?

— Pentru ce? Mama ta înoată grozav. Sigur te poate învăţa ea.

— Aş vrea să fie mătuşa Selva aici. Ea înoată mult mai bine decât mine, te-ar învăţa şi pe tine, răspunse Sabiha.

Macit se uită la socrul lui, care stătea vizavi la masă, cu o expresie enigmatică la auzul numelui Selvei. Acum, măcar, părea să fie trist, nu furios, ca în trecut. Şi puteau pomeni liniştiţi numele Selvei în prezenţa lui.

Când Macit ajunse în Kizilay, o apucă pe strada Sakarya. Se opri la florăria din colţ şi cumpără garoafe albe pentru

soţia lui. Când se logodiseră, îi promisese că o să-i cumpere întotdeauna flori albe, fiindcă...

— Eşti delicată şi plină de puritate, ca o floare albă.

Psihiatrul acela nesuferit îmbunătăţise categoric relaţiile dintre ei doi. De când doctorul Sahir îl acuzase că îşi neglijează soţia şi e preocupat doar de muncă, Macit îşi dăduse seama că putea face lucruri care însemnau foarte mult pentru Sabiha. În timp ce mergea acasă cu florile, Macit se întrebă de ce doctorul îi era aşa nesuferit. Bietul om nu făcuse nimic greşit. Dimpotrivă, încercase să îl ajute, susţinând că atitudinea Sabihăi apăruse fiindcă Macit o neglija. Se poate să fi fost gelos pentru că Sabiha petrecea atâta timp dezgolindu-se în faţa acestui om? Nu în sensul propriu al cuvântului, fireşte. Totuşi, Sabiha îi spusese:

— Mă simt dezgolită în faţa lui. Nu ştiu cum face, dar îmi înlătură toate inhibiţiile şi îmi pătrunde adânc în suflet.

Macit se simţi dintr-odată ruşinat, gândindu-se că fusese gelos pe soţia lui. Ce s-ar fi înfuriat Sabiha să îi cunoască gândurile! I-ar fi spus cu siguranţă:

— Drept cine mă iei?!

Macit grăbi pasul, pe măsură ce gândurile îl asaltau. Ce făcea Sabiha în tot timpul cât era singură? Cu cine se întâlnea? Exista altcineva în viaţa ei, care o făcea să fie aşa distantă? Se împiedică şi privi în jur. Văzuse cineva că fusese cât pe ce să cadă? Nu. Ankara era plină de oameni epuizaţi, cufundaţi în propriile gânduri, copleşiţi de probleme, în timp ce se grăbeau către casă. De unde apăruseră brusc îndoielile astea? De ce avea asemenea închipuiri ciudate despre soţia lui, după atâţia ani?

Dintr-odată, dispoziţia lui se schimbă. Simţi o căldură interioară, în ciuda burniţei şi a frigului. Îşi amintise cum îl îmbrăţişase soţia lui în noaptea când se întorsese de la Cairo. Cum îi înfierbântase ea corpul, când îi simţise sânii lipiţi de pieptul lui. Buzele ei fierbinţi îl umpluseră de dorinţă, făcându-l să simtă o pasiune cum nu simţise de ani de zile. Fusese uluit de intensitatea a ceea ce simţiseră amândoi în noaptea aceea. Se putea să se fi îndrăgostit din

nou de capricioasa şi timida lui soţie?

Când Macit ajunse acasă, Fazil Reşat Paşa îi deschise uşa.

— Nu trebuia să te deranjezi dumneata. Hacer nu e acasă? întrebă el.

— Nu m-am deranjat deloc. Hacer are liber astăzi, răspunse socrul lui. Stăteam la fereastră aşteptând-o pe Leman Hanim şi te-am văzut venind.

— Hülya e cu ea?

— Nu, a mers la vecina, să se joace cu prietena ei. Iar Sabiha e la ea în cameră. Ce flori frumoase! Ieşi undeva diseară?

— Nu, le-am luat pentru noi. Mă duc să mă schimb de hainele astea ude, răspunse Macit pornind către camera lui.

Sabiha era în halat, cu un prosop înfăşurat în jurul capului. Stătea pe pat şi se dădea cu ojă pe unghiile de la picioare. Fu uimită să îl vadă.

— Ce repede ai venit, Macit! Nu te aşteptam aşa devreme.

Macit îi aşează florile în poală.

— Ce sunt astea?

— Pentru tine.

Luă sticluţa de ojă de lângă ea şi o puse pe noptieră. Apoi îi descheie halatul şi o împinse pe pat. Sabiha încercă să se opună. El îi trase chiloţii verzi cu o mână, în timp ce cu cealaltă încerca să se descheie la pantaloni.

— Ce faci, Macit?! Îmi strici oja! Şi o să se păteze patul! Ce te-a apucat deodată? Tata e alături! Zdrobeşti florile!

Macit se lipi în forţă de Sabiha. Îi apăsă buzele cu putere, sărutându-le, ca să nu aibă cum să vorbească. În timp ce îi privea trupul parfumat cu iasomie unduindu-se, Macit se întrebă dacă îl înşelase cumva cu doctorul acela. Sau cu altcineva. Se afundă tot mai adânc în ea, până când, în final, se răsuci şi se întinse alături.

— O, Sabiha... spuse el.

Macit ieşi din cameră simţindu-se puţin jenat. Intră în salon, unde Fazil Reşat Paşa privea încă pe fereastră,

aşteptându-şi soţia.

— Pari cam obosit, Macit, spuse acesta, privind pe deasupra ochelarilor.

— A fost o zi obositoare. S-au întâmplat lucruri neplăcute.

— Îmi pare rău. Ce lucruri?

— Prim-ministrul i-a cerut demisia ministrului de Externe.

— Serios?! De ce?

— Numan-bei nu a fost niciodată de acord să ne aliem cu germanii. Dimpotrivă, spunea că, dacă vom fi nevoiţi să luăm partea cuiva, ar trebui să ne alăturăm Aliaţilor. Doar că se pare că a făcut exact contrariul.

— Poftim?!

— Se pare că a trecut de partea germanilor.

— Adică a schimbat taberele?

— Sincer, nu cred că Numan-bei ar face asta. Dar când armata germană era la graniţa bulgară, am semnat un acord care prevede că nu vom interveni. Şi mai e şi problema cromului...

— Ce e cu el? Nu trebuia să-l vindem Aliaţilor?

— Acordul pe care l-am semnat cu Aliaţii a expirat. Iar germanii nu numai că vor să-l cumpere, dar au şi acceptat să semneze un acord prin care se obligă să-l cumpere neîntrerupt, până la sfârşitul războiului. Aveam nevoie disperată de un asemenea contract. Numan-bei era adversarul germanilor, dar nu şi al unui acord care e în folosul nostru. El consideră că naţiunile nu au nici prieteni, nici duşmani. Nu au decât propriile interese.

— Şi ce s-a întâmplat?

— Se pare că unor vase germane de mic tonaj li s-a permis trecerea prin Bosfor fără să fie percheziţionate. Acordul de la Montreaux interzice percheziţionarea vaselor comerciale. Dar în ciuda acestuia, britanicii ne-au trimis note prin care ne cer să oprim trecerea navelor germane. Numan-bei a fost împotriva unei asemenea decizii.

— Când s-au întâmplat toate astea?

— Astăzi. Se pare că britanicii au trimis un nou mesaj prin care ne amenință că nu vor semna acordul economic bilateral dacă nu oprim navele şi nu le percheziţionăm. Ministrul nostru de Externe le-a transmis că are mâinile legate, din cauza Acordului de la Montreaux, însă prim-ministrul l-a contrazis şi l-a obligat să-l convoace pe ambasadorul german şi să-l informeze că, de acum înainte, toate vasele germane care trec prin Bosfor vor fi percheziţionate. După aceea, a ţinut un discurs foarte tăios, la reuniunea miniştrilor. Toţi au fost uluiţi. Şi când a terminat, i-a cerut lui Numan-bei să demisioneze, ceea ce acesta a făcut pe loc.

— Ce ciudat! Am ascultat la radio toată ziua şi n-am auzit nimic despre toate astea.

— Cred că se va afla diseară. Ministrul de Externe a insistat să se respecte legile internaţionale. Şi mai există o latură a problemei. Interesele noastre economice. Banii. Mai ales în perioada asta, când ţara noastră este atât de strâmtorată. Oricum, îmi pare foarte rău pentru Numan-bei. Am învăţat aproape tot ce ştiu sub protectoratul lui şi îi voi fi mereu recunoscător.

— Înţelegerile astea economice sunt o sabie cu două tăişuri, spuse Fazil Reşat Paşa. Ţări ca a noastră acceptă împrumuturi vitale pentru ele. Şi uită că înapoierea lor le poate îngenunchea. Nu asta s-a întâmplat cu măreţul Imperiu Otoman? Dar să lăsăm trecutul. Cine va fi noul ministru de Externe?

— Nu a fost numit nimeni încă. Prim-ministrul va conduce el însuşi ministerul o vreme.

— Sper că va numi pe cineva care să-ţi fie pe plac, spuse paşa.

— Nu-i pasă nimănui ce cred eu. Va trebui să-mi continui, pur şi simplu, îndatoririle şi să lucrez pentru oricine este numit.

Bătrânul se ridică, porni radioul şi se întoarse la fereastră. Sabiha apăru în capătul holului, cu garoafele albe în mână. Intră în salon şi luă o vază de cristal. Era roşie la faţă şi evita privirea tatălui ei. Spuse doar:

— Uite, tată, Macit ne-a cumpărat flori. Apoi merse în bucătărie, să pună apă în vază.

Fazil Reşat Paşa nici măcar nu auzi ce spunea fiica lui. Se tot uita afară, pe drum, aşteptându-şi soţia.

— Pe unde umblă femeia asta?! Se întunecă! mormăi el.

— Mama a mers la croitoreasa ei, Fazila Hanim, strigă Sabiha din bucătărie. Nu cred că termină prea repede. Sigur se uită prin toate revistele de modă.

— De ce trebuie să dureze atât?! E aşa întuneric afară!

— Nu-ţi face griji, tată, Hacer e cu ea, spuse Sabiha, întorcându-se cu florile în salon.

În clipa aceea sună telefonul, iar ea se repezi pe hol, cu vaza încă în mână. Macit încercă să asculte, când o auzi oftând, dar nu auzea din cauza radioului.

Câteva clipe mai târziu, Sabiha apăru în uşa salonului. Obrajii înainte îmbujoraţi erau acum la fel de albi ca florile din vază. Aproape că nu putea să vorbească.

— E Tarik la telefon, Macit. Tarik Anca. Vrea să vorbiţi. Cei de la Gestapo l-au ridicat pe Rafo din farmacie şi l-au urcat într-un tren, împreună cu alţii. Se pare că pe urmă i-au dat drumul, dacă am înţeles bine. Biata, scumpa mea soră! Prin ce trebuie să fi trecut!

— Ce-ai spus? Ce s-a întâmplat? întrebă Fazil Reşat Paşa, în timp ce Macit se repezi să prindă vaza care era cât pe ce să alunece din mâna Sabihăi.

Cei doi soţi făcură un schimb de priviri, dar nu răspunseră.

— Ce îmi ascundeţi? întrebă bătrânul. Nu-mi spuneţi că Selva a păţit ceva!

Era prima dată de ani întregi când pomenea numele fiicei sale.

— Nu-ţi face griji pentru Selva, ştie să se descurce, răspunse Macit.

— Tarik vrea să vorbiţi, îi aminti Sabiha. Macit se repezi la telefon.

— Cine era? Cine e la telefon, Sabiha?

— Un prieten de-ai noştri de la Paris. E consul acolo, are veşti pentru noi.

— Ce fel de veşti?

— Nu ştiu prea bine. Sigur o să ne spună Macit.

— Ce a păţit Selva?

— Cum a spus Macit, ea ştie să se descurce. O să fie bine, nu-ţi face griji! Se pare că germanii l-au arestat pe Rafo, dar apoi l-au eliberat.

— Şi copilul?

— Fazil, adică?

Bătrânul nu răspunse.

— Fazil e bine. Toţi sunt bine. Îţi tremură mâinile, tată, linişteşte-te, e rog! Mama trebuie să ajungă, n-o lăsa să te vadă aşa! Linişteşte-te, te rog! Fă-o pentru mine!

Când Macit se întoarse în salon, o găsi pe Sabiha în genunchi, lângă tatăl ei.

— Tarik spune că familia Alfandari se va întoarce în curând acasă.

— Familia Alfandari? Adică Selva?

— Toţi trei.

— Cine i-a convins să facă asta?

— Presupun că arestarea a fost ultima picătură.

— Şi când se întorc?

— Asta nu se ştie încă. Tarik a zis că probabil cam într-o lună.

— Trebuie să le găsim un loc unde să stea, nu?

— Cine? întrebă Fazil Reşat Paşa.

— Selva, tată. Se pare că se întorc, repetă Sabiha.

Se lăsă tăcerea. Fazil Reşat Paşa se întoarse, ca să-şi ascundă lacrimile. Privea afară, în întuneric.

ADIO, PARIS!

Gare de l’Est era un adevărat haos. Oamenii alergau în toate direcţiile, schimbând liniile. Vedeai femei trăgând copii după ele, bărbaţi încercând să prindă trenuri, hamali ducând bagaje, călători cu priviri nedumerite, evident turişti, şi, printre toţi, mai ales soldaţi. Tineri cu feţe nevinovate, înaintând în grupuri cu cizmele lor scârţâitoare. Îi vedeai peste tot în gară. Plecau să ucidă sau să fie ucişi. Oamenii se strigau între ei. Unii se găseau şi ţipau de bucurie. Alţii, despărţiţi, strigau cu disperare. Se auzeau clopote, fluiere, roţi de tren ţiuind pe şine, soldaţi mărşăluind monoton. Şi se simţeau tot felul de mirosuri. Mirosul de fum care îţi umplea nările, mirosul de abur, unda de parfum de la femeile care treceau, amestecul de sudoare şi usturoi ce ieşea din hainele ţăranilor şi mirosul rânced răspândit de corpurile soldaţilor. Speranţa şi durerea îşi împărţeau gara..

Ferit alerga spre vagonul al cincilea al unui tren foarte lung. Cu o mână ţinea strâns mâna soţiei lui, iar cu cealaltă ducea o valiză mare. Pe umăr avea alte două genţi.

— Domnule! Vă rog, uitaţi-vă la biletul ăsta!

Conductorul, căruia şapca îi ajungea până la sprâncene, se uită la bilet şi mormăi:

— Ce căutaţi aici, domnule? Peronul dumneavoastră e în partea cealaltă. Coborâţi scările şi traversaţi!

Ferit se întoarse, trăgându-şi soţia după el.

— Stai, Ferit, dă-mi drumul! O să mă faci să cad, se plânse Evelyn.

— Nu pot să-ţi dau drumul, scumpo, nu vezi ce

aglomeraţie e? Dacă îţi dau drumul şi ne pierdem, n-o să te mai găsesc niciodată. Încearcă, te rog, să mergi repede!

Coborâră scările în grabă, de mână, şi apoi urcară la celălalt peron lung, unde aştepta un alt tren cu locomotiva fumegând deja. Ferit observă în mulţime un bărbat înalt, care părea să semene cu Rafael. Respiră uşurat şi încetini. Îi arătă biletul unui alt controlor, care stătea lângă uşa unui vagon.

— Mai în faţă! spuse acesta.

Continuară să meargă. Momentul dificil se apropia. Ferit era cel care urma să aranjeze locurile pentru toţi pasagerii, aşa că trebuia să ajungă în vagon cât mai repede.

Fusese la gară peste noapte şi se întâlnise cu Evelyn în zori. Hikmet Özdoğan şi Tarik veniseră cu o zi înainte să preia vagonul şi să se ocupe de formalităţile necesare. Vagonul fusese ataşat la capătul unui tren care pornea spre Berlin la ora nouă în dimineaţa aceea. După ce terminase cu formalităţile, Hikmet Özdoğan plecase acasă. Ferit şi Tarik hotărâseră să meargă într-o cafenea deschisă toată noaptea şi comandaseră coniac. Tarik era cufundat în gânduri.

— Nu uita, Ferit, spusese el, e foarte important ca garnizoana de la graniţa turcă să fie anunţată din timp de sosirea voastră! Reprezentanţii noştri în Bulgaria trebuie să anunţe că sunteţi pe drum. Sper să nu se întâmple nimic rău.

— Totul o să fie bine, prietene, nu-ţi face griji. Nu văd de ce eşti aşa preocupat.

— Sincronizarea e foarte importantă! În timp ce voi traversaţi graniţa, garnizoana de acolo va fi plecată la un meci de fotbal cu garnizoana vecină.

— Pe Allah!

— Întocmai! Acestea sunt dedesubturile diplomaţiei. E absolut vital ca soldaţii de la graniţă să nu ştie nimic despre trecerea voastră. Altfel ar putea observa ceva în neregulă la paşapoarte. Însă dacă sunt ocupaţi să joace fotbal, nimeni nu va remarca nimic.

— Dar de ce atâtea precauţii?

— Din cauza germanilor, fireşte! Crezi că e uşor să flirtăm cu englezii şi să apărăm evreii, fără ca, în tot acest timp, să îi înfuriem pe nemţi?

— Sigur că nu. Înţeleg, prietene. Allah fie cu voi! spuse Ferit. Pot să fac ceva ca să dau de ştire garnizoanei de la graniţă?

— Nu cred. Ar putea fi riscant să suni la ambasada noastră. O să încercăm să aranjăm totul cu colegii noştri din Bulgaria.

Continuară să stea unul lângă altul, bând cafea şi coniac, fără să vorbească prea mult. Nu erau prieteni de multă vreme, dar fiecare se simţea în largul său cu celălalt. Împărtăşeau neliniştea pentru aventura care îi aştepta. În cele din urmă, Tarik îl lăsă pe Ferit singur cu gândurile sale. Acesta îşi văzu viaţa plină de culoare de până atunci trecându-i prin faţa ochilor, precum o înşiruire de cascade.

Ferit fusese poreclit „Deşteptul” încă de când învăţa la Galatasaray Lycée din Istanbul. Amintirile care îi veneau acum în minte ilustrau cu brio porecla. Viaţa lui fusese plină de reuşite şi obsesii. Putea să se îndrepte către orice: teatru, muzică, drept, matematică. Dar pe lângă reuşitele universitare, îşi folosise energia şi ca să lupte pentru cauzele în care credea. Toate îi veneau acum în minte, în mizera cafenea pariziană. Studia la Paris în 1940, când Hitler invadase Franţa. Guvernul turc le ceruse tuturor turcilor să se întoarcă în tară. Dar, fiindcă războiul fusese pornit de un dement, Ferit se alăturase Rezistenţei, organizaţia secretă, ca să lupte pentru omenire. Nimeni nu ştia cât vor mai continua toate astea. Singurul lucru cert era că a doua zi avea să se afle în trenul care pleca la Berlin. Ajunsese într-un punct din care nu mai exista cale de întoarcere şi tot trecutul se aduna acum în mintea lui.

Şi, ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, îşi făcea şi griji cum avea să-i explice lui Evelyn că vor călători în vagoane diferite.

Când ajunseră la vagonul numărul cinci, Ferit o ajută pe

Evelyn să urce, înainte să ridice valiza. Apoi urcă el însuşi. Înaintară pe coridorul strâmt, privind numerele compartimentelor.

— Uite-l! spuse Ferit. Şi ai loc la fereastră! Ce frumos, nu?

Restul compartimentului era încă gol.

— Tot nu înţeleg de ce trebuie să mergem la Istanbul prin Berlin, spuse Evelyn.

— De câte ori să-ţi mai zic? Săracul nu alege, răspunse Ferit punând valiza sus şi geanta de umăr pe scaunul de lângă soţia lui.

— Ai loc lângă mine? Ar fi mai comod dacă am avea locuri vizavi şi am putea să ne întindem picioarele.

Ferit se prefăcu că îşi verifică biletul.

— La drept vorbind, se pare că nu am loc în compartimentul ăsta.

— Ce?!

— Incredibil! Mi-au dat loc în alt vagon.

— De ce?!

— Ai tot dreptul să te înfurii, Evelyn. Şi eu sunt furios. Dar nu putem face nimic.

— Sunt sigură că ştiai deja asta!

— Înţelege, iubito, când am mers să iau biletele, trenul era deja aproape plin. Nu mi-au găsit decât locuri în vagoane diferite. Îţi jur că am făcut tot posibilul să avem locuri unul lângă celălalt. Le-am spus că soţia mea e însărcinată. Mi-au promis că încearcă să mă ajute, dar se vede că nu au reuşit.

— Nu pot să cred! Trebuie să călătoresc de una singură tocmai până la Istanbul, iar tu ai acceptat asta!

— Te rog, scumpo, nu ţipa! se uită lumea la noi.

— Puţin îmi pasă! Dă jos valiza! Evelyn se ridică şi încercă să apuce valiza.

— Încetează, ai înnebunit?!

— Ori călătorim împreună, ori deloc! E tot ce am de spus!

— Stai jos, scumpo, te rog! Dacă te ridici de-acolo o să-ţi ia altcineva locul şi n-o să mai poţi sta la fereastră. Uită-te

la toţi oamenii ăştia! Ferit lăsă jos geamul compartimentului şi îşi trase soţia lângă el. Uite, sunt mii de oameni care încearcă să prindă un loc în tren! Îţi închipui câţi o să meargă stând în picioare, pe culoar? Eu am reuşit să-ţi fac rost de loc, şi încă la fereastră! Dar tu nu faci decât să te plângi! Ca să vezi, recunoştinţă! Şi ce dacă nu putem sta unul lângă celălalt?

— Nu înţeleg de ce trebuie să mergem tot drumul despărţiţi, când ai rezervat biletele de atâta timp!

— Bine. Stai acolo jos, ca o fată cuminte cum te ştiu, iar eu o să merg să-mi găsesc locul. Nu se ştie niciodată, poate facem schimb cu cineva.

— Şi dacă nu se poate?!

— Atunci va trebui să ne descurcăm cu ce avem. Dacă nu putem sta împreună, promit să vin să te văd în fiecare staţie.

Evelyn voia să protesteze din nou, dar chiar atunci intrară nişte oameni în compartiment. Era aproape să înceapă să plângă.

— Te rog, Evelyn, fii rezonabilă! Haide, scumpo, lasă-mă să plec să-mi găsesc vagonul. Promit să fac tot ce pot. Şi, pentru numele Domnului, nu te ridica de aici! Mă întorc cât de repede se poate.

Ferit ieşi din compartiment şi coborî din tren, cu geanta pe umăr, iar apoi o luă spre capătul trenului. Evelyn se ridică şi se aplecă pe geam, privindu-şi soţul. Acesta se oprise lângă un vagon aflat mai departe. Vorbea cu un bărbat înalt.

— Aţi putea ridica geamul, doamnă? Se face frig, spuse o femeie în vârstă care se aşezase vizavi de ea.

Evelyn se îndepărtă de geam şi se uită spre ea cu ochii în lacrimi.

— Daţi-mi voie! spuse un tânăr care tocmai intrase în compartiment şi ridică fereastra.

Evelyn îşi lipi fruntea de geam, dar nu-l mai vedea pe Ferit. Scoase un ziar din geantă, ca să încerce să se calmeze. Compartimentul se umplu treptat. Ferit avusese dreptate, locurile erau date. Familia care stătea vizavi

avea trei copii, dar numai două locuri. Era clar că voiau să ţină copiii în braţe.

Ferit se întoarse când Evelyn dezlega un rebus. Nu mai avea geanta cu el.

— Ce-ai reuşit? Schimbăm locurile? întrebă ea.

— E foarte greu. Eu am loc la clasa a doua, nu e la fel de comod ca al tău.

Evelyn privi în jur, spunând parcă: „Aici ţi se pare comod?”

— Nimeni de aici n-ar accepta să facă schimb de locuri cu mine.

— Eu aş face! Putem ruga pe cineva din compartimentul tău să vină aici, la geam.

— Crezi că nu m-am gândit? Dar nu e nimeni la mine în compartiment care să călătorească singur. Nu sunt decât cupluri sau familii.

— Şi ce o să facem? întrebă Evelyn cu ochii înlăcrimaţi.

— Va trebui să mergem aşa, scumpo. Nu se ştie niciodată, poate coboară cineva. O să aşteptăm să vedem. Vrei să-ţi aduc ceva? Alt ziar? O revistă? Ţigări? Dulciuri?

— Nu, mulţumesc.

— Apă?

— Nu încerca să te dai pe lângă mine!

— Te rog, Evelyn, nu te uita cu ochii ăştia trişti! Promit că o să vin să te văd în fiecare staţie. Ferit se aplecă să-şi sărute soţia. Când ieşea, se întoarse către un domn în vârstă care stătea lângă ea şi îl rugă să aibă grijă de soţia lui.

— Se poate şi mai rău de-atât? întrebă acesta, arătând către compartimentul plin. Stai liniştit, tinere, o să am grijă de soţia dumitale.

Ferit îşi făcu cu greu loc pe culoarul aglomerat şi sări din tren, alergând către ultimul vagon. Umpluseră vagonul special, adus din Turcia, cu oameni care aveau paşaport turcesc. Ferit merse în compartimentul unde îşi lăsase geanta cu paşaportul. Selva îi aşezase pe Samuel şi Perla la geam, unul în faţa celuilalt. Fazil stătea în braţele Perlei. Când îl văzu pe Ferit, începu să bată bucuros din palme.

— Bună, micuţule! spuse acesta. Ai avut grijă de geanta mea?

— Unde e soţia ta? întrebă Selva. Unde stă?

— E în alt vagon.

— De ce?

— Nu ştie despre vagonul ăsta. I-am spus doar că mergem la Istanbul prin Berlin. Atât.

— Nu înţeleg.

— Evelyn aşteaptă un copil, Selva. A făcut hemoragie când sarcina avea două luni. Nu i-am spus nimic fiindcă nu voiam să se neliniştească mai mult decât e nevoie. Nu ştie nimic despre vagonul ăsta.

— Dar o să facă aşa o călătorie lungă de una singură?

— În compartimentul ei sunt oameni de treabă, iar ea are un paşaport perfect legal. Poate o să se plictisească, dar asta e nimica toată pe lângă alte lucruri care se pot întâmpla.

— Vrei să spui că s-ar putea să nu ajungem la destinaţie?

— Ştii că ne asumăm cu toţii un risc. Ţi-am spus de atâtea ori, nu? De fapt, am insistat ca tu şi Fazil să mergeţi cu pasagerii obişnuiţi, la fel ca Evelyn. Şi soţul tău şi Tarik te-au implorat, dar n-ai vrut să asculţi. Eşti foarte încăpăţânată, ştii?

— Îmi dau seama.

— Atunci, nu-mi pune întrebări la care nu pot să răspund! Unde e Rafael?

— A mers la farmacia de lângă gară, să cumpere nişte lucruri de care am uitat.

— Mă duc să văd cum s-au aşezat cu toţii în compartimente. Nu uita, tu, Rafael şi cu mine trebuie să ne împărţim aşa cum am discutat.

— Ştiu. Câţi oameni ar trebui să stea aici?

— În mod normal, doar trei pe fiecare banchetă, dar sunt nouă oameni şi în compartimentul lui Evelyn. O să încerc să aranjez să stai undeva fără să fii înghesuită.

— Nu, nu de-asta te-am întrebat. Nu te mai gândi! spuse Selva.

Cei care stătuseră în apartamentul lui Ferit deveniseră prieteni apropiaţi. În seara când Ferit îi anunţă că vor pleca a doua zi, nimeni nu păru să se bucure prea tare, deşi aşteptau vestea asta de ceva vreme. Porneau în cea mai lungă şi cea mai periculoasă călătorie din viaţa lor. Aveau să ajungă la destinaţie sau nu. Tăceau cu toţii. Mâncau baghetă cu brânză şi beau vin. Fără îndoială, toţi simţeau acelaşi lucru. Plecau în necunoscut, dar se puteau sprijini unii pe ceilalţi.

Tarik trecea prin dreptul fiecărui compartiment, cu o pungă de hârtie în mână, şi privea înăuntru. Când o văzu pe Evelyn, se opri şi bătu la geam. Ea se întoarse nedumerită. Privirea i se lumină când îl văzu pe Tarik. Cum în gară era multă gălăgie, nu-l auzi când spuse:

— Vin înăuntru.

Dar îi citi asta pe buze. Se ridică imediat şi ieşi să îl întâmpine pe culoar. Se îmbrăţişară cu căldură.

— Ai un loc confortabil? întrebă Tarik.

— Da. Dar ştii ce a făcut priceputul meu soţ?

— Ştiu, însă te asigur că n-a fost vina lui, Evelyn. Şi el e supărat. Am vorbit eu însumi cu conductorul, mai devreme, şi ne-a promis să ne anunţe dacă apar locuri libere. Nu-ţi mai face griji! Important e să ajungeţi cu bine, spuse Tarik, evitându-i privirea. Nu putea să-i zică: Măcar tu eşti în siguranţă aici. Nu se ştie unde va ajunge vagonul lui Ferit.

— Sunt foarte îngrijorată, Tarik. Nu înţeleg de ce trenul ăsta merge prin Berlin.

— Se pare că alte linii au fost bombardate. În vreme de război se întâmplă asemenea lucruri. Oricum, uite ce ţi-am adus! Tarik scoase din pungă biscuiţi şi bomboane de ciocolată şi i le dădu lui Evelyn.

— Ce prieten bun eşti, Tarik! Mulţumesc că ai venit să ne conduci!

— Nu puteam să vă las să plecaţi fără să-mi iau rămas-bun.

— Puteam să ne vedem mai repede, dar Ferit nu m-a lăsat să vin la Paris până în ultimul moment. Sigur ştii că

ticălosul ne-a închiriat apartamentul, nu?

— Ştiu, dar nu ţi se pare o idee grozavă? Aşa, o să primiţi nişte bani în fiecare lună.

Tarik insistă să o conducă înapoi la locul ei.

— Nu te obosi! Relaxează-te! Drum bun, să ajungeţi cu bine! spuse el înainte să plece.

Tarik se întoarse la vagonul cu stema în formă de stea şi semilună la ferestre şi o găsi pe Margot în acelaşi compartiment cu Selva.

— Mergi în compartimentul ăsta? întrebă el.

— Da, stau cu Selva. Rafael e în alt compartiment, răspunse Margot. Părea mult mai liniştită decât fusese cu câteva ore înainte.

După ce Tarik îl lăsase pe Ferit la cafeneaua gării, se grăbise acasă. Voia să se schimbe şi să se bărbierească, înainte să o conducă pe Margot. Aceasta îşi făcuse deja valiza şi o pusese lângă uşă. Purta un taior gri şi pălăria ei preferată. Tarik fusese uimit să o găsească stând pe scaun, la fereastră.

— Ce faci, gata îmbrăcată, aşa dis-de-dimineaţă?

— Sunt gata de la miezul nopţii. Am aşteptat o vreme, în caz că veneai, dar când n-ai făcut-o, am început să mă pregătesc de călătorie. Oricum n-aş fi putut să dorm.

— A trebuit să discut lucruri importante cu Ferit.

— Ştiu, iubitule. Mulţumesc că ai venit oricum.

— Ce-ar fi să faci o cafea?

Cafeaua mirosea atât de bine! Se îmbrăţişară şi îşi băură cafeaua fără să vorbească.

Ceva mai târziu, Margot îşi puse pe umeri pardesiul roşu. Merseră împreună la gară, cu maşina lui Tarik. După ce o conduse la vagon, el plecă să îi mai ia câteva lucruri pentru drum.

— N-am reuşit să-ţi iau ce voiam, Margot. Multe magazine nici nu sunt încă deschise. Dar ţi-am adus multe ziare şi reviste, să ai ce să citeşti pe drum. Şi ceva de mâncare, în caz că ţi se face foame. Sigur, ce am găsit.

Vărsă aproape tot ce era în pungă pe scaunul de lângă Margot.

— Nu trebuia să te deranjezi aşa, spuse Selva. Eu am luat suficientă mâncare pentru un tren întreg.

Tarik scoase un alt pachet din pungă şi i-l dădu lui Fazil.

— Ăsta e pentru tine, micuţule, să ai cu ce să te joci.

Fazil rupse imediat hârtia care învelea jucăria. Era un trenuleţ de lemn.

— Doamne, Tarik! Cum ai reuşit să găseşti un magazin de jucării deschis aşa devreme?!

— E un cadou pe care l-am cumpărat mai din timp, la fel ca şi pe ăsta, spuse el, scoţând un alt pachet din pungă şi dându-i-l lui Margot.

Fata îl desfăcu cu grijă. Era o fotografie înrămată, cu ei doi. Le-o făcuse Rafael, cu aparatul ei de fotografiat, într-o dimineaţă însorită, lângă La Coserie de Lilas. Margot o privi, amintindu-şi ce fericiţi fuseseră în ziua aceea. Tarik avea braţele petrecute pe după umerii ei, iar în ochii amândurora se citea bucuria. Fata duse fotografia la inimă.

În clipa următoare, Ferit apăru în uşă cu un bărbat înalt şi bine îmbrăcat.

— Domnul Brodd. A fost directorul Băncii Germane în Turcia. Acum lucrează la Departamentul Imigrări şi a muncit foarte mult ca să facă posibilă călătoria asta. A venit până aici ca să predea personal vagonul şi acum vrea să vă ureze drum bun. Mai ales ţie, Selva.

Selva îl privi uimită. Îi dădu mâna, iar apoi Ferit îi prezentă şi pe ceilalţi.

— Margot Palley. Şi Samuel şi Perla Afnaim. Altfel spus, Sami şi Peri Naim.

Bărbatul dădu mâna cu toţi şi le dori călătorie plăcută. Apoi se întoarse către Selva.

— Am avut onoarea să-l cunosc pe tatăl dumneavoastră la Istanbul.

— Într-adevăr?! Când?

— Chiar înainte să vin. Îşi făcea multe griji pentru dumneavoastră şi a venit să mă caute. I-am promis că o să mă asigur personal că sunteţi în tren.

Selvei nu-i venea să creadă. Inima îi bătea nebuneşte şi simţea un ţiuit în urechi.

— Nu-mi vine să cred! Chiar l-aţi întâlnit pe tata?

— Întocmai. Exact înainte să vin aici. M-a vizitat la biroul nostru din Karakoy. S-a interesat anume de trenul acesta. Ştiţi, probabil, că departamentul nostru depinde în întregime de susţinerea publică. Tatăl dumneavoastră ne-a făcut o donaţie generoasă, pentru care îi suntem extrem de recunoscători.

Selva nu mai auzea nimic, decât ţiuitul din propriile urechi. Îi venea să plângă, dar îşi muşcă buzele şi îşi întoarse privirea, ca să nu îi curgă lacrimile.

După ce Ferit şi domnul Brodd plecară, în compartiment intră un bărbat în vârstă, care se chinuia să urce pe suport o valiză considerabilă şi o servietă.

— Îmi pare rău, domnule, trebuie să duceţi valiza asta în compartimentul de bagaje, spuse conductorul, care trecea pe acolo. De ce n-aţi dus-o înainte să urcaţi?

Bărbatul nu protestă. Îşi lăsă servieta pe scaun şi ieşi cu valiza.

— Mi se pare că îl cunosc... Unde l-am mai văzut? murmură Margot. Selva, care tocmai îşi privea soţul întorcându-se cu câteva pachete în mână, răspunse:

— Eu nu-l cunosc.

În clipa următoare intră Rafael, iar Tarik se ridică de pe scaun.

— E timpul să-mi iau rămas-bun. Dacă nu cobor acum, s-ar putea să călătoresc cu voi, spuse el.

Se auzea deja zgomotul locomotivei. Dar atâtea trenuri plecau şi şuierau, că era greu să-l distingi. În timp ce Tarik se ridica, un alt grup de oameni apăru la uşă. Printre ei, Constance şi Marcel, cărora Selva le dăduse lecţii la Paris. Un tânăr înalt şi un alt domn în vârstă intrară cu ei în compartiment. Selva şi Tarik se îmbrăţişară. Tarik îl sărută pe Fazil pe frunte. Băiatul se juca pe jos, cu trenuleţul. Apoi le dori drum bun lui Samuel şi Perlei. Le făcu semn cu capul celorlalţi şi ieşi pe culoar. Margot îl urmă. Îl îmbrăţişă strâns, în timp ce trenul începea să se pună în mişcare.

— N-o să te uit niciodată, Margot! spuse Tarik şi sări din

tren. Se ciocni de Ferit, care alerga înapoi după ce îşi vizitase soţia. Avea respiraţia tăiată şi abia reuşi să-i strângă mâna lui Tarik, înainte să urce în tren.

— Ai grijă de tine şi mulţumesc pentru tot! strigă el din trenul care se îndepărta.

În timp ce locomotiva prindea viteză, Margot lăsă jos geamul şi se aplecă, fluturându-şi batista către Tarik, în semn de rămas-bun.

Selva, Rafo, Perla şi Samuel se lipiseră şi ei de fereastră, încercând să facă acelaşi lucru. Ferit, care stătea încă pe culoar, îi făcu semn cu mâna. Şi tânărul înalt saluta pe cineva.

Când vagonul trecu pe lângă el, Tarik întrezări o clipă chipul trist al lui Margot. Rămase cu mâna ridicată, în timp ce trenul se îndepărta tot mai tare, devenind tot mai mic, până când, în final, dispăru într-un nor de fum de locomotivă.

TRENUL

Prin câte păduri am trecut,
Rătăciţi în marea căutare
Atâţia au rămas în noi,
Linia cea mai îndepărtată.[3]

După ce silueta lui Tarik dispăruse din raza vederii ei, Margot se aşeză şi închise ochii, prefăcându-se că doarme, ca să nu fie nevoită să stea de vorbă cu cineva. Când trenul se apropie de Reims, deschise ochii şi îl văzu din nou pe domnul în vârstă care stătea vizavi de ea. Îi ştia figura. Era sigură că îl cunoaşte de undeva! Nu îşi dăduse jos şapca, precum celălalt domn din compartiment. Avea ochelari şi citea o carte. Perla şi Samuel se jucau. Fiindcă stătuse trează toată noaptea, Selva adormise acum, cu băieţelul în braţe. Era linişte în compartiment. Margot spera să rămână aşa, linişte şi pace. Simţea că nu mai avea visuri. Nu se putea întoarce în ţara ei, fiindcă acolo conduceau naziştii. Familia ei era răspândită prin lume. Fusese nevoită să-şi părăsească slujba şi pe bărbatul pe care începuse să-l iubească. Îşi dorea să meargă la nesfârşit cu trenul ăsta. Te duc, te aduc, te duc, te aduc…

— Vreţi o ţigară, domnişoară?

Margot aproape sări de pe scaun.

— Nu, mulţumesc.

— Vă deranjează dacă eu fumez?

— Nu, deloc.

Tânărul stătea chiar lângă ea. Avea haine curate şi îngrijite, dar era tare slab. Pielea de sub ochi era vineţie.

[3] Fragment din poezia *Alacanim* de Murathan Mungan.

Margot speră că nu avea tuberculoză.

— Mergeţi la Berlin?

Părea foarte dornic de vorbă, dar Margot nu voia decât să fie lăsată în pace. Îşi dori ca sacul de oase să converseze cu altcineva.

— Nu, mai departe, răspunse ea.

— La Praga?

Nu-i răspunse. Luă din geantă o carte şi începu să citească.

— Ce limbă e asta?

— Maghiară.

— Deci sunteţi unguroaică.

— Da, răspunse Margot şi îşi îngropă privirea în carte.

— Scuzaţi-mă că vă deranjez. Doar că duc lipsa vorbitului.

Fu rândul lui Margot să se simtă prost. Se întrebă ce i se întâmplase tânărului.

— Nu e nevoie să vă cereţi scuze. Sunt puţin nefericită că trebuie să plec din Paris. Şi sunt şi obosită. Dumneavoastră unde mergeţi?

— La Istanbul. Asta, fireşte, dacă ajungem acolo.

— Chiar aşa?!

— De ce sunteţi uimită? Vi se pare aşa departe?

— Şi eu merg acolo, răspunse Margot.

— Atunci, o să călătorim împreună destulă vreme. Apropo, eu sunt David, spuse tânărul cel slăbănog. David Russo.

Trenul trecea prin văi pline de verdeaţă, pe lângă case înstărite, unde copiii se jucau în curte şi câinii se gudurau, femeile puneau rufele la uscat, iar bărbaţii tundeau iarba. Apoi străbătea oraşe mici şi mari, unde în zare se vedeau turlele bisericilor. Din tren, părea că totul era bine în lume. Dacă vreun extraterestru ar fi venit atunci pe Pământ şi ar fi coborât în trenul acesta, ar fi avut aceeaşi impresie. De la fereastra lui, iadul Europei era invizibil.

În compartiment, copiii se jucau, iar adulţii citeau, admirau priveliştea sau moţăiau. Nu vorbeau. Aveau inima grea. Samuel şi Perla începuseră acum să îşi pună reciproc

întrebări de istorie şi geografie. Selva se trezise, dar nu îndrăznea să se mişte, fiindcă Fazil dormea încă în braţele ei. Rafael trecuse de două ori să îşi vadă soţia şi fiul, în timp ce dormeau. Margot îi făcuse semn că totul era în ordine.

— Ce înălţime are Everestul? întrebă Perla.

— 7500 de metri.

— Corect. Şi ce desparte Europa de Asia?

Chiar când Samuel se pregătea să răspundă, bărbatul cu şapcă vorbi pentru prima dată de când urcase în tren.

— Răspunsul dinainte a fost greşit, tinere.

— Care? întrebă Samuel.

— Vârful Everest are 8848 de metri, nu 7500.

— De unde ştiţi?

— Ştiu.

Margot se foi neliniştită în scaun. Nu doar faţa bărbatului îi era cunoscută, recunoştea şi vocea. Categoric o mai auzise. Nu se putu abţine şi spuse:

— Scuzaţi-mă, domnule, cred că ne-am mai întâlnit, dar nu îmi amintesc unde.

— Lucrurile astea se întâmplă, domnişoară. Unele chipuri ne amintesc de altele pe care le-am cunoscut. Eu nu v-am văzut niciodată.

— Daţi-mi voie să mă prezint. Margot Palley, sunt unguroaică.

— Îmi pare bine.

Când bărbatul nu îşi spuse numele, Margot privi către Selva, intrigată. Constance se ridică să meargă la toaletă. Se întoarse spre Selva şi spuse în turcă, pentru ca bărbaţii din compartiment să nu înţeleagă:

— Trebuie să fac pipi.

Selva nu-şi putu stăpâni râsul, auzind-o.

— Bravo, Constance! Nu m-am străduit degeaba.

David Russo se înroşi. Se întreba dacă era cazul să le spună că înţelegea turcă, pentru ca să nu se simtă jenate mai târziu, dacă discutau lucruri intime.

Pe măsură ce turnurile catedralei se apropiau, îşi dădură seama că ajungeau într-un oraş mare. Trenul pufăi, încetini

şi în final se opri de tot, cu un oftat. Selva citi numele gării: REIMS.

— Oprim aici? întrebă Marcel.

— Ferit şi Rafael ştiu totul, să-i întrebăm pe ei.

Rafo apăru la uşă. Bărbatul cu şapca îşi puse ochelarii şi începu din nou să citească, ascunzându-se în spatele ziarului.

— Trenul o să stea puţin aici. Vă e foame?

— Putem coborî? întrebă Constance.

— Nu e nevoie, avem destulă mâncare aici, spuse Marcel.

De la fereastră, Selva îl văzu pe Ferit alergând către vagoanele din faţă. Fazil se trezise şi se foia în braţele ei.

— Bietul micuţ stă aici de ore în şir. Să-l scot puţin la aer curat?

— Nu stăm decât vreo douăzeci de minute în gara asta. Să nu mergi departe, Selva, te rog! o preveni Rafo. Şi dacă tot cobori, poate ar fi bine să cumperi ceva de mâncare?

— Am deja un coş plin.

— Dar următoarea oprire ar putea fi dincolo de graniţa germană. Dacă vrei să cobori, mai bine fă-o aici!

Bătrânul oftă.

— Ce contează, domnule? Suntem în Franţa, dar sub ocupaţie germană. Franţa, Germania... Nu e mare diferenţă. Naziştii sunt peste tot.

— Dar măcar aici se vorbeşte franceza. Putem înţelege limba, spuse Rafael.

Selva se ridică şi îl îmbrăcă pe Fazil cu haina groasă.

— Cobori cu mine, Rafo?

— Trebuie să verific nişte pasageri. S-ar putea să ne ceară actele. Mergeţi singuri!

— Vrea cineva ceva de afară? întrebă Selva.

— Vin eu cu tine, spuse Constance. Când se ridică, ieşiră şi Margot, Marcel şi David Russo. Doar cei doi domni în vârstă şi copiii rămaseră în compartiment. Înainte de plecare, Camilla îi pusese să jure de mai multe ori că nu vor coborî din tren.

Margot şi Marcel merseră la un alt peron, să caute

ţigări, iar Selva se uită după o toaletă, pentru fiul ei. Când îl văzu pe Ferit întorcându-se de la vagonul lui Evelyn, îl întrebă dacă voia ţigări.

— Mulţumesc, dar am destule, spuse el. Însă nu te duce departe! Dacă trenul porneşte, o să-ţi fie greu să ajungi, cu copilul.

— Mă întorc imediat după ce găsim toaleta, răspunse Selva. Cea din tren avea deja un miros greu, după câteva ore de călătorie.

Când Ferit urcă în vagon, văzu pe culoar un ofiţer SS care se îndrepta spre compartimentul Selvei. Simţi cum i se ridica părul, ca unui motan ce văzuse un câine. Se pregăti pentru un posibil pericol. Merse încet şi aşteptă lângă uşă.

— Biletele, vă rog! Şi actele de identitate! spuse ofiţerul.

Perla simţi o durere paralizantă. Se îngălbeni la faţă. Samuel scoase paşapoartele din geantă.

— Cum te cheamă?

— Sami.

— Eşti turc?

— Da.

— Serios?

Samuel repetă răspunsul în turcă şi îi dădu paşapoartele. Ofiţerul se uită la ele.

— Şi ea e sora ta?

— Da.

— Sunt turcoaică, zise Perla în turceşte.

Vocea îi tremura.

— Nu arătaţi deloc a turci. Mama voastră s-a culcat cu un morcov?

Samuel se gândi să-l scuipe în faţă. Îşi imagină cum îşi aduna toată saliva şi îl împroşca. După ce termină cu copiii, ofiţerul se întoarse către bătrânul care stătea liniştit.

— Biletul şi actele de identitate!

Bătrânul scoase din buzunar paşaportul şi biletul. Ofiţerul se uită la ele şi i le înapoie. Când veni rândul celuilalt bătrân, Ferit interveni.

— Sunt liderul grupului, domnule. Nu e nevoie să vă deranjaţi. Dacă vreţi, adun eu toate paşapoartele şi vi le aduc.

— E un vagon turistic? Sunteţi ghidul lor?

— Aşa cum ştiţi, în prezent nu se pot organiza călătorii în scop turistic. Este un vagon trimis din Turcia pentru cetăţenii turci care au rămas blocaţi în Europa. Toate gările de pe traseu au fost informate. Dumneavoastră nu aţi fost anunţaţi?

— Nu mi s-a spus nimic.

— Ciudat! Ambasada noastră a luat măsuri ca fiecare gară să fie anunţată înainte de plecarea trenului.

— Dacă oamenii se întorc în Turcia, ce caută într-un tren care merge la Frankfort şi Berlin? Biletele lor sunt numai până la Berlin.

— Biletele pentru restul călătoriei sunt la mine, pentru mai multă siguranţă. Grupul conţine un număr considerabil de bătrâni şi copii. Nu voiam să piardă biletele. În plus, există şi pasageri care vor urca în tren în Germania. Guvernul turc nu îşi permite vagoane separate de la fiecare destinaţie. Allah fie slăvit că l-au trimis măcar pe ăsta!

— Bine, aduceţi-mi toate paşapoartele şi biletele. Voi fi în primul vagon, chiar în faţă. Nu vă autorizez plecarea fără să le văd pe toate.

— Staţi liniştit, vă găsesc eu.

— Sper că printre pasageri nu e nimeni de pe lista persoanelor căutate.

— Credeţi că aş trece prin Germania având asemenea oameni în grup?!

Ofiţerul părăsi compartimentul, iar Ferit şi bărbatul cu şapcă îşi încrucişară privirea o clipă. Omul îşi şterse fruntea cu batista. Rafael stătea lângă uşă, palid ca varul.

— Strânge paşapoartele şi biletele tuturor celor din vagon, Rafael! spuse Ferit. Eu merg să-i caut pe cei care sunt încă afară.

Unii dintre cei care coborâseră se întorceau agale. De lângă uşa vagonului, Ferit le făcu semn să se grăbească.

Apoi merse la toalete, să îi anunţe pe cei care erau acolo. Cam treizeci de oameni aşteptau pe peron, să urce în tren. Deveniseră agitaţi şi se înghionteau între ei.

Când Selva îl văzu în vagon pe ofiţerul cu banderolă SS, îşi simţi fruntea inundată de broboane de sudoare. Era epuizată, şi de teamă, şi fiindcă îl dusese pe Fazil în braţe. Pregăti imediat biletele şi paşapoartele lor. Rafael le adună pe toate de la cei care se întorseseră în vagon. Toţi se aşezaseră înapoi pe locurile lor, în afară de Perla, care stătea pe scaunul de lângă uşă, cu o expresie ciudată.

— Trebuie să stai pe locul tău, Peri. Acolo stă Marcel, spuse Selva, dar Perla nu se mişcă.

— Ce ai? Te-ai speriat aşa tare?

Fata nu spuse nimic.

— Perla, scumpa mea, eşti bine? De ce nu te aşezi pe locul tău?

Perla se ridică, iar Selva văzu sângele care se răspândea pe fusta ei pepit.

— Doamne! Ce s-a întâmplat? Nu-mi spune că... Nu-ţi fie teamă, Perla, o să fie bine, scumpo! Te ajut eu.

Perla rămase nemişcată, cu o îmbinare de groază şi jenă pe chip.

Trenul îşi continuă călătoria. Te duc, te aduc, te duc, te aduc... Îi îndemna pe toţi să moţăie sau chiar să doarmă. Erau obosiţi, dar mai relaxaţi decât atunci când urcaseră. Trecuseră de un prim episod primejdios şi văzuseră că puteau face faţă. Ajutată de Margot şi Selva, Perla se liniştise şi îşi schimbase fusta. Tot avea dureri, dar, mai mult decât orice, se simţea jenată. Stătea lângă fereastră şi evita orice contact vizual cu ceilalţi pasageri.

Treceau pe lângă o pădure cu copaci cu trunchiuri întunecate şi pe lângă dealuri pe care păşteau vite şi capre. Casele aveau acoperişuri cu ţigle roşii, jardiniere la ferestre şi grădini superbe, despărţite de garduri vii bine îngrijite. Doar un ochi foarte atent ar fi remarcat că treceau printr-o ţară invadată.

— Dacă nu mâncăm ceva, o să murim de foame, spuse

Selva şi dădu jos coşul cu provizii.

Tristeţea pe care o simţiseră la plecarea din Paris şi teama care îi stăpânise la Reims îi făcuseră să îşi piardă pofta de mâncare. Acum, între pasagerii care împărtăşeau acelaşi destin se crease o atmosferă de solidaritate şi asta îi făcea să se mai relaxeze puţin.

Margot şi Constance se luară după Selva şi scoaseră propriile lor provizii de hrană. Le oferiră şi bărbaţilor, care nu aveau la ei, din câte se părea, decât prăjituri uscate şi mere. David Russo era singurul dintre cei trei cu o geantă plină cu mâncare. Toţi se binedispuseră şi mai mult, când el scoase două sticle cu un vin roşu foarte bun, ca să însoţească mâncarea.

— Mă duc să-l caut pe Rafo, îi spuse Selva lui Margot. Sigur vrea şi el să mănânce.

Rafo părea să o ducă destul de bine la masa întinsă în propriul lui compartiment.

— Dacă vrei vin, poţi să treci pe la noi, îi spuse Selva soţului ei.

— Iar tu, dacă vrei nişte coniac, treci pe la noi, răspunse Rafo în turcă. E un tânăr aici care are o geantă plină cu sticle. Nu m-ar mira să fie alcoolic.

— Probabil simte nevoia să bea ca să se calmeze. Văzând că Rafo era încântat de companie, se întoarse în compartimentul ei simţindu-se mai bine.

Pasagerii care începuseră călătoria plini de îndoieli se mai relaxaseră acum. Începeau să se simtă în largul lor şi să discute între ei. Vorbeau cu toţii, în afară de Perla, care se simţea în continuare jenată şi nu-şi lua privirea de la geam, şi de bărbatul care i se păruse cunoscut lui Margot. Începea să se întunece. În zare, se vedeau luminiţele oraşelor, licărind precum stelele pe cer.

Trenul se opri brusc, făcându-i pe pasageri să se clatine zdravăn. În depărtare se auziră împuşcături. Toţi se priviră cu spaimă în ochi. Fazil începu să plângă.

David Russo se ridică, lăsă geamul jos şi se aplecă să vadă. Întregul compartiment se umplu de mirosul gerului.

— Nu suntem într-o gară. Se pare că ne-am oprit în

câmp, spuse David.

Ceilalţi se înghesuiră să se uite şi ei afară. Era întuneric beznă, nu se vedea mare lucru. Dar era limpede că locurile încântătoare pe lângă care trecuseră după-amiaza rămăseseră de mult în urmă.

— Merg să-l găsesc pe Rafo. Oare ce se întâmplă? se întrebă Selva, ieşind din compartiment.

Când o văzu plecând, Fazil începu să plângă.

— Bine, vino cu mine! spuse ea. Fazil porni cu paşi nesiguri, îi apucă mâna şi împreună încercară să meargă pe culoar. Era plin de oameni care ieşiseră din compartimente să vadă ce se întâmplă. Selva îl ridică pe Fazil în braţe, ca să nu fie călcat în picioare. Se uită în fiecare compartiment, dar nici soţul ei, nici Ferit nu se zăreau nicăieri. Îşi simţi inima grea. Se întoarse lângă uşa vagonului. Marcel era acolo. Încercară amândoi să forţeze uşa să se deschidă şi, în cele din urmă, reuşiră. Marcel coborî pe scară şi privi spre capătul trenului.

— Sunt nişte soldaţi înarmaţi acolo, doamnă Selva.

Tânăra se aplecă să vadă şi ea. Câţiva soldaţi, cu lămpi în mână, erau adunaţi lângă locomotivă.

— Doamne! Poate l-au luat pe Rafo! Nu-l găsesc nicăieri!

— Sigur s-a dus să vadă ce se întâmplă. De ce să-l ia tocmai pe el dintre toţi oamenii de aici? zise Marcel. Şi oricum, nu are paşaport turcesc?

— Probabil ai dreptate, dar sunt aşa îngrijorată! Oricum, mai bine merg până acolo, să văd.

— Ai înnebunit?! Înapoi în compartiment!

Jenată, Selva porni într-acolo. În timp ce se întorcea, se ciocni de David Russo, care era chiar în spatele ei. Era întuneric, dar chiar şi aşa văzu groaza din ochii lui. Aproape că îi ieşiseră din orbite.

— Ai spus că sunt soldaţi înarmaţi în faţă?

— Da, undeva lângă locomotivă.

— Daţi-vă deoparte, vă rog! spuse el către Selva şi Marcel. Vreau să cobor.

— Unde vrei să te duci?

— Oriunde. Nu contează. Trebuie să cobor imediat.

Selva şi Marcel schimbară o privire.

— Dar nu suntem într-o gară. Unde vrei să te duci? întrebă Marcel.

— Nu contează! O să cobor şi o să merg către luminile care se văd în zare!

— Dar nu ştii unde suntem, David. O să te rătăceşti.

— Pot să merg pe lângă şine.

David sări din tren, fără să mai folosească scara. Marcel şi Selva, cu copilul în braţe, coborâră după el. Marcel îl prinse de braţ, iar David se zbătea să scape.

— Ne pui pe toţi în pericol! Treci imediat înapoi în tren!

— Nu pot să ajung din nou în lagăr! Nu mă mai întorc acolo niciodată!

— Potoleşte-te! Nu te duce nimeni în lagăr.

David se desprinse din mâinile lui Marcel şi începu să alerge către coada trenului. Selva şi Marcel alergară după el. Bucuros de cursă, Fazil începu să ţipe de încântare. Dintr-odată, auziră zgomote de paşi alergând după ei. David începu să fugă şi mai tare. În clipa aceea se auzi o împuşcătură. David se opri brusc. Selva şi Marcel se loviră de el şi căzură cu toţii. Paşii se apropiau tot mai tare, până când se opriră lângă ei. Doi soldaţi îndreptau puştile în direcţia lor.

— Ce se întâmplă aici?! întrebă unul dintre ei.

— Am căzut, spuse Marcel.

— Fugeaţi?

— De ce să fugim? răspunse Selva.

— Şi unde mergeaţi? La picnic?

— Fiul meu a vrut să facă pipi, explică Selva. Şi domnii au vrut acelaşi lucru. Evident că au căutat să se îndepărteze puţin de mine.

— Nu sunt toalete în tren?

— Sigur că sunt, dar e o duhoare groaznică. Şi oricum, s-a făcut coadă. Vagonul e foarte aglomerat.

— Dar de ce fugeaţi cu copilul în braţe după domnii ăştia, dacă voiau să se uşureze? Şi cum aţi căzut?

— Mă oprisem cu fiul meu lângă tren, să-şi facă treburile. Am auzit împuşcătura şi m-am speriat. L-am luat

în braţe şi am început să alerg, iar atunci m-am ciocnit de ei.

— Ce împuşcătură? Despre ce vorbiţi acolo?

— A fost o împuşcătură, spuse Marcel. N-aţi auzit?

— A, aia... Erau ţăranii care alungă mistreţii de pe câmpurile lor, spuse unul dintre soldaţi. Ridicaţi-vă!

Arătau caraghios, încercând să se elibereze din încrengătura creată şi să se ridice. Selva îi văzu în spatele soldaţilor pe Rafo şi Ferit, împietriţi. Nu se putu abţine să nu râdă.

— Nu văd ce e aşa distractiv, o admonestă Rafo.

Selva nu reuşea să se oprească din râs. Începuseră să-i curgă lacrimi pe obraji. Ferit îi întinse mâna să se ridice, în timp ce Rafo îşi luă fiul în braţe. Fazil părea să se distreze de minune. Bătea din palme şi încerca să îi spună ceva tatălui său. Ferit îi ajută apoi şi pe Marcel şi David să se ridice.

— Înapoi în vagonul vostru! spuse soldatul. Şi vreau paşapoartele! Vedem noi imediat dacă aţi spus adevărul.

— Ce vreţi de la soţia mea? întrebă Rafo.

— Încerca să fugă.

— Poftim?! Nu mă faceţi să râd!

— Aflăm noi în curând! spuse soldatul.

În vagon, pasagerii ieşiseră la geam, încercând să vadă ce se întâmpla. Când Selva se întoarse în compartiment cu soldaţii, ceilalţi pasageri intrară în panică. Doar bărbatul cu şapcă era complet indiferent la ce se întâmpla în jur. Dormea, cu şapca trasă până pe nas.

— Vreau să văd toate biletele şi actele voastre! Şi pe ale copilului! spuse soldatul.

— Copilul e trecut la mine în paşaport, răspunse Selva. Apoi se întoarse către Fazil şi se prefăcu că îl ceartă.

— E numai vina ta! îi spuse ea băiatului care avea un aer surprins. Nu puteai să te mai ţii puţin!

Rafo scoase şi paşaportul lui. Ferit bălmăji ceva despre ce făceau ei afară. Soldatul se uită la paşaportul Selvei şi la cele ale lui Marcel, David şi Rafo.

— Ne-aţi mâncat timpul degeaba! spuse celălalt soldat.

Data viitoare, să folosiţi toaletele din tren!

Apoi, soldaţii se întoarseră şi coborâră din tren. De îndată ce plecară, bărbatul în vârstă îşi trase şapca de pe ochi şi se ridică în scaun. David stătea pe locul lui, parcă în transă.

— Ce naiba căutaţi afară? întrebă Rafo furios.

Selva nu reuşi să răspundă. Îi era teamă că ar începe din nou să râdă. Marcel relată întreaga poveste şi se întoarse către David.

— Nu ţi-am spus că o să ne faci s-o încurcăm cu toţii?! ţipă el.

Din ochii fără expresie ai lui David izvorâră lacrimi.

— De ce ţi-e aşa frică? întrebă Selva, apropiindu-se de el. David nu răspunse. Ai spus ceva de lagăr. Te-au dus în lagăr?

— Da, mi-au dat drumul de curând.

Selva se aşează lângă el şi îl îmbrăţişă. Îl mângâie cu blândeţe pe cap. Toată lumea din compartiment amuţise. În cele din urmă, Marcel sparse gheaţa.

— Deci? De ce ne-am oprit? Ce voiau?

— Se pare că aşteptăm alţi soldaţi, care merg cu trenul ăsta până undeva pe traseu.

— Mă întreb cât mai stăm, spuse Margot.

— Se pare că s-ar putea să rămânem vreo două nopţi aici, răspunse Ferit.

În compartiment se auzi un murmur de nemulţumire.

— Vreau să vorbim puţin, pe culoar, îi zise Rafo soţiei sale.

Fazil, care stătea în braţele Perlei, începu să se agite când îşi văzu părinţii ieşind din compartiment. Dar o singură privire a tatălui său îl făcu să se potolească. Rafo şi Selva erau acum pe culoar, faţă în faţă.

— Ascultă, Selva, te avertizez pentru ultima dată! Dacă mai intri în încurcături încercând să îi ajuţi pe alţii, jur că divorţez în clipa când ajungem la Istanbul!

Ea îi întoarse spatele şi intră în compartiment, trântind uşa.

De dimineaţă, chiar dacă lumina nu era puternică, razele

de soare îl deranjară pe David, trezindu-l. Sedativul pe care i-l dăduse bătrânul în seara dinainte îl cufundase într-un somn adânc, iar acum se trezise vesel şi perfect revigorat. Dar, după ce se dezmetici de tot, îşi aminti ce se întâmplase noaptea şi roşi. Se comportase ca un idiot. Chiar dacă tovarăşii lui de compartiment fuseseră plini de înţelegere după ce îi ascultaseră povestea, se simţea în continuare ruşinat. „Mai bine îi ascultam pe ai mei şi mergeam la un psihiatru, după ce am fost eliberat din lagăr", îşi spuse el. „Dacă aş fi făcut asta, poate nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat noaptea trecută!" Îşi dădu seama că, dacă Marcel şi Selva nu ar fi alergat după el, ar fi putut sfârşi împuşcat de soldaţii care credeau că fugise. Îşi spuse că e foarte norocos, Domnul îi cruţa viaţa a doua oară.

Începea o nouă zi. Însorită, liniştită, dar plictisitoare. David, care de când stătuse în lagăr nu suporta locurile aglomerate, simţea că se sufocă la gândul de a sta toată ziua în compartimentul din trenul oprit. Încercă să se relaxeze. „Viaţa ţi-a fost cruţată din nou! Eşti printre prieteni! Haide, adună-te!"

Margot dormea vizavi de el. Zâmbi în sinea lui. Era o fată frumoasă. Îşi dori ca ea să fi avut grijă de el, nu Selva. Poate aşa, călătoria asta plictisitoare ar fi devenit mai interesantă.

Selva, Perla şi Fazil nu erau în compartiment. Probabil merseseră la toaletă. Ceilalţi dormeau încă, sprijiniţi de cei de alături. Samuel adormise cu capul pe genunchii bărbatului cu şapcă. David ieşi să meargă la toaletă şi o văzu pe Selva vorbind cu Perla.

— Pentru numele Domnului, nu mai coborî, David! Nici ca să te uşurezi. Dacă te recunosc soldaţii, am putea avea probleme.

— Promit să nu cobor. Nu-ţi face griji, te rog! o asigură David.

— Cum ai dormit?

— Foarte bine. Doamnă Alfandari, vreau să vă cer scuze pentru aseară. Dacă nu eraţi dumneavoastră şi Marcel, aş

fi avut probleme mari. Îmi pare foarte rău că v-am pus în pericol. Iertaţi-mă, vă rog!

— Nu te mai scuza. Şi să nu mai vorbim despre asta! E absolut firesc să fii speriat, după ce ai trecut prin asemenea experienţe. Nu e nevoie să-ţi ceri scuze, crede-mă. Dar vreau să te rog ceva. În primul rând, spune-mi Selva. Şi în al doilea rând, poţi să stai de vorbă cu mine oricând vrei, în caz că te supără ceva.

— Promit că povestea de azi-noapte nu se va repeta.

— Ştiu, David. Oricum, aşa ceva nu se întâmplă des. Iar dacă s-ar întâmpla, am fi închişi cu toţii.

În clipa aceea, David îl văzu pe Rafael ieşind din alt compartiment.

— Vine soţul tău, spuse el, încercând să o înveselească, dar ea nu păru să se relaxeze. Rafo îşi îmbrăţişă fiul şi îl sărută.

— Aţi dormit bine? îşi întrebă soţia. Selva nu spuse nimic, aşa că David se simţi obligat să răspundă.

— Foarte bine. Dumneavoastră?

— Din cauza ta, am avut coşmaruri toată noaptea, răspunse Rafo.

David lăsă capul în jos, roşu la faţă. Selva îl luă pe Fazil de mână şi îl duse înapoi în compartiment. Margot se trezise şi se uita fix la bărbatul din colţ.

— Tot nu ţi-ai dat seama cine e? întrebă Selva.

— Nu, nu reuşesc să-l leg de nimic.

Şapca bărbatului alunecase în timp ce dormea şi, în ciuda bărbii neîngrijite, faţa i se vedea mai bine acum.

— Doamne! spuse ea brusc. Mi-am dat seama! Ştiu cine e, Selva!

— Cine?

— Vino pe culoar! Margot se ridică şi ieşiră amândouă.

— Nu mă mai fierbe! Cine e? Cineva important?

— Normal! E mare fizician! Unul dintre cei mai mari din lume! Acum doi ani a câştigat o mulţime de premii pentru nu ştiu ce descoperire importantă. Nu ţii minte? Poza lui era peste tot în ziare, le-am văzut la muncă. Şi i se tot luau interviuri la radio. Siegfried Meyer! El e! Celebrul

Siegfried Meyer!

— Aşa e, îmi amintesc acum! O, Margot! spuse Selva, aproape înecându-se. Cred că nemţii îl caută peste tot! L-ar aresta imediat, dacă l-ar recunoaşte! Voia să împărtăşească descoperirea cu soţul ei. Ce păcat că era încă supărată pe el! Se întoarseră în compartiment şi Selva începu să-l privească şi ea atent pe bărbatul cu şapcă. Desigur, el era! Deşi avea capul ras şi barbă doar de câteva zile, era el, cu siguranţă.

Soarele luminase, în sfârşit, întregul compartiment. Se treziseră cu toţii. Când Samuel deschise ochii şi văzu că dormise pe genunchii unui străin, se ridică imediat.

— Unde e Perla? o întrebă el pe Margot, care îl privea zâmbind. Mă duc să o caut.

— Du-te, dar stai liniştit, e bine acum. Nu ai de ce să-ţi faci griji.

Cu toate acestea, Samuel se ridică şi plecă după ea. Când Selva îl auzi salutându-l pe Ferit pe culoar, sări din scaun şi se repezi să discute cu el.

— Ferit, trebuie să-ţi spun ceva! zise ea, apucându-l de mână.

— Ce e? S-a mai întâmplat vreo nenorocire?

— Ştii cine călătoreşte cu noi în compartiment?

— Cine?

— Siegfried Meyer, faimo...

Ferit îi puse mâna la gură.

— Ştiu.

— Şi de ce nu ne-ai spus?!

— E mai bine să nu afle nimeni. Cine mai ştie?

— Margot. Ea l-a recunoscut.

— Să nu mai spuneţi nimănui, vă rog!

— Rafael ştie?

— Da. E singurul, în afară de mine.

— Şi sub ce nume călătoreşte? Selva încerca să-şi ascundă dezamăgirea că soţul ei nu-i spusese.

— Kohen.

— Are paşaport turcesc?

— Da.

— Dar nu ştie turcă, nu?

— De-asta l-am pus în compartiment cu tine, David şi cu cei care, datorită ţie, o rup în turceşte. Naziştii nu ne vorbesc limba, dar nu se ştie niciodată. Poate dăm peste vreun ofiţer care a activat în Turcia şi vrea să facă paradă. Ştiu ce repede şi ce bine te descurci în asemenea situaţii. De-asta l-am pus în compartimentul tău.

— De unde era să ştiu? Trebuia să mă preveniţi!

— Am încredere în tine, Selva. Nu-ţi scapă nimic.

Samuel le întrerupse discuţia.

— Cât o să mai aşteptăm aici? întrebă el.

— Tocmai mergeam să aflu, răspunse Ferit. Trec să-mi văd soţia şi pe urmă o să întreb dacă ştie cineva când plecăm mai departe.

— Transmite-i salutări din partea mea lui Evelyn, chiar dacă nu o cunosc. Şi întreab-o dacă nu vrea ceva de mâncat sau de băut, am de toate.

— Mulţumesc, dar mă tem că nu pot face asta. Nu ştie că mergem cu acelaşi tren, răspunse Ferit.

Joia aceea la graniţa germană a fost o zi lungă. Era destul de plictisitor să stai în trenul oprit. Timpul trecea mai repede când vedeai mereu alt peisaj. Aşa, în plin câmp, departe de orice aşezare, aşteptarea de dimineaţă până seara era sufocantă, chiar dacă li se dăduse voie să coboare din tren, ca să se dezmorţească. Cei mai mulţi pasageri profitaseră de ocazie şi se plimbau pe lângă calea ferată, inspirând aer curat. Ferit îşi petrecu cea mai mare parte a timpului cu soţia sa. Perla, deşi Samuel insistase, hotărî să nu coboare. Preferase să se întindă şi să citească, în compartimentul aproape gol. Singurul pasager care mai rămăsese acolo era bărbatul cu şapcă. Acesta dezlega rebusuri până noaptea târziu. David şi Marcel începuseră să joace table, căci Marcel luase cutia cu el. Pasagerii din compartimente şi chiar vagoane diferite avuseseră acum ocazia să se amestece şi să vorbească între ei. Cei din acelaşi vagon simţeau o anumită legătură între ei. Împărtăşind acelaşi destin, deveniseră aproape o familie. Chiar şi Selva, care evitase toată ziua orice contact vizual

cu soţul ei, începuse să se relaxeze puţin. Dar pe la ora cinci după-amiaza, când cerul se transformase din albastru în purpuriu, oamenii deveniră din nou agitaţi. Vremea se răcise, aşa că toţi se întoarseră la locurile lor, înghesuindu-se în micile compartimente. Cât avea să mai dureze călătoria asta obositoare?

Marcel reuşise să îmblânzească un controlor foarte necooperant, care nu se obosise să răspundă la nicio întrebare toată ziua, şi obţinuse de la acesta vagi informaţii despre când îşi vor continua drumul.

— Nu pot spune sigur, dar nu cred deloc că o să plecăm înainte de miezul nopţii, spuse el cu un rânjet.

După ce luară cina în compartimente, pasagerii hotărâră să-şi încheie ziua şi începură pregătirile pentru somn. Selva trebuise să-l ducă des la toaletă pe Fazil în noaptea dinainte, aşa că făcu schimb de locuri şi se aşeză lângă uşă, alături de Siegfried. Când lumina fu stinsă în sfârşit, doar câţiva lăsară aprinse becurile speciale pentru citit. Selva se întoarse către cel a cărui identitate o aflase şi spuse cu vocea joasă:

— Scuzaţi-mă, domnule, vă deranjează dacă citesc puţin? Sau aţi vrea să sting becul?

— Citiţi fără grijă, doamnă! Nu mă deranjează deloc.

— Mulţumesc tare mult. Apropo, eu sunt Selva Alfandari. N-am făcut cunoştinţă.

— Daţi-mi voie să mă prezint! Mă numesc Kohen, spuse bărbatul.

— Îmi pare bine, domnule Kohen. Sper că fiul meu nu vă deranjează prea tare când se foieşte.

— E un copilaş deştept şi foarte drăguţ, răspunse bărbatul.

Petrecuseră atâta timp împreună, că şi el începea să se relaxeze. Când în lumina difuză îşi dădu şapca jos, Margot îi făcu Selvei cu ochiul.

Începea o nouă noapte. Cine ştia ce avea să aducă ziua următoare? Simţindu-se puţin mai optimişti, pasagerii din vagonul cu semiluna se cufundară în somn.

Selva visă că au ajuns la Istanbul. Tatăl ei venise să o

aştepte. Dar nu era în tren, era pe un vapor. Când acesta intră în portul cu minarete şi cupole, Selva sări în apă şi înotă către bătrânul care aştepta. Tatăl şi fiica se cufundau mână în mână în adâncurile mării. Ce dor îi fusese de prezenţa lui! Înotau în continuare, printre peşti şi alge.

Selva se trezi simţind o zguduitură bruscă. Siegfried, David şi Constance se treziseră şi ei.

— Ce se întâmplă? şopti Constance.

— Cred că am pornit.

Nu ştia nimeni cât era ceasul. Afară era încă întuneric beznă. În timp ce trenul mergea tot mai repede, Fazil mormăia ceva, răsucindu-se în braţele Selvei. David ieşi pe culoar, având grijă să nu deranjeze pe nimeni. Îi era imposibil să stea în acelaşi loc mai mult de câteva ore. Îşi aprinse o ţigară. Undeva departe, în zare, se vedeau lumini. Viaţa lui avea să se mai însenineze oare vreodată? Se plimbă înainte şi înapoi, pe culoar. Cerul de cerneală lăsa treptat loc răsăritului stacojiu.

Trenul trecu graniţa germană în timp ce mâncau de dimineaţă. Selva simţi că inima aproape îi plesneşte de teamă, când îi văzu pe Ferit şi Rafo mergând către vameşi.

— Te rog, Doamne, ai grijă de noi! Fă să nu ni se întâmple nimic rău! se rugă ea cu voce tare. Se trezise aşa fericită după visul avut şi voia ca nimic să nu îi tulbure starea.

— Oare am putea coborî puţin să luăm aer? întrebă Constance.

— Rămâi pe loc! răspunse soţul ei.

Margot fiersese apă pe plita de la capătul vagonului. Pâinea se învechise deja, dar mâncau biscuiţi şi prăjituri. Selva îi oferi şi bătrânului, care nu voia niciodată să mănânce.

— N-aţi mâncat nimic nici seara trecută. Ştiu că s-a cam uscat, dar nu vreţi să vă tai măcar o felie de prăjitură?

— Mulţumesc, draga mea, dar nu pot să mănânc.

— Prăjitura uscată nu e prea îmbietoare. Nu vreţi, atunci, o felie de salam?

— Doar nişte ceai, mulţumesc. Poate mănânc ceva mai târziu.

Selva îşi dădu brusc seama că salamul pe care îl scosese din geantă mirosea urât. Trebuie să-l arunc undeva în vreo gară, îşi spuse. Lăsă coşul cu mâncare pe scaun şi merse la toaletă. Când ieşi din compartiment, văzu pe culoar câţiva soldaţi germani, care verificau pasagerii. Stătu la coadă la toaletă şi, când ieşi, nemţii plecaseră.

Rafo se întorsese şi o întreba pe Margot unde era soţia lui. Când o văzu pe Selva întrebă:

— Tot nu vrei să vorbeşti cu mine?

— Parcă divorţai de mine.

— Pentru numele Domnului, lasă prostiile!

Selva trecu pe lângă soţul ei fără să mai spună nimic, iar Rafo o prinse de braţ.

— Nu vezi că-mi fac griji pentru tine? Te tot amesteci în situaţii periculoase! Într-o zi, o s-o încurci!

Selva se întoarse în compartiment şi luă coşul, să îl pună sus. Dar bucata de salam nu mai era acolo. Privi în jur. Fazil stătea în braţe la Samuel şi mesteca. Selva se repezi şi îi luă din mână bucata rămasă.

— L-ai mâncat pe tot?

Fazil o privi încântat şi dădu din cap aprobator.

— Ce-ai făcut?! Salamul era stricat!

Devenise foarte neliniştită. Ce s-ar fi întâmplat dacă Fazil se îmbolnăvea în tren?

— A mâncat salamul ăsta stricat, cât eram eu la toaletă! spuse ea, întorcându-se către Margot. Ce să facem?

— Eşti sigură că era stricat? Părea să-l mănânce cu mare plăcere.

— Fiindcă ar mânca tot timpul salam, e mâncarea lui preferată!

— Nu-ţi face griji! În cel mai rău caz, o să aibă diaree.

Trenul se puse din nou în mişcare. Ferit intră în compartiment.

— Călătorie liniştită în continuare! Am trecut graniţa germană fără probleme, spuse el.

— Nu te-au întrebat nimic?

— Ce să întrebe? spuse bătrânul. Venim dintr-o ţară pe care au ocupat-o. Nu mai există graniţă.

Intrarea în Germania se făcu fără probleme. În vagon, se simţea bucuria. Oamenii vorbeau, râdeau şi glumeau. Siegfried şi bătrânul, despre care aflaseră că se numea Asseo, purtau o conversaţie în germană. Razele soarelui de toamnă umpleau compartimentul.

Trenul trecu prin sate liniştite, cu case cu acoperiş de lut şi grădini îngrijite şi prin câmpuri unde păşteau vitele. Apoi veniră orăşele cu case de piatră, acoperişuri cu ţigle roşii, piscine şi biserici. Şi în final, pe lângă oraşe importante, cu clădiri baroce. Vagoanele goneau cu viteză maximă, ca şi cum ar fi fost o cursă contratimp.

— Uitaţi-vă, am trecut de Karlsruhe! anunţă Marcel.

— Karlsruhe e în sud! exclamă bătrânul neliniştit. Oare unde ne duc?

Pe chipul lui Siegfried trecu un nor.

— Vreţi o ţigară, dle Kohen? întrebă Margot.

— Mulţumesc, dar prefer să le fumez pe ale mele, răspunse el şi ieşi pe culoar. Asseo îl urmă. Margot văzu cum Siegfried scosese o tabacheră elegantă din buzunar, oferindu-i o ţigară lui Asseo. Cei doi începură să fumeze. Încă o dată, neliniştea se răspândi în compartiment. Toţi, în afară de copii, erau îngrijoraţi.

— Mă duc să-l caut pe Ferit, spuse Marcel, ieşind din compartiment. Când se întoarse, le relată:

— Se pare că nu putem merge pe traseul iniţial. Unele şine au fost bombardate şi altele au fost închise. Trebuie să ne continuăm călătoria pendulând între nord şi sud. Ce să facem? Drumul o să se lungească, dar se pare că nu există alte motive de îngrijorare.

După ce plecă din Karlsruhe, trenul o apucă spre nord, către Mannheim. Oamenii se relaxară din nou.

— Dacă mai avem asemenea întâmplări, o să murim cu toţii de inimă, spuse Margot.

— Eu sunt mulţumită dacă asta e tot ce o să ni se întâmple mai rău, răspunse Selva.

Trenul ajunse la Frankfurt în jurul prânzului. Chiar dacă

gara era plină de soldaţi, pasagerii aveau un sentiment plăcut văzându-se într-o gară aglomerată, cu o mulţime de oameni, după ce stătuseră atâta timp în câmpul pustiu. Dar prezenţa soldaţilor şi a gărzilor SS se înteţea. Cel mai rău lucru fusese aşteptarea la graniţă, aşa că acum se simţeau destul de încrezători ca să coboare din tren. Sperau să aibă suficient timp să cumpere noi provizii de mâncare, să ia ziare sau să bea o cafea la cafeneaua din gară. Selva nu se ridică. Nu voia să-l deranjeze pe Fazil, pe care îl duruse burta mai mult de o oră. După ce băuse ceai, se relaxase şi adormise la ea în braţe. Asseo şi Siegfried erau singurii care rămaseră şi ei în compartiment. Chipul lui Asseo avea o paloare neobişnuită.

— De ce nu ieşiţi să luaţi puţin aer, domnule Asseo? întrebă Selva.

— Nu mă simt prea bine în asemenea mulţimi, răspunse el.

— Sigur că nu vă simţiţi bine. N-aţi mâncat aproape nimic. Vă dau puţină prăjitură, când se trezeşte Fazil.

— Trebuie să spun că voi, turcii, sunteţi extrem de generoşi, replică Asseo. Sper că sănătatea îmi va permite să ajung în ţara voastră.

— Nu vorbiţi aşa, domnule Asseo! O să fiţi bine. Şi o să vedeţi, peste câteva zile ajungem în Turcia.

— Numai să nu mergem prea încet şi să nu ne tot ocolească. În ritmul ăsta, călătoria poate să dureze şi o lună!

— Aşa e în vreme de război, răspunse Selva.

Când Rafo nu-şi văzu soţia în mulţimea de pe peron, se întoarse în tren.

— Ce s-a întâmplat? Voi de ce nu coborâţi?

— Pe Fazil îl doare burta. A mâncat o bucată uriaşă de salam stricat azi-dimineaţă. Neliniştea pentru starea fiului ei o făcuse să uite că erau certaţi.

— De unde a luat salam?!

— Din coşul meu cu mâncare.

— Şi de ce l-ai lăsat să-l mănânce?!

— L-a luat când eram la toaletă.

Selva îşi dădu seama brusc că îi oferise salam şi bătrânului.

— Domnule Asseo, vă asigur că nu ştiam că se stricase, spuse ea cerându-şi scuze. Ce bine că nu l-aţi vrut!

Bătrânul zâmbi.

— Credeţi-mă, doamnă, am mâncat lucruri mult mai rele. Important e să nu suferi de foame.

— Rafo, mergi la farmacia din gară şi ia ceva pentru Fazil!

Siegfried îl rugă şi el să-i cumpere ţigări, aşa că Rafo coborî. Asseo şi Siegfried stăteau cu jocul de table între ei şi începură să joace. Selva aştepta neliniştită. Rafo stătu foarte mult, dar în final se întoarse, încărcat cu de toate.

— De ce ai stat atât?! Mi-am făcut griji! spuse Selva.

— Serios, domniţă? Acum ştii cum e să-ţi faci griji.

— Crezi că nu ştiu, Rafo?!

Îi aminti prin ce trecuse când el fusese ridicat de Gestapo.

Rafo o sărută pe obraz cu afecţiune.

— N-am găsit farmacie. Şi n-am riscat să ies din gară. Dar am întrebat o asistentă dintr-un alt vagon. Mi-a zis fie să-i provoci vomă, fie să-i dai ceva diuretic şi pe urmă o să fie bine.

— Unde să găsesc ceva diuretic?! Vrei să-i gătesc legume în tren?

— Asistenta spunea să-i dăm apă cu sare, ca să vomite.

Selva se încruntă.

— Acum pare liniştit. O să văd cum se simte când se trezeşte.

Rafo se uită la bărbaţii care jucau table.

— Cine câştigă, domnilor?

— Poate cineva să câştige în faţa lui? răspunse Asseo.

— Nu-mi spune că domnul Kohen e campion la table!

— Câştig orice partidă, spuse Siegfried.

Selva se gândi că bărbaţii erau, cu siguranţă, prieteni vechi. Nu-şi dăduse seama până atunci, fiindcă abia dacă vorbiseră unul cu celălalt. Fusese convinsă că se cunoscuseră abia atunci, în tren.

— Şi eu joc bine, spuse Rafo.

— Atunci, jucaţi cu cel dintre noi care câştigă, îl provocă Siegfried.

— Cu plăcere. Poate în seara asta.

Cei care coborâseră se întorceau acum la locurile lor. Selva răsuflă uşurată. Ar fi vrut ca trenul să nu mai oprească deloc, până la capătul călătoriei. Deşi nu o aştepta nimeni acolo, voia să se întoarcă în Turcia cât mai repede. Tatăl ei mersese la directorul de la Imigrări! Era clar că ştia că se întorc. Mama ei avea să o aştepte la gară? Dacă avea să afle data când se întorceau, venea cu siguranţă la gară, orice ar fi zis paşa. Îşi simţi inima grea, numai gândindu-se la asta. Acum, nu mai putea suporta ideea ca părinţii şi copiii să nu-şi vorbească. Şi Fazil... Cum ar fi putut să-i explice toate astea într-o zi? Slavă Domnului că deocamdată era mic. Dar ştia că într-o zi avea să-i pună întrebări.

Margot, Constance, Marcel, David şi copiii se întoarseră în compartiment aducând mâncare, băutură şi ziare.

Siegfried şi Asseo se repeziră asupra ziarelor.

— Rusia şi Cehoslovacia au semnat un acord! spuse Siegfried după ce răsfoi în grabă ziarele. Toţi erau numai ochi şi urechi. Ruşii s-au învoit să-i pregătească pe cehoslovaci la ei în ţară, ca să poată lupta cu nemţii.

— La fel au făcut şi în Polonia, zise Asseo. Nemţii erau dispuşi să-i lase pe polonezi să facă pregătiri militare proprii, dar în 1939 i-au invadat. Iar ruşii nu vor să renunţe la Polonia.

— Totul depinde de englezi, răspunse Siegfried. Churchill pretinde că nu-şi poate sili noii aliaţi să renunţe la teritorii vitale. Însă dacă ar insista, problema graniţei dintre Rusia şi Polonia ar putea fi rezolvată.

— Uite ce spune aici!

— Ce? N-am citit nimic de bine.

— Au dat o declaraţie în care spun că acordul din 1939 nu mai e valabil. Cu alte cuvinte, Polonia poate să-şi traseze noi graniţe, spuse Asseo.

— Eşti foarte optimist! E doar un mijloc de a întârzia

lucrurile. Eu unul n-aş accepta ca polonezii şi cehii să se pregătească în Rusia.

— Există un proverb turcesc, domnule Cohen, spuse Rafo. „Cine cade în mare se agaţă şi de un şarpe”.

— Un proverb foarte potrivit! exclamă Siegfried. Explică foarte bine situaţia asta.

— Sunteţi polonezi? întrebă Marcel.

— Nu, răspunse bătrânul zâmbind trist. Avem paşapoarte turceşti. El şi Siegfried închiseră cutia de table.

— Cine a câştigat? întrebă Rafo.

— Era clar de la început, răspunse Siegfried cu un licăr de veselie în ochi. Margot şi Selva se priviră încântate. Îşi dădură seama că bărbatul reuşise, în sfârşit, să se relaxeze.

Trenul pomi. Conductorul slăbănog fusese înlocuit de unul mai robust.

— Unde mai oprim, până la Berlin? întrebă Marcel.

Noul conductor era mai vorbăreţ.

— Mai avem de mers nouă-zece ore. Dacă nu apar probleme sau nu primim noi instrucţiuni, ar trebui să oprim la Kassel şi la Magdeburg.

Începuse să plouă. Treceau pe lângă păduri cu copaci înalţi şi frunze ruginii. Apoi, apărură alte orăşele. Ploaia deasă făcea să nu se vadă nimic afară. Pasagerii din compartimente se simţeau în siguranţă împreună, în mica lor lume. Bărbaţii jucau table, iar femeile făceau schimb de reţete. Pe Fazil tot îl mai durea din când în când burta, dar apoi se linişti. Părea că oamenii pierduseră complet noţiunea timpului. Se întunecase de tot şi începuse să bată un vânt puternic. Mâncarea apăru din nou în compartimente. Văzând-o, Fazil vru să mănânce, deşi avea crampe.

— N-aţi mâncat nimic toată ziua, domnule Asseo, spuse Selva. Luaţi puţină brânză şi nişte biscuiţi!

Bătrânul luă şi îi mulţumi.

— Deschid ultima sticlă de vin, spuse David. De acum, trebuie să ne facem provizii de câte ori oprim. Turnă vin în

ceaşca fiecăruia.

— Să bem pentru gustul desăvârşit al ultimei sticle de vin franţuzesc!

Ciocniră pentru o călătorie sigură până la capăt, ridicând ceştile ca şi cum ar fi fost pahare.

— Mai e un strop în sticlă, şopti David la urechea lui Margot. L-am păstrat pentru tine. Cine ştie dacă o să mai bem vreodată un vin aşa bun!

— De ce tocmai pentru mine?

— Femeile frumoase ca tine merită răsfăţate.

— Văd că te simţi mult mai bine, David.

— Să spunem că m-am împăcat cu soarta. Dar tot nu suport să stau închis în spaţii restrânse.

— Sunt sigură că o să treci şi peste asta în curând. Încearcă să nu-ţi faci griji! Domnul ne-a dat putere să înfruntăm orice.

— Priviţi, tocmai am trecut de Magdeburg! exclamă brusc Selva. Nu trebuia să oprim aici?

— Nu se poate. Sigur ai văzut bine? întrebă Marcel.

— Fireşte, tabela era uriaşă! Dar am trecut în plină viteză.

— În cazul ăsta n-am oprit nici la Kassel, spuse Asseo. Ciudat! N-am remarcat fiindcă mă concentram asupra jocului.

— Oare de ce n-am oprit? întrebă David.

Rafo, care juca table cu Siegfried, se nelinişti.

— Mă duc să vorbesc cu Ferit, să văd de ce n-am oprit. Poate l-a întrebat pe controlor.

Trenul înainta prin noapte cu viteză maximă. Nu merseseră aşa repede niciodată, de când plecaseră. Dar se străduiau degeaba să vadă ceva afară. Gara pe care Selva spunea că o văzuse rămăsese de mult în urmă. Atmosfera relaxată care domnea în compartiment cu doar câteva minute înainte devenise acum tensionată. Fazil începu din nou să facă mofturi.

Rafo se întoarse în compartiment cu tot cu Ferit.

— Am vorbit cu controlorul, spuse Ferit. Selva avea

dreptate, n-am oprit în niciuna dintre gări. Mergem direct la Berlin.

— Dar de ce n-am oprit?

— Se pare că trenul trebuie să fie la Berlin înainte de miezul nopţii.

— Atunci, s-ar putea să mai recuperăm din timp, spuse Constance.

— Dar voiam să mai iau vin la Mannheim! exclamă David.

— Poţi să iei de la Berlin.

— Noaptea, la ora asta?

— Nu ştiu despre vin, dar sigur o să găseşti bere, tinere, spuse bătrânul. În ţara asta, berea curge peste tot.

Dându-şi seama că nu vor mai opri şi nu vor avea prilejul să coboare puţin la aer, Rafo se întoarse în compartimentul său. Ceilalţi îşi scoaseră cărţi să citească sau se pregătiră să doarmă.

Luminile din compartimente se stinseseră. În afară de Siegfried, care se uita pe fereastră, toţi ceilalţi dormeau.

Dintr-odată, Fazil începu să ţipe şi să plângă:

— Burtica! Mă doare burtica!

— Nu plânge, Fazil, te rog, lumea doarme! Arată-mi unde te doare, spuse Selva.

Copilul arătă cu degeţelele spre burtă. Selva îi dădu jos pantalonii, ca să nu-l strângă. Îl legănă în braţe, dar copilul plângea în continuare. Cei din compartiment aprinseră becurile pentru citit, unul câte unul. Selva privi în jur disperată.

— Să-l chem pe Rafo? întrebă Margot.

— Ce poate el să facă dacă-l doare burta?

— Ţii minte că a zis că e o asistentă în tren.

— Nu putem trezi femeia noaptea la ora asta!

— Dacă e o urgenţă, de ce nu?

— Aşteaptă, Margot! Stai să încerc întâi nişte apă sărată. Dacă vomită, poate o să se simtă mai bine. Şi dacă nu, chemăm atunci asistenta.

Toţi veniră cu sugestii, în acelaşi timp, dar nimeni nu

era, cu adevărat, de ajutor. În timp ce pregăteau apa cu sare, trenul se opri brusc, la fel cum se mai întâmplase. Selva, care era în picioare, aproape căzu. Margot privi afară.

— Pare că suntem într-o mică gară, spuse ea. Dar nu văd niciun nume. Oare unde om fi?

— Sper doar să nu rămânem aici ore în şir!

În timp ce îi dădea apa cu sare, Selva auzi de afară scrâşnetul bocancilor soldăţeşti. În ultimii ani, de câte ori auzea sunetul ăsta, se înfiora. Şi ceilalţi auziră sunetul familiar şi se ridicară, înghesuindu-se la fereastră. Pe peron era un pluton de soldaţi. De pe culoar se auzeau vocile pasagerilor agitaţi. Selva rămase cu cana cu apă sărată în mână. Fazil se speriase şi se oprise din plâns. Siegfried îşi luă şapca de pe genunchi, îndesând-o bine pe cap, până aproape de nas.

Rafo apăru în uşă, palid ca varul.

— Se pare că vor face o percheziţie.

— Ce fel de percheziţie?

— Ceva legat de un fugar.

Auziră apoi soldaţii urcând în tren. Începură de la primul compartiment, cerând paşapoartele. Toţi cei din compartimentul Selvei împietriseră. Rafo rămăsese lângă uşă, neştiind ce să facă.

Un soldat salută şi intră.

— Paşapoartele, vă rog!

Ferit veni în grabă cu ele.

— Eu sunt responsabilul de vagon. Poftim paşapoartele.

— Să le ţină fiecare în mână!

Ferit le împărţi.

— Kezban Mitel, Yakup Mitel, Peri Naim, Sami Naim, domnul Russo, domnul Kohen, domnul Asseo...

În timp ce paşapoartele erau împărţite, Selva încerca să-l facă pe Fazil să bea apa cu sare.

— Bea-o pe toată! Aşa, băieţelul meu! Ce băiat cuminte!

Copilul se foia, dar mama reuşi să-l păcălească să bea toată cana. Soldatul începu să verifice paşapoartele. Întâi se uita atent la chipul fiecăruia, apoi verifica poza din

paşaport. Nimeni nu scotea un sunet. Bătrânului începu să i se zbată tare un ochi. Când soldatul ajunse să verifice paşapoartele celor care stăteau vizavi de Siegfried şi Selva, ea îi băgă degetul pe gât lui Fazil. Copilul râgâi, ca şi cum s-ar fi înecat. Stătea pe genunchii mamei sale, cu faţa la Siegfried. Dintr-odată, începu să se zbată, cu ochii plini de lacrimi. Râgâi din nou şi apoi vomită, împroşcându-l pe bărbat. Pe lângă mirosul de vomă, un alt miros greu se răspândi în compartiment. Selva se repezi agitată. Îl ridică pe Fazil în picioare şi încercă să îi dea jos pantalonii murdari de diaree. Băiatul se zbătea. Dădu puternic din picioare şi pantalonii zburară, căzând pe genunchii lui Siegfried. Acesta nu scoase un cuvânt. Stătea cu şapca pe cap şi pantalonii plini de vomă şi excremente, privind cu ochi lăcrimoşi.

— Iertaţi-mă, vă rog, domnule Kohen! Îmi pare tare rău. Ştiţi că băiatul era bolnav.

David interveni şi spuse:

— Daţi-mi mie paşaportul, i-l dau eu.

Luă paşaportul de la Siegfried, care rămăsese încremenit, şi i-l dădu soldatului.

Mirosul devenise insuportabil, iar Fazil ţipa cât îl ţineau plămânii, şi el plin de vomă şi excremente.

— Copii nenorociţi! spuse soldatul. Se uită de la distanţă la paşaportul pe care i-l dăduse David, ca şi cum ar fi privit o insectă scârboasă, şi apoi se retrase în grabă pe culoar. Înainte să coboare, îi strigă lui Rafo care amuţise:

— Deschideţi repede geamul de la culoar!

Şi după ce soldatul plecă, nimeni nu îndrăzni să se mişte. Doar Rafo făcu câţiva paşi, întâi ca să deschidă geamul de la coridor şi apoi pe cel din compartiment. În clipa următoare, se repezi afară, nemaiputând să suporte duhoarea. Nimeni nu scoase un cuvânt, până când trenul nu se puse din nou în mişcare. Nu se auzea decât Fazil, urlând din toţi rărunchii.

Când trenul începu să prindă viteză, Selva se întoarse către Siegfried:

— Nu vă mişcaţi, vă rog! Mă ocup de fiul meu şi vin la

dumneavoastră.

— Vă mulţumesc, doamnă. Vă mulţumesc şi dumneavoastră, şi fiului dumneavoastră.

După ce Siegfried se spălă, aerul curat de ploaie pătrunse pe fereastră. În compartiment nu se mai simţea nimic, aşa că ridicară geamul. Fazil adormise adânc în braţele mamei sale. Asseo se ridică şi vru să ia ceva de sus. Când nu reuşi, îl rugă pe David.

— Poţi să mă ajuţi, tinere? În spatele valizei mele e o cutie la care nu ajung.

David se ridică şi luă de acolo o cutie de vioară. Bătrânul o deschise, scoase vioara şi se întoarse către ceilalţi pasageri, care îl priviră uimiţi.

— Vreau să vă cânt ceva. Sper să vă relaxeze. Şi vom şi sărbători însănătoşirea magnifică a micului Alfandari.

Asseo puse vioara sub bărbie şi începu să cânte, cu toată puterea care îi rămăsese în trup.

Notele *Concertului pentru vioară* de Paganini umplură compartimentul, ca un pârâu ce cobora vioi munţii înzăpeziţi. Muzica le atinse tuturor sufletele şi inimile, purtându-i undeva departe. Siegfried îşi aminti de pinii de acasă. Marcel şi Constance erau din nou în Lyon, unde se cunoscuseră, se îndrăgostiseră şi se căsătoriseră. Margot retrăia acea ultimă noapte dinaintea plecării trenului, noaptea care îşi dorise să nu se mai termine niciodată. Muzica îi ducea departe de norii ce pluteau apăsător deasupra lor.

Adagio... Părea că arcuşul cânta pe coardele propriilor lor inimi, nu pe cele ale viorii. Părea să spună poveştile triste ale celor din tren, le aducea la viaţă frica, înjosirea, izolarea, dorul şi durerea.

Şi alţi oameni din vagon se adunară la uşa compartimentului. Ascultau cu veneraţie, aproape fără să respire, de teamă să nu spulbere vraja muzicii.

Allegro spiritoso... Bătrânul violonist era acum un tânăr ce umplea inimile ascultătorilor cu dragoste şi speranţă, în aşteptarea unor zile însorite, într-o ţară independentă. Le promitea linişte şi fericire, pe un pământ roditor. Muzica

exuberantă îi înviora pe toţi, purtându-i în cele mai frumoase colţuri ale cerului. Parcă ar fi urcat repede de tot pe o scară ce ducea către speranţă. Viaţa era frumoasă! Merita să o trăieşti, chiar şi pe un culoar înghesuit! Doar o notă, o singură notă era de-ajuns ca să redea toată forţa omenirii.

Era aproape miezul nopţii când ajunseră în gara din Berlin. Locomotiva se opri, ca de obicei, scrâşnind pe şine, trezindu-i pe câţiva dintre cei care adormiseră.

Evelyn, care moţăia chinuit, ţinându-şi strâns geanta în poală, deschise ochii. Se relaxă puţin, văzând că geanta ei era tot acolo. Nu se simţea în siguranţă în compartiment. Stătea lângă nişte necunoscuţi şi, exact când începea să se familiarizeze cu ei, aceştia coborau şi unii noi le luau locul. În compartiment urcau alţi oameni, de câte ori oprea trenul. Şi Ferit venea să o vadă în fiecare gară. Îi cumpăra tot ce îşi dorea, dar Evelyn era în continuare furioasă pe el. Prin minte îi tot treceau întrebări fără răspuns despre soţul ei. De ce aproape îi interzisese să vină la Paris? De ce hotărâse brusc să închirieze apartamentul lor? De ce insistase să se întâlnească la gară? De ce golise toate dulapurile din apartamentul lor şi de ce îi făcuse el bagajele? Exista o altă femeie? Ar fi putut să existe o altă femeie?

Evelyn era îndrăgostită de soţul ei de când se cunoscuseră. Tânărul turc i se păruse chipeş şi fascinant. Un om misterios, dintr-o altă lume, modelat de o civilizaţie diferită. La începutul legăturii lor, fusese puţin circumspectă. Se temea că el s-ar putea purta ca un turc, orice ar fi însemnat asta. Exista o expresie franţuzească, uşor condescendentă şi îngrijorătoare: „tête de turc”. Însă Ferit era cel mai politicos şi bine-crescut bărbat pe care îl întâlnise vreodată, şi asta incluzându-l pe propriul ei tată. Era o îmbinare perfectă între culturile orientală şi occidentală. Curajos, de nădejde, afectuos, sensibil şi foarte învăţat. Un bărbat cu asemenea calităţi nu şi-ar fi înşelat soţia însărcinată. Şi totuşi, de ce se simţea aşa? De câte ori o rodeau bănuielile, o durere surdă îi cuprindea

inima.

Trenul se opri şi Evelyn privi pe fereastră. Erau încă la o oarecare distanţă de gară. Ca la orice staţie importantă, se vedeau noduri mari de şine, unde căile ferate se întâlneau şi se despărţeau în toate direcţiile. Era linişte, dar în depărtare se auzeau zgomotele gării. Convinsă că Ferit va veni să o vadă, Evelyn ieşi pe culoar. Erau şi alţi oameni acolo, fumând sau doar curioşi să afle de ce se opriseră. Lăsă geamul jos şi inspiră adânc aerul umed. Simţea miros de cărbune. Cărbune, din nou cărbune! Abia aştepta momentul când n-o să mai simtă mirosul ăsta. Abia aştepta să simtă aerul proaspăt al unei zile însorite, să-şi umple plămânii cu aerul de mare şi de pajişti înverzite. Ferit îi promisese că va simţi toate astea. O asigurase că, în ţara lui, soarele era la fel de strălucitor ca în Franţa, marea era albastră, uneori întunecată, iar aerul categoric mai curat. Rudele lui de la Istanbul aveau să o aştepte la gară. Ferit pretindea că singurătatea pe care o simţeai la Paris chiar şi în mijlocul unei mulţimi întregi nu exista la Istanbul. Că şi în locurile cele mai neaşteptate, simţi căldura relaţiilor omeneşti. Aşa îi descrisese totul.

Mai mulţi lucrători în salopete se agitau în labirintul de şine. Un bărbat dintr-un compartiment alăturat se aplecase pe geam şi îi strigase. Vorbi cu ei o vreme. Lui Evelyn i se păru că, la un moment dat, pomeniseră cuvântul „Istanbul”.

— Scuzaţi-mă, vorbiţi franţuzeşte? întrebă ea.

— Puţin.

— Ce v-a spus? Aţi aflat cât mai stăm aici?

— Se pare că vom pleca în curând.

— Ce bine! Mă întrebam de ce am oprit aici, aşa departe de gară.

— Se pare că schimbă macazul.

— De ce?

— Din cauza ultimului vagon. Va fi ataşat unui alt tren, care nu opreşte la Berlin.

— De ce?

— N-am înţeles amănuntele. Merge pe un alt traseu, la

Istanbul sau aşa ceva.

Trenul se zdruncină brusc, părând că pleacă. Evelyn era îngrozită.

— Şi noi?! întrebă ea.

— O să oprim în gară imediat.

Evelyn alergă spre uşa vagonului şi încercă să o deschidă, dar nu reuşi. Atunci, îl strigă pe bărbatul de pe culoar.

— Ajutaţi-mă, domnule, vă implor!

Bărbatul alergă către Evelyn. Sarcina ei nu era încă prea vizibilă.

— Cu ce vă pot ajuta? S-a întâmplat ceva?

— Deschideţi uşa, vă rog!

— De ce vreţi s-o deschideţi? Trenul a pornit deja.

— Vă implor! spuse Evelyn chinuindu-se s-o deschidă.

— Dacă vreţi aer curat, e deschisă fereastra.

— Trebuie să cobor!

— Vă riscaţi viaţa, doamnă. Nu faceţi asta, vă rog!

În cele din urmă, uşa se deschise. Evelyn coborî pe scară. Trenul începuse să înainteze. Sări în direcţia opusă. Geanta ei se duse într-o parte, ea, în cealaltă. Se clătină şi apoi căzu în genunchi. Doi dintre muncitorii care schimbau macazul alergară să o ajute. Evelyn nu înţelegea ce spun, dar, după cum dădeau din mâini, îşi dădu seama că o credeau nebună.

— Franceză? întrebă ea.

Muncitorul dădu din cap în semn de „nu”.

— Engleză?

— Nein!

Unul dintre ei îi întinse mâna şi o ajută să se ridice. Celălalt îi luă geanta. Evelyn îşi netezi fusta şi privi către trenul care se îndepărta.

— Doamne! Ce-am făcut? Ce am făcut?

Muncitorii erau la fel de şocaţi ca şi ea. Evelyn începu să meargă pe lângă şine. Undeva departe, în întuneric, se zărea un vagon oprit. Acela trebuia să fie vagonul în care era Ferit! Ştia că era vagonul lui fiindcă îşi amintea ce îi spusese:

— Din păcate, scumpo, la mine nu coboară nimeni pe drum, fiindcă toţi pasagerii merg la Istanbul.

Însă dacă nu acela era vagonul lui Ferit, ar fi fost sfârşitul. Când trenul ar ajunge în gară, soţul ei ar merge să o caute, dar n-ar găsi-o! Evelyn începu să plângă. Mergea şi plângea în acelaşi timp. Dacă Ferit nu era în vagonul acela, avea să meargă pe jos până în gară. Sigur soţul ei n-ar fi plecat fără ea! Şi categoric avea să audă despre femeia nebună care sărise din tren şi avea să-şi dea seama că era ea! Dar dacă va crede, pur şi simplu, că o pasageră încercase să se sinucidă? Îşi aminti de bărbatul de pe culoar, care o rugase să nu îşi rişte viaţa. Ce om prost! Probabil îşi închipuise că voia să se sinucidă. Dintr-odată, Evelyn auzi pe cineva alergând după ea. Începu să fugă. Nişte bărbaţi strigau şi fluierau. Când auzi câini lătrând, se sperie şi se opri. Câţiva bărbaţi în uniformă se apropiară de ea. Unul era poliţist. Ceilalţi erau, în mod evident, angajaţii gării. Toţi începură să urle şi să strige ceva în germană. Evelyn arătă către vagonul din depărtare, încercând să le explice că voia să ajungă la el. Bărbaţii o apucară de braţ şi încercară să o ducă înapoi în tren. Ea încercă să se opună, dar când aceştia începură să o tragă, strigă cât de tare putea:

— Ferit! Ferit!

Striga şi striga, dar vocea îi era acoperită de fluieratul trenului.

— Daţi-mi drumul! ţipă. Dar când îşi dădu seama că ar fi târât-o oricum, renunţă să se mai împotrivească şi decise să meargă cu ei supusă.

Apoi, în spatele lor se auziră paşi. Un bărbat alerga cât de tare putea.

— Opriţi-vă! striga el în germană.

Bărbaţii se opriră şi se întoarseră. Când Evelyn îşi văzu soţul cu răsuflarea tăiată şi evident îngrozit, se prăbuşi.

— Ce faceţi cu soţia mea?! întrebă Ferit. Unde o duceţi?!

— La un azil de nebuni ar trebui să o ducem, la drept vorbind. Dar până atunci, doar în biroul şefului de gară. A sărit din tren.

— Poftim?!

— Tu cine eşti? Şi ce naiba faci aici, pe întuneric? Vino şi tu cu noi, ne trebuie o declaraţie!

Ferit se lăsă în genunchi lângă soţia lui.

— Ce-ai făcut? Chiar ai sărit din tren?

— Nu mergea încă prea tare.

— Nu te-ai lovit, nu?

— N-am nimic, spuse Evelyn, ridicându-se cu ajutorul lui Ferit. Nu aveai de gând să mă laşi singură la Berlin, nu?

— Abia acum câteva minute mi-am dat seama că au desprins vagonul nostru. Am alergat către gară să te găsesc. Eram îngrozit gândindu-mă ce o să fac dacă trenul plecase deja şi... Nu reuşi să-şi termine vorba.

Ferit îşi puse braţul pe după umerii soţiei sale, simţindu-se foarte vinovat. Amândoi merseră către clădirea gării, escortaţi de germani.

❧❧❧

După ce ascultă explicaţiile lui Ferit, şeful de gară întrebă:

— De ce călătoreşti în alt vagon decât soţia dumitale?

— Soţia mea e însărcinată. Am vrut să meargă la clasa întâi.

— Există compartimente de clasa întâi la fiecare vagon.

— Tocmai v-am spus, vagonul nostru e unul special. Are pasageri turci, care se întorc în Turcia din Franţa, şi e foarte aglomerat.

— De ce vor toţi turcii ăştia să se întoarcă acasă, cu un vagon aşa aglomerat? Mai ales când trăiesc la Paris, comentă şeful de gară sarcastic.

— Vor să scape de război.

— Dar nu se dau lupte în Franţa.

— Credeţi că nu resimţim războiul?

— Ba da, fireşte, dar Franţa nu este în război.

— Sunt vremuri de război, Mein Herr. Războiul se poate răspândi peste tot, în orice clipă.

— Se poate răspândi şi în ţara dumitale.

— Turcia este neutră şi facem tot ce putem ca să rămână aşa, în ciuda insistenţelor Aliaţilor să ne schimbăm poziţia.

— Nu mai spune!

— Da. De exemplu, noi vindem crom Germaniei, deşi englezii nu sunt deloc încântaţi de asta.

— Nu schimba subiectul! Ai spus că voiai ca soţia dumitale să călătorească la clasa întâi, dar compartimentul ei era la fel de aglomerat.

— De unde era să ştiu dinainte că va fi aşa?

— Deci cine sunt pasagerii care călătoresc în vagonul acesta special? Evrei?

— Majoritatea sunt turci musulmani. Alţii sunt evrei sau creştini, dar sunt cetăţeni turci, născuţi şi crescuţi în Turcia.

— Chiar aşa? întrebă germanul, cu un zâmbet provocator.

— *Mein Herr,* doar nu vă închipuiţi că în vremurile astea, când Turcia se străduieşte atât de mult să îşi păstreze neutralitatea, ar asigura un vagon pentru transportul evreilor! Avem o vorbă în turcă pentru aşa ceva. „Ne-ar râde până şi ciorile."

Neamţul începu să râdă. Părea să aprecieze gluma. Cum Evelyn nu ştia germană, rămase lângă soţul ei, ascultând, dar fără să priceapă niciun cuvânt.

— În cazul acesta, dacă ar fi să dau jos cei câţiva evrei, Turcia nu ar suferi.

— Mă tem că aţi înţeles greşit. Turcia a luptat pentru ca toţi cetăţenii turci să fie eliberaţi din lagăre, inclusiv în Franţa. Dacă hotărâţi să faceţi aşa ceva, este, firește, decizia dumneavoastră. Însă eu ar trebui să vă raportez acţiunile la ambasada noastră de la Berlin. Cei de acolo ar face cercetări şi ar trimite reprezentanţi, să rezolve problema. Am putea rămâne cu toţii aici zile în şir. Nu numai asta, dar v-am şi bloca o linie de cale ferată. Şi toate astea, pentru câţiva oameni? Credeţi că merită, vă întreb? Dacă ar fi după mine, la drept vorbind, aţi putea să-i luaţi pe toţi.

— N-ai spus mai devreme că Turcia nu şi-ar periclita poziţia oferind un vagon pentru evrei? Dar în schimb ar face atâtea eforturi pentru doar câţiva dintre ei?

— Este o problemă de prestigiu, mein Herr. Suntem o ţară laică şi vrem ca lumea să vadă că respectăm ce scrie în Constituţia noastră. Cât despre vagon, nimeni nu poate condamna Turcia că vrea să îşi ajute cetăţenii rămaşi departe de ţară.

— Ştii să întorci bine vorbele. Vă las să plecaţi, fiindcă aveţi actele în ordine, iar soţia dumitale e însărcinată. Eu pot să-i reţin doar pe cei care deranjează personalul gării sau pe ceilalţi pasageri. Ia-ţi soţia şi vezi să stea lângă dumneata tot restul drumului!

Ferit şi Evelyn ieşiră din biroul şefului de gară ţinându-se de mână şi merseră către vagonul cu semilună aflat la capătul gării.

— De ce nu mi-ai spus adevărul, Ferit? întrebă Evelyn.

— Nu voiam să fii în pericol.

— De ce să fiu în pericol, într-un vagon trimis de Turcia pentru cetăţenii turci?!

— Nu ştii chiar totul. La bord există oameni care au paşaport turcesc, dar nu sunt turci. Dacă sunt descoperiţi... Nu voiam să mergi în acelaşi vagon.

— Ai făcut o mare greşeală! spuse Evelyn. Spre surprinderea ei, avea sentimente amestecate, de uşurare, dar şi de frică.

La capătul peronului de asfalt, drumul devenea dificil. Se sprijiniră unul de celălalt, împleticindu-se peste linii şi mergând către lumina galbenă ce pâlpâia în depărtare. Pasagerii din vagon erau înghesuiţi la geamuri, încercând să vadă ceva. Zărindu-i pe Ferit şi Evelyn, începură să aplaude cu toţii, bucuroşi.

Evelyn rămase uimită. Controlorul care stătea la uşa vagonului îi ceru biletul. Ferit vru să îi spună să-şi vadă de treabă, fiindcă vagonul acesta era proprietatea Turciei. Însă adoptă cel mai politicos ton al său şi arătă biletul.

— Poftim. Un bilet plătit, pentru tot drumul până la Istanbul.

— Dar are loc înăuntru?

— O să stea la mine în braţe, spuse Ferit, făcându-i cu ochiul controlorului.

Când trecură pe lângă compartimentul Selvei, Ferit se întoarse către Asseo şi spuse:

— Vă anunţ, domnule Asseo, că aştept un concert în cinstea întoarcerii noastre.

Abia a doua zi dimineaţă vagonul porni la drum. Fu ataşat unui tren de marfă care pornea spre Bucureşti. Urma să meargă cu viteză mai mică, dar fără nicio altă oprire pe drum. Toţi se simţiră mult mai liniştiţi auzind asta. Şi chiar dacă trupele SS i-ar fi oprit pentru vreun control întâmplător, el avea să fie mult mai puţin sever ca până atunci. Mergeau prin Leipzig, Praga, Bratislava şi Budapesta, până la Bucureşti. Odată ajunşi acolo, cei care mergeau la Constanţa aveau să coboare, iar cei care mergeau la Istanbul aveau să aştepte să fie ataşaţi unui alt tren.

Aşteptau. Fugeau. Se ascundeau şi aşteptau o nouă plecare, o nouă evadare. Mergeau, mergeau şi iar mergeau. Fără odihnă. Risipiţi în toate colţurile lumii, căutându-şi peste tot scăparea, chinuindu-se mereu să supravieţuiască. Şi din nou plecau, din nou trebuia să meargă în altă parte. Era preţul pe care îl plăteau fiindcă nu aveau patrie?

Bătrânul Asseo ţinea ochii închişi. Vecinii lui de compartiment credeau că doarme, însă el era cufundat în gânduri. Trenul trecea acum prin ţări vecine cu ţara lui natală. Cea în care nu putuse să se întoarcă de la doisprezece ani.

Lech se născuse în Polonia. La zece ani, îşi pierduse tatăl. Apoi, mama lui, care era secretară, întâlnise un inginer german. Se căsătoriseră şi se mutaseră în Germania, luându-l pe Lech cu ei. Noul său tată se purta frumos cu el. Când îşi dăduse seama că băiatul avea talent, îl trimisese să studieze la Academia de Muzică din Salzburg. Lech studiase sârguincios acolo, ca să nu-şi dezamăgească tatăl vitreg. Marele lui vis era să ajungă într-o zi violonist în Filarmonica din Viena.

Când băiatul avea cincisprezece ani, mama lui născu un alt fiu. Lech nu se simţi nicio clipă gelos pe fratele său.

Când acesta începu şcoala, se descoperi că era un geniu. Tot cam pe atunci, tatăl său vitreg muri brusc, de infarct, la fel ca tatăl lui bun. După înmormântare, când se întoarseră acasă, mama îl chemă pe Lech lângă ea, îi luă capul în mâinile ei şi îi spuse:

— De acum trebuie să fii ca un tată pentru fratele tău, Lech. Ţi-l dau în grijă. Vreau să-l ocroteşti aşa cum te-a ocrotit tatăl tău vitreg pe tine.

Din ziua aceea, Lech renunţă la visul de a deveni violonist celebru. Cânta oriunde putea, ca să câştige bani pentru studiile fratelui său. Ca să meargă la cele mai bune şcoli. Ca să îi poată plăti cursuri de vară, lecţii particulare şi apoi ca să-l întreţină la facultate. Cânta şi cânta. Nu s-a căsătorit, nu a avut copii. Dar nu a regretat niciodată. De la douăzeci de ani, îşi considerase fratele ca pe un fiu. Reuşitele acestuia erau propriile lui reuşite. Fericirea acestuia era fericirea lui Lech.

Tânărul reuşise să câştige o bursă şi să studieze în America, aşa că toată lumea se aştepta să rămână acolo. Însă el se întorsese în Germania, vrând să lucreze în folosul propriei ţări. Se însură şi îşi făcu familie. El şi ai lui trăiră vremuri foarte fericite. Fratele lui Lech ajunsese în apogeul carierei, devenise celebru, avea succes şi era foarte bogat. Sacrificiile lui Lech nu fuseseră zadarnice. Era prea târziu ca să îşi mai urmeze propriile visuri, însă nu regreta. Cei doi fraţi trăiau fericiţi şi fără griji în Germania, când Hitler ajunse la putere. Atunci, se dezlănţui iadul. Familia fugi mai întâi în Belgia. Când unul dintre fiii fratelui său muri într-o încăierare pe stradă, familia se mută în Franţa, unde fratele lui Lech primise un post de profesor universitar la Paris. Se adaptaseră foarte bine în Oraşul Luminilor şi trăiseră mulţumiţi, până când Hitler ajunse şi acolo. Apoi, fugiră în sud, tot mai departe. Soţia lui, care se îmbolnăvise după moartea băiatului, renunţă, în final, să mai lupte şi muri.

Era doar un alt exemplu de fugă fără încetare a evreilor. O fugă care dura de cinci mii de ani. Germanii erau peste tot. Invadaseră Europa precum fumul. Olanda, Belgia,

Polonia, Franţa, Cehoslovacia, Austria şi Ungaria. Nu exista scăpare. Nemţii erau ca un cancer, întins la toate organele. Oamenii erau mereu fugari. Fugeau sub alte nume decât ale lor, fugeau cu paşapoarte false. Lech nu mai voia decât să-şi odihnească trupul ostenit şi suferind. Să-şi afle pacea. Să se odihnească undeva în Ţara Făgăduinţei, departe de soldaţi germani, ofiţeri SS, Gestapo şi colaboraţionişti.

Obosit de atâtea gânduri, Asseo adormi în final, aşa că nu auzi patru soldaţi SS urcând în tren şi nici pe Rafo şi Ferit certându-se cu ei.

— Acesta este un vagon particular şi, după cum vedeţi, e arhiplin.

Ferit insistase, dar, în cele din urmă, fusese nevoit să le facă loc într-un compartiment. Soldaţii păzeau echipamentul de război care fusese încărcat în trenul de marfă şi, evident, hotărâseră să se bucure de confortul unui vagon de pasageri. Voiau să-şi întindă picioarele pe scaunele de vizavi şi să doarmă o vreme.

Era dimineaţă când domnul Asseo deschise ochii. Se bucura să fie alături de ceilalţi pasageri, care deveniseră ca o familie pentru el. Îl încălzea să ştie că erau împreună. Mergea la Istanbul şi de acolo avea să găsească o cale să ajungă în Palestina. Ca să moară în Ţara Făgăduinţei. Dar acum, că îi întâlnise pe toţi oamenii ăştia, începuse să simtă altceva. Îşi dorea să continue călătoria asta la nesfârşit, ca şi cum ar fi fost legănat într-un leagăn mare şi negru. Te duc, te aduc, te duc, te aduc...

Călătoreau din nou prin peisaje fermecătoare. Prin sate cu acoperişuri de ţigle arse de soare, cu grădini de legume şi câmpuri verzi, pe care vitele păşteau fericite. Prin oraşe cu bisericile lor cu cupole mici, pe lângă pâraie coborând din munte, pe lângă văi mănoase. Priveliştea de la fereastra trenului se schimba permanent. O înşiruire de peisaje ca din vederile pe care oamenii le trimit, însoţite de vorbe afectuoase scrise pe spate.

Fazil gângurea fericit, jucându-se cu Samuel. Femeile

scoseseră coşurile cu mâncare şi le ofereau tuturor. Brânză, dulceaţă, murături, carne rece şi fructe. Siegfried juca table cu Marcel.

Trenul îşi continuă călătoria, alunecând prin decorul ca un caleidoscop. Îşi plimba pasagerii nu numai prin diferite peisaje geografice, dar şi prin vieţi, ţări şi culturi diferite.

Din discuţiile purtate în compartiment, ceilalţi pasageri aflaseră că domnul Asseo, Samuel şi sora lui aveau să-şi continue călătoria către Palestina. Margot avea să-şi încerce norocul la Istanbul, sperând ca, dacă fierberea din Europa avea să se sfârşească vreodată, să se întoarcă în propria ei ţară. Marcel şi Constance voiau să rămână la Istanbul până îşi aranjau plecarea în America. Aveau un prieten care lucra la consulatul american şi sperau ca el să îi ajute. Iar David avea să îşi încheie călătoria la Istanbul, la fel ca Rafo, Selva şi Fazil. Dar domnul Kohen? Siegfried nu spunea nimic despre planurile lui. Când era întrebat, dădea un răspuns vag, de felul:

— Cât timp suntem pe drum, mă declar mulţumit.

Era pe deplin conştient şi permanent înfricoşat că, dacă Gestapoul ar fi urcat în tren şi l-ar fi recunoscut, l-ar fi dus înapoi în Germania. Şi ar fi căutat să-i folosească geniul pentru a concepe mijloace care să-i extermine propriul popor. Ca mii de alţi evrei, fusese nevoit să renunţe la slujbă, la avere, la familia sa şi, în final, până şi la nume. Fugea cu un paşaport pe un nume fals, cu care nu reuşise să se obişnuiască. Nici măcar nu putea răspunde când era întrebat unde merge. Poate că evita răspunsul fiindcă nu ştia dacă nu merge către propria-i moarte. Hotărâse deja să-şi pună capăt vieţii, dacă era prins, şi îşi luase măsurile necesare. Dar dacă era salvat? În primul rând, ar fi trebuit să-şi ţină promisiunea pe care i-o făcuse cuiva drag. O promisiune pe care o considera sfântă. Iar după aceea, ar fi căutat să-şi dedice cunoştinţele, experienţa şi descoperirile spre binele omenirii.

Trenul continua să meargă, printre păduri de fagi şi stejari, pe lângă pante abrupte, înconjurând dealuri şi traversând văi adânci.

Veni seara. Ocupanţii compartimentului coborâră coşurile cu mâncare. Proviziile scădeau, aşa că împărţiră ce mai rămăsese. Deschiseră şi unul dintre vinurile de Rin ale lui David.

— Nu mai avem vin roşu? întrebă Marcel.

— Mă tem că nu. Doar alb. Şi dacă mai întârziem mult, va trebui să ne descurcăm fără vin la cină.

— Cină?! Numeşti asta doar „cină”? Pentru cineva care s-a ascuns douăsprezece zile ghemuit în podul unei case, ăsta e un adevărat banchet! exclamă domnul Asseo.

Marcel se simţi jenat. El şi Constance fuseseră nevoiţi să se mute dintr-un loc într-altul, dintr-un adăpost într-altul, dar categoric nu fuseseră nevoiţi să stea înghesuiţi într-un pod. Îşi dădu seama că ei avuseseră noroc. Măcar mai aveau prăjituri uscate, puţină brânză şi nişte pâine veche.

Pentru că mâncaseră doar hrană uscată, Fazil, ca şi ceilalţi, se constipase. Micuţul plângea mereu din cauza senzaţiei neplăcute.

— Dacă oprim în vreun oraş, poate găsim fructe şi legume proaspete, îi spuse Selva soţului ei.

— Nu-mi spune că vrei să găteşti spanac!

— Nu râde de mine, Rafo, vorbesc serios! Ar trebui să cumpărăm măcar salată, roşii şi ouă.

— Nu cred că soldaţii din tren ne vor lăsa să facem asta.

— De ce nu? Le putem oferi şi lor din mâncare.

— O să văd ce pot face. Vorbesc cu unul dintre ei. Brunetul pare să fie comandantul.

Pasagerii obosiseră şi se plictiseau, în timp ce trenul îşi continua călătoria, scuturându-i permanent. Pe cer, norii erau destul de jos.

— Cred că o să plouă, spuse Margot. Se face tot mai întuneric.

— Se întunecă fiindcă e târziu, nu fiindcă o să plouă, răspunse David.

— Grozav! S-a mai terminat o zi! exclamă Selva.

Călătoreau de nouă zile. Uneori, aşteptaseră ore în şir. Alteori, opriseră peste noapte. Schimbaseră tot timpul traseul. La sud, la nord, apoi iar la sud... Fuseseră nevoiţi

până şi să schimbe locomotiva. Uneori, nu ştiau când sau unde va fi următoarea oprire. Însă un lucru era clar: încet, dar sigur, în mers de ţestoasă, se apropiau de destinaţia lor.

— Parcă ne-am juca de-a baba oarba, spusese David. Ne leagă la ochi, ne duc undeva, ne dăm jos legătura şi deodată suntem în alt oraş!

— E timpul să vă spun noapte bună, interveni Asseo, închizând cutia de table. Să vedem unde vom fi dimineaţă.

— Ar trebui să fim aproape de Bucureşti, de-acum. Dacă totul merge bine, către dimineaţă ar trebui să traversăm graniţa bulgară, răspunse Margot.

— Slavă Domnului, coşmarul ăsta se apropie de sfârşit!

— Nu fi aşa optimist, zise fata. Nu ţineţi minte când credeam că o să ne trezim în Leipzig şi am ajuns cine ştie unde?

— Ba da, şi îmi amintesc şi noaptea când am adormit crezând că o să ne trezim în România. Iar tu ai fost aşa fericită dimineaţa, când ţi-ai dat seama că eram încă în Ungaria! Ai început să plângi de fericire.

— Cum nu avem nicio cale să ne întoarcem în Ungaria, să sperăm că toate astea se vor termina în curând... Aaaa... gemu domnul Asseo, ducându-şi mâna în partea stângă a pieptului.

Siegfried sări de pe scaun, îşi dădu geanta jos şi scoase nişte pastile.

— Ce sunt astea? întrebă Margot.

— Şi eu am asemenea dureri uneori. Daţi-mi, vă rog, nişte apă! Turnă picăturile peste jumătate de cană cu apă şi i le dădu prietenului său.

— Ce-ar fi să staţi puţin întins, domnule Asseo? sugeră Selva. Îi mut pe copii în altă parte.

— Nu e nevoie, sunt bine. Cred că e de la vânt, atâta tot.

— Sper să nu iasă vânturile din mine, o să duhnească groaznic, îi şopti David la ureche lui Marcel.

— Şi toaleta duhneşte. Ne-am cam săturat cu toţii, răspunse acesta.

La insistenţele Selvei, îl întinseră pe Asseo cu capul în

poala prietenului său şi picioarele pe genunchii lui Samuel.

— Nu te mai gândi la nimic! Încearcă să dormi, am medicamentul în buzunar, în caz că te mai doare, spuse Siegfried. Ceilalţi pasageri adormiră în curând, legănaţi de trenul care îşi continua drumul în noapte.

Sforăitul cuiva o trezi la un moment dat pe Constance, printre zgomotele trenului. Păşi cu grijă peste picioarele soţului ei şi se strecură afară. Hotărî să meargă la toaletă, în timp ce toţi dormeau, fiindcă nu era coadă. Intră şi îşi ţinu câteva clipe capul sub apa care mirosea a rugină. Când ieşi, avea încă mâinile şi faţa udă. Pe culoar era întuneric, se vedea doar luna melancolică pe cer. Părea o pâine din care muşcase cineva. Cât ar fi vrut să poată mânca nişte pâine proaspătă! Deschise fereastra să ia puţin aer, dar când îşi dădu seama ce frig era, o ridică la loc. Îşi lipi fruntea de geam şi privi siluetele munţilor. În lumina lunii, păreau nişte umbre albăstrui. Ce frumos e! se gândi ea. Stau şi privesc, iar natura defilează prin faţa mea. Căldura din vagon îi invada întregul corp. Îşi simţea palmele arzând şi îşi ridică braţele, sprijinindu-le de geam, ca să simtă umezeala rece a acestuia. Stătu aşa o vreme, până când simţi respiraţia cuiva în spatele ei. Mâini de bărbat îi cuprinseră coapsele şi corpul se lipi de al ei.

— Marcel... spuse ea. O, Marcel... Încercă să se întoarcă, dar Marcel îi ţinu capul cu o mână şi braţele în sus, cu cealaltă, lipindu-le de fereastră. Lui Constance îi era tare dor de soţul ei. Cât îi mai plăcea când el o săruta pe gât, când limba lui îi mângâia pielea, când îi simţea respiraţia prin părul ei! Dar se opuse când el vru să meargă mai departe. Nu, Marcel, nu aici, te rog! Poate vine cineva la toaletă.

Marcel îi ridică fusta cu genunchiul. Constance voia, în acelaşi timp, ca soţul ei să se oprească şi să continue. Dacă apărea cineva pe culoar?

— Nu, am spus!

Dar în sinea ei voia să continue, să nu se oprească deloc. Când soţul ei îi lăsă mâinile ca să îi tragă în jos chiloţii, ea încercă să-şi întoarcă spre el capul. Însă acesta o împinse

cu violenţă către fereastră. Doamne! se gândi ea. Nu e Marcel! Nu e soţul meu!

Se luptară nebuneşte în faţa ferestrei. În timp ce îi ţinea capul cu o mână, străinul îi dusese cealaltă palmă la gură, să o împiedice să ţipe. Constance încercă să îl muşte, dar în zadar. Avea chiloţii căzuţi, iar el se desfăcuse deja la pantaloni. Îşi dădu seama că, probabil, o urmărise, pregătit. Doamne! strigă ea din toate puterile. Aaaa! Dar sunetul înăbuşit se pierdu printre zgomotele trenului. Îşi mişcă violent coapsele, încercând să scape de sub apăsarea lui, dar începea să obosească.

În timpul acesta, David era într-o baracă, adormit pe paie, în miros de picioare nespălate. Era întuneric beznă. Totul era cufundat în noaptea de smoală. Se simţea ca un animal în vizuină. Iar paiele miroseau a bălegar uscat.

David deschise ochii. Întunericul din jur era ca un zid. Sări din scaun, se împiedică de trenuleţul lui Fazil şi căzu peste Selva.

— Aaa…

— Stai liniştit, toată lumea doarme. Poţi să treci.

David pipăi uşa cu mâna şi ieşi pe culoar. Respira greu, aşa că merse să deschidă fereastra. Avea nevoie de aerul rece să se trezească şi să-şi vină în fire, să-l salveze de coşmarul pe care tocmai îl avusese. Înaintă către fereastră. Ce era asta? O voce. Cineva gemea? Zâmbi în sinea lui, spunându-şi că instinctele depăşeau orice împrejurare. Dar în timp ce se întorcea către compartiment, îşi dădu seama brusc că era un alt fel de geamăt.

— Ajutor… Ajută-mă…

Chiar dacă înăbuşită, vocea era a unei femei. Se îndreptă în direcţia de unde venea. Pe culoarul luminat de lună, văzu un bărbat solid care fugea. Alergă după el, dar se împiedecă de ceva. O femeie era căzută. David îngenunche.

— Doamne! Constance!

Femeia tremura sub fereastră, cu genunchii la piept şi braţele în jurul lor.

— Ce s-a întâmplat?!

Constance încercă să-i explice, dar nu se putea opri din plâns, iar David nu înţelegea ce spune.

— Bărbatul acela ţi-a făcut ceva?

Constance dădu din cap că da.

— Cine era? L-ai recunoscut?

Constance clătină din cap că nu.

Acum plângea neconsolată, cu sughiţuri. David o îmbrăţişă, mângâindu-i părul.

— Gata, gata, s-a terminat, liniştеşte-te... Hai să te speli pe faţă... Nu mai plânge, te rog...

Auziră un zgomot şi amândoi se uitară în sus. Marcel era lângă ei şi îi privea uluit.

Trenul îşi continuă călătoria. Toţi pasagerii din compartiment, cu excepţia lui Constance, se treziră, gata de o nouă zi. Constance dormea la fereastră, cu genunchii la piept, învelită până la gât cu pardesiul. Asseo se simţea bine în dimineaţa asta. Nu şi Marcel. Nu se putea linişti. Mergea mereu până la toaletă şi înapoi, bătând culoarul şi fumând. Siegfried era tăcut ca de obicei. Nici David nu vorbea.

Selva şi Margot coborâră din nou coşurile cu mâncare şi pregătiră micul dejun: cafea, din ce mai rămăsese în termos, ouă fierte, pâine şi miere, pe care o cumpăraseră de la localnici cu o zi înainte.

— Domnule Asseo, astăzi nu trebuie să mai săriţi peste micul dejun, spuse Selva. Mierea e delicioasă şi miroase a flori.

— Şi dumneavoastră, doamnă, sunteţi dulce ca mierea.

Selva se îmbujoră, chiar dacă bărbatul avea aproape optzeci de ani. Sau cine ştie? Poate nu era atât de bătrân. Uneori, viaţa grea te face să pari mult mai în vârstă decât eşti, de fapt.

Ferit şi Evelyn veniră în vizită. Dacă nu ar fi fost incidentul de la Berlin, Ferit ar fi insistat ca ea să stea în compartiment cu Selva şi Margot, ca să îşi ţină reciproc companie. Dar din noaptea aceea, Evelyn nu mai voise să se despartă de soţul ei.

— Luaţi loc aici, doamnă! spuse David ridicându-se.

Merg să stau în locul dumneavoastră, puteţi rămâne aici cât vreţi.

— O clipă, David, trebuie să vorbesc cu voi toţi, spuse Ferit. Ne apropiem de Bucureşti. Acolo vom fi separaţi de trenul ăsta de marfă. Se pare că ne vor ataşa unui alt tren de pasageri. Voiam să le spun celor care vor să coboare că vom avea la dispoziţie doar jumătate de oră la gară.

— Bine, zise David. O să încerc să găsesc nişte vin de vânzare. Simt nevoia să beau ceva.

— Am observat că nu eşti în apele tale azi, spuse Margot. Cred că te-ai cam săturat. Ca noi toţi, de altfel.

— Şi încă cum!

Mergând către compartimentul lui Evelyn, David se ciocni de Marcel.

— Ai o clipă? întrebă acesta.

— Desigur. Ce e?

— Nu înţeleg cum n-ai reuşit să-l vezi pe individ, David.

— Ţi-am spus de o sută de ori, l-am văzut doar din spate, când fugea!

— Şi ce culoare aveau hainele lui? Purta uniformă?

— Ţi-am spus că era foarte întuneric. Cred că avea haine închise la culoare. Era un tip solid, asta a fost tot ce am observat. Masiv.

— Sunt 49 de bărbaţi masivi în vagonul ăsta.

— Nu-mi spune că te-ai uitat în toate compartimentele! Ai înnebunit?

— Trebuie să-l găsesc pe nenorocit!

— Cu siguranţă a fost unul dintre soldaţi, Marcel! Cine altcineva ar face aşa ceva? Poate doar un obsedat sexual! Dar cum să-l găseşti? Vrei să-i întrebi pe soldaţi cine ţi-a violat soţia?

— De ce nu?

— Te rog, Marcel, stăpâneşte-te! Altfel o s-o încurcăm cu toţii! Nu mai avem de stat decât câteva zile în trenul ăsta. Fii rezonabil, pentru numele Domnului! Gândeşte-te o clipă ce se va întâmpla dacă vreunul dintre ei îşi recunoaşte fapta! Ce vei face atunci? Nu poţi să-l iei la bătaie!

— Cine spune că nu pot?

— Dacă faci asta, ne pui pe toţi în pericol. Toate greutăţile prin care am trecut în ultimele nouă zile vor fi în zadar! O să putrezim cu toţii în vreo închisoare din România! De fapt, dacă ataci un ofiţer SS, ne-ar putea trimite chiar în lagăr în Germania! Vrei să-ţi amintesc cum e acolo?

— Poate ar trebui să te pocnesc pe tine!

— Ai înnebunit, spuse David. Îl împinse din cale şi plecă. De ce atrag asemenea complicaţii? se gândi el. Poate fiindcă nu mă rog de sabat?

Când trenul opri la Bucureşti, toţi se repeziră să coboare din compartimente. Soldaţii SS stăteau pe culoar şi încercau să-i împiedice.

— *Halt! Halt!* strigau ei.

— Ce mai vor acum? întrebă o femeie.

— Se pare că trebuie să coboare ei primii, explică Ferit. Trebuie să desprindă vagonul. Pe urmă vom coborî şi îl vor muta la alt peron.

— Aşteaptă, Marcel! N-ai auzit? Unde mergi?

— La toaletă.

Marcel se opri în faţa uşii de la ieşirea din vagon. Soldaţii mergeau râzând şi făcând glume între ei. Unul dintre ei gesticulă către Marcel, vorbind în germană.

— Nu coborî acum! Mai târziu!

Era un tânăr chipeş. Marcel făcu semn cu capul, arătând că înţelesese. Îl căută din priviri pe cel mai înalt şi mai masiv dintre ei. Soldatul chipeş coborî primul, apoi altul, iar apoi fu rândul celui masiv. Marcel întinse piciorul, punându-i piedică. Neamţul căzu de pe scări. Soldatul care venea în urmă se împiedică de camaradul său şi căzu peste el. Marcel văzu puşca ultimului intrând în gâtul uriaşului. Fugi repede la toaletă şi încuie uşa.

Când intrară în Bulgaria erau mai puţini pasageri. Patruzeci şi şapte coborâseră la Bucureşti, ca să-şi continue drumul către Constanta.

Ferit coborâse şi el, să încerce să aranjeze ca vagonul lor să fie desprins mai repede. Nu înţelegea de ce soldaţii

se mişcau atât de încet. În final, trebui să sacrifice ultimul borcan de cafea ca să-i miruiască să acţioneze ai repede. Călătoria asta nesfârşită se apropia de capăt. Grănicerii bulgari fuseseră anunţaţi de sosirea lor. De data aceasta, vagonul nu mai fu percheziţionat amănunţit. Ca de obicei, Ferit adunase jumătate dintre paşapoarte, iar Rafo, cealaltă jumătate şi le aduseseră înapoi ştampilate. Poliţistul le spusese:

— Nu aveţi voie să opriţi pe teritoriul Bulgariei. Trebuie să călătoriţi direct.

— Cine naiba ar vrea să oprească aici? se gândi Ferit, dar cu voce tare spuse: Nici măcar dacă apare vreo urgenţă?

— Ce?! Aveţi pe cineva bolnav la bord?

— Nu, nici vorbă.

— Nu e careva suferind de boli molipsitoare, sper!

— Sigur că nu! De ce întrebaţi asta?

— De ce ai pus tu întrebarea aia?

„Mai bine aş fi tăcut!” se gândi Ferit.

— Era doar o glumă, îi răspunse poliţistului.

— Nu e de glumit! În perioada asta, se poate ca soldaţii răniţi să moară în tren şi apoi să răspândească tot felul de boli. Dacă se întâmplă aşa ceva, trebuie să anunţaţi imediat autorităţile! Să trageţi semnalul de alarmă!

Ferit îl întrerupse:

— Nu avem soldaţi în tren. Ci doar femei, copii şi bărbaţi, care vor să ajungă în ţara lor cât mai repede posibil. Puteţi veni să vedeţi, dacă vreţi. Eu am glumit. Ferit îşi dădu seama că transpirase brusc.

Poliţistul rămase pe gânduri. Era clar genul căruia îi plăcea să respecte regulile şi legea.

— Bine, poftim paşapoartele.

Ferit fugi tot drumul înapoi spre vagon. Odată urcat, rămase pe culoar şi strigă:

— Gata, nu mai oprim deloc până la Edirne! Nimeni nu coboară, nimeni nu moare! S-a înţeles?

Pasagerii aplaudară zgomotos. Până la Edirne... Edirne... EDIRNE! Niciun nume de oraş nu le suna mai încântător.

Edirne însemna eliberarea, însemna că reuşiseră, însemna pace. Un nou început! Se năşteau a doua oară!

Trenul porni. Pasagerii erau plini de voioşie. Numai Constance rămăsese tristă. Nu coborâse din tren la Bucureşti şi nu mâncase nimic, toată ziua.

— Nu arăţi deloc bine. Nu cumva ai febră? o întrebă Margot, punându-i mâna pe frunte. Oricum, aproape am ajuns. O să-ţi fie mult mai bine diseară, când o să fim la Edirne.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Selva. Constance nu răspunse. Închise ochii şi se prefăcu că doarme.

Margot şi Selva ieşiră din compartiment, să-i facă o vizită lui Evelyn.

— Cred că e ceva între Marcel şi soţia lui, spuse Margot. Nu şi-au vorbit deloc, toată ziua.

— Nu cred, răspunse Selva. Dacă s-ar fi certat, am fi auzit cu siguranţă. Nu poţi nici să strănuţi aici, fără să nu audă toată lumea.

David fuma la fereastră.

— Azi ai fumat ţigară de la ţigară, David, spuse Margot. Sper că o să desfaci vinul pe care l-ai luat la Bucureşti.

— N-am luat niciun vin.

— Cum?! De ce? Nu era de vânzare în gară?

— Sincer, nici n-am întrebat.

Călătoria asta i-a afectat pe toţi, se gândi Margot. Ce ciudat! Ai fi zis că, pe măsură ce ne apropiem, o să fie cu toţii tot mai veseli, dar pare că e tocmai pe dos.

Toţi se întorseseră în compartimentele lor. Euforia pe care o simţiseră la intrarea în Bulgaria dispăruse.

Marcel nu voia să joace table. David stătea posomorât, iar Constance moţăia în colţul ei. Era o atmosferă apăsătoare.

— Domnule Asseo, aţi putea să-mi faceţi o favoare? întrebă Selva.

— Pentru dumneavoastră, orice, doamnă.

— Mi se pare că trebuie să înseninăm puţin atmosfera de aici. Ce aţi zice dacă David v-ar da jos vioara şi ne-aţi cânta ceva?

— Cu plăcere, spuse bătrânul.

David se ridică şi luă vioara. Asseo se ridică în mijlocul compartimentului şi spuse, salutând publicul şi fixându-şi vioara sub bărbie:

— *Concertul pentru vioară de Beethoven în Re major*.

Apoi începu să cânte. Muzica lui avea ceva magic. Încă de la primele acorduri, toţi pasagerii erau captivaţi. Îi ducea în lumile lor şi, poate, înapoi în propria fiinţă, ajutându-i să găsească răspunsuri despre noua lor viaţă.

Constance întoarse capul, privind pe fereastră. Lacrimile îi curgeau pe obraji. Marcel îşi trecu degetele prin părul ei, mângâind-o cu gingăşie. David suspină adânc.

Trenul mergea cu viteză. Asseo cânta aşa cum cântase toată viaţa: cu dragoste şi pasiune. Îşi aminti brusc ziua când concertase la Opera din Viena, ca solist, de Anul Nou. Cânta acelaşi concert de acum, în faţa unei săli pline până la refuz. Aristocraţi, doamne elegante, tineri îndrăgostiţi de muzică... Toţi erau cuceriţi. Începuse cu mult entuziasm partea *Allegro ma non troppo.* Cântă apoi mai lent şi tot mai profund, evocând zânele hălăduind sprinţare prin pădure. Vioara se odihnea pe o batistă albă ca spuma. Avea arcuşul în mâna dreaptă, iar degetele mângâiau coardele viorii, în timp ce tot corpul i se legăna în ritmul muzicii. Îşi şterse fruntea transpirată, într-un moment de pauză, şi continuă cu partea *Larghetto.* Lent, uşor, relaxant... Ca şi cum ar fi înotat în marea caldă, mişcând braţele încet şi prelung. Nici nu privea notele. Cânta şi cânta... Urma *Rondo*-ul, mai rapid şi entuziast. Acum era o pasăre mare şi albă, care dădea din aripi, zburând în cercuri mari şi albe, pe fundalul cerului albastru... Ultima notă! Finalul grandios! Toată sala aplaudă în picioare! Întreaga Vienă îl aplaudă! Aplauze fără sfârşit, care se înteţesc când dirijorul îl felicită. Bravo, maestre! Bravo, maestre! Se aud voci de peste tot. Iar el se înclină în faţa publicului, din nou şi din nou, pe măsură ce aplauzele se îndepărtează, amuţesc...

Siegfried sări brusc din scaun.

— Doamne! Doamne!

Săriră şi David, şi Marcel, apoi femeile. Capul lui Asseo era aplecat, ca şi cum s-ar fi înclinat către ei. Doar că se lăsa mai mult, tot mai mult, până când, în final, se prăbuşi pe podea. Încercară să-l ridice pe scaun, dar nu reuşiră şi îl lăsară întins unde căzuse. Siegfried se aplecă lângă prietenul său şi îi puse două degete la tâmplă. Selva ţipă:

— Domnule Kohen!

Siegfried dădu din cap, în timp ce lacrimile îi curgeau pe obraz. Stătea aşezat pe jos şi ridicase trupul prietenului său, sprijinindu-i cu grijă capul pleşuv la pieptul său şi legănându-l cu blândeţe, ca pe un copil.

— Trebuie să oprim trenul imediat, spuse Ferit. Trebuie să anunţ.

— Staţi! Vă rog, nu opriţi trenul!

— Dar trebuie, domnule Kohen.

Siegfried aşează uşor capul lui Asseo pe jos, ca şi cum ar fi pus un prunc în leagăn. Se ridică apoi şi luă mâinile lui Ferit între ale sale. Toţi îşi ţinură respiraţia.

— Domnule Ferit, vă implor să nu opriţi trenul. Nu vreau să-i las trupul pe pământ bulgăresc. Nu vreau să-l atingă mâinile bulgarilor. Nu mai avem decât câteva ore de mers. Putem anunţa după ce trecem graniţa, la Edirne. Doar câteva ore. Vă rog, nu-i lăsaţi pe fascişti să-l atingă şi să-i ia lucrurile! Vă implor!

Ferit se opri. Toţi ochii erau îndreptaţi asupra lui. Constance, David, Selva, copiii, toţi îl priveau rugător.

— Bine, domnule Kohen. Dar nu trebuie să afle nimeni, altfel vom avea probleme cu toţii. E o infracţiune gravă să nu anunţăm decesul, spuse el uitându-se către toţi, pe rând.

— Dormea, spuse Margot. Cum am fi putut să ne dăm seama, când a murit în somn?

Îl ridicară cu grijă şi îl sprijiniră în scaun.

— Puneţi-i capul la mine în poală! spuse Siegfried, aşezându-se pe locul său obişnuit.

Îi închise ochii lui Asseo, mângâindu-l, şi îi ridică mâna care atârna, sărutând-o cu afecţiune şi lăsând-o uşor, pe pieptul bătrânului.

Margot îşi luă haina roşie de pe umeri şi îl acoperi pe Asseo. Ceilalţi, care stăteau pe banchetă cu el, se ghemuiră pe marginea acesteia sau se înghesuiră pe cea de vizavi.

Trenul îşi continuă călătoria. Muzica lui Asseo plutea încă în compartiment. Stăteau cu toţii, ascultându-i ecoul, acordurile care le încălziseră inima. Erau ultimii prieteni ai lui Asseo.

Un inspector vamal bulgar intră în compartiment şi salută.

— Ne apropiem de graniţă. Când oprim, vreau ca toţi pasagerii să se alinieze cu paşapoartele în mână.

Cu toţii îl priviră uluiţi.

— Paşapoartele sunt la prietenul nostru, într-un compartiment alăturat, spuse Marcel politicos.

— De ce?

— El e conducătorul grupului. Merg să-l chem, dacă nu vă deranjează. Marcel se îndreptă neliniştit către compartimentul lui Ferit.

— Bătrânul doarme? întrebă inspectorul, arătând către Asseo.

— Da.

— Treziţi-l!

— Dar abia a adormit, spuse Margot. Noaptea trecută n-a închis un ochi.

— Poate să doarmă din nou, mai târziu.

Ferit veni împreună cu Rafo. Amândoi erau foarte tulburaţi.

— Poftim paşapoartele! spuse Ferit.

— Bine. Când opreşte trenul, vreau să coborâţi cu toţii. Suntem aproape, am încetinit deja.

— Dar nu ni s-a cerut nicăieri să coborâm, de când am plecat de la Paris, răspunse Ferit. Şi am trecut şi prin Berlin.

— Poate că da, dar aţi trecut prin ţări ocupate. Franţa, Cehoslovacia, Ungaria. În prezent, ele sunt socotite teritoriu german, dar acum intraţi într-o altă ţară. Aceasta este o graniţă adevărată.

— Am înţeles. Nu vă faceţi griji, vedeţi-vă de treabă în celelalte vagoane, iar eu aranjez lucrurile aici, zise Ferit trăgând de timp, fără să ştie sigur de ce. Merita să rişte siguranţa tuturor, numai ca să îl mai ţină pe Asseo la bord zece minute?

David se ridică şi îi şopti la ureche:

— Hai să-l mituim!

Ferit îşi aprinse nervos o ţigară, lângă fereastră.

— Cum? Să-i dăm bani?

— De ce nu? Bani, vin... Sunt dispus să-mi sacrific sticlele de Moselle.

— Aşteaptă să văd! răspunse Ferit.

— Domnul Kohen a spus că el poate să ofere bani.

— Bine, o să vedem.

Ferit aruncă mucul ţigării pe fereastră şi privi afară. Pasagerii din alte vagoane coborâseră deja. Ferit se întoarse anevoie în uşa compartimentului.

— Gata, toată lumea jos!

Nimeni nu se mişcă.

— Vreţi ca inspectorul să vă sileascăsă coborâţi?

Ferit se întoarse către Siegfried şi îl rugă:

— Domnule Kohen, lăsaţi-l, vă rog, pe domnul Asseo unde e şi coborâţi din tren!

Marcel, Constance. Selva cu băieţelul în braţe, Margot, Samuel şi Perla părăsiră compartimentul.

— Vreţi să rămân, domnule Ferit? întrebă David. Pot să vă ajut?

— Nu, mulţumesc, David, coboară. Domnule Kohen, veniţi cu mine!

David coborî şi el. Ferit observă cu frustrare că Siegfried nu avea de gând să se mişte.

— Credeţi-mă, îmi dau seama prin ce treceţi. Dar şi dumneavoastră trebuie să îmi înţelegeţi situaţia.

— Credeţi că înţelegeţi ce se întâmplă, dar nu e aşa. Ştiu că vreţi să-l mituiţi pe inspector şi trebuie să fiţi singur cu el pentru asta. Dar vreau să fiu aici, ca să pot oferi mai mulţi bani, la nevoie. O să cresc suma până când n-o să poată refuza!

Inspectorul se apropie de compartiment exact când Margot se pregătea să coboare. Brusc, fata se hotărî să se întoarcă şi se ciocni de inspector în uşă. Îi luă mâinile între-ale ei şi spuse rugător:

— Aţi putea să mă ajutaţi, vă rog? Bătrânul de acolo e tatăl meu şi e foarte bolnav. Avea dureri, aşa că i-am dat un somnifer ca să doarmă. Vă implor, nu-l treziţi acum! Mai avem doar câteva ore de călătorie. Dacă îl forţaţi să se trezească, poate că inima nu-i rezistă. Vă rog, daţi-i voie să rămână acolo unde e! Chiar dacă nu va rezista călătoriei, lăsaţi-l măcar să moară în ţara lui!

Inspectorul privi către Asseo din pragul uşii, iar apoi se îndreptă către el. Margot simţea că i se înmoaie genunchii şi abia mai putea respira. O fracţiune de secundă, privirea ei se încrucişă cu cea a lui Ferit. Acesta nu mai avea pic de culoare în obraji. Apoi, brusc, inspectorul duse mâna şi mângâie uşor haina cu care era acoperit Asseo.

— Ce frumoasă este! exclamă el. Şi aşa moale! Asta e ceea ce se numeşte „caşmir”?

Margot înaintă între el şi Asseo.

— Daţi-mi voie să vă fac un dar, în semn de recunoştinţă că nu l-aţi deranjat pe tata. Ridică haina de pe trupul bătrânului. Luaţi-o, vă rog! Puteţi să i-o daţi soţiei sau fiicei dumneavoastră. Sau poate iubitei. Ştiu că nu pot să v-o dau aici, unde vede toată lumea, dar aş putea să o uit în zona de control vamal, spuse ea, punându-şi în acest timp haina pe umeri. Vă rog, sunteţi bun să mă conduceţi la vamă?

După ce Margot ieşi cu inspectorul, Siegfried sprijini capul lui Asseo pe banchetă, îşi luă propria haină de sus şi, după ce îl înveli pe bătrân cu ea, ieşi din compartiment. Ferit îl urmă, închizând bine uşa.

Trenul plecă din gară de îndată ce grănicerii terminară formalităţile. Şi nu trecu mult timp până când Selva exclamă bucuroasă: KAPIKULE! Trenul încetini şi apoi se opri de tot. Ferit ieşi pe culoar şi strigă cât de tare putu:

— BUN VENIT ÎN TURCIA!

Toţi începură să aplaude, să se îmbrăţişeze şi să se

sărute, cu lacrimi în ochi. Unii se felicitau, alţii strigau de bucurie. Compartimentul Selvei era singurul unde nu se simţea entuziasmul. Nici măcar strălucitorul soare turcesc care pătrundea pe fereastră nu era de ajuns să risipească melancolia.

Ferit îi salută pe poliţistul şi pe inspectorul vamal care urcară în tren.

— Mă tem că avem veşti triste, spuse el. Unul dintre cei care călătoreau cu noi a decedat.

— Condoleanţe! spuse inspectorul vamal.

— Trebuie să anunţăm garnizoana de la frontieră?

— Nu e nevoie, răspunse poliţistul. Nu are nicio legătură cu ei. Şi oricum, soldaţii nici nu sunt aici, au un meci de fotbal. Ne ocupăm noi de toate, nu vă faceţi griji.

După ce supraveghe cu atenţie oamenii veniţi să îl ridice pe Asseo cu targa, Siegfried dădu jos cutia cu vioara şi valiza acestuia, iar apoi propriile sale lucruri.

— Prieteni, spuse el, îmi pare rău că trebuie să ne luăm rămas-bun aici. Sper din suflet că drumurile noastre se vor intersecta din nou şi vă mulţumesc din toată inima. Apoi îi îmbrăţişă pe toţi cei din compartiment şi se întoarse către Margot, oferindu-i vioara lui Asseo.

— Vă rog să primiţi asta, domnişoară. Este o vioară preţioasă. Chiar dacă dumneavoastră nu ştiţi să cântaţi, poate că, într-o zi, vor cânta copiii dumneavoastră.

Margot îl privi uluită.

— Nu trebuie, domnule Kohen! Chiar nu trebuie! Vioara e mult mai valoroasă decât haina mea, nu pot să accept!

— Aş fi foarte fericit dacă aţi accepta. Nu are nicio legătură cu haina, e doar un umil semn al recunoştinţei mele.

— Dar este un Stradivarius! Sigur domnul Asseo trebuie să aibă rude, poate...

— Are, răspunse Siegfried. Un frate. Şi acela sunt eu.

Trenul porni către Istanbul cu doi pasageri mai puţin. Selva i-l dădu pe Fazil lui Rafo, îşi rulă haina sub formă de pernă, se aşeză şi închise ochii. De ce nu putea să se simtă fericită? Nu voia să plângă şi nu fiindcă se putea ca nimeni

să nu-i aştepte la gară. Era complet pustiită, incapabilă să mai simtă ceva. Nu ştia decât că era obosită. Foarte obosită. Nu fizic, ci fiindcă alesese să trăiască în exil.

Trenul îşi încheia călătoria în ţara sa. Te duc, te aduc, te duc, te aduc... Legănatul lui o adormi.

— Uite, Selva, ăsta nu e vechiul pod Sinan? întrebă Constance.

— Selva doarme, răspunse Margot. Vorbeşte prin somn.

Selva era acum pe Insulele Prinţilor, la Marea Marmara. Era din nou copil şi alerga după Sabiha printr-o pădure de pini. Exact când să o ajungă, Sabiha se tot ascundea după copaci. Fusta ei se unduia în vânt ca şi cum ar fi fost din spumă. Şi de câte ori Selva o apuca de ea, nu simţea în palmă decât aer.

— Selva nu mă prinde! Selva nu mă prinde! o tachina Sabiha, dispărând după copaci. Dintr-odată, fusta ei se făcu roşie ca rodiile. Selva aproape o ajunsese, dar chiar atunci, Sabiha se transformă într-un fluture sângeriu. Selva continua să alerge după fluturele care se îndepărta. Se împiedică şi căzu de pe o stâncă, într-o prăpastie fără fund. Când, în sfârşit, ajunse jos, tatăl ei stătea acolo cu braţele larg deschise. Selva striga:

— Prinde-mă, tată! Prinde-mă, tată!

— Trezeşte-te, scumpo, aproape am ajuns!

— Unde? îl întrebă ea pe Rafo buimacă.

— La Istanbul, la gara Sirkeci, desigur.

— Poftim?

Se ridică şi clipi. Vedea coloanele de fier şi simţea mirosul cunoscut, acel amestec de mare şi de alge, mirosul Istanbulului.

Trenul intra în gară încet, aproape ca o mireasă cochetă care îşi târăşte vălul. Siluetele şi culorile oraşului de care îi fusese atât de dor! Contururile în stil Selcuk... Mulţimea din gara cu ferestre colorate, specifice atmosferei orientale... Hamalii cocoşaţi sub încărcăturile grele fixate în spinare cu frânghiile... Domni cu fes şi haine încheiate la două rânduri... Doamne cu pălării şi eşarfe, copii

neastâmpăraţi, răsfăţaţi de mamele lor şi, firește, vânzătorii de covrigi. Când îi văzu, Selvei îi dădură instantaneu lacrimile.

Peronul era plin până la refuz. Mii de mâini fluturau deodată. Selva cerceta mulţimea, nerăbdătoare. Nu, sigur nu venise... Nu era el cel care o admonestase în faţa oglinzii celei mari din salon, spunându-i:

— Nu numai că m-ai dezamăgit! Ai distrus şase secole de tradiţie!

Sigur nu venise.

Câţiva copii ţipau, porumbeii dădeau din aripi, o bunică îşi întâmpina nepoţii, doi îndrăgostiţi se îmbrăţişau. Deodată, în depărtare, o văzu pe Sabiha, cu taiorul ei fuchsia. Mama lor stătea lângă ea. Îşi fluturau batistele albe, ca să îi atragă atenţia. Leon, fratele lui Rafo, era în spatele lor. Părea că nu ştie ce ar putea face cu propriile mâini, aşa că le ţinea ferm în buzunar, stând ţeapăn, cu o ţigară în gură. Selva căută mai departe prin mulţime. Nu venise.

Lăsă capul în jos, ca nimeni să nu-i vadă dezamăgirea. Era dureros să-şi înăbuşe scânteia de speranţă din inimă. De ce nădăjduise, oricum? Nu ştia cât de mult semănau ea şi tatăl ei? Amândoi, firi voluntare, care nu dădeau înapoi pentru nimic în lume, odată ce luaseră o decizie? Nu purtase ea nesfârşite discuţii cu tatăl său despre formarea republicii, deşi el le trimisese în secret bani trupelor care luptau pentru independenţa Anatoliei? Îl admira enorm pe Atatürk, dar îi era loial sultanului.

Şi cum îi mai certa Sabiha...

— Nu-mi spuneţi că iar vorbiţi despre asta! Nu vă săturaţi niciodată să vă contraziceţi, fără să ajungeţi la vreo concluzie?

Nu se săturau niciodată. Selva sublinia neîntrerupt că ideile progresiste ale tatălui ei despre libertate corespundeau perfect idealurilor republicii, iar Fazil Reşat Paşa insista mereu că era o greşeală să se pună capăt sultanatului. Se contraziceau ore în şir. Tocmai de aceea, când Selva îl implorase să îi dea binecuvântarea să se

mărite cu Rafo, folosise tocmai discursul logic pe care îl învăţase de la el. Dar în sinea ei ştia că el nu-şi va da niciodată consimţământul.

Când stătuse lângă patul lui, după umilitoarea tentativă de sinucidere, ştia că el nu avea să o ierte niciodată. Nu uitase cum, atunci când îşi revenise, paşa deschisese ochii şi îşi privise familia adunată în jur, dar îi închisese la loc când o văzuse pe ea. Şi nu îşi închisese doar ochii, ci şi inima, pentru totdeauna. Selva se întreba dacă hotărârea ei de a-şi părăsi ţara nu fusese încurajată de această atitudine. Plecase, oare, fiindcă nu putea îndura să fie ignorată de propriul ei tată? Domnul ştie de câte ori reflectase la decizia asta. Înainte să adoarmă în braţele soţului ei, se gândise de sute, nu, de mii de ori. Şi, după ce Rafo îşi satisfăcea patima şi o îmbrăţişa cu afecţiune, ea zăvora uşa pasiunii pentru el şi o deschidea pe cea a dorului de propriul tată. Uneori se gândea la el până în zori. Îi era dor de el, de dragostea şi de grija lui. Simţea cum i se frânge inima. Plătise din plin pentru că îşi supărase tatăl, dar nu putuse niciodată să-şi discute amărăciunea cu Rafo sau cu altcineva. Cum îl chema pe neamţul acela solid, care lucra la Imigraţii, la Istanbul? Până în ziua când acesta îi vorbise despre îngrijorarea tatălui ei, nu sperase că el o va ierta vreodată, chiar dacă din când în când îi spunea lui Rafo:

— Poate că lucrurile o să se aranjeze într-o zi.

Dar acum începea să îşi dea seama că preocuparea şi iertarea erau două lucruri diferite. Fazil Reşat Paşa avea să facă tot ce putea pentru a-şi îndeplini cât mai bine îndatoririle părinteşti, dar atât. Sperase în zadar. Auzea şi acum, la fel de clar ca atunci, ecoul oglinzii făcute ţăndări, după ce paşa aruncase în ea vasul de porţelan. Sunetul acela, semănând cu vocea spartă a unei soprane, îi răsuna şi acum în urechi. Cu siguranţă, tatăl ei, care spărsese acele obiecte de preţ ca şi cum şi-ar fi rupt legăturile cu propria fiică, nu venise să o aştepte la gară. Nu, nu venise.

Rafo i-l dădu pe Fazil Selvei, să i-l poată arăta mamei sale, care stătea în spatele peretelui de sticlă de la ieşire.

Selva încercă să se adune şi îl ridică pe băiat sus de tot ca să-l vadă mama ei. Abia în clipa aceea îl observă pe domnul cu păr alb şi baston, care aştepta singur, puţin mai departe de mulţime. Stătea sprijinit de una dintre coloanele de fier, fără să se mişte.

Ayşe Kulin

Ultimul tren spre Istanbul

Selva, fiica unui conducător otoman, pleacă la Paris să înceapă o nouă viaţă cu Rafael, soţul ei, fiul arătos al unui medic evreu. Numai că Franţa e invadată de naziști.

În timp, cei doi îndrăgostiţi aflaţi în exil descoperă că nimic – nici războiul, nici politica şi nici măcar religia – nu poate desface legăturile de familie. Împreună străbat un continent măcinat de conflicte, suspiciuni şi violenţe. În căutarea libertăţii, riscă tot.

De la Ankara la Paris, Cairo şi Berlin, *Ultimul tren spre Istanbul* este o cuceritoare poveste de dragoste şi o lecţie despre cum să-ţi urmezi propriul drum.

„Ayşe Kulin, una dintre cele mai citite autoare ale Turciei, a scris un roman strălucit folosind metodele romanului istoric. Povestea ei, cuprinzând mai multe fire narative, bogată în personaje, arată o mare abilitate. Te ţine cu sufletul la gură până la sfârşit şi merită o ecranizare. Se recomandă călduros!"
Historical Novel Review

NEMIRA

virtual project

Mag

E-BOOK DISPONIBIL

NEMIRA.RO

ISBN 978-606-43-0304-2

9 786064 303042